

บทความ
วิจารณ์

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม: กรอบแนวคิดหนึ่งของการวิจัยเพื่อการเปลี่ยนแปลงและเรียนรู้

ดร. วิโรจน์ สารรัตน์ *

ผู้เขียนขอทำความเข้าใจในเบื้องต้นก่อนว่า การนำเสนอบทศึกษาวิเคราะห์ “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม: กรอบแนวคิดหนึ่งของการวิจัยเพื่อการเปลี่ยนแปลงและเรียนรู้” ในที่นี้ ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำข้อสรุปไปหักล้างหรือโต้แย้งกับกรอบแนวคิดการวิจัยอื่นว่าถูกหรือไม่ถูก หรือของใครผิดของใครถูก เพราะยุคสมัยปัจจุบันหลุดพ้นจากยุคของคำว่า “one best way” มาสู่ยุคของคำว่า “situation”, “integration”, “creation” และคำอื่นๆ อีกหลายคำ รวมแล้วเรียกกันว่า ยุคหลังสมัยใหม่ (postmodernism) เป็นยุคที่ไม่ค่อยเชื่อกับการให้นิยามต่อสิ่งใด ว่าเป็นความจริงของสิ่งนั้น ในลักษณะที่มีความหมายเดียว ไม่มีความหมายทางเลือกอื่นอีก โดยเฉพาะเกี่ยวกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ ซึ่งมีพลวัตในตัวเอง เช่นเดียวกับข้อสรุปอันเป็นผลจากการศึกษาวิเคราะห์ของผู้เขียนในครั้งนี้ ซึ่งมีเจตนาารมณ์ เพื่อนำเสนอให้มีการนำไปใช้หรือประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดเพื่อการวิจัย ซึ่งหลังจากการวิจัยเสร็จสิ้นลง ผู้นำประยุกต์ใช้อาจจะได้ข้อค้นพบใหม่ที่สามารถจะปรับปรุงให้เป็นกรอบแนวคิดเพื่อการวิจัยของตนเองขึ้นมา ดังนั้นการศึกษาระบบจากหลักการและทฤษฎีเพื่อนำเสนอกรอบแนวคิดเพื่อการวิจัยในที่นี้ จึงเป็นการนำเสนอให้เป็นอีกทางเลือกหนึ่ง เป็นทางเลือกของกรอบแนวคิดเบื้องต้น หรือกรอบแนวคิดต้นแบบที่คาดหวังจะได้รับการพัฒนาให้มีความเหมาะสมและสมบูรณ์ขึ้นไปอีก

Mills (2007) และ Arhar, Holly, and Kasten (2001) มีทัศนะที่ตรงกัน ว่าการวิจัยในปัจจุบันจำแนกออกได้เป็น 3 ประเภท คือ 1) การวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) อิงกับปรัชญา logical positivism เน้นการศึกษาความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลของตัวแปร (cause-effect relationships) 2) การวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) อิงกับปรัชญา phenomenology เน้นการศึกษาเชิงพรรณนาเพื่อทำความเข้าใจในสิ่งที่เป็นอย่างอยู่และความหมายของสิ่งนั้น (understand the way things are and what it means) และ 3) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (action research) อิงกับปรัชญาของ social critical theory และ theories of postmodernism ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมและความเป็นประชาธิปไตยในการกระทำและการส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในทางบวก (taking action and effecting positive educational change) การมีอำนาจในการตัดสินใจถึงสิ่งที่จะให้มีการเปลี่ยนแปลงและไม่เปลี่ยนแปลง การเชื่อมโยงความรู้ที่มีอยู่ก่อนกับสารสนเทศที่ได้รับใหม่

การเรียนรู้จากประสบการณ์ (แม้จะไม่ประสบผลสำเร็จ) และการตั้งคำถามและการแสวงหาคำตอบอย่างเป็นระบบ ตลอดจนการใช้วิธีการเชิงพรรณนา (narrative/descriptive methods) อธิบายถึงสิ่งที่กำลังเกิดขึ้น และทำความเข้าใจผลของการใช้ตัวสอดแทรกทางการศึกษา (educational intervention)

การวิจัยเชิงปฏิบัติการเริ่มมีการพัฒนาขึ้นครั้งแรกในปี 1952 โดยนักวิชาการชื่อ Lewin แล้วได้รับการพัฒนาโดยนักวิชาการคนอื่นๆ ในระยะต่อมาอีกหลายท่าน เช่น Kolb ในปี 1984 และ Carr & Kemmis ในปี 1986 เป็นต้น ในกรณีของ Carr & Kemmis ได้จำแนกการวิจัยเชิงปฏิบัติการออกเป็นสามระดับ คือ

1) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบเทคนิค (technical action research) มีลักษณะที่ผู้วิจัยทำตัวเป็นผู้เชี่ยวชาญจากภายนอก (outside expert) ที่นำแนวคิด แผนงาน หรือโครงการที่คิดหรือจัดทำขึ้นไปให้ผู้ร่วมวิจัยเป็นผู้ปฏิบัติ

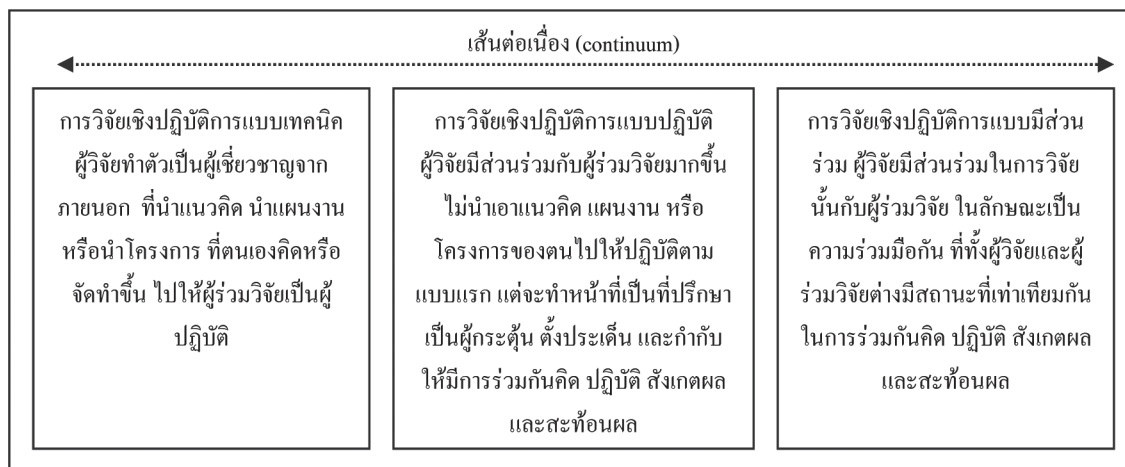
* รองศาสตราจารย์ประจำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

2) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบปฏิบัติ (practical action research) มีลักษณะที่ผู้วิจัยมีส่วนร่วมกับผู้ร่วมวิจัยมากขึ้น ไม่นำเอาแนวคิด แผนงาน หรือโครงการของตนไปให้ปฏิบัติตามแบบแรก แต่จะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา เป็นผู้กระตุ้น ตั้งประเด็น และกำกับให้มีการร่วมกันคิด ปฏิบัติ สังเกตผล และสะท้อนผล

3) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบร่วมมือ (emancipatory action research) มีลักษณะที่ผู้วิจัยมีส่วนร่วมในการวิจัยนั้นกับผู้ร่วมวิจัยในลักษณะเป็นความร่วมมือ (collaboration) ที่ทั้งผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยต่างมีสถานะที่เท่าเทียมกัน ในการร่วมกันคิด ปฏิบัติ สังเกตผล และสะท้อนผล

มีข้อสังเกตว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบเทคนิค เป็นการปฏิบัติแบบบนลงล่าง (top-down) ผู้ร่วมวิจัยมีลักษณะเป็นผู้ถูกกระทำหรือเป็นผู้ตาม (passive/follower) เป็นรูปแบบที่มีความเป็นอำนาจนิยม หากนำไปเปรียบเทียบกับ การใช้ทฤษฎีทางการบริหาร ก็เปรียบเทียบกับการใช้ทฤษฎี X หรือทฤษฎี immaturity organization หรือทฤษฎี system 1 เป็นต้น หรือหากเปรียบเทียบกับทฤษฎีภาวะผู้นำ ก็เปรียบเทียบกับการใช้ภาวะผู้นำแบบยึดผู้บริหารเป็นศูนย์กลาง (administrator centered) แบบกำกับ (telling) แบบชี้แนะ (directing) แบบควบคุม (control) หรือแบบมุ่งงาน

(job centered) เป็นต้น การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบร่วมมือ เป็นรูปแบบล่างขึ้นบน (bottom-up) ทั้งผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ต่างมีความเท่าเทียมกันทั้งในการแสดงความคิดเห็นและการปฏิบัติ จึงมีความเป็นประชาธิปไตยสูง ต่างฝ่ายต่างแสดงบทบาท ในการเป็นผู้กระทำหรือเป็นผู้นำ (active/leader) ซึ่งหากนำไปเปรียบเทียบกับการใช้ทฤษฎีทางการบริหาร ก็เปรียบเทียบกับการใช้ทฤษฎี Y หรือทฤษฎี maturity organization หรือทฤษฎี system 4 เป็นต้น หรือหากเปรียบเทียบกับทฤษฎีภาวะผู้นำ ก็เปรียบเทียบกับการใช้ภาวะผู้นำแบบยึดผู้ปฏิบัติเป็นศูนย์กลาง (practitioner centered) แบบมีส่วนร่วม (participating) แบบมอบอำนาจ (delegating)) แบบเป็นเพื่อนร่วมงาน (colleague) หรือแบบมุ่งคน (employee centered) เป็นต้น บางครั้งเรียกว่า “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research) ซึ่งนิยมเรียกกันย่อๆ ว่า พาร์ (PAR) อันเป็นการนำเอาอักษรตัวแรกของชื่อภาษาอังกฤษมาเขียน (ในบทความนี้จะใช้คำว่า “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม” แทนคำว่า “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบร่วมมือ” ในเนื้อหาที่จะกล่าวถึงต่อไป) ส่วนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบปฏิบัติ จัดอยู่ระหว่างระดับแรกและระดับที่สามของเส้นต่อเนื่อง (continuum) ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การจำแนกระดับของการวิจัยเชิงปฏิบัติการสามระดับตามทัศนะของ Carr & Kemmis

หากนำเอาลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบเทคนิคไปเปรียบเทียบกับลักษณะการบริหารในหน่วยงานราชการการวิจัยดังกล่าวจะคล้ายคลึงกับลักษณะการบริหารที่ใช้กันอยู่มากในระยะที่ผ่านมา โดยเฉพาะในประเด็นที่ผู้บริหารแสดงตนเป็นผู้เชี่ยวชาญหรือเป็นผู้รู้ดี แสดงบทบาท

เป็นผู้กำหนดปัญหาหรือความต้องการ ตลอดจนวิธีการในการจัดการ ในลักษณะที่เป็นอาหารสำเร็จรูปให้ผู้ปฏิบัตินำไปปฏิบัติ ซึ่งผลจากการบริหารเช่นนั้น ได้มีข้อวิพากษ์วิจารณ์ว่า ก่อให้เกิดสภาพการเสี่ยงไม่โตของผู้ปฏิบัติ ทำให้ขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ขาดความกระตือรือร้น และขาดความ

จริงจังในการปฏิบัติงาน อันเนื่องจากการที่ต้องคอยรับแต่คำสั่ง หรือต้องพึ่งพาความคิดเห็นของผู้ที่อยู่เหนือกว่าอยู่เสมอ ส่งผลให้การบริหารนั้นขาดความยั่งยืน ดังจะเห็นได้จากโครงการหลายโครงการต้องยุติลงเมื่อผู้บริหารเปลี่ยนไปอย่างไรก็ตามในระยะปัจจุบัน อันเป็นผลจากการปฏิรูประบบราชการ และการปฏิรูประบบการศึกษาที่มีการกระจายอำนาจทางการบริหารกันมากขึ้น มีการนำเอาหลักการบริหารแบบยึดพื้นที่เป็นฐาน (site based management: SBM) มาใช้กันอย่างกว้างขวาง ก็คาดหวังว่า ลักษณะการบริหารจะมีการเปลี่ยนแปลงไป ให้เหมือนกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมากขึ้น

สำหรับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนั้น เป็นเทคนิคการวิจัยที่เปลี่ยนรูปแบบไปจากแบบบนลงล่าง (top-down) เป็นแบบล่างขึ้นบน (bottom-up) ผู้ถูกวิจัยได้เปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้ถูกกระทำ (passive) เป็นผู้กระทำ (active) หรือผู้ร่วมกระทำ (participant) หรือเปลี่ยนวิธีการวิจัยจากพวกเขา (on them) เป็นการวิจัยโดยพวกเขาและเพื่อพวกเขา (by them and for them) กล่าวคือ ผู้ถูกวิจัยจะมีส่วนร่วมในการวิจัยทุกขั้นตอน เป็นทั้งผู้ตัดสินใจ ผู้ปฏิบัติ และผู้ได้รับผลจากการปฏิบัตินั้น ในขณะที่วิธีการวิจัยจากพวกเขา (on them) ส่วนใหญ่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการทำความเข้าใจ (understanding) หรือเพื่อความรู้ (knowing) ในปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เป็นอยู่ โดยผู้วิจัยมีบทบาทเป็นผู้เชี่ยวชาญ (expert) ในการเลือกเรื่องและระเบียบวิธีการวิจัย จากนั้นจึงดำเนินการวิจัยกับกลุ่มผู้ถูกวิจัย เมื่อได้รับคำตอบแล้วผู้วิจัยก็จะจากไป ปัญหาต่างๆ ยังคงถูกทอดทิ้ง ชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ถูกวิจัยยังคงเป็นเช่นเดิม ไม่ได้มีประโยชน์หรือไม่มีการเปลี่ยนแปลงใดๆ จากการวิจัยนั้น ในทางตรงกันข้าม ผู้วิจัยกลับได้ประโยชน์มากมาย เช่น ความก้าวหน้าทางอาชีพ ผลตอบแทน และความมีชื่อเสียง เป็นต้น นอกจากนี้ลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนั้น บทบาทของผู้วิจัยก็เปลี่ยนไปด้วย จากการเป็นผู้เชี่ยวชาญหรือผู้รู้ดีจากภายนอก (outside expert) ก็กลายเป็นผู้ร่วมวิจัยที่เสมอภาคกัน นอกจากนี้การวิจัยก็ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพียงเพื่อทำความเข้าใจ หรือเพื่อความรู้ในปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เป็นอยู่เท่านั้น แต่จะต้องมีการปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่พึงประสงค์ด้วย และคาดหวังว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนอันเนื่องมาจากความมีพันธะผูกพันในสิ่งที่ทำจากบทบาทการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนนั้น

ในทางปฏิบัติ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นทั้งการทำวิจัย การบริหาร การพัฒนา และการทำงาน เพื่อการแก้ปัญหาในเวลาเดียวกัน โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย จะร่วมกันวิเคราะห์สภาพการณ์ที่ต้องการเปลี่ยนแปลง จากนั้นจึงกำหนดแผนเพื่อการเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพที่พึงประสงค์ มีการกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีการเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์นั้น แล้วนำแผนไปสู่การปฏิบัติ ในช่วงการปฏิบัติงานตามแผน ก็จะมีการติดตามและตรวจสอบผลการดำเนินงานเพื่อการปรับปรุงแก้ไข และเมื่อสิ้นสุดการดำเนินงานตามแผน ก็มีการประเมินผลสรุปโดยภาพรวม แล้วมีข้อมูลย้อนกลับ โดยในขั้นตอนต่างๆ อาทิเทคนิควิธีการตรวจสอบสามเส้า (triangulation) ในการรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ ประกอบการตัดสินใจ ทั้งวิธีการเชิงปริมาณและวิธีการเชิงคุณภาพ เช่น การใช้แบบสอบถาม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ การบันทึกรายวัน หรือการบันทึกภาพ เป็นต้น จากลักษณะดังกล่าวมีข้อสังเกตว่า กระบวนการวิจัยวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีความคล้ายคลึงกับกระบวนการบริหาร ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ 4 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนการวางแผน (planning) การนำแผนไปสู่การปฏิบัติ (acting/ implementing) การติดตามผลการดำเนินงานตามแผน (observing/monitoring/evaluating) และการมีข้อมูลย้อนกลับ (reflecting/feedback) เพื่อเข้าสู่วงจรการดำเนินงานในขั้นตอนต่างๆ อีก

นอกจากหลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยนัยเปรียบเทียบกับหลักการบริหารดังกล่าวแล้ว เมื่อนำไปวิเคราะห์เปรียบเทียบกับแนวคิดการพัฒนาเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วม (participatory technology development) ซึ่งเป็นบทความแปลโดย วาทีต จันทสุริยะวงศ์ เรื่อง “ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับการพัฒนาเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วม” ตีพิมพ์ในวารสารสังคมพัฒนา ฉบับที่ 6 หน้า 49-57 และแนวคิดการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน ซึ่งพัฒนาขึ้นโดย กาญจนา แก้วเทพ เขียนเป็นบทความชื่อ “การทำงานพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน: คืออะไรและทำอย่างไร” ตีพิมพ์ในวารสารสังคมพัฒนา ฉบับที่ 1-2 หน้า 14-35 ดังจะนำมากล่าวถึงข้างล่างนี้ ก็จะมีข้อสังเกตว่า ทั้งสองแนวคิดมีหลักการคล้ายคลึงกับหลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมอยู่มาก ไม่ทราบว่ามีใครได้รับอิทธิพลจากใคร หรือต่างก็เป็นเรื่องเดียวกัน แต่ก็เห็นว่าแนวคิดทั้งสองน่าจะมิใช่ประโยชน์ต่อการเป็นกรณีศึกษาเปรียบเทียบเพื่อนำไปสู่การทำความเข้าใจในหลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ชัดเจน และเป็นรูปธรรมขึ้น ดังนี้

1. แนวคิดการพัฒนาเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วม กล่าวถึงกลยุทธ์ที่เน้นในเรื่อง “การช่วยเราให้เกิดการพัฒนาทางเทคโนโลยีที่มุ่งชักนำให้การพัฒนาและการดัดแปลงเทคโนโลยีเกิดขึ้นในหมู่ประชาชนเองโดยอาศัยกระบวนการจัดระเบียบชุมชน (อาจเป็นเมืองหรือชนบท) บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า เทคโนโลยีจะต้องมีวิวัฒนาการอันเนื่องมาจากการทดลองและตัดสินใจด้วยตัวของประชาชนเองว่า เทคโนโลยีชนิดใดที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของพวกเขาอย่างแท้จริง”

แนวคิดของการพัฒนาเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วม มีจุดมุ่งหมายที่จะยกระดับจิตสำนึกแห่งการวิเคราะห์วิจารณ์ของชุมชนต่อเทคนิควิทยาการใดๆ ที่ดำรงอยู่ ว่ามีความเหมาะสมสอดคล้องกับพวกเขาหรือไม่ มีพลังความสามารถที่จะพัฒนาหรือคิดค้นดัดแปลงเทคโนโลยีได้ด้วยตัวเองอย่างไร โดยอาศัยกระบวนการทดลอง 4 ประการดังนี้ คือ 1) พยายามดัดแปลงเทคโนโลยีที่มีอยู่ ซึ่งไม่ค่อยเหมาะสมสอดคล้อง ให้กลายเป็นสิ่งที่เหมาะสมใช้งานได้จริง (หรือทำให้กะทัดรัดลง) 2) พยายามเทคโนโลยีดั้งเดิมของท้องถิ่น คิดค้นและปรับปรุงให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น 3) ทดสอบเทคโนโลยีที่ได้ชื่อว่ามีเหมาะสมสำหรับที่อื่นๆ มาแล้ว ทั้งนี้จะได้วัดคุณสมบัติขึ้นว่ามีความเหมาะสมกับชุมชนหรือไม่ 4) ใช้การประชุมถกเถียงความรู้ทางด้านเทคนิค ให้การขยายความคิด และเพิ่มพูนจิตสำนึกแห่งการวิเคราะห์วิจารณ์

การพัฒนาเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วม จะทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้มากขึ้น ลดการพึ่งพาจากภายนอกลง ก่อให้เกิดความริเริ่มสร้างสรรค์ที่จะพัฒนาและดัดแปลงให้เกิดเทคโนโลยีที่เหมาะสมขึ้น โดยอาจจัดแบบที่ไม่เข้าทำทั้งหลายให้หมดไป ซึ่งแบบที่ไม่เข้าทำนั้นบางครั้งก็อาจเป็นเทคโนโลยีดั้งเดิมของชุมชนเองหรือที่นำเข้ามาจากที่อื่นสำหรับกระบวนการพัฒนาเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วมนี้ ประกอบด้วยขั้นตอนหลักๆ 6 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนการแจกแจงชี้ปัญหาและวิเคราะห์ปัญหา 2) ขั้นตอนการรวบรวมแนวการแก้ปัญหาที่ชุมชนรับรู้หรือคิดได้ทั้งหมดมาจัดวางเปรียบเทียบและแนะนำเทคโนโลยีอื่นๆ ที่พอเป็นไปได้สำหรับการแก้ปัญหามาให้ลองเปรียบเทียบดูด้วย แม้อาจจะไม่ใช่เทคโนโลยีที่มาจากประสบการณ์ของชุมชนเองก็ตาม 3) ขั้นตอนการกระตุ้นให้เกิดการทดลองในแนวการแก้ปัญหาที่ชุมชนเลือกสรรเอง 4) ขั้นตอนการอำนวยความสะดวกให้กับกระบวนการทดลอง 5) ขั้นตอนทำการประเมินผล 6) ขั้นตอนวางแผนใหม่สำหรับการนำเทคโนโลยีไปใช้งานจริง ๆ (โดยเริ่มจากขั้นตอนที่ 2 มาตามลำดับ แต่

ถ้าการทดลองปรากฏผลออกมาว่าเทคโนโลยีประเภทนั้นๆ ใช้การไม่ได้ ก็ให้กลับไปเริ่มต้นใหม่ที่ขั้นตอนที่ 1 หรือ 2 แล้วแต่กรณี)

การพัฒนาเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วม นั้น นักพัฒนา (อาจหมายถึง ครู พัฒนาการ หรืออื่นๆ) จะต้องตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องผนวกตัวเองเข้าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ตนเองทำงานด้วยอย่างเต็มที่เพื่อทำความเข้าใจความคุ้นเคย จนมีฐานะเป็นสมาชิกคนหนึ่งของชุมชน จะต้องคอยติดต่อกับชุมชน ไม่ว่าจะป็นวัฒนธรรม ลักษณะนิสัย ความต้องการ ความใฝ่ฝันทะเยอทะยาน ตลอดจนปัญหาต่างๆ ของชุมชน และรวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่จะเกี่ยวพันโดยตรงกับงานที่จะต้องทำให้กับชุมชนนั้น ในแต่ละขั้นตอนนี้นักพัฒนามีบทบาทดังนี้คือ

ขั้นตอนที่ 1 คือ การแจกแจงชี้ปัญหานั้น นักพัฒนาต้องเก็บรวบรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาหลักๆ ที่ชุมชนเผชิญอยู่ เป็นปัญหาที่สามารถนำเทคโนโลยีมาแก้ไขได้โดยประเด็นปัญหาต่างๆ เหล่านี้จะถูกนำมาแจกแจงเพื่อเปรียบเทียบกัน หากประเด็นใดที่เห็นว่ามิมีผลกระทบต่อคนส่วนใหญ่ในชุมชนก็จะถือเป็นประเด็นปัญหาสำคัญ จากนั้นคอยค้นหาประเด็นปัญหาสำคัญรองลงไป

ขั้นตอนที่ 2 นักพัฒนาต้องพยายามรวบรวมแนวทางการแก้ปัญหาที่เป็นไปได้ทั้งหมดเท่าที่ผู้คนในชุมชนได้สืบทอดหรือรับรู้กันมา ซึ่งอาจได้มาจากการสนทนาในวงเล็ก โดยให้ออกสื่อกับชุมชนที่จะเสนอแนวทางการแก้ปัญหาด้วยตนเองอย่างเต็มที่ จากนั้นนักพัฒนาจะเสนอเทคโนโลยีอื่นๆ ที่อยู่นอกเหนือประสบการณ์ ความรับรู้ของชุมชนเข้าสู่สนทนาด้วย ในระยะแรกๆ ให้เสนอแบบง่ายๆ แต่จะไม่สรุปว่าแบบนั้นแบบนี้เท่านั้นที่จะช่วยแก้ปัญหาให้ชุมชน จะปล่อยให้ชุมชนคิดเปรียบเทียบทางเลือกต่างๆ ด้วยตนเอง และยังไม่กล่าวพาดพิงถึงเทคโนโลยีอื่นๆ ให้มากกว่านั้น จนกว่าจะมีการถามไถ่เพิ่มเติมซึ่งนักพัฒนาจะต้องคอยให้ข้อมูลอยู่เป็นระยะๆ เมื่อเสนอข้อมูลเปรียบเทียบให้เต็มที่แล้วก็ปล่อยให้ชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจเลือกเทคโนโลยีที่เห็นว่าเหมาะสมกับตนเองมากที่สุดมาชุดหนึ่ง

ขั้นตอนที่ 3 นักพัฒนาต้องกระตุ้นให้มีการทดลองปฏิบัติตามทางเลือกที่ชุมชนเลือกนั้น โดยพยายามชักจูงชาวบ้านที่ให้ความสนใจมาพบปะหรือกันอย่างเป็นทางการเป็นงานเพื่อร่วมกันวางแผนในรายละเอียดของการทดลอง มีการแบ่งงานความรับผิดชอบกันออกไป เพื่อให้การทดลองปรากฏผลในช่วงการทดลองปฏิบัติ นักพัฒนาต้องคอยอำนวยความสะดวกให้กับชุมชนตามขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ 4 นักพัฒนาต้องพยายามทำให้การทดลองดำเนินไปอย่างถูกต้องตามหลักการที่ร่วมกันวางไว้ แต่พยายามหลีกเลี่ยงการให้ความช่วยเหลือใดๆ ที่ได้อย่างง่ายดาย หรือสำเร็จรูปเกินไป トラบไคที่การทดลองดำเนินต่อไปได้นักพัฒนาคอยให้กำลังใจและกระตุ้นให้เกิดการประดิษฐ์คิดค้นที่สอดคล้องและปฏิบัติได้จริง ตลอดช่วงเวลาการทดลองนั้นในขณะเดียวกันก็บันทึกผลทั้งหมดไว้ให้เป็นระบบประมวลผลขึ้นมาอย่างง่ายๆ เพื่อให้ทุกคนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและวิเคราะห์หาปัญหาในประเด็นต่างๆ อันจะนำไปสู่ขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ 5 การประเมินผล ซึ่งโดยมากแล้วจะถือเกณฑ์ด้านความคุ้มค่าจากการลงทุนเป็นหลัก ว่าแนวทางใดใช้ทุนน้อยกว่า แต่ให้ประโยชน์มากกว่าและคุ้มค่ากว่า เช่น การชดเชยปลานขนาดเล็กให้รายได้ดีกว่าปลานขนาดใหญ่ที่ทำด้วยอริสโบลิกซิเมนต์เมื่อเปรียบเทียบกับทุนที่ลงไปแล้ว เป็นต้น เมื่อการทดลองประสบผลสำเร็จ และชาวบ้านมีความพร้อมและตัดสินใจที่จะนำไปใช้จริง ก็จำเป็นต้องอาศัยการวางแผนใหม่อย่างรอบคอบ

ขั้นตอนที่ 6 เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยดีในระหว่างการทำงานก็ส่งเสริมให้มีการประชุมถกเถียงกันอยู่เป็นระยะๆ เพื่อให้เทคโนโลยีที่นำไปใช้นั้นได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นไปอีก จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชน ป้องกันไม่ให้เกิดการผูกขาดโดยคนกลุ่มน้อย

การพัฒนาเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วมมีข้อควรคำนึงถึงดังต่อไปนี้ คือ 1) ปัจจัยด้านการสะท้อนกลับของปัญหาจากการดำเนินงาน (action-reflection) ซึ่งจัดในรูปของการถกเถียงอภิปรายกันเป็นวาระพิเศษหลังจากการดำเนินงานในขั้นตอนหนึ่งๆ เสร็จสิ้นลง กิจกรรมนี้จะช่วยพัฒนาความสามารถของชุมชนให้เกิดความคิดรวบยอด รู้จักจับกฎเกณฑ์ทางทฤษฎีจากกิจกรรมต่างๆ ที่ได้ดำเนินกันมา ก่อให้เกิดการอธิบายตีความปรากฏการณ์ด้านต่างๆ ด้วยเหตุด้วยผล ได้มีโอกาสพูดกันถึงสิ่งที่อยู่ในใจของแต่ละคน ไม่ว่าจะเป็นที่คนคิด วิถีชีวิต ความเชื่อ ความกลัว รวมทั้งความรู้ที่อาจเพิ่มพูนขึ้นหรือชะงักงันจนต้องเก็บไปไตร่ตรองในใจ ตลอดจนการมีโอกาสแสดงความคิดเห็นสนับสนุนคัดค้านหรือขัดแย้งกัน สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะทำให้ชุมชนเข้าใจถึงภาวะแห่งการรวมพลังทำงานของกลุ่ม เกิดการตระหนักถึงสิ่งใดที่ควรสนับสนุน สิ่งใดที่ควรคัดค้าน การมีโอกาสประชุมปรึกษาหารือกันหลังการดำเนินกิจกรรมหนึ่งๆ จะช่วยพัฒนาทัศนคติและค่านิยมของชุมชนในด้านความเชื่อมั่นในตนเองให้สูงขึ้น

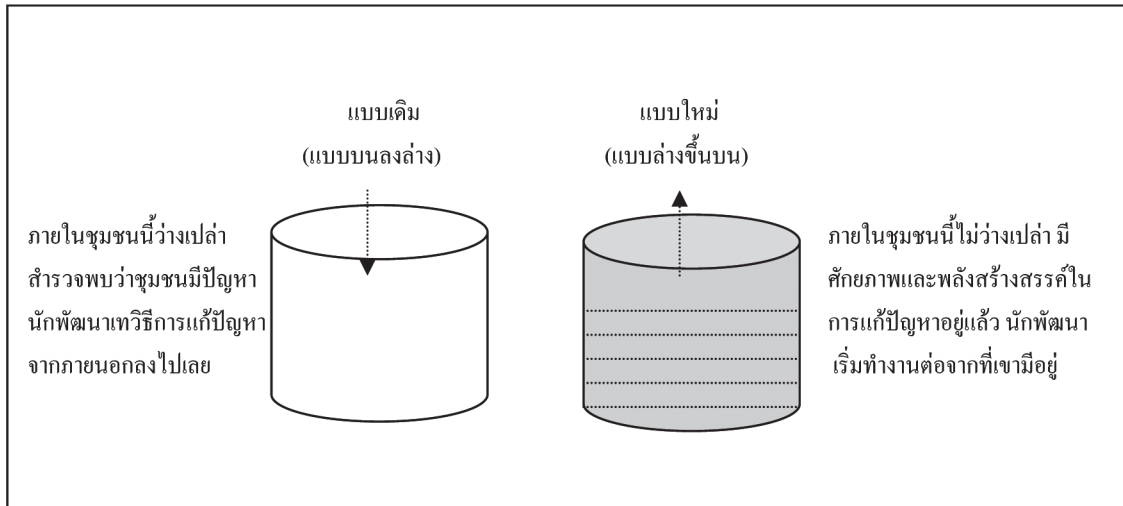
ช่วยลดความคิดที่จะหวังพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอกให้น้อยลง ประสบการณ์ที่เกิดขึ้น จะเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ถึงเครื่องมือที่จะนำมาใช้แก้ปัญหาใดๆ ก่อให้เกิดพลังแห่งความสามารถที่จะแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง 2) การประชุมถกเถียงอภิปรายกันของชุมชน อาจได้ผลสรุปว่า เทคโนโลยีที่มีอยู่เดิมมีความเหมาะสมหรือไม่ เทคโนโลยีที่นำเข้ามาจากที่อื่นมีความเหมาะสมหรือไม่ แล้วแต่กรณี ขึ้นอยู่กับการพิจารณาและการตัดสินใจของชุมชนซึ่งจะมีผลทำให้เทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมกับชุมชนถูกยกเลิกไปในที่สุดหากเป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสมก็จะได้รับการยอมรับและถูกนำไปใช้อย่างกว้างขวางเรื่อยไป นั่นคือ ถ้ายังทำให้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชุมชนเกิดขึ้นได้มากเท่าใด ก็จะทำให้เทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมถูกขจัดออกไปมากเท่านั้น 3) บทบาทของนักพัฒนามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง หากนักพัฒนานั้นอยู่ภายใต้การครอบงำของแนวความคิดแบบราชการ หรือการรับใช้ผลประโยชน์ของชนชั้นนำ ซึ่งมีลักษณะยึดเยียด ครอบงำ และการให้บริการทางความรู้ต่อชุมชนมากกว่าการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเสมอภาคกัน อาจจะไปสู่การเผยแพร่เทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมออกไปโดยไม่ตั้งใจได้ เพราะชาวบ้านมีแนวโน้มที่จะเชื่อฟังนักพัฒนาเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ดังนั้นนักพัฒนาจะต้องทำตัวให้มีบทบาทเป็น “ตัวกระตุ้น” ให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลง ช่วยจัดลดทอนอุปสรรคในการดำเนินงานของชุมชน และหนุนช่วยทางความคิดสร้างสรรค์ที่มีความเป็นไปได้ต่างๆ ในการมีส่วนร่วมกับชาวบ้านนั้นนักพัฒนาจะต้องให้ความสนใจต่อการตัดสินใจของชุมชนว่าเป็นการตัดสินใจตามความรู้สึกของอารมณ์หรือไม่ เพราะบ่อยครั้งที่สิ่งที่ชุมชนต้องการนั้นเป็นเพียงสิ่งที่ต้องการตามความรู้สึกเท่านั้น (felt need) มิใช่สิ่งที่ต้องการที่แท้จริง (real need) ดังนั้นนักพัฒนาจะต้องคอยกระตุ้นให้ชุมชนขบคิดอยู่เสมอว่า ปัญหาที่แท้จริงคืออะไร อยากได้อะไร

2. แนวคิดการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน

ให้แนวคิดที่น่าสนใจว่า “จะไม่นำเสนอว่าเราคือคำตอบทุกอย่างในการแก้ปัญหาของการพัฒนา” หรือ “เราคือถนนเส้นเดียวที่ตัดตรงไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จในการพัฒนา” จากแนวคิดดังกล่าว ทำให้กรอบความคิดและความเชื่อพื้นฐานบางประการเกี่ยวกับการพัฒนาเปลี่ยนไป คือ เดิมเมื่อนักพัฒนาเข้าไปในหมู่บ้าน สิ่งที่นักพัฒนามีอยู่ในสมองคือ หมู่บ้านที่เรากำลังเข้าไปกำลังมีปัญหา ไม่ว่าจะปัญหาความยากจน ขาดข้าว มีหนี้สิน ความเจ็บป่วย แล้วก็จะมีความถามว่า ชาวบ้านมีปัญหาอะไร แล้วก็จะเสนอวิธีการและ

รูปแบบการแก้ปัญหาให้ เช่นหากขาดข้าวก็เสนอให้ตั้งธนาคารข้าว เป็นต้น ก็จะเปลี่ยนไปเป็นการตั้งคำถามว่าหมู่บ้านมีปัญหาอะไร เคยแก้ปัญหานั้นอย่างไร มีเงื่อนไขหรือเพราะเหตุใดจึงทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหานั้นได้อย่างเต็มที่ ชาวบ้านมีอะไรอยู่บ้างแล้วในวัฒนธรรมชุมชนที่มีอยู่ และจะเอามาใช้ประโยชน์ได้อย่างไร หากเปรียบเทียบกันแล้ว แนวคิดเดิม

ดูเหมือนจะเชื่อว่าชาวบ้านมีแต่ด้านที่เป็นปัญหาเท่านั้น ส่วนด้านที่เป็นวิธีแก้ปัญหานั้นว่างเปล่าต้องนำเอาจากข้างนอกเข้าไป ส่วนแนวคิดใหม่นั้นเชื่อว่าในวัฒนธรรมชุมชนนั้นไม่ว่างเปล่า ในนั้นบรรจุด้วยพลังความสามารถพลังภูมิปัญญาพลังสร้างสรรค์ที่จะแก้ปัญหาชุมชน รูปภาพที่ 2

ภาพที่ 2 เปรียบเทียบแนวคิดการพัฒนาชุมชนแบบเก่าและแบบใหม่ ตามทัศนะของกาญจนา แก้วเทพ

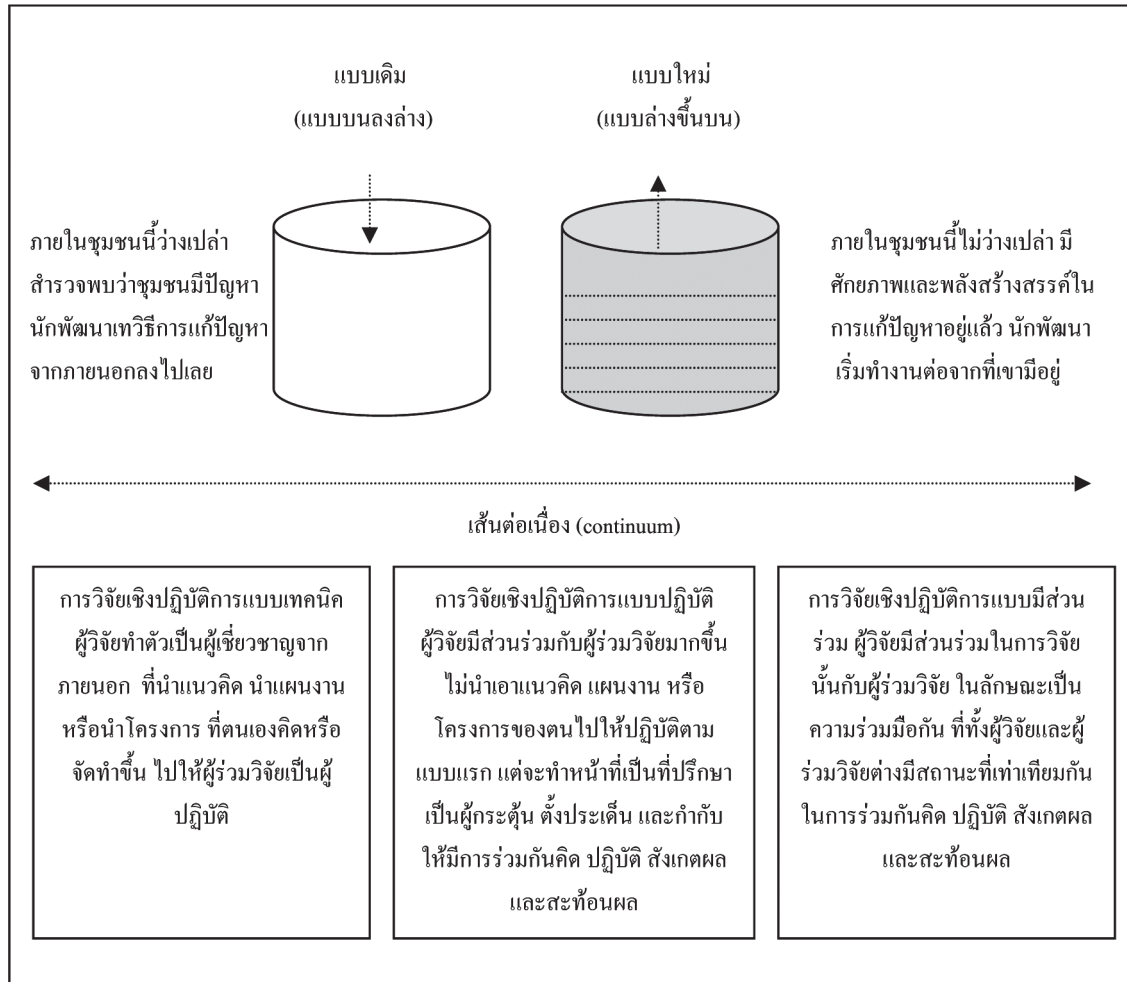
การพัฒนาชนบทแบบวัฒนธรรมชุมชนต้องคำนึงถึงการพัฒนาจากล่างขึ้นบน (bottom-up) ซึ่งเป็นที่ตรงข้ามกับการพัฒนาแบบบนลงล่าง (top-down) แต่ลักษณะการพัฒนาแบบล่างขึ้นบนนั้นมีหลายมิติ คือ **มิติแรก** เริ่มด้วยความต้องการว่าจะพัฒนาอะไรนั้น จะต้องถูกกำหนดมาจากฝ่ายของชาวบ้านเอง โดยที่นักพัฒนาไม่จำเป็นต้องเตรียมเอาไว้ล่วงหน้าว่า ทุกหมู่บ้านจะต้องมีปัญหาทางเศรษฐกิจต้องทำธนาคารข้าวหรือธนาคารปุ๋ย หากหมู่บ้านใดมีความสนใจที่จะรวมกลุ่มกันเพื่อรื้อฟื้นธรรมเนียมประเพณีของตน เช่น รวมกลุ่มกันบูรณะปฏิสังขรณ์ศาลปู่ตาที่ต้องเริ่มต้นจากความต้องการอันนั้น เพราะลำดับความต้องการบ่งบอกถึงระดับความสำคัญของสิ่งที่ชาวบ้านปรารถนาอย่างแท้จริง ซึ่งอาจไม่ใช่เรื่องเกี่ยวกับเศรษฐกิจก็ได้ **มิติที่สอง** การกำหนดรูปแบบวิธีการในการตอบสนองความต้องการหรือวิธีการแก้ปัญหา จำเป็นต้องใช้วิธีการของชาวบ้านด้วยกันจากคำถามที่ว่าแต่ก่อนนั้นชุมชนเคยมีวิธีการในการเผชิญปัญหานั้นอย่างไรบ้าง ถ้าวัดความรู้ในการแก้ปัญหาดังกล่าวเป็นมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษของชุมชน จะต้องไม่โยนทิ้งไป **มิติที่สาม** หลังจากรับรู้ความต้องการของชาวบ้านและได้ศึกษาสำรวจ

วิธีการแก้ปัญหาที่เคยมีอยู่ในวัฒนธรรมชุมชนแล้ว ในขั้นตอนการวางแผนเพื่อแก้ปัญหาก็ต้องใช้วัฒนธรรมชุมชนนั้นเองเป็นตัวตั้งเป็นจุดเริ่มต้น โดยอาจจะประสานกับความรู้ที่นำไปจากภายนอก เช่น แม้ว่าจะจำเป็นต้องทำธนาคารข้าว ก็ต้องทำแต่ธนาคารข้าวในแต่ละชุมชนอาจไม่เหมือนกัน ตามวัฒนธรรมชุมชนแต่ละแห่งนั้น เป็นต้น

การนำเอาแนวคิดการพัฒนาอีก 2 แนวคิด คือ แนวคิดการพัฒนาเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วม และแนวคิดการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน มากล่าวถึงข้างต้นนี้ ทำให้เกิดภาพความเข้าใจในเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติแบบมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการมากขึ้น สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมขึ้น โดยเฉพาะการวิจัยในหน่วยงานทางการศึกษา ซึ่งผู้วิจัยอาจนึกภาพของชาวบ้านและชุมชนเป็นภาพของคณะครูอาจารย์ และโรงเรียนแทน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปรียบเทียบแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนแบบเก่าและแบบใหม่ของกาญจนา แก้วเทพ กับการแบ่งระดับของการวิจัยเชิงปฏิบัติการออกเป็นสามระดับในลักษณะที่เป็นเส้นต่อเนื่อง (continuum) ดังกล่าวข้างต้นนั้น อาจนำมาเปรียบเทียบได้ถึงความคล้ายคลึงกันของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

แบบเทคนิคกับแนวความคิดการพัฒนาแบบเก่า และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับแนวความคิดพัฒนาแบบใหม่ โดยมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบปฏิบัติอยู่กึ่งกลาง ดังภาพที่ 3

นอกจากนั้น มีข้อสังเกตว่า โดยหลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติแบบมีส่วนร่วม หรือหลักการบริหาร หรือหลักการของแนวความคิดพัฒนาทั้งสองแนวคิดก็ดี ต่างเป็น

ภาพที่ 3 เปรียบเทียบแนวความคิดการพัฒนาชุมชนแบบเก่าและแบบใหม่กับการวิจัยเชิงปฏิบัติการสามระดับ

หลักการบริหารงานหรือการพัฒนางานในแนวทางประชาธิปไตยที่ค่อนข้างสมบูรณ์แบบ เน้นการมีส่วนร่วม ความเสมอภาค ความเคารพในเกียรติ ศักดิ์ศรี และความสามัคคีซึ่งกันและกัน แต่เมื่อนำมาใช้ในบริบทของหน่วยงานทางราชการ ซึ่งเคยชินกับโครงสร้างและพฤติกรรมการบริหาร และการพัฒนาแบบบนลงล่าง การที่จะเปลี่ยนบทบาทของผู้วิจัยจากผู้รู้ที่เคยชินกับการออกคำสั่งไปเป็นทำงานร่วมอย่างเสมอภาคกัน หรือการที่จะเปลี่ยนบทบาทของผู้วิจัยจากผู้ถูกกระทำไปเป็นผู้กระทำเสียเอง ทั้งๆ ที่เคยชินกับการปฏิบัติงานตามสั่งมาตลอดนั้น จะเป็นไปได้ด้วยดีเพียงใด ก็เป็นข้อสังเกตที่ผู้วิจัยควรให้ความสนใจในการทำวิจัยด้วย

นอกจากการวิเคราะห์เปรียบเทียบการวิจัยเชิงปฏิบัติการกับแนวความคิดพัฒนาสองแนวคิดดังกล่าวแล้ว ผู้เขียนได้สังเคราะห์หลักการ จรรยาบรรณ และบทบาทของผู้วิจัยจากผลงานของ McTaggart (1991) Webb (1991) Kemmis & McTaggart (1992) Zuber-Skerritt (1992) Arhar, Holly & Kasten, (2001) McMillan & Wergin, (2002) Mills (2007) เป็นต้น ได้กำหนดเป็นหลักการ 10 ประการ จรรยาบรรณ 10 ประการ และบทบาทของผู้วิจัย 10 ประการ ไว้สำหรับการวิจัยเชิงปฏิบัติแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

10 หลักการ

1. ในบริบทเฉพาะ

2. ทักษะที่หลากหลาย
3. มุ่งการเปลี่ยนแปลง
4. มุ่งให้เกิดการกระทำเพื่อบรรลุผล
5. รับฟังข้อคิดเห็นจากผู้ร่วมวิจัยทุกคน
6. วิเคราะห์ วิพากษ์และประเมินตนเอง
7. ตระหนักในศักยภาพ ความเชี่ยวชาญและการเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากภายในชุมชนเอง
8. เรียนรู้จากการกระทำ ทั้งสำเร็จและไม่สำเร็จ เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบ

9. การมีบันทึกของผู้ร่วมวิจัยทุกคน เช่น การเปลี่ยนแปลงในกิจกรรมและการปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงในคำอธิบายสิ่งที่ปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ทางสังคมและรูปแบบของคํการ การพัฒนาตนเองจากการร่วมในการวิจัย เป็นต้น

10. นำไปสู่การปฏิบัติหรือการพัฒนาที่ยั่งยืน

10 จรรยาบรรณ

1. ผู้วิจัยต้องรับผิดชอบต่อการรักษาความลับ
2. ผู้ร่วมวิจัยเข้าถึงข้อมูลต่างๆได้อย่างเสมอภาคกัน
3. ทิศทางการวิจัยและผลลัพธ์ที่คาดหวังเกิดจากการตัดสินใจร่วมกัน
4. ให้ผู้ร่วมวิจัยมีส่วนร่วมในการออกแบบกระบวนการวิจัยมากที่สุด
5. มีการปรึกษาหารือร่วมกัน และข้อเสนอแนะได้รับการเห็นชอบจากทุกฝ่าย
6. การสังเกตหรือการตรวจสอบเอกสารเพื่อจุดมุ่งหมายอื่นต้องได้รับการอนุญาตก่อน
7. ผลการดำเนินงานจะยังคงปรากฏให้เห็นและเปิดโอกาสให้ผู้อื่นให้ข้อเสนอแนะได้
8. ไม่ละเมิดลิขสิทธิ์งานเขียนหรือทัศนคติของผู้อื่น โดยขาดการเจรจาต่อรองก่อนการจัดพิมพ์เผยแพร่
9. ผู้วิจัยต้องแสดงให้ทราบถึงธรรมชาติของกระบวนการวิจัยแต่เริ่มแรกรวมทั้งข้อเสนอแนะและผลประโยชน์
10. ผู้ร่วมการวิจัยต่างมีอิทธิพลต่อการทำงานแต่ผู้ที่ไม่ประสงค์มีส่วนร่วมต้องได้รับการยอมรับและเคารพในสิทธิส่วนบุคคล

10 บทบาทของผู้วิจัย

1. เป็นครู
2. เป็นผู้นำ

3. เป็นผู้ฟังที่ดี
4. เป็นนักวางแผน
5. เป็นนักออกแบบ
6. เป็นนักวิเคราะห์
7. เป็นนักสังเคราะห์
8. เป็นนักสังเกตการณ์
9. เป็นนักรายงานผล
10. เป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการมักมีคำถามว่าการวิจัย

เชิงปฏิบัติการ (Action Research: AR) กับการวิจัยและพัฒนา (Research & Development: R&D) เหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร ซึ่งเพื่อไม่ให้เกิดความสับสนขอวิเคราะห์ให้เห็นถึงความแตกต่างกันของการวิจัยสองประเภทนี้ โดยขอเสนอรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (R&D) ทางการศึกษา มากล่าวถึง 4 กรณี หลังจากนั้นจะชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างของระเบียบวิธีวิจัยสองประเภทนี้ ดังนี้

กรณีที่ 1 รูปแบบของ Espich & Williams (1967) ได้อธิบายถึงการทดลองใช้และการปรับปรุงแก้ไขสื่อการเรียนการสอนแบบโปรแกรม 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การทดสอบทีละคน (one to one testing) จากกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับสติปัญญาต่ำกว่าปานกลางเล็กน้อย จำนวน 2-3 คน เพื่อให้ศึกษาสื่อที่ผู้พัฒนาสื่อได้พัฒนาขึ้น และหลังการศึกษาผู้พัฒนาสื่อจะสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อบกพร่องของสื่อที่พัฒนาขึ้นนั้น แล้วทำการปรับปรุงแก้ไข ขั้นตอนที่ 2 การทดสอบกับกลุ่มเล็ก (small group testing) จากกลุ่มตัวอย่างประมาณ 5-8 คน ดำเนินการคล้ายกับขั้นตอนที่ 1 แต่จะให้กลุ่มตัวอย่างได้รับการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนด้วย เพื่อนำผลวิเคราะห์ทดสอบประสิทธิภาพของสื่ออาจอาศัยเกณฑ์ 90/90 โดย 90 ตัวแรกหมายถึง คะแนนเฉลี่ยของผู้เรียนทั้งหมดเมื่อคิดเป็นร้อยละแล้วได้ 90 หรือสูงกว่า ส่วน 90 ตัวหลัง หมายถึงผู้เรียนร้อยละ 90 ของทั้งหมดสามารถทำข้อทดสอบข้อหนึ่งๆได้ถูกต้อง หากผลการวิเคราะห์เป็นไปตามเกณฑ์ดังกล่าว ก็จะปรับปรุงแก้ไขสื่อเฉพาะส่วนที่บกพร่องเพื่อนำไปทดลองใช้ในขั้นตอนที่ 3 ต่อไป หากผลการวิเคราะห์ไม่เป็นไปตามเกณฑ์ดังกล่าว ก็จะดำเนินการด้วยวิธีการเดิมกับกลุ่มตัวอย่างใหม่จนกว่าจะได้ผลตามเกณฑ์ที่กำหนด ขั้นตอนที่ 3 การทดสอบภาคสนาม (field testing) กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชากรเป้าหมายจริงโดยผู้พัฒนาสื่อจะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการทดลองด้วย แต่จะอาศัยครูผู้สอนหรือผู้ดำเนินการฝึกอบรมดำเนินการแทนโดยใช้วิธีการเดียวกับขั้นตอนที่ 2

กรณีที่ 2 รูปแบบของ Borg (1982) ได้อธิบายถึง การทดลองใช้และการปรับปรุงแก้ไขสื่อการเรียนการสอน ทั่วๆ ไป 3 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การทดสอบภาคสนาม เบื้องต้นและการปรับปรุงแก้ไข (preliminary field testing and revision) จากโรงเรียนประมาณ 1-3 โรงเรียน กลุ่มตัวอย่าง ประมาณ 6-12 คน มีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบหาข้อบกพร่อง ของสื่อด้วยวิธีการสอบถามความคิดเห็น ขั้นตอนที่ 2 การทดสอบภาคสนามครั้งสำคัญและการปรับปรุงแก้ไข (main field testing and revision) จากโรงเรียนประมาณ 5-15 โรงเรียน กลุ่มตัวอย่างประมาณ 30-100 คน มีจุดมุ่งหมาย เพื่อตรวจสอบหาข้อบกพร่องและทดสอบประสิทธิภาพของ สื่อไปพร้อมกันด้วย โดยอาศัยรูปแบบการวิจัยเชิงทดลอง ซึ่งหากผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าสื่อที่พัฒนามีประสิทธิภาพ ก็จะปรับปรุงแก้ไขส่วนที่บกพร่อง เพื่อนำไปทดลองใช้ใน ขั้นตอนที่ 3 ต่อไป แต่หากไม่มีประสิทธิภาพก็จะดำเนินการ ทดลองกับกลุ่มตัวอย่างใหม่จนกว่าจะพบว่ามีประสิทธิภาพ ขั้นตอนที่ 3 การทดสอบภาคสนามเชิงปฏิบัติการและการ ปรับปรุงแก้ไขครั้งสุดท้าย (operational field testing and final revision) จากโรงเรียนประมาณ 10-30 โรงเรียน กลุ่มตัวอย่าง ประมาณ 40-200 คน มีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบหา ข้อบกพร่องของสื่อจากการทดลองใช้ในสถานการณ์จริง กล่าวคือ ในการทดลองใช้สื่อในขั้นตอนนี้ ผู้พัฒนาจะไม่เข้าไป เกี่ยวข้องด้วย แต่จะอาศัยผู้ประสานงาน ซึ่งอาจเป็นผู้บริหาร โรงเรียนหรือบุคคลอื่นดำเนินการแทน ข้อมูลที่รวบรวมได้ จะได้รับการวิเคราะห์เพื่อหาข้อบกพร่องที่จะต้องปรับปรุง แก้ไขเป็นครั้งสุดท้าย ก่อนที่จะนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป (ดูภาพ ที่ 6 ประกอบ)

กรณีที่ 3 รูปแบบของ Meyer (1984) ซึ่งอธิบาย ถึงการทดลองใช้และปรับปรุงแก้ไขชุดฝึกด้วยตนเอง 3 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การพิจารณาจากกลุ่มเพื่อน (judgment by peers) โดยการศึกษาชุดฝึกทีละชุด หลังการ ศึกษา ผู้พัฒนาชุดฝึกจะสอบถามความคิดเห็นทั่วๆ ไป เกี่ยวกับชุดฝึก จากนั้นจึงร่วมกันพิจารณาหาข้อบกพร่องเป็น รายหน้า และหลังจากนั้นให้ผู้ศึกษาชุดฝึกตอบแบบสอบถาม แบบประมาณค่าและแบบปลายเปิด เพื่อนำไปวิเคราะห์หา ข้อบกพร่อง ขั้นตอนที่ 2 การทดลองกับกลุ่มเล็ก (trial with small group) จากอาสาสมัครประมาณ 3-5 คน มีการ ทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน มีการสังเกตพฤติกรรมของ ผู้เรียนในระหว่างเรียน หลังจากศึกษาเสร็จ ผู้ศึกษาชุดฝึก จะร่วมกันอภิปรายชี้แจงถึงข้อบกพร่องเพื่อการปรับปรุงแก้ไข

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองกับชั้นเรียนที่เป็นตัวแทน (trial with representative class/classes) ดำเนินการคล้ายกับขั้นตอน ที่ 2 คือ ให้มีการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน แต่การให้ ได้ มาซึ่งข้อบกพร่องของสื่อจะใช้แบบสอบถามแทน เนื่องจา การทดลองใช้สื่อในขั้นตอนนี้ใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากขึ้น ไม่สะดวกต่อการสัมภาษณ์หรืออภิปรายแบบเดิม ข้อมูลที่ได้ จากการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน และจากแบบ สอบถามจะได้รับการวิเคราะห์เพื่อหาข้อบกพร่องที่จะทำการ ปรับปรุงต่อไป

กรณีที่ 4 รูปแบบของ Owens (1986 อ้างถึงใน Daresh, 2001) ได้พัฒนา research-development-diffusion model of change ขึ้น มี 4 ขั้นตอนหลัก 9 ขั้นตอนย่อย คือ ขั้นตอนที่ 1 การวิจัย (research) ประกอบด้วย การสร้าง หรือค้นหาความรู้ใหม่ ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนา (development) ประกอบด้วย การสร้างทางเลือกเพื่อแก้ปัญหาเชิงปฏิบัติการ การพัฒนาและทดสอบผลผลิตที่พัฒนาขึ้น และการจัดทำ เป็นผลผลิต ขั้นตอนที่ 3 การเผยแพร่ (diffusion) ประกอบด้วย การเผยแพร่ผลผลิต และการสาธิตผลผลิต และขั้นตอน ที่ 4 การนำไปใช้ (adoption) ประกอบด้วย การลองใช้ การนำ ไปใช้จริง และการทำให้เป็นสถาบัน (ดูภาพที่ 7 ประกอบ)

จากกรณีของรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (R&D) 4 รูปแบบดังกล่าวข้างต้น เห็นได้ว่า การวิจัยและพัฒนา (R&D) มุ่งเน้นการทดลองใช้และการปรับปรุงแก้ไข “ผลผลิต” (product) ที่ต้องการพัฒนาขึ้น โดยมีคำถามว่าทำอะไร จึงจะ “พัฒนาผลผลิต” นั้นให้มีคุณภาพ และเมื่อทดลองใช้ แล้ว “ผลผลิต” นั้นมีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดหรือไม่ เมื่อ มีคุณภาพตามเกณฑ์แล้ว จึงจะนำเอา “ผลผลิต” นั้นไปใช้ ประโยชน์หรือนำไปเผยแพร่ต่อไป ซึ่งในขั้นตอนการทดลอง ใช้ นั้น นิยมใช้รูปแบบการวิจัยกึ่งทดลอง (quasi-experimental design) บุคคลที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการทดลองใช้ผลผลิตที่ พัฒนาขึ้นถือเป็น “subject” หรือเป็นมนุษย์ทดลอง มีการ ทดสอบสมมติฐาน

การวิจัยและพัฒนา (R&D) จึงมีลักษณะเป็นการ วิจัยจากพวกเขา (on them) ไม่ได้เป็นการวิจัยโดยพวกเขา และเพื่อพวกเขา (by them and for them) ตามลักษณะ ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (AR) โดยเฉพาะการวิจัยเชิง ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ตามที่กล่าวถึงข้างต้น ว่าเป็นการวิจัยที่ยึดถือผู้ร่วมการวิจัยเป็นเช่นมนุษย์ที่มี ความเป็นอิสระ (autonomy) มีศักยภาพ ความสามารถ ความ เเท่าเทียม กัน และเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (change agent)

ที่มุ่งจะช่วยกันแก้ปัญหา หรือพัฒนางาน หรือมุ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามที่คาดหวังในหน่วยงาน เป็นทั้งกระบวนการทางสังคม (social process) และเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบ (systematic learning process) เป็นเรียนรู้จากการกระทำ (learning by doing) ทั้งสำเร็จและไม่สำเร็จ ไม่ใช่เป็นกระบวนการทดลองใช้ผลผลิตที่ได้รับการควบคุม (control) แต่เป็นกระบวนการที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยต่างเป็นอิสระที่จะร่วมกันคิดกำหนดเป้าหมายและวิธีการเพื่อการแก้ปัญหาหรือการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนา ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันสังเกตผล และร่วมกันสะท้อนผล แล้วมีการเริ่มต้นวงจรใหม่ของการร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันสังเกตผล และร่วมกันสะท้อนผลอีก ซึ่งจะมีที่วงจรขึ้นอยู่กับสภาพการหมดไปของปัญหาหรือการบรรลุผลสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนานั้น และเมื่อบรรลุผลแล้ว ผู้วิจัยก็จะได้อธิบายหรือเกิดการเรียนรู้จากการกระทำถึงเป้าหมายและวิธีการแก้ปัญหาหรือการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาของผู้ร่วมวิจัยที่ผ่านมามีอะไรบ้างและทำกันอย่างไรจึงทำให้บรรลุผลสำเร็จ (รวมทั้งที่ไม่สำเร็จ) อันจะก่อให้เกิดความรู้ใหม่จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการ นั้น

ดังนั้น การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (AR) จึงเน้นที่การแก้ปัญหา การเปลี่ยนแปลง หรือการพัฒนา ควบคู่กับการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริงตามวงจรแบบเกลียวสว่าน (spiral cycle) ของกิจกรรมการวางแผน การปฏิบัติการสังเกตผล และการสะท้อนผล ไม่ได้เป็นเช่น การวิจัยและพัฒนา (R&D) ที่เน้น “การพัฒนาผลผลิต” (product) ซึ่งผลผลิตนี้ในทางการศึกษาอาจเป็นหลักสูตร ชุดฝึกอบรม ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง โปรแกรมสำเร็จรูป หรือโครงการพัฒนา เป็นต้น ในรูปแบบของ R1D1-R2D2-R3D3... โดยมีขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งในตอนท้ายๆ ใช้รูปแบบการวิจัยกึ่งทดลอง (quasi-experimental design) ที่มีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อทดสอบประสิทธิผลของผลผลิตในลักษณะ If X...then Y แม้ว่าส่วนหนึ่งจะเพื่อการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของผลผลิตด้วยก็ตาม

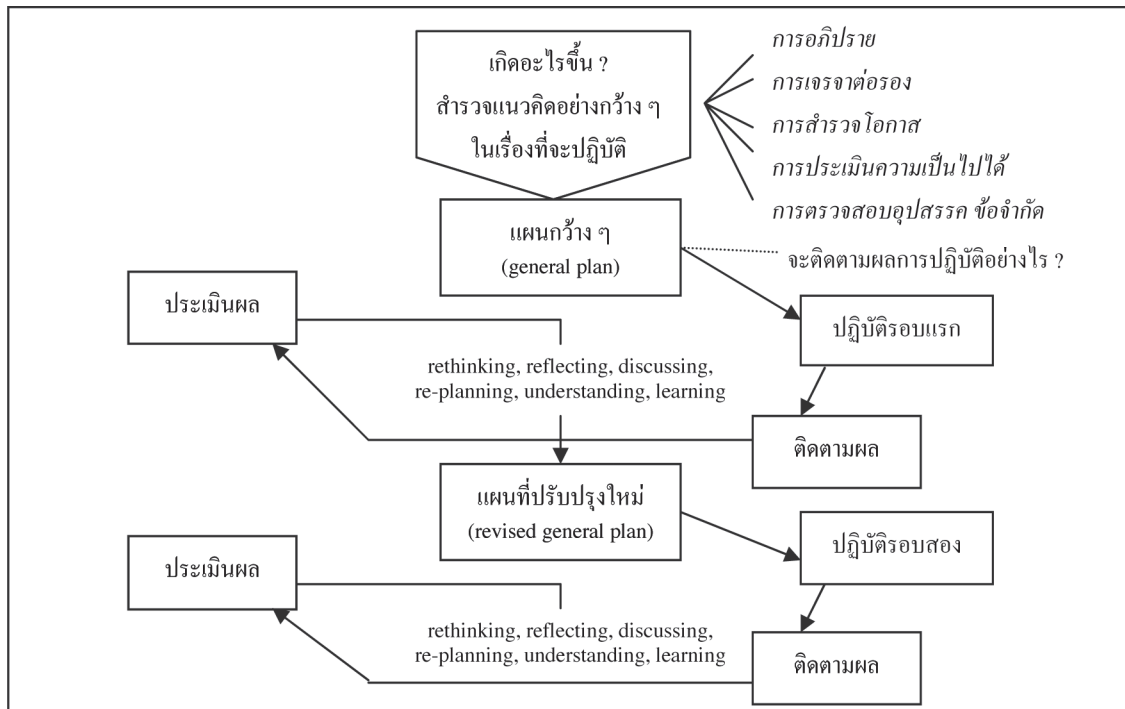
ในกรณีของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (AR) ผู้วิจัยจะมีบทบาทเป็นเช่นไร จะมีอะไรอยู่ในมือให้ผู้ร่วมการวิจัยนำไปปฏิบัติหรือไม่เพียงใด ก็ขึ้นอยู่กับประเภทของการวิจัยเชิงปฏิบัติการสามประเภทดังกล่าวข้างต้น คือ ถ้าเป็น “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบเทคนิค” ผู้วิจัยก็จะมีบทบาทเป็นเสมือนผู้เชี่ยวชาญจากภายนอก ที่นำแนวคิด นำแผนงาน หรือ

นำโครงการที่ตนเองคิดหรือจัดทำขึ้น ไปให้ผู้ร่วมวิจัยเป็นผู้ปฏิบัติ (ประเภทนี้อาจมีส่วนคล้ายคลึงกับการวิจัยและพัฒนาอยู่บ้าง แต่โดยกระบวนการแล้วก็ยิ่งถือว่าต่างกัน) แต่หากเป็น “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบปฏิบัติ” ผู้วิจัยจะมีลักษณะเป็นผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยมากขึ้น ไม่นำเอาแนวคิด แผนงาน หรือโครงการของตนไปให้ปฏิบัติตามแบบแรก แต่จะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา เป็นผู้กระตุ้น เป็นผู้ตั้งประเด็น และเป็นผู้กำกับให้มีการร่วมกันคิด ปฏิบัติ ประเมินผล และทบทวนแก้ไข และหากเป็น “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม” ผู้วิจัยจะเป็นผู้มีส่วนร่วมแบบความร่วมมือกัน ที่ทั้งผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยต่างมีสถานะที่เท่าเทียมกันในการร่วมกันคิด ปฏิบัติ สังเกตผล และสะท้อนผล ตามวงจรการวางแผน การปฏิบัติ การสังเกตผล และการสะท้อนผล

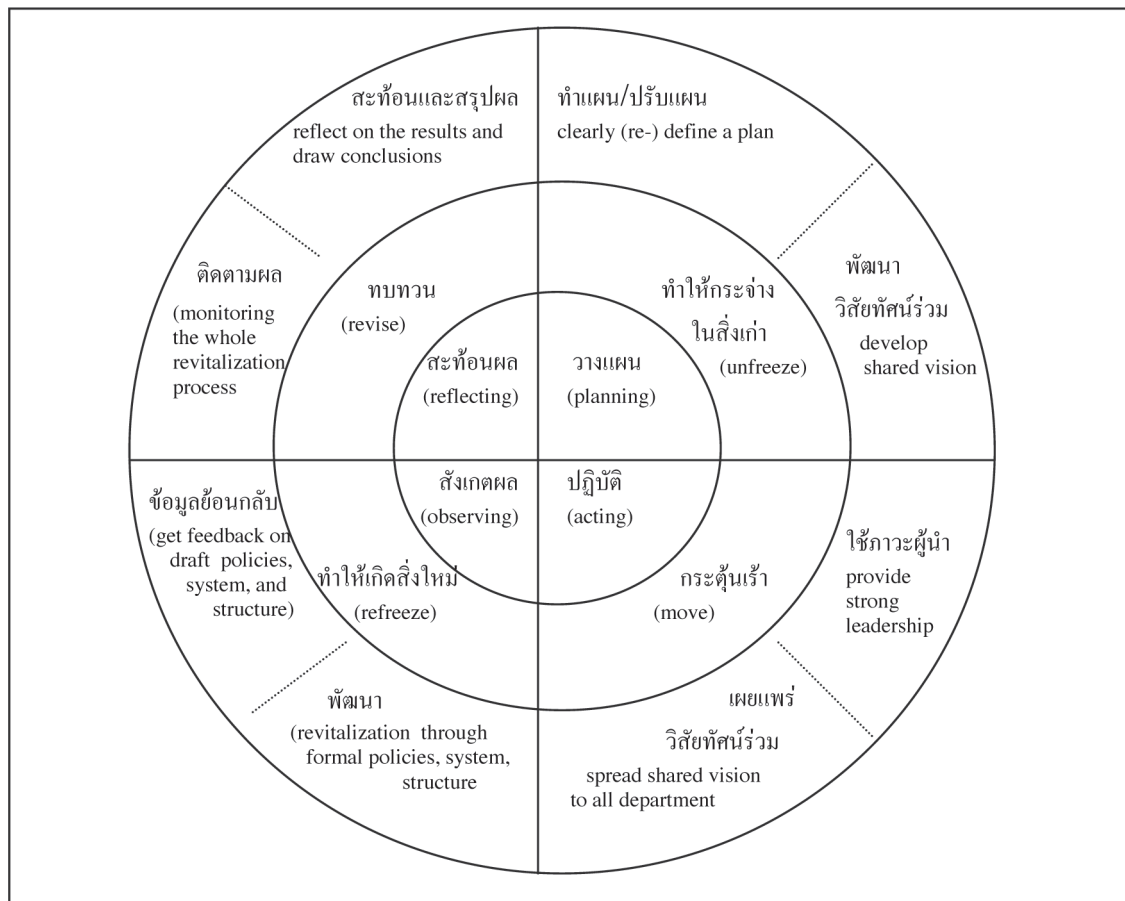
เพื่อให้มองเห็นภาพความต่างที่ชัดเจนขึ้น ผู้เขียนขอเสนอภาพที่แสดงถึงรูปแบบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (AR) และการวิจัยและพัฒนา (R&D) มาเปรียบเทียบกัน ประเภทละสองรูปแบบ ดังภาพที่ 4-7

จากกรณีตัวอย่างของการวิจัยและพัฒนา (R&D) 4 กรณี และการชี้ประเด็นให้เห็นถึงความต่างกันของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (AR) กับการวิจัยและพัฒนา (R&D) รวมทั้งการนำเอารูปแบบของการวิจัยทั้งสองประเภทมาแสดงให้เห็นประเภทละ 2 รูปแบบ ดังกล่าวถึงข้างต้น ผู้เขียนหวังว่า จะทำให้เข้าใจในจุดมุ่งหมายและวิธีดำเนินการวิจัยทั้งสองประเภทนั้นได้ดีขึ้น ไม่สับสนกันในการนำไปใช้

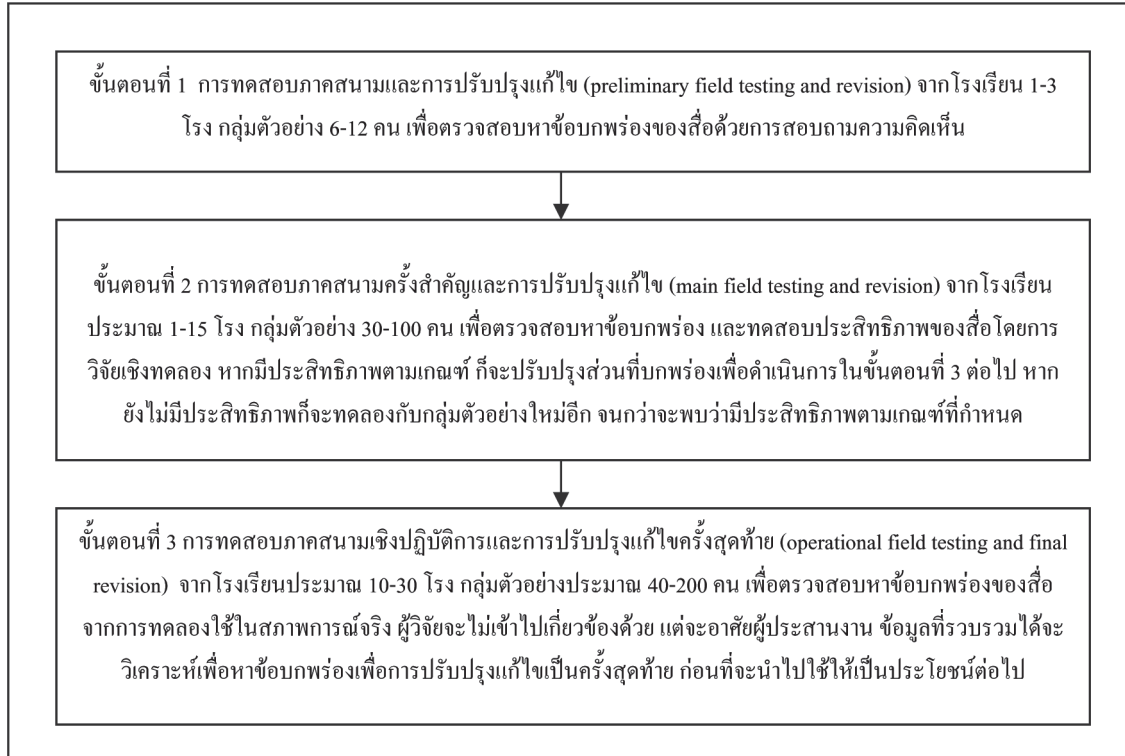
อย่างไรก็ตาม มีผู้นำเสนอรูปแบบการวิจัยรูปแบบหนึ่ง ซึ่งมีกระบวนการวิจัยเป็น 2 หรือ 3 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอน การศึกษาบริบท (contextual study) เพื่อกำหนดสภาพปัจจุบันและปัญหาของหน่วยงานที่ต้องการพัฒนา 2) ขั้นตอนการพัฒนาตัวแบบ (model) เพื่อนำมาแก้ปัญหาหรือเพื่อการพัฒนาจากการศึกษาบริบทนั้น และ 3) ขั้นตอนการนำตัวแบบเข้าสู่วงจรการพัฒนา 2-3 วงจรของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (AR) คือ มีการวางแผน (planning) การปฏิบัติ (acting) การสังเกต (observing) และการสะท้อนผล (reflecting) ขณะเดียวกันก็กำหนดใช้รูปแบบการวิจัยกึ่งทดลอง (quasi-experimental design) ด้วย แล้วเรียกรูปแบบการวิจัยนี้ว่า การวิจัยและพัฒนา (R&D) และบางรายก็เรียกว่าเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ซึ่ง ผู้เขียนเห็นว่า น่าจะไม่ใช่ว่าสองกรณี แต่คิดว่า น่าจะเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการในระดับที่เรียกว่า Technical Action Research: TAR มากกว่า เพราะ

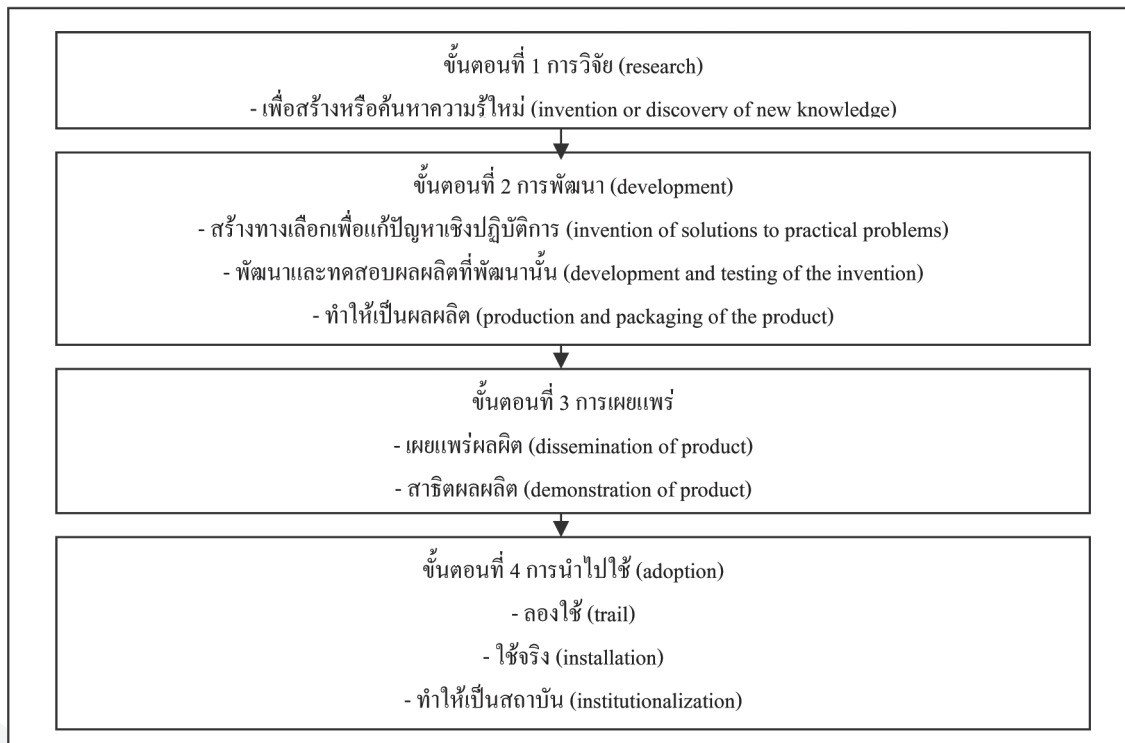
ภาพที่ 4 รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการตามทัศนะของ Lewin (1952 อ้างถึงใน Mills, 2007)

ภาพที่ 5 รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการตามทัศนะของ Zuber-Skerritt (1996 อ้างถึงใน Cohen & others, 2000)

ภาพที่ 6 รูปแบบการวิจัยและพัฒนาสื่อทางการศึกษา ตามทัศนะของ Borg (1982)

ภาพที่ 7 รูปแบบการวิจัยและพัฒนาเพื่อการเปลี่ยนแปลง ตามทัศนะของ Owens (1986 อ้างถึงใน Daresh, 2001)

มีลักษณะที่ผู้วิจัยทำตัวเป็นผู้เชี่ยวชาญจากภายนอก (outside expert) ที่ได้พัฒนาตัวแบบขึ้นก่อนแล้วนำเอาตัวแบบนั้นไปใช้กับหน่วยงานเป้าหมายที่ “ต้องการพัฒนา” เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (แต่ไม่ควรมีการวิจัยกึ่งทดลองซึ่งเป็นวิธีการที่อิงกับปรัชญา logical positivism ในขณะที่การวิจัยเชิงปฏิบัติการอิงกับปรัชญา social critical theory ดังกล่าวข้างต้น) จึงไม่ใช่เป็น “การพัฒนาตัวแบบหรือผลผลิต” ตามแนวคิดของการวิจัยและพัฒนา (R&D) และไม่ใช่เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เพราะรูปแบบดังกล่าวมีทั้งการวิจัยกึ่งทดลองที่อิงกับปรัชญา logical positivism และผู้ร่วมวิจัยขาดโอกาสในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาตัวแบบนั้นด้วย

ในตอนต่อไป ผู้เขียนจะเขียนถึงการพัฒนารอบแนวคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อนำเสนอเป็นกรอบแนวคิดหนึ่งของการวิจัยเพื่อการเปลี่ยนแปลงและเรียนรู้ ดังนี้

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research) สิ่งที่ผู้วิจัยควรตระหนักถึง คือ นอกจากลักษณะที่ผู้วิจัยมีส่วนร่วมในการวิจัยนั้นกับผู้ร่วมวิจัยในลักษณะที่เป็นความร่วมมือกัน ที่ทั้งผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยต่างมีสถานะที่เท่าเทียมกันในการร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันสังเกตผล และร่วมกันสะท้อนผลแล้ว ควรจะต้องตระหนักถึงการยึดถือหลักการ 10 ประการ จรรยาบรรณ 10 ประการ และบทบาทของผู้วิจัย 10 ประการ ดังกล่าวข้างต้นด้วย ขณะเดียวกันก็ควรต้องตระหนักถึงลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมดังกล่าวในตอนต้นด้วย ว่าเป็นเทคนิคการวิจัยที่เปลี่ยนรูปแบบไป จากแบบบนลงล่างเป็นแบบล่างขึ้นบน ผู้ถูกวิจัยได้เปลี่ยนบทบาทจากผู้ถูกกระทำเป็นผู้กระทำ หรือผู้ร่วมกระทำ หรือเปลี่ยนวิธีการวิจัยจากพวกเขาเป็นการวิจัยโดยพวกเขา โดยผู้ถูกวิจัยจะมีส่วนร่วมในการวิจัยทุกขั้นตอน เป็นทั้งผู้ตัดสินใจ ผู้ปฏิบัติ และผู้ได้รับผลจากการปฏิบัตินั้น นอกจากนั้น การวิจัยก็ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพียงเพื่อทำความเข้าใจ หรือเพื่อความรู้อันปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เป็นอยู่เท่านั้น แต่จะต้องมีการปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่พึงประสงค์ด้วย และคาดหวังว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนอันเนื่องจากความมีพันธะผูกพันในสิ่งที่ทำจากบทบาทการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนนั้น

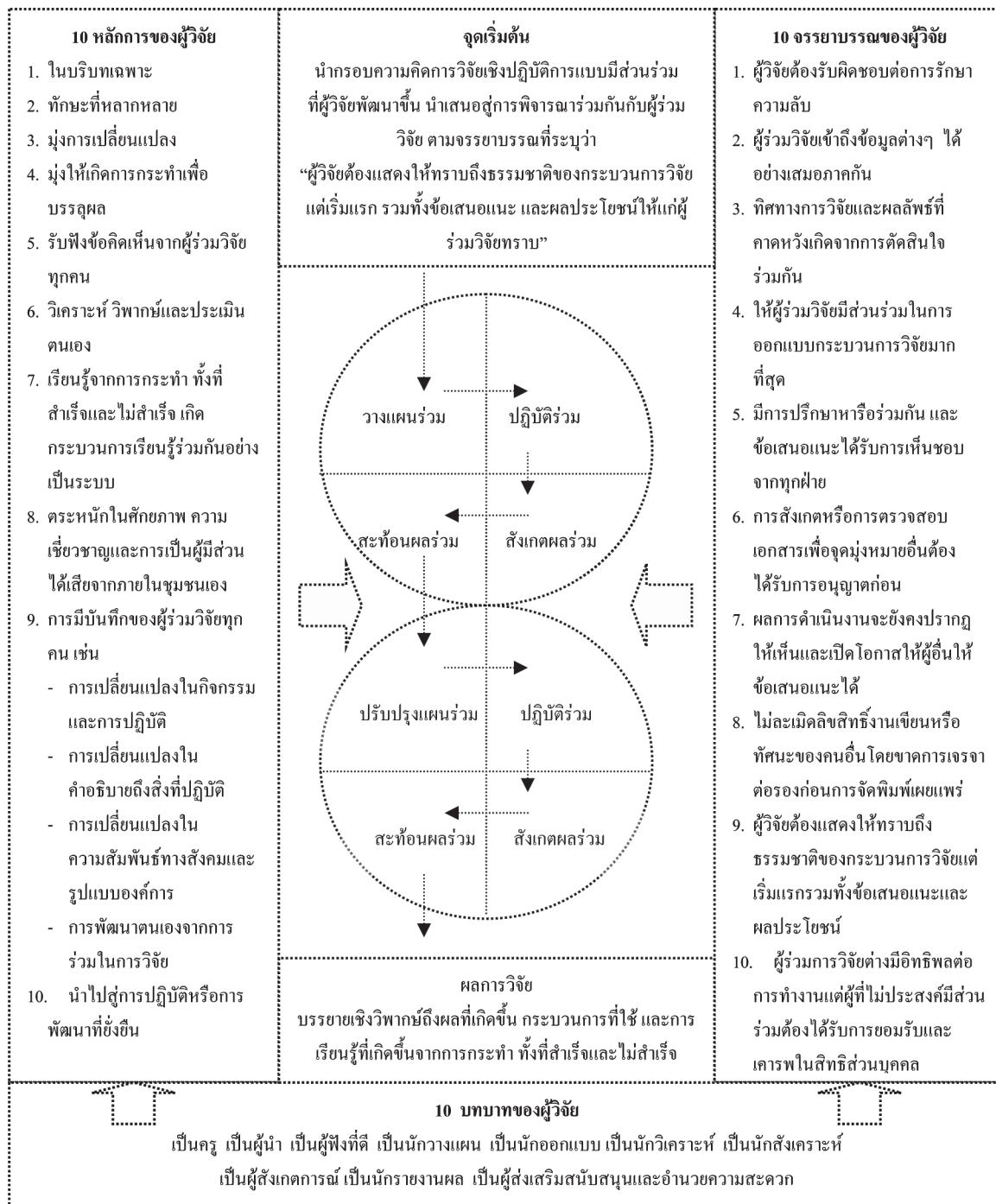
หากจะพัฒนารอบแนวคิดเพื่อการวิจัยขั้นมาสมมุติว่ามี 2 วงจร ในขั้นตอนเริ่มแรก ผู้เขียนเห็นว่า ผู้วิจัยควรนำเอากรอบแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ชี้แจงต่อผู้ร่วมวิจัย ตามจรรยาบรรณที่ระบุว่า “ผู้วิจัยต้องแสดงให้เห็นถึงธรรมชาติของกระบวนการวิจัยแต่เริ่มแรก รวมทั้งข้อเสนอแนะ และผลประโยชน์ให้แก่ผู้ร่วมวิจัยทราบ” ขณะเดียวกันก็คำนึงถึงหลักการ “ผู้ร่วมการวิจัยต่างมีอิทธิพลต่อการทำงาน แต่ผู้ที่ไม่ประสงค์มีส่วนร่วมต้องได้รับการยอมรับและเคารพในสิทธิส่วนบุคคล” ด้วย จากนั้นจึงดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆ ดังแสดงเป็นข้อเสนอกรอบแนวคิดหนึ่งของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในภาพที่ 8

จากกรอบแนวคิดที่จะใช้ในการวิจัยในภาพที่ 8 ข้างต้น หากนำเอาแนวคิดบางประการจากสาระต่างๆ ที่นำมา กล่าวถึงข้างต้นทั้งแนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม แนวคิดการพัฒนาเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วม และแนวคิดการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน มาประยุกต์ใช้ และกำหนดเป็นขั้นตอนและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการดำเนินการวิจัย เพื่อให้เกิดความกระจ่างและมองเห็นได้ในเชิงรูปธรรมมากขึ้น ก็จะได้ขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 10 ขั้นตอน โดยแต่ละขั้นตอนมีแนวปฏิบัติ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการ (preparation)

จากการแบ่งรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการของ Calhoun (2000 อ้างถึงใน สุวิมล ว่องวาณิช 2549) ว่ามี 3 รูปแบบ คือ แบบครูทำคนเดียว (individual) แบบร่วมมือ (collaborative) และแบบทั้งโรงเรียน (school-wide) หรือจากผลการสังเคราะห์ของ นางลักษณ วัชรชัย (2543 อ้างถึงใน สุวิมล ว่องวาณิช 2549) ได้แบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ คือ ในระดับชั้นเรียน (classroom) แบบรวมพลัง (collaborative) ระดับโรงเรียน (school-wide) และแบบอิงชุมชน (community-based) ดังนั้น ในกรณีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่ทำระดับโรงเรียน ผู้วิจัยควรกำหนดหรือพัฒนาเกณฑ์ในการเลือกโรงเรียนที่จะดำเนินการวิจัยก่อน เช่น อาจใช้เกณฑ์การมีปัญหาในประเด็นที่ต้องการพัฒนาหรือต้องการเปลี่ยนแปลงอยู่ในระดับสูง เป็นต้น จากนั้นจึงลงพื้นที่เพื่อสร้างความคุ้นเคย สร้างความรู้สึกเป็นแบบเพื่อนร่วมงาน ความเป็นผู้ร่วมการวิจัย ให้เกิดขึ้นก่อน และแสดงบทบาทการเป็น “ผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวก” ให้เกิดขึ้นด้วย รวมทั้งบทบาทอื่นๆ ตามที่กำหนดไว้ 10 บทบาท ดังกล่าวข้างต้น ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และไม่ให้เสียหลักความมีสถานะที่เท่าเทียมกัน ในทุกระยะของการวิจัย ควรหลีกเลี่ยงรูปแบบการทำงานแบบปิรามิด ไม่ควรกำหนดตำแหน่งหรือสถานะใดๆ ที่จะทำให้เกิดการแบ่งชั้นวรรณะ

ภาพที่ 8 ข้อเสนอกรอบแนวคิดหนึ่งของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ทุกคนจะมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน นั่งประชุมสนทนากับแบบโต๊ะกลม (round table) ขณะเดียวกัน ก็ควรตระหนักถึงแนวคิดหนึ่งของการพัฒนาเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วมที่นำมากล่าวถึงข้างต้น ที่กล่าวว่า “ผู้วิจัยจะต้องตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องผนวกตัวเองเข้าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ตนเองทำงานด้วยอย่างเต็มที่เพื่อทำความคุ้นเคยจนมีฐานะเป็นสมาชิกคนหนึ่งของผู้ร่วมวิจัย จะต้องคอยดูตักกับชุมชน

ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรม ลักษณะนิสัย ความต้องการความใฝ่ฝัน ทะเยอทะยาน ตลอดจนปัญหาต่างๆ ของชุมชนและรวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่จะเกี่ยวพันโดยตรงกับงานที่จะต้องทำให้กับชุมชนนั้น

ในขั้นตอนการเตรียมความพร้อมนี้ผู้วิจัยจะต้องนำเอากรอบแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนำเสนอชี้แจงต่อผู้ร่วมวิจัย (participants) ในฐานะผู้วิจัยเป็นผู้รู้ใน

เรื่องระเบียบวิธีวิจัย เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจตรงกันเกี่ยวกับกระบวนการ หลักการ จรรยาบรรณ บทบาท และอื่นๆ ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และเพื่อให้เป็นไปตามจรรยาบรรณที่ระบุว่า “ผู้วิจัยต้องแสดงให้เห็นถึงธรรมชาติของกระบวนการวิจัยแต่เริ่มแรกรวมทั้งข้อเสนอแนะ และผลประโยชน์ให้แก่ผู้ร่วมวิจัยทราบ” ขณะเดียวกันก็ต้องคำนึงถึงหลักการ “ผู้ร่วมการวิจัยต่างมีอิทธิพลต่อการทำงาน แต่ผู้ที่ไม่ประสงค์มีส่วนร่วมต้องได้รับการยอมรับและเคารพในสิทธิส่วนบุคคล” ด้วย และสิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยควรคำนึงถึงด้วยคือ การสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นกับผู้ร่วมวิจัยหรือผู้เกี่ยวข้องในความสำคัญของ “การวิจัย” กับ “การปฏิบัติ” และของ “นักวิจัย” กับ “นักปฏิบัติ” ว่าเป็นของคู่กันไปด้วยกันได้ต่างฝ่ายต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดีต่อทั้งตัวบุคคล กลุ่มบุคคล และองค์กร ไม่ได้เป็นเสมือนรางรถไฟที่ไม่มีวันบรรจบกัน

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผน (planning)

ผู้วิจัยควรเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้ผู้ร่วมวิจัยร่วมกันวิเคราะห์สภาพของงานที่ต้องการพัฒนาหรือต้องการเปลี่ยนแปลง เพื่อระบุ “สภาพที่เคยเป็นมา” “สภาพปัจจุบัน” “สภาพปัญหา” “สภาพที่คาดหวัง” “ทางเลือกเพื่อการแก้ปัญหา หรือบรรลุลสภาพที่คาดหวัง” “การประเมินและเลือกทางเลือก เพื่อการปฏิบัติ” ตามหลักการ “ทักษะที่หลากหลายและในบริบทเฉพาะ” และตามหลักการ “ตระหนักในศักยภาพ ความเชี่ยวชาญ และการเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากภายในชุมชนเอง” และตามความเชื่อของกาญจนา แก้วเทพ (2532) ที่กล่าวว่า “แนวคิดใหม่ในการพัฒนานั้น เชื่อว่าในวัฒนธรรมชุมชนนั้น ไม่ว่างเปล่า ในนั้นบรรจุด้วยพลังความสามารถ พลังภูมิปัญญา และพลังสร้างสรรค์ที่จะแก้ปัญหาชุมชน” ซึ่งผลจากการดำเนินการดังกล่าวจะทำให้ได้แผนเชิงปฏิบัติการขึ้นมาชุดหนึ่ง ซึ่งจะมียุทธศาสตร์ประกอบอะไรบ้างกับผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยจะร่วมกันกำหนด แต่อย่างน้อยควรประกอบด้วยจุดมุ่งหมายในการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงนั้น ว่าทำอะไร (what) และจะทำอย่างไร (how)

ในกระบวนการวางแผนนี้ ผู้วิจัยสามารถนำเสนอกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนางานนั้นๆ ให้ผู้ร่วมวิจัยได้ทำความเข้าใจด้วยไม่ว่าจะเป็นกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีโดยภาพรวม หรือกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ที่ผู้วิจัยมีจุดมุ่งหมายให้เป็นตัวสอดแทรก (intervention) เพื่อใช้ในการวิจัย เช่น กรณีมีจุดมุ่งหมายนำเอากรอบแนวคิดเชิง

ทฤษฎีการบริหารเชิงบูรณาการ (integrated management) เพื่อการพัฒนางานวิชาการของโรงเรียน เป็นต้น ในฐานะผู้วิจัยเป็นเสมือนตัวแทนของผู้รู้ในด้านทฤษฎี ตามที่ได้ศึกษา ทบทวนไว้ในบทที่ 2 ของงานวิจัย ทั้งนี้เพราะทฤษฎีมีประโยชน์หลายประการ เช่น ช่วยชี้้นำการตัดสินใจ ช่วยให้มองภาพองค์การได้ชัดเจนขึ้น ช่วยให้ตระหนักถึงสภาพแวดล้อมขององค์การ ช่วยเป็นแหล่งของความคิดใหม่ (Stoner & Freeman, 1992) ช่วยกำหนดกรอบของปรากฏการณ์ที่มีความสัมพันธ์กัน ช่วยจำแนกแยกแยะปรากฏการณ์ ช่วยสร้างสิ่งใหม่ๆ ช่วยทำนายปรากฏการณ์ (Lunenburg & Ornstein, 2000) เป็นต้น ซึ่งหากพิจารณาตามหลักการจัดการความรู้ (knowledge management) ผู้วิจัยจะเป็นเสมือนตัวแทนของคนที่มีความรู้ explicit knowledge มากกว่า ในขณะที่ผู้ร่วมวิจัยจะเป็นเสมือนตัวแทนของกลุ่มคนที่มี tacit knowledge มากกว่า จึงเป็นการผสมผสานกับระหว่าง explicit knowledge และ tacit knowledge หรืออีกนัยหนึ่งคือ การผสมผสานกันระหว่างภาคทฤษฎีกับภาคปฏิบัติ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีนี้ มีข้อควรคำนึงอย่างน้อยสามประการคือ

1) การศึกษาทบทวนทฤษฎีของผู้วิจัย (ในบทที่ 2) จะต้องทบทวนขึ้นมาอย่างมีจุดมุ่งหมาย อย่างมีความหมาย และอย่างมีประโยชน์ที่จะทำให้ผู้วิจัยมีความไวเชิงทฤษฎี (theoretical sensitivity) ต่อการนำไปใช้อธิบายปรากฏการณ์ หรือการให้คำแนะนำต่อผู้ร่วมวิจัย ตามทัศนะของ กาญจนา แก้วเทพ (2549) ที่ว่า ไม่ใช่ทบทวนมาไว้อย่างเป็น “ไม่ประดับงานวิจัย” หรือ “หิ้งพระประจำงานวิจัย” ที่ไม่มีการมาเช่นไหว้เหลียวแลอีกเลย

2) ผู้วิจัยจะต้องสร้างทัศนคติที่ดีให้เกิดขึ้นกับผู้ร่วมวิจัยและผู้เกี่ยวข้องว่า ทฤษฎีกับการปฏิบัติเป็นสิ่งที่ไปด้วยกันได้ ไม่ได้เป็นเส้นขนานที่ไม่มีวันบรรจบกัน เหมือนกับคำพูดที่มักพูดกันว่า “ทฤษฎีจัดปฏิบัติไม่ได้ หรือทฤษฎีก็คือ ทฤษฎี ปฏิบัติก็คือปฏิบัติ” เป็นต้น จะต้องสร้างความตระหนักว่า ทฤษฎีจะช่วยย่นระยะทางการลองถูกลองผิดให้สั้นลงได้ ดังประโยชน์ของทฤษฎีที่กล่าวถึงข้างต้น และหากวิเคราะห์จากความสัมพันธ์ระหว่าง “การวิจัย” กับ “การปฏิบัติ” หรือ “นักวิจัย” กับ “นักปฏิบัติ” ดังกล่าวในขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยอาจสร้างกรอบแนวคิดให้ผู้ร่วมวิจัยและผู้เกี่ยวข้องได้เข้าใจและตระหนักถึงความสัมพันธ์เชิงบวกในลักษณะสามเส้าระหว่าง “การวิจัย” “ทฤษฎี” และ “การปฏิบัติ” หรือ “นักวิจัย” “นักทฤษฎี” และ “นักปฏิบัติ” ให้เกิดขึ้นได้ก็จะทำให้การดำเนินงานวิจัยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น

3) การนำเสนอกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี ไม่ว่าจะ เป็นกรณีโดยภาพรวมเพื่อการพัฒนางานนั้นๆ หรือในกรณีที่มี จุดมุ่งหมายเอาเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นตัวสอดแทรก (intervention) เพื่อการพัฒนาจะต้องเป็นไปหลังจากที่ปล่อยให้ผู้ร่วม วิจัยได้ร่วมกันคิดอย่างเต็มที่ก่อน โดยหากนำเสนอก่อนมี แนวโน้มที่พวกเขาจะยอมรับเอากรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีนั้น ไปใช้เลยมืออยู่สูง อาจเป็นเพราะความเคยชินกับการเป็นผู้ถูก กระทำ (passive) หรือเป็นผู้ตาม (follower) ในระบบการ บริหารแบบสั่งการหรือแบบบนสู่ล่าง (top-down approach) ที่ฝังรากลึกลงมาหรืออาจเป็นเพราะแนวโน้มที่จะเชื่อฟังผู้วิจัย เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ซึ่งจะทำให้การวิจัยมีแนวโน้มเป็นการวิจัย เชิงปฏิบัติการแบบเทคนิค (technical action research) มากกว่าจะเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research) แนวโน้มที่อิทธิพลของ explicit knowledge ที่สำเร็จรูปจากภายนอกจะมีมาก จน tacit knowledge ของผู้ร่วมวิจัยแทบจะไม่ได้ถูกนำออกมาใช้ นอกจากนั้น การนำเสนอกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีของผู้วิจัย จะต้องนำเสนอในลักษณะที่ไม่ใช่เป็นการยึดเหนี่ยว ไม่ให้ เป็นตัวชี้นำ หรือให้มีอิทธิพลต่อการนำไปปฏิบัติของผู้ร่วมวิจัย แต่จะต้องคำนึงถึงการเป็นทางเลือก การเป็นตัวเสริม โดย ยึดหลักการ “ตระหนักในศักยภาพ ความเชี่ยวชาญ และการเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากภายในชุมชนเอง” และตามแนวคิด หนึ่งของการพัฒนาเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วมที่นำมากล่าวถึง ข้างต้น ที่กล่าวว่า “ให้โอกาสแก่ชุมชนที่จะเสนอแนวทางการ แก้ปัญหานั้นด้วยตนเองอย่างเต็มที่ จากนั้นนักพัฒนา ก็เสนอเทคโนโลยีอื่นๆ ที่อยู่นอกเหนือประสบการณ์ ความรับรู้ ของชุมชนเข้าสู่สนทนาด้วย ในระยะแรกๆ ให้เสนอแบบ ง่ายๆ และจะไม่สรุปว่าแบบนี้แบบนี้เท่านั้นที่จะช่วยแก้ปัญหา ให้ชุมชน จะปล่อยให้ชุมชนคิดเปรียบเทียบทางเลือกต่างๆ ด้วยตนเอง และยังไม่กล่าวพาดพิงถึงเทคโนโลยีอื่นๆ ให้ มากกว่านั้น จนกว่าจะมีการถามไถ่เพิ่มเติม ซึ่งนักพัฒนาจะ ต้องคอยให้ข้อมูลอยู่เป็นระยะๆ เมื่อเสนอข้อมูลเปรียบเทียบ ให้อย่างเต็มที่แล้ว ก็ปล่อยให้ชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจเลือก เทคโนโลยีที่เห็นว่าเหมาะสมกับตนเองมากที่สุดมาชุดหนึ่ง”

ในขั้นตอนนี้และในขั้นตอนที่ไปหากมีการตัดสินใจ ร่วมกันจากผู้ร่วมวิจัย ว่ามีความประสงค์ที่จะศึกษาหาความรู้ ความเข้าใจหรือเพิ่มพูนโลกทัศน์ เพิ่มเติมจากที่ผู้วิจัยนำกรอบ แนวคิดดังกล่าวข้างต้นนำเสนอแล้ว เช่น การศึกษาของ บุคคลหรือหน่วยงานที่ทำประสบผลสำเร็จ การจัดอบรม สัมมนา การเชิญวิทยากร เป็นต้น ผู้วิจัยควรทำหน้าที่ส่งเสริม

สนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมต่างๆ เหล่านั้นให้แก่ผู้ร่วมวิจัยด้วย

ขั้นตอนที่ 3 การปฏิบัติ (acting)

ผู้วิจัยควรเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและเป็น ผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้มีการปฏิบัติ ตามแผนเชิงปฏิบัติการที่กำหนดไว้แล้ว โดยมุ่งให้บรรลุผลตาม วัตถุประสงค์ที่กำหนด ตามหลักการ “มุ่งการเปลี่ยนแปลง และมุ่งให้เกิดการกระทำเพื่อบรรลุผล” พยายามไม่ให้ความ ช่วยเหลือใดๆ ที่ได้โดยง่าย หรือสำเร็จรูปเกินไป คอยให้ กำลังใจและกระตุ้นให้เกิดการปฏิบัติอย่างจริงจัง ให้มีการ บันทึกผลการดำเนินงานทั้งของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย โดย คำนึงถึงหลักการบันทึก “การเปลี่ยนแปลงในกิจกรรมและ การปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงในคำอธิบายถึงสิ่งที่ปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ทางสังคมและรูปแบบ องค์การ และการพัฒนาตนเองจากการร่วมในการวิจัย” และ จัดให้มีการพบปะสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเป็น ระยะๆ ตามหลักการ “รับฟังข้อคิดเห็นจากผู้ร่วมวิจัยทุกคน การวิเคราะห์วิพากษ์และประเมินตนเอง ตลอดจนเกิดกระบวนการ เรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบ” ดังนั้น กิจกรรมต่างๆ จากหลักการจัดการความรู้ (knowledge management) อาจ นำเอามาประยุกต์ใช้ได้ เช่น การจัดการกิจกรรมการเล่าเรื่อง (storytelling) การจัดการกิจกรรมสนทนาเรียนรู้ (learning conversation) การจัดการกิจกรรมเสวนาพาที (dialogue) การจัดการกิจกรรมสะท้อนกลับ (reflection) การจัดให้มีกลุ่ม เรียนรู้ (learning sets) การจัดให้มีกลุ่มเรียนรู้ด้วยการกระทำ (action learning) การจัดให้มีชุมชนความรู้หรือเรียนรู้ (knowledge/learning community) การจัดให้มีภาวะผู้นำ เครือข่ายหรือเครือข่ายความรู้ (network leaderships/ knowledge networks) และการจัดกลุ่มบริหารตนเอง เพื่อการเรียนรู้ (learning self managed group) เป็นต้น (วิโรจน์ สารรัตน์, 2549)

ขั้นตอนที่ 4 การสังเกตผล (observing)

Carr & Kemmis (1992) ได้วิเคราะห์ว่า การวิจัย เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นศาสตร์เชิงวิพากษ์ (critical science) ในขณะที่ Mills (2007) และ Arhar, Holly, and Kasten (2001) ก็เห็นตรงกันว่า emancipatory/ participatory action research ก็คือ critical action research ซึ่งอิง กับปรัชญาของ social critical theory และ theories of postmodernism ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมและความ เป็นประชาธิปไตย ดังนั้น การสังเกตผลการปฏิบัติงานอาจ

จะอิงแนวคิดการประเมินเชิงวิพากษ์ (criticism approach) ตามทัศนะของ Eisner ในปี 1975 และปี 1979 (อ้างถึงใน คิริชัย กาญจนวาสี, 2536) ที่ประยุกต์ใช้มนทัศน์ของศิลปะวิพากษ์ (art criticism) กับการประเมิน โดยให้แนวคิดว่าการวิพากษ์เป็นการใช้วิจารณ์ในการบรรยายคุณภาพของสิ่งที่ศึกษา (descriptive) ตีความหมายของสิ่งที่ศึกษา (interpretive) ออกมาในเชิงประจักษ์ ตามการรับรู้ของผู้ประเมิน และการตัดสินคุณค่าของสิ่งนั้น (evaluative) ซึ่งการประเมินในแนวทางนี้ ประกอบด้วย ศิลปะของการรับรู้ อันประณีต ซึ่งเกิดจากการฝึกฝนและประสบการณ์ กับศิลปะของการเปิดเผยคุณภาพของการถ่ายทอดความรู้สึกที่กลั่นกรองผ่านเกณฑ์มาตรฐานเพื่อสะท้อนคุณค่าของสิ่งนั้นออกมา วิธีการประเมินแนวนี้จึงขึ้นอยู่กับความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์ และการฝึกหัดที่เหมาะสมของนักประเมิน เพื่อให้มีการรับรู้ที่ไวและสามารถสะท้อนคุณค่าของสิ่งนั้นออกมาได้ ดังนั้น ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยควรเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้มีการสังเกตผลที่เกิดขึ้นจริง (actual effects) ทั้งคาดหวังและไม่ได้คาดหวัง ทั้งทางบวกและทางลบ หรือทั้งยึดวัตถุประสงค์ (goal-based evaluation) และไม่ยึดวัตถุประสงค์ (goal-free evaluation) เพื่อให้ได้คำตอบเกี่ยวกับผลสำเร็จของการปฏิบัติงานที่ชัดเจนขึ้น รวมทั้งการจับกุณทัศน์ทางทฤษฎีและการอธิบายตีความปรากฏการณ์ด้านต่างๆ จากกิจกรรมหรือกระบวนการปฏิบัติงานเพื่อการบรรลุผลนั้นด้วยว่าเป็นอย่างไร ได้องค์ความรู้ใหม่ ทฤษฎีใหม่ หรือเกิดการเรียนรู้ใหม่อะไรบ้าง

โดยอาจพิจารณาจากการตั้งคำถาม เช่น ใคร(who) อะไร (what) ที่ไหน (where) เมื่อไร (when) ทำไม (why) และอย่างไร (how) เป็นต้น และจากข้อมูลที่ได้มาจากหลากหลายแหล่ง เช่น จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการบันทึก การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ แบบสอบถามความเห็น แบบวัดทัศนคติ แบบทดสอบมาตรฐาน เอกสาร เครื่องบันทึกเสียง เครื่องบันทึกภาพ วัสดุสิ่งของ เป็นต้น (Mills, 2007)

ขั้นตอนที่ 5 การสะท้อนผล (reflecting)

ผู้วิจัยควรเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้มีการสะท้อนผล โดยให้มีการพบปะสนทนาเพื่อนำเอาข้อมูลที่เป็นบันทึกการเปลี่ยนแปลงในกิจกรรมและการปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงในคำอธิบายถึงสิ่งที่ปฏิบัติการเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ทาง

สังคมและรูปแบบองค์การ และการพัฒนาตนเองจากการร่วมในการวิจัย และบันทึกผลการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ในขั้นตอนที่ 3 ทั้งของรายบุคคลและของกลุ่ม รวมทั้งผลการสังเกตผลในขั้นตอนที่ 4 เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และวิเคราะห์วิพากษ์ถึงสิ่งที่ทำสำเร็จ สิ่งที่ยังทำไม่สำเร็จ สิ่งที่เป็นปัจจัยผลักดัน สิ่งที่เป็นปัจจัยต่อต้าน สิ่งที่เป็นปัญหาอุปสรรค ตลอดจนข้อเสนอแนะแนวทางเพื่อการปรับปรุงแก้ไข ทฤษฎีหรือองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ และอื่นๆ ตามหลักการ “รับฟังข้อคิดเห็นจากผู้ร่วมวิจัยทุกคน การวิเคราะห์วิพากษ์และประเมินตนเอง ตลอดจนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบ” ขณะเดียวกันก็ควรคำนึงถึงแนวคิดหนึ่งของการพัฒนาเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วมที่นำมากล่าวถึงข้างต้นด้วยว่า “ปัจจัยด้านการสะท้อนกลับของปัญหาจากการดำเนินงาน (action-reflection) ซึ่งจัดในรูปของการถกเถียงอภิปรายกัน...กิจกรรมนี้จะช่วยพัฒนาความสามารถของชุมชนให้เกิดความคิดรวบยอด รู้จักจับกุณทัศน์ทางทฤษฎีจากกิจกรรมต่างๆ ที่ได้ดำเนินการมาก่อนก่อให้เกิดการอธิบายตีความปรากฏการณ์ด้านต่างๆ ด้วยเหตุด้วยผล ได้มีโอกาสพูดกันถึงสิ่งที่อยู่ในใจของแต่ละคน ไม่ว่าจะป็นทัศนคติ วิถีชีวิต ความเชื่อ ความกลัว รวมทั้งความรู้ที่อาจเพิ่มพูนขึ้นหรือชะงักงันจนต้องเก็บไปไตร่ตรองในใจ ตลอดจนการมีโอกาสแสดงความคิดเห็นสนับสนุนคัดค้านหรือขัดแย้งกัน สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะทำให้ชุมชนเข้าใจถึงภาวะแห่งการรวมพลังทำงานของกลุ่ม เกิดการตระหนักถึงสิ่งใดที่ควรสนับสนุน สิ่งใดที่ควรคัดค้าน การมีโอกาสประชุมปรึกษาหารือกันหลังการดำเนินกิจกรรมหนึ่งๆ จะช่วยพัฒนาทัศนคติและค่านิยมของชุมชนในด้านความเชื่อมั่นในตนเองให้สูงขึ้น ช่วยลดความคิดที่จะหวงพิงพาความช่วยเหลือจากภายนอกให้น้อยลง ประสบการณ์ที่เกิดขึ้น จะเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ถึงเครื่องมือที่จะนำมาใช้แก้ปัญหาใดๆ ก่อให้เกิดพลังแห่งความสามารถที่จะแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง การประชุมถกเถียงอภิปรายกันของชุมชน อาจได้ผลสรุปว่าเทคโนโลยีที่มีอยู่เดิมมีความเหมาะสมหรือไม่ เทคโนโลยีที่นำเข้ามาจากที่อื่นมีความเหมาะสมหรือไม่ แล้วแต่กรณี ขึ้นอยู่กับการพิจารณาและการตัดสินใจของชุมชน ซึ่งจะมีผลทำให้เทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมกับชุมชนถูกยกเลิกไปในที่สุด หากเป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสมก็จะได้รับการยอมรับและถูกนำไปใช้อย่างกว้างขวางเรื่อยไป นั่นคือ ถ้ายังทำให้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชุมชนเกิดขึ้นได้มากเท่าใด ก็จะทำให้เทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมถูกขจัดออกไปมากเท่านั้น...นักพัฒนาจะต้องให้

ความสนใจต่อการตัดสินใจของชุมชนว่าเป็นการตัดสินใจตามความรู้สึกของอารมณ์หรือไม่ เพราะบ่อยครั้งที่สิ่งที่ชุมชนต้องการนั้นเป็นเพียงสิ่งที่ต้องการตามความรู้สึกเท่านั้น (felt need) มิใช่สิ่งที่ต้องการที่แท้จริง (real need) ดังนั้น นักพัฒนาจะต้องคอยกระตุ้นให้ชุมชนขบคิดอยู่เสมอว่าปัญหาที่แท้จริงคืออะไร อยากรู้ได้อย่างไร”

ในการสะท้อนผลนี้ อาจจะอิงกับแนวคิดใดแนวคิดหนึ่งหรือนำมาผสมผสานกัน เช่น แนวคิดการประเมินเชิงวิพากษ์ตามทัศนะของ Eisner ดังกล่าวข้างต้น หรือแนวคิดการสะท้อนผลเชิงวิพากษ์ตามทัศนะของ Heron (1996 อ้างถึงใน สุวิมล ว่องวานิช, 2549) ที่อาจทำได้ในสี่ระดับที่สูงขึ้นตามลำดับ คือ ระดับบรรยายสภาพที่เกิดขึ้นและข้อค้นพบ ระดับวิพากษ์ถึงสิ่งที่ดีหรือไม่ดีของสิ่งที่ดำเนินการหรือข้อค้นพบ และเหตุผลว่าเพราะอะไร ระดับวิพากษ์หาคำอธิบายต่อสิ่งที่ค้นพบ และระดับวิพากษ์เพื่อนำผลที่ค้นพบไปประยุกต์ใช้หรือใช้ประโยชน์ หรือแนวคิดของ กาญจนา แก้วเทพ (2549) ที่กล่าวถึงการวิพากษ์ข้อค้นพบจากผลการวิจัยในสามระดับ คือ ระดับการพรรณนา (description) เพื่อให้ “รู้ว่า” ใครเป็นใคร อะไรเกิดขึ้น ระดับการทำความเข้าใจ (understanding) โดยเชื่อมโยงกับข้อมูลอื่นหรือนำข้อมูลอื่นมาเชื่อมโยงด้วย และระดับการให้คำอธิบาย (explanation) เป็นการยกระดับข้อมูลรูปธรรมให้เป็นนามธรรม มีการใส่ตัวแปรบางอย่างให้มีความหมายและมีการเชื่อมโยงกันมากขึ้น

ขั้นตอนที่ 6 การวางแผนใหม่ (re-planning)

เช่นเดียวกับขั้นตอนที่ 2 ผู้วิจัยควรเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้มีการวางแผนใหม่ ให้มีการศึกษาวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของการพัฒนางาน เพื่อระบุปัญหา สาเหตุของปัญหา ทางเลือกเพื่อการแก้ปัญหา ประเมินและเลือกทางเลือกเพื่อการปฏิบัติกันใหม่ โดยนำเอาผลการสะท้อนผลในขั้นตอนที่ 5 มาร่วมพิจารณาด้วย ซึ่งจะทำได้แผนเชิงปฏิบัติการขึ้นมาชุดหนึ่ง โดยมีองค์ประกอบตามที่ผู้วิจัยและร่วมวิจัยจะร่วมกันกำหนดขึ้นมา

ขั้นตอนที่ 7 การปฏิบัติใหม่ (re-acting)

เช่นเดียวกับขั้นตอนที่ 3 คือ ผู้วิจัยควรเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้มีการปฏิบัติตามแผนเชิงปฏิบัติการที่กำหนดใหม่นั้น โดยมุ่งให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดให้มีการบันทึกผลการดำเนินงานทั้งของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย และจัดให้มีการพบปะสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเป็น

ระยะๆ โดยคำนึงถึงหลักการต่างๆ ดังกล่าวในขั้นตอนที่ 3

ขั้นตอนที่ 8 การสังเกตผลใหม่ (re-observing)

เช่นเดียวกับขั้นตอนที่ 4 คือ ผู้วิจัยควรเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้มีการสังเกตผลที่เกิดขึ้นจริง (actual effects) ทั้งคาดหวังและไม่ได้คาดหวัง ทั้งทางบวกและทางลบ หรือทั้งยึดวัตถุประสงค์ (goal-based evaluation) และไม่ยึดวัตถุประสงค์ (goal-free evaluation) เพื่อให้ได้คำตอบเกี่ยวกับผลสำเร็จของการปฏิบัติงานที่ชัดเจนขึ้น รวมทั้งการจับกฎเกณฑ์ทางทฤษฎีและการอธิบายตีความปรากฏการณ์ด้านต่างๆ จากกิจกรรมหรือกระบวนการปฏิบัติงานเพื่อการบรรลุผลนั้นด้วยว่าเป็นอย่างไร ต้องรู้ใหม่ ทฤษฎีใหม่หรือเกิดการเรียนรู้ใหม่อะไรบ้าง

ขั้นตอนที่ 9 การสะท้อนผลใหม่ (re-reflecting)

เช่นเดียวกับขั้นตอนที่ 5 คือ ผู้วิจัยควรเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้มีการสะท้อนผล โดยให้มีการพบปะสนทนาเพื่อนำเอาข้อมูลที่เป็นบันทึกการเปลี่ยนแปลงในกิจกรรมและการปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงในคำอธิบายถึงสิ่งที่ปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ทางสังคม และรูปแบบองค์การ และการพัฒนาตนเองจากการร่วมในการวิจัย และบันทึกผลการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ในขั้นตอนที่ 7 ทั้งของรายบุคคลและของกลุ่ม รวมทั้งผลการสังเกตผลจากขั้นตอนที่ 8 มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และวิเคราะห์วิพากษ์ถึงสิ่งที่ทำสำเร็จ สิ่งที่ยังทำไม่สำเร็จ สิ่งที่เป็นปัจจัยผลักดัน สิ่งที่เป็นปัจจัยต่อต้าน สิ่งที่เป็นปัญหาอุปสรรค ตลอดจนข้อเสนอแนะแนวทางเพื่อการปรับปรุงแก้ไข ทฤษฎีหรือองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ และอื่นๆ โดยคำนึงถึงหลักการและแนวคิดต่างๆ ดังที่กล่าวในขั้นตอนที่ 5 ด้วยเช่นกัน

ขั้นตอนที่ 10 การสรุปผล (conclusion)

ดังกล่าวแล้วว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีลักษณะเป็นศาสตร์เชิงวิพากษ์ (critical science) เป็น critical action research ดังนั้น ในการสรุปผล ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยควรจัดเสวนาโต้เถียงกัน เพื่อร่วมกันสรุปถึงผลการวิจัยในขั้นตอนที่ 1-9 โดยอิงแนวคิดเชิงวิพากษ์ (critical approach) ในรูปแบบหรือระดับต่างๆ ดังกล่าวถึงข้างต้น แสดงหลักฐานประกอบ ทั้งข้อมูล สถิติ ภาพถ่าย เอกสารหรืออื่นๆ ถึงสิ่งที่ได้ร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันสังเกตผล และร่วมกันสะท้อนผลนั้นว่า ได้ผลเป็นอย่างไร

ทำกันอย่างไร ทำไมเป็นเช่นนั้น เกิดการเรียนรู้ หรือมีทฤษฎีใหม่หรือองค์ความรู้ใหม่อะไรขึ้นมาบ้างจากการปฏิบัติ ทั้งในระดับบุคคล ระดับกลุ่มผู้ร่วมวิจัย และระดับองค์การ เทียบเคียงกับแนวคิดเชิงทฤษฎีที่ศึกษาไว้ในบทที่ 2 แล้วเป็นอย่างไรมีข้อเสนอแนะอะไรและอย่างไรสำหรับบุคคลอื่นหรือหน่วยงานอื่นที่ต้องการจะพัฒนาหรือแก้ปัญหาทางนั้นๆ โดยระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังนั้น สรุปผลการวิจัยจะมีลักษณะเป็นการบรรยายหรือพรรณนาเชิงวิพากษ์ (critical description) แม้ในกรณีแสดงข้อมูลประกอบเป็นคำสถิติ เช่น ค่าเฉลี่ย (และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน) ค่ามัธยฐาน หรือค่าฐานนิยม ก็มุ่งการแปลความในเชิงบรรยาย (description) ไม่มุ่งการชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (not for identifying statistically significant relationships) (Mills, 2007)

กล่าวโดยสรุป ข้อเสนอกรอบแนวคิดหนึ่งของการวิจัยเพื่อการเปลี่ยนแปลง กรณีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ประกอบด้วย 10 ขั้นตอนดังกล่าว ผู้เขียนได้คำนึงถึงบทบาท หลักการ และจรรยาบรรณของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นหลัก เสริมด้วยแนวคิดการพัฒนาเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วม และแนวคิดการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้ร่วมวิจัย ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติในระดับสถานศึกษา เป็นบุคคลระดับฐานราก (grass root) จึงเป็นรูปแบบการวิจัยที่สอดคล้องกับหลักการ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ตามพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งสุเมธ ตันติเวชกุล (<http://www.moe.go.th/webpr/newsday/m123048/edu5.html>) ได้กล่าวว่า การพัฒนาการศึกษาควรยึดพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนี้ มาใช้เป็นแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาในทุกภาคส่วน ซึ่งหลักการ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” นี้ สอดคล้องกับหลักการบริหารอื่นๆ ซึ่งเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ทางการบริหารหลายหลักการ เช่น หลักการจัดการแบบร่วมมือ (collaborative management) หลักการจัดการแบบยึดพื้นที่

หรือสถานศึกษาเป็นฐาน (site/school based management) หลักการจัดการแบบบูรณาการ (integrated management) หลักการจัดการแบบล่างสู่บน (bottom-up approach) หลักการจัดการความรู้ (knowledge management) ที่ส่งเสริมการนำความรู้ที่ซ่อนตัว (tacit knowledge) ของบุคคลในระดับปฏิบัติออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ หลักการกระจายอำนาจ (decentralized approach) ซึ่งหลักการต่างๆ เหล่านี้ เป็นหลักการที่จะก่อให้เกิดการร่วมกันคิด ที่จะส่งผลให้เกิดความมีพันธะผูกพันต่อการนำไปปฏิบัติให้บรรลุผล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Owens (2001) ที่กล่าวว่า ในปัจจุบันสถานศึกษาหลายแห่งได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาในลักษณะ “เกิดขึ้นจากภายใน” (inside-out approach) มากขึ้น โดยให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในระดับปฏิบัติมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งมีข้อดีที่จะทำให้ได้ข้อมูลสารสนเทศมากขึ้น มีทัศนคติที่เลือกที่หลากหลาย และการตัดสินใจจะได้รับการยอมรับมากขึ้น และที่สำคัญ คือ เป็นไปตามพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตอนหนึ่งเกี่ยวกับการพัฒนาที่ทรงตรัสว่า “การพัฒนาต้องระเบิดจากข้างใน” นั้นหมายความว่า ต้องสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนเข้าไปพัฒนา ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อ้างถึงใน www.rdpb.go.th/rdpb/th/brand_site/thproject_soz.aspx) นอกจากนั้น หากพิจารณาในแง่ของทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง (sufficient theory) และทฤษฎีการพึ่งตนเอง (self-reliance theory) ที่ให้ความสำคัญกับศักยภาพด้านความรู้ความสามารถของคนในชุมชนหรือท้องถิ่นร่วมคิดร่วมทำ ที่จะทำให้เกิดความร่วมมือ เกิดการประสานงาน และความสัมพันธ์ในกลุ่มที่จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน นั้นก็สอดคล้องกับอีกหลักการหนึ่งของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ระบุว่าเป็นการวิจัยที่นำไปสู่การปฏิบัติหรือการพัฒนาที่ยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ, (2532). “การทำงานพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน : คืออะไรและทำอย่างไร” *วารสารสังคมพัฒนา*. ฉบับที่ 1-2 หน้า 14-35.
- _____. (2548). *การวิจัย: จากจุดเริ่มต้นจนถึงจุดสุดท้าย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ซีโน ดีไซน์.
- คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, สำนักงาน. (2549). *หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว*. ค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2550 จาก http://www.rdpb.go.th/rdpb/th/BRANDSITE/theproject_soz.aspx.

- ศิริชัย กาญจนวาสี. (2536). *ทฤษฎีการประเมิน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2548). “*แนวพัฒนาการศึกษาให้ยึดพระบรมราโชวาท เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา*” ค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2550 จาก http://www.mol.go.th.webpr/news_day/m12_3048/edu5.html
- สุวิมล ว่องวาณิช. (2549). *การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วาทีต จันทสุริยวงค์. (2528). “ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับการพัฒนาเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วม” (บทความแปล) *วารสารสังคมพัฒนา*. ฉบับที่ 6 หน้า 49-57.
- วีโรจน์ สารรัตนะ. (2549). “กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเพื่อการจัดการความรู้ในองค์การทางการศึกษา.” *วารสารบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น* 2(1): 101-125.
- Arhar, J.M., Holly, M.L., & Kasten, W.C. (2001). *Action research for teachers*. New jersey: Merrill Prentice Hall.
- Borg, W.R. (1982). *Applying educational research: A practical guide for teachers*. New York: Longman, Inc.
- Carr, W., & Kemmis, S. (1992). *Becoming critical: Education, knowledge, and action research*. 3rd edition. Lewes, Sussex: Falmer Press.
- Cohen, L. & others, (2000). *Research methods in education*. 5th edition. New York: Routledge Falmer.
- Daresh, J.C. (2001). *Supervision as proactive leadership*. 3rd edition. Illinois: Waveland Press, Inc.
- Espich, J.E., & Williams, B. (1967). *Developing programmed instructional materials*. New York: Lear Siegler, Inc.
- Heron, J. (1996). *Co-operative inquiry: Research into the human condition*. Thousand Oaks, CA: Sage Publication Inc.
- Kemmis, S., & McTaggart, R. (1992). *The action research planner*. 3rd edition. Victoria: Deakin University, Australia.
- Kerlinger, F.N. (1973). *Foundations of behavioral research*. 2nd edition. New York: Holt, Rinehart and Winston, Inc.
- Lunenburg, F.C., & Ornstein, A.C. (2000). *Educational administration: Concepts and practices*. 3rd edition. Belmont: Wadsworth.
- McMillan, J.H., & Wergin, J.F. (2002). *Understanding and evaluating educational research*. 2nd edition. New jersey: Merrill Prentice Hall.
- McTaggart R. (1991). “Principles for participatory action research”. *Adult Education Quarterly*. Volume 41-3, p. 168-187.
- Meyer, G.R. (1984). *Modules: From design to implementation*. Singapore: The Columbo Plan Staff College for Technician Education.
- Mills, G.E. (2007). *Action research: A guide for the teacher researcher*. 3rd ed. New jersey: Merrill Prentice Hall.
- Owens, R.G. (2001). *Organizational behavior in education: Instructional leadership and social reform*. Boston: Allyn & Bacon.
- Stoner, J.A.F., & Freeman, R.E. (1992). *Management*. 5th edition. New Jersey: Prentice-Hall, Englewood Cliffs.
- Webb C., (1991). “Action research” *The research process in nursing*. 2nd edition. London : Blackwell Scientific Publications. p.155-165.
- Zuber-Skerritt O., (1992). *Action research in higher education: Examples and reflections*. London : Kogan Page Limited.

บทความ
วิจัย

อนาคตภาพที่เป็นไปได้ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ในทศวรรษหน้า

Possible Scenario of Mahasarakham University in the Next Decade

สุพรรณ เอี่ยมวิจารณ์*
ดร.วัลลภา อารีรัตน์ **
ดร.วีโรจน์ สารรัตน์***
ดร.ไพศาล สุวรรณน้อย****

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเสนออนาคตภาพที่เป็นไปได้ของมหาวิทยาลัยมหาสารคามในทศวรรษหน้า ซึ่งครอบคลุมกรอบภารกิจ 4 ด้านของมหาวิทยาลัย ได้แก่ การจัดการเรียนการสอน การวิจัย การบริการวิชาการ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ร่วมกับองค์ประกอบการเปลี่ยนแปลงขององค์การอีก 4 ด้าน ได้แก่ โครงสร้างองค์การ เทคโนโลยี บุคลากร และวัฒนธรรมองค์การ รวมเป็น 8 ด้าน โดยใช้เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบเดลฟายในการศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับมหาวิทยาลัยมหาสารคาม โดยเลือกกลุ่มแบบเฉพาะเจาะจงและสุ่มตัวอย่างแบบง่ายประกอบกัน รวมจำนวน 20 คน แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วยกลุ่มผู้ใช้บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม จำนวน 7 คน กลุ่มผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาไทยที่ร่วมผลิตบัณฑิต จำนวน 3 คน กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกจำนวน 3 คน และกลุ่มผู้ผลิตบัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคามจำนวน 7 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์ กึ่งมีโครงสร้างและแบบสอบถามเดลฟาย 2 รอบ ในรอบแรกเป็นการตอบแบบสอบถามที่มีทั้งคำถามปลายปิดและปลายเปิด ในรอบที่สองเป็นการตอบแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า แล้วนำมาวิเคราะห์ใช้ค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ ผลการวิจัยพบว่า

- 1) ด้านการจัดการเรียนการสอน จะมีจำนวนหลักสูตรที่เป็นนานาชาติและบัณฑิตศึกษาเพิ่มขึ้น มีหลักสูตรที่มุ่งเน้นด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีส่วนการจัดการเรียนการสอนเป็นการจัดการเรียนการสอนเพื่อรองรับกับสังคมฐานความรู้
- 2) ด้านการวิจัย จะมีรูปแบบการวิจัยสถาบันในเชิงรุก เป็นรากฐานที่จะเกื้อหนุนภารกิจด้านอื่นๆ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคามให้เจริญรุดหน้า ส่วนการวิจัยในระดับคณาจารย์ นิสิต คณะ สำนัก ศูนย์และหน่วยงาน จะดำเนินการภายใต้ระบบบริหารการวิจัยที่มีประสิทธิภาพ
- 3) ด้านการบริการวิชาการ จะมีการกำหนดทิศทางและการวางแผนการให้บริการวิชาการแก่สังคมอย่างเป็นระบบ และมีการบูรณาการกันทั้งในระดับคณะวิชาและมหาวิทยาลัยและได้ชื่อว่าเป็นสถาบันทรัพย์สินทางปัญญา

* ศึกษานิเทศน์ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

** รองศาสตราจารย์ ประจำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

*** รองศาสตราจารย์ ประจำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

**** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาการวัดและประเมินผลการจัดการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

4) ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมจะมีนโยบายและแผนงานเชิงรุกมีการประยุกต์ภูมิปัญญาไทยให้มีการบูรณาการตามความเหมาะสม มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการผลิตผลงานวิจัยเพื่อการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมให้เป็นทรัพย์สินทางปัญญาเกิดมูลค่าเชิงพาณิชย์ได้

5) ด้านโครงสร้างองค์การ จะมีโครงสร้างองค์การภายใต้รูปแบบการเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ มีระบบการบริหารภายในที่มีความเป็นเลิศเอื้อต่อการให้มหาวิทยาลัยมหาสารคามเป็นมหาวิทยาลัยนวัตกรรมและการเรียนรู้

6) ด้านเทคโนโลยี จะมีความสอดคล้องและสนับสนุนซึ่งกันและกันระหว่างเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีกับวิสัยทัศน์เป้าหมายและยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยในลักษณะบูรณาการกัน มีการสร้างและพัฒนาฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์ที่เหมาะสมกับมหาวิทยาลัยขึ้นมาใช้งานเอง

7) ด้านบุคลากร ผู้บริหารมหาวิทยาลัย คณาจารย์ นิสิตและบัณฑิต พนักงานสายสนับสนุน โดยผู้บริหารมหาวิทยาลัยจะมีภาพเป็นผู้บริหารแบบบูรณาการ คณาจารย์จะมีลักษณะเป็นผู้นำในการผลักดันงานวิชาการ สำหรับนิสิตและบัณฑิตจะมีความสามารถที่จะบรรลุถึงศักยภาพของตัวเองอย่างมีคุณภาพ ส่วนพนักงานสายสนับสนุนจะเป็นบุคคลเรียนรู้เพื่อรองรับการเป็นมหาวิทยาลัยนวัตกรรมและการเรียนรู้

8) ด้านวัฒนธรรมองค์การ มหาวิทยาลัยมหาสารคามจะมีลักษณะที่ผสมผสานไปในทิศทางเดียวกันเป็นวัฒนธรรมองค์การที่พึงประสงค์ ผู้บริหารจะมีความสามารถในการบริหารวัฒนธรรมองค์การจนกลายเป็นวัฒนธรรมองค์การที่ดีของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม มีวัฒนธรรมยกย่องและส่งเสริมคนเก่งคนดีรวมถึงส่งเสริมให้นิสิตมีวัฒนธรรมรักการเรียนรู้

ABSTRACT

The objective of this research was to study and propose scenarios of Mahasarakham University for the next decade covering four aspects of University tasks including learning and teaching management, research, academic services, art and cultural maintenance, as well as the organizational changes in four aspects: the organizational structure, personnel, technology, and organizational culture. The total included eight aspects. The study was conducted by using Delphi Technique from the study of the opinion of the experts who were stakeholders of Mahasarakham University. They were selected by using Purposive Sampling and Simple Random Sampling, for 20 persons altogether. They were divided into four groups including the employers of graduates from Mahasarakham University, three administrators of Thai Higher Education, three outside experts, and seven instructors of Mahasarakham University. The instruments consisted of semi-structured interview form and two cycles of Delphi questionnaire. For the first cycle, they were asked to answer the open ended and close ended questionnaires. For the second cycle, they rated the rating scales. Data were analyzed by calculating the median and inter-quartile range. The findings included:

1) Learning and Teaching Management Aspect. There would be a growing number of International and Graduate Study Curricula and Science and Technology Curricula. For learning and teaching management, there would be instruction for serving a knowledge based society.

2) Research Aspect. There would be proactive institutional research labeled as supportive for other responsibilities of Mahasarakham University in progress. For the research of lecturers, students, faculties, institutes, and offices levels, the implementation would be conducted under the efficient research administration.

3) Academic Services Aspect. There would be direction and planning of services for society that would be systematically integrated in both Faculty and University levels. The result would be called the Intellectual Asset Institutes.

4) Art and Cultural Maintenance Aspect. There would be proactive policy and planning, and Thai Wisdom Application that would be based on appropriateness. There would be encouragement and support for research products of Art and Culture Development as a wisdom asset leading to commercial value.

5) Organizational Structure Aspect. There would be organizational structure under a model of being University under the control of government, and an internal administration system with a focus on excellence that would facilitate Mahasarakham University being labeled as an Innovation and Learning University.

6) Technology Aspect. There would be congruence and support between Information Technology and the vision, goal, and strategy of the University. There would be creation and development of hardware and software appropriately with the University for various work applications.

7) Personnel Aspect. There would be administrators, instructors, students, graduates, and supportive officers. The university administrators would be viewed as integrated administrators. The instructors would show leadership characteristics in producing academic work. The students and graduates would have capability for achieving their potential with quality. The supportive officers would be persons who learned to serve as part of the condition of being an Innovation and Learning University.

8) Organizational Culture Aspect. Mahasarakham University would work toward the direction of a desirable organizational culture until it became a part of the organizational culture of Mahasarakham University. This culture would include recognizing and supporting the development of intellectual and ethical personnel, as well as supporting students with learning based culture.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในสถานการณ์เศรษฐกิจและสังคมโลกปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและมีสภาวะความไม่แน่นอนสูงไม่ว่าด้วยผลกระทบจากระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ การค้าเสรี การวิ่งไล่กวดทางเศรษฐกิจ การเคลื่อนตัวของทุนข้ามชาติ แรงงานที่มีทักษะหรือบทบาทของเทคโนโลยีในการลดต้นทุนและพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นต้น ส่งผลให้แต่ละประเทศไม่อาจหลีกเลี่ยงการปรับตัวให้เท่าทันและสอดคล้องกับภาวะการแข่งขันที่เข้มข้นนี้ได้ การที่ประเทศไทยต้องประสบกับภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ เมื่อเดือนกรกฎาคม 2540 นั้น มีการหาสาเหตุว่าทำไมวิกฤตจึงเกิดขึ้น สุดท้ายก็สรุปว่าสังคมไทยไม่มีการเรียนรู้ ไม่รู้ข้อเท็จจริง ไม่รู้สาเหตุ ไม่รู้ความเป็นไปคืออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นไม่ได้ จึงไม่อาจจะคาดการณ์หรือทำนายเหตุการณ์ได้ ทั้งนี้หน่วยงานในภาครัฐและเอกชนหลายฝ่ายต่างก็มีความเชื่อว่าการศึกษาน่าจะเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุด ในการเป็นหนึ่งในเครื่องมือแก้ปัญหาที่ไทยกำลังเผชิญอยู่ การศึกษาเป็นหนทางที่นำไปสู่คุณภาพของกระบวนการทางการศึกษาที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพจะเอื้อต่อการพัฒนาคนทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจและสังคม เป็นการสร้างสรรค์และพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2532; พนมพงษ์ไพบูลย์, 2540; Fairbanks & Lindsay, 1999) การพัฒนาประเทศในสภาวะการณ์ที่มีการแข่งขันกันอย่างเข้มข้นรุนแรงอย่างเช่นในปัจจุบันนี้ การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะก่อให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขัน สถาบันอุดมศึกษาถือเป็นหน่วยงานหนึ่งในสังคมที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ เพราะเป็นแหล่งที่รวมและผลิตกำลังคนที่มีความสามารถในระดับสูงทุกสาขา ซึ่งกำลังคนเหล่านี้เองที่จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับนานาชาติอารยประเทศ หน้าที่โดยรวมของสถาบันอุดมศึกษา ก็คือ การสร้างความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการเพื่อก่อให้เกิดความงอกงามทางปัญญาและคุณภาพแก่บุคคลและสังคม ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 สถาบันอุดมศึกษาจะมุ่งเน้นดำเนินการในภารกิจหลัก 4 ด้าน ได้แก่ การจัดการเรียนการสอน การวิจัย การให้บริการทางวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544) และในกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคโลกาภิวัตน์ (globalization) เฉกเช่นปัจจุบันนี้ส่งผลให้เกิดการแข่งขันด้านเศรษฐกิจ

การค้าอย่างรุนแรงต่อองค์การไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน ต่างก็ต้องปรับตัวและพัฒนาองค์การของตนให้มีความสามารถในการแข่งขันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สถาบันอุดมศึกษาก็เช่นกันจะต้องมีการเรียนรู้เพื่อปรับตัวและกลยุทธ์ในการพัฒนาสถาบันของตนให้ยังคงมีความสามารถในการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวด้วย กอปรกับการที่ประเทศไทยต้องปฏิบัติตามข้อตกลงขององค์การการค้าโลก (World Trade Organization: WTO) ว่าด้วยการเปิดเสรีภาคการค้าและบริการในฐานะที่เป็นสมาชิกขององค์การดังกล่าว (ทัชชขัย ฤกษ์สุต, 2546) ซึ่งในภาคบริการนี้จะรวมเอาเรื่องของการศึกษาเข้าไว้ด้วย ดังนั้นในอนาคตอันใกล้นี้ สถาบันอุดมศึกษาของไทยจึงต้องเผชิญกับภาวะการแข่งขันและการรุกคืบเข้ามาดำเนินการจัดการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาต่างชาติในหลากหลายรูปแบบ อีกทั้งการที่ประเทศไทยมีการขยายตัวเชิงปริมาณของสถาบันอุดมศึกษาอย่างต่อเนื่องมาเป็นลำดับ ซึ่งเกิดจากการผลักดันให้มีการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาเพิ่มขึ้นในบางจังหวัด โดยมีได้คำนึงถึงความจำเป็นและความเหมาะสมในภาพรวมของประเทศ ทั้งความซ้ำซ้อน และประสิทธิภาพของการใช้ทรัพยากรหรือการเพิ่มปริมาณการรับนักศึกษาที่เกินศักยภาพของสถาบันฯ ก็ถือเป็นภาวะคุกคาม (threat) ที่มีต่ออุดมศึกษาไทยอย่างต่อเนื่อง แม้สถาบันอุดมศึกษาจะประสบความสำเร็จในการพัฒนาอุดมศึกษา และการพัฒนาประเทศอยู่ในระดับหนึ่งแล้วก็ตาม แต่ปัญหาอุปสรรคที่พบมักจะเกิดขึ้นใหม่ตลอดระยะเวลาอันเป็นเหตุจากกระแสของการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วทันใจจนล้าหน้าไปอย่างรวดเร็ว เป็นข้อจำกัดต่างๆ ที่เกิดขึ้นใหม่และได้เกิดขึ้นมาต่างรูปแบบกัน ทั้งนี้เพราะผลจากสภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงจากภายนอกส่งผลกระทบต่อให้เกิดปัญหาอุปสรรคภายในสถาบัน ปัญหาที่ยากที่สถาบันอุดมศึกษาเผชิญอยู่ในขณะนี้ก็คือปัญหาเรื่องการบริหาร ในขณะที่รูปแบบการบริหารระบบเก่าๆ ไม่สามารถใช้ได้อีกต่อไปแล้ว รูปแบบการบริหารใหม่ๆ ก็ยังไม่แน่ชัดนัก ถ้าเช่นนั้นสถาบันอุดมศึกษาควรจะทำอย่างไร คำตอบที่ตรงไปตรงมาก็คือ ควรให้ความสำคัญกับการศึกษาอนาคต ปัญหาเรื่องการบริหารล้วนแล้วแต่เกิดจากความล้าสมัย และความไม่เหมาะสมหรือสอดคล้องกับสภาวะการณ์ที่เป็นอยู่ขณะนี้ทั้งสิ้นจึงท้าทายสถาบันอุดมศึกษาที่จะมีวิธีการบริหารภายใต้ภาวะจำกัดของการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ได้อย่างไร (พามุข เรื่องเลิศบุญ, 2539)

มหาวิทยาลัยมหาสารคามในฐานะที่เป็นมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งกว่า 10 ปีแล้วที่ผู้บริหารของมหาวิทยาลัยได้ใช้ความพยายามในการพัฒนามหาวิทยาลัย แห่งนี้ให้ก้าวไปสู่การเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่ได้รับการยอมรับจากสังคมไทยและสังคมโลก อย่างไรก็ตามแม้มหาวิทยาลัยจะพัฒนาและเติบโตมีโครงสร้างหน่วยงานและโครงสร้างการบริหารที่ใหญ่โตและซับซ้อนมากขึ้น รวมถึงการมีจำนวนนิสิตที่เพิ่มขึ้น นอกจากนี้การที่มหาวิทยาลัยมหาสารคามยังถือว่าอยู่ในสภาพที่เป็นมหาวิทยาลัยใหม่ จึงย่อมต้องประสบกับปัญหาต่างๆ ซึ่งเป็น ตัวจุดริ่งการพัฒนามหาวิทยาลัยให้เติบโตต่อไปอย่างเข้มแข็ง และมั่นคง ปัญหาดังกล่าวได้แก่ การเสริมสร้างความเข้มแข็ง ทางวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาสารคามยังอยู่ในสภาพขาดแคลน อาจารย์อยู่อีกจำนวนมาก และมีความจำเป็นที่จะ ต้องขยายขอบข่ายการดำเนินงานทางวิชาการ เพื่อเป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาและเป็นการเพิ่มสาขาวิชาให้มหาวิทยาลัยมีความหลากหลายยิ่งขึ้น ทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องจัดตั้งหน่วยงานทางวิชาการใหม่ๆ ซึ่งในระบบปัจจุบัน คือ การจัดตั้งคณะวิชาใหม่ๆ แต่จากมาตรการห้ามตั้งหน่วยงานใหม่ที่ยังบังคับใช้กับหน่วยราชการทั้งหมด ทำให้มีผล ต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคามซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนามหาวิทยาลัยเป็นอย่างยิ่ง อีกทั้งความจำกัดของทรัพยากรทุกๆด้านเมื่อประกอบเข้ากับความไม่คล่องตัวในระบบราชการก็ยิ่งทำให้ปัญหารุนแรงยิ่งขึ้น(คณะกรรมการจัดทำแผนกลยุทธ์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2543) กอปรกับงบประมาณแผ่นดินที่มหาวิทยาลัยมหาสารคามได้รับจัดสรรในแต่ละปีนั้นค่อนข้างจำกัดและไม่ได้เพิ่มขึ้นทุกปีบางปีก็ถูกตัดทอนงบประมาณลงด้วย แม้บางปีงบประมาณจะได้เพิ่มขึ้นก็ตามแต่เมื่อพิจารณาถึงสัดส่วนที่ไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก อีกทั้งจำนวนเงินของทุกปีงบประมาณที่ได้รับจัดสรรแล้วพบว่ายังไม่สอดคล้องและสัมพันธ์กับจำนวนของนิสิตที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเมื่อเป็นเช่นนี้จำเป็นที่มหาวิทยาลัยมหาสารคามจึงต้องจัดหารายได้ให้เพียงพอกับการบริหารงานของมหาวิทยาลัย และการแข่งขันที่รุนแรงจากการรุกคืบของมหาวิทยาลัยต่างประเทศรวมทั้งภาวะคุกคามอื่นๆ ดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น มหาวิทยาลัยมหาสารคามเองก็ตระหนักถึงภาวะคุกคามดังกล่าว จึงได้พยายามหาแนวทางเพื่อขจัดอุปสรรคที่มีต่อการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม อาทิเช่น การจัดตั้งคณะและหน่วยงานนอกระบบราชการ ได้แก่ คณะการบัญชีและ

การจัดการ คณะวิศวกรรมศาสตร์ สำนักบริการวิชาการ เป็นต้น ทำให้สามารถขยายหน่วยงานของมหาวิทยาลัยและสามารถสร้างรายได้ให้กับมหาวิทยาลัยได้ในระดับหนึ่ง แต่การดำเนินการดังกล่าวข้างต้นเป็นเพียงแนวทางการแก้ไขปัญหาเบื้องต้นเท่านั้นและไม่เพียงพอต่อการรองรับกับแนวโน้มอนาคตที่จะเกิดขึ้น มหาวิทยาลัยมหาสารคามจำเป็นต้องเตรียมความพร้อมโดยการศึกษาว่า การบริหารจัดการกรอบภารกิจ 4 ด้านของมหาวิทยาลัยซึ่งได้แก่ การจัดการเรียนการสอน การวิจัย การบริการวิชาการ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และองค์ประกอบการเปลี่ยนแปลงขององค์กรในอีก 4 ด้านได้แก่ โครงสร้าง เทคโนโลยี คน และวัฒนธรรม รวมเป็น 8 ด้าน (Bartol et.al., 1998 อ้างถึงใน วิโรจน์ สารรัตน์, 2546) ในอนาคตควรมีแนวโน้มเป็นอย่างไร เพื่อให้มหาวิทยาลัยสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม และยังเป็นเตรียมความพร้อมที่จะเผชิญกับอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ แนวทางที่จะศึกษาภาพเหตุการณ์ในอนาคตของมหาวิทยาลัยมหาสารคามได้ก็คือ การวิจัยเชิงอนาคต ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการวิจัยเชิงอนาคตที่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยมหาสารคามในเรื่องอนาคตภาพที่เป็นไปได้ของมหาวิทยาลัยมหาสารคามในทศวรรษหน้า โดยจะศึกษาเฉพาะส่วนของอนาคตที่มีเหตุผลที่จะเป็นไปได้ (possible future) ซึ่งถือว่าเป็นการศึกษาเชิงอนาคตในระยะกลาง เพราะเป็นการคาดการณ์สภาพในอนาคตที่สมจริงได้ซึ่งได้กล่าวไปแล้วข้างต้น โดยผลการวิจัยดังกล่าวสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย การวางแผนงาน ตลอดจนสามารถนำไปกำหนดรูปแบบการบริหารมหาวิทยาลัยมหาสารคามอย่างเหมาะสมมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาและเสนออนาคตภาพที่เป็นไปได้ของมหาวิทยาลัยมหาสารคามในทศวรรษหน้า ซึ่งครอบคลุมกรอบภารกิจ 4 ด้านของมหาวิทยาลัยฯ ได้แก่ การจัดการเรียนการสอน การวิจัย การบริการวิชาการ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม รวมกับองค์ประกอบการเปลี่ยนแปลงขององค์กรอีก 4 ด้าน ได้แก่ โครงสร้างองค์กร เทคโนโลยี บุคลากร วัฒนธรรมองค์กร รวมเป็น 8 ด้าน

ขอบเขตของการวิจัย

การกำหนดขอบเขตของการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของเนื้อหาโดยศึกษาเฉพาะอนาคตภาพที่เป็นไปได้ของมหาวิทยาลัยมหาสารคามภายในปี พ.ศ.2557 และมุ่งศึกษากรอบภารกิจ 4 ด้าน (การจัดการเรียนการสอน การวิจัย การบริการวิชาการ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม) รวมถึงองค์ประกอบการเปลี่ยนแปลงขององค์กรในอีก 4 ด้าน (โครงสร้างองค์กร เทคโนโลยี บุคลากร วัฒนธรรมองค์กร) รวมเป็น 8 ด้าน โดยผู้วิจัยจะดำเนินการศึกษาหาความคิดเห็นเพื่อการจัดทำอนาคตภาพที่เป็นไปได้จากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) กับมหาวิทยาลัยมหาสารคามรวมจำนวนทั้งสิ้น 20 คน จำแนกได้เป็น 4 กลุ่มดังต่อไปนี้คือ ผู้ใช้บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคามผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาไทยที่ร่วมผลิตบัณฑิตผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก และผู้ผลิตบัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงอนาคต (futuristic research) ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการโดยใช้เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบเดลฟาย (Delphi Technique) ในการพิจารณาอันทามติเกี่ยวกับอนาคตภาพที่เป็นไปได้ของมหาวิทยาลัยมหาสารคามในทศวรรษหน้า

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงอนาคต (futuristic research) มีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาความเป็นมา สภาพปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคตของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม การศึกษาความเป็นมา สภาพปัจจุบันนี้ ผู้วิจัยใช้การศึกษาโดยกระบวนการวิจัยเอกสาร (documentary research) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อประมวลสภาพความเป็นมาและสภาพปัจจุบันของการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม การดำเนินการวิจัยเอกสารเริ่มจากการศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่างๆ อาทิเช่น เอกสารโครงการจัดตั้งมหาวิทยาลัยมหาสารคาม รายงานวิจัยสถาบันในเรื่องต่างๆ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เอกสารแผนกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เอกสารรายงานผลการดำเนินงาน รายงานประจำปี รายงานการประกันคุณภาพ สาร

มหาวิทยาลัยฯ สารบัณฑิตวิทยาลัย เอกสารที่ตีพิมพ์ เผยแพร่
อื่นๆ ตลอดจนการสืบค้นข้อมูลสารสนเทศผ่านเว็บไซต์ของ
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม แล้วจึงทำการวิเคราะห์สาระ
(content analysis) (Krippendroff, 1980) เขียนสรุปความ
เป็นมาในอดีตสภาพปัจจุบันของมหาวิทยาลัยมหาสารคามใน
รูปความเรียงตารางและกราฟต่อไป

ส่วนการศึกษาแนวโน้มในอนาคตของมหาวิทยาลัย
มหาสารคาม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวโน้มในอนาคตของ
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสาร
จัดประเภท สังเคราะห์เนื้อหาสาระและนำผลการสังเคราะห์
มาเขียนเป็นแนวโน้มในอนาคตของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ซึ่งการศึกษาเอกสารนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์การคัดเลือก
เอกสาร โดยต้องเป็นเอกสารที่มีคุณภาพดีคือ มีความชัดเจน
และมีสาระตรงกับคำถามการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยคัดเลือกเอกสาร
ที่เกี่ยวข้องไว้ ประกอบด้วยเอกสารที่ตีพิมพ์เผยแพร่ต่างๆ
ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ข้อมูลจากเอกสารทุกประเภท
ซึ่งตีพิมพ์หรือเผยแพร่ในช่วงปี พ.ศ. 2536 ถึง 2548 อาทิเช่น
วารสารและนิตยสารด้านการศึกษ วารสารและนิตยสารด้าน
การปรับปรุงกระบวนการและเพิ่มผลผลิต วารสารและ
นิตยสารด้านการบริหารธุรกิจ หนังสือพิมพ์ เอกสารการวิจัย
ตลอดจน การสืบค้นข้อมูลสารสนเทศผ่านอินเทอร์เน็ต
(internet)

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาเพื่อจัดทำร่างอนาคตภาพ
ที่เป็นไปได้ของมหาวิทยาลัยมหาสารคามในทศวรรษหน้า
การศึกษาในขั้นตอนที่ 2 นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเขียนร่างอนาคต
ภาพที่เป็นไปได้ของมหาวิทยาลัยมหาสารคามในทศวรรษหน้า
ผู้วิจัยได้สังเคราะห์เนื้อหาสาระและประมวลข้อมูลต่างๆ จาก
ขั้นตอนที่ 1 บูรณาการกับข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์เนื้อหา
สาระคำสัมภาษณ์ของผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นกลุ่มผู้ผลิตบัณฑิต
ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม จำนวน 7 คน โดยใช้แบบ
สัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง (semi - structured interview)
ประกอบด้วยประเด็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการคาดการณ์
แนวโน้มและการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตของกรอบ
ภารกิจ 4 ด้านได้แก่ การจัดการเรียนการสอน การวิจัย
การบริการวิชาการ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม รวมทั้ง
องค์ประกอบเปลี่ยนแปลงขององค์การ 4 ด้านได้แก่
โครงสร้างองค์การ เทคโนโลยี บุคลากร และวัฒนธรรม
องค์การ รวมเป็น 8 ด้าน การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญดังกล่าว
ดำเนินการระหว่างวันที่ 27 ธันวาคม 2548 ถึง วันที่
3 กุมภาพันธ์ 2549 โดยผลการสัมภาษณ์ได้นั้นผู้วิจัยได้

สังเคราะห์เนื้อหาสาระและนำเสนอเป็นความเรียงทั้งในภาพ
รวมและสรุปคำสัมภาษณ์ที่สำคัญของผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่าน
ไปพร้อมกัน

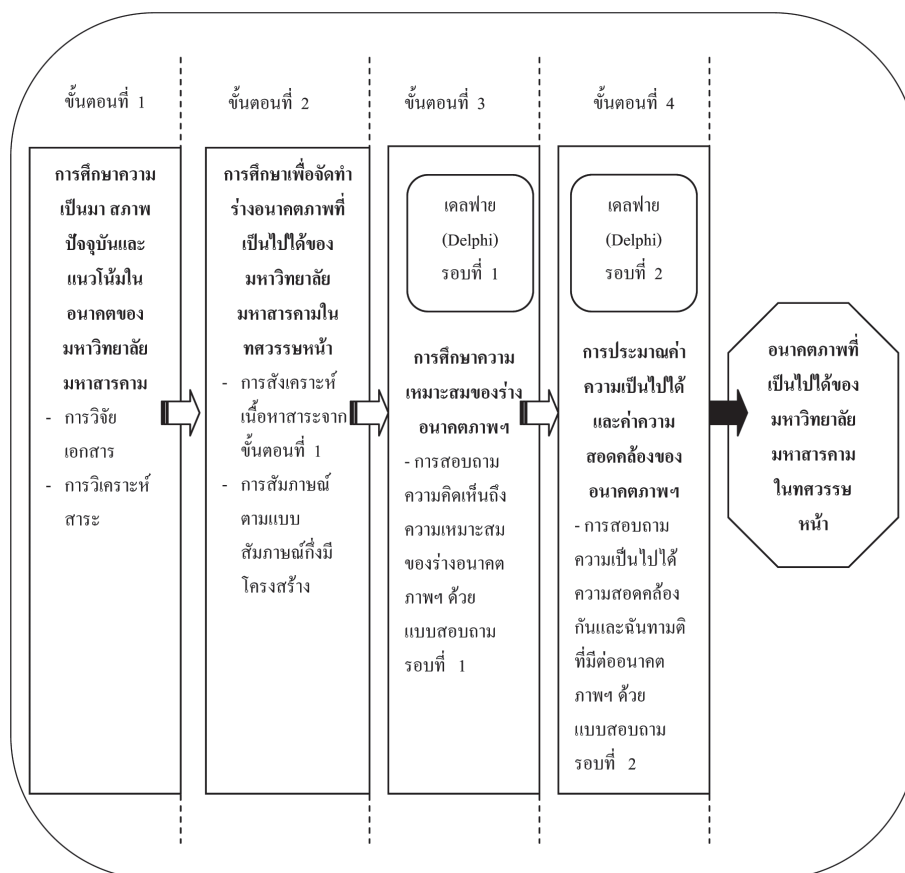
ขั้นตอนที่ 3 การศึกษาความเหมาะสมของร่าง
อนาคตภาพฯ การศึกษาในขั้นตอนที่ 3 นี้มีวัตถุประสงค์
เพื่อศึกษาถึงความเหมาะสมของร่างอนาคตภาพฯ ผู้วิจัยนำ
ร่างอนาคตภาพฯ มาสร้างเป็นแบบสอบถามรอบที่ 1 และ
ดำเนินการตามเทคนิคการวิจัยอนาคตแบบเดลฟายรอบที่ 1
ซึ่งเป็นการหาความคิดเห็นถึงความเหมาะสมของร่างอนาคต
ภาพจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 20 คน
ประกอบด้วยกลุ่มผู้ใช้บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
จำนวน 7 คน กลุ่มผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาไทยที่ร่วมผลิต
บัณฑิตจำนวน 3 คน กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกจำนวน 3 คน
และกลุ่มผู้ผลิตบัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคามจำนวน 7 คน
โดยการสอบถามความคิดเห็นตามแบบสอบถามรอบที่ 1
ซึ่งเป็นแบบสอบถามทั้งแบบปลายปิด (close-ended) และ
ปลายเปิด (open - ended) เกี่ยวกับร่างอนาคตภาพที่
เป็นไปได้ของมหาวิทยาลัยมหาสารคามในทศวรรษหน้าทั้ง
8 ด้าน โดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือน
กุมภาพันธ์ ถึง มีนาคม 2549 ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูล
โดยสรุปเป็นคำร้อยละ และสังเคราะห์คำตอบซึ่งเป็นความ
คิดเห็นต่อร่างอนาคตภาพฯ นำเสนอเป็นความเรียง

ขั้นตอนที่ 4 การประมาณค่าความเป็นไปได้และ
ค่าความสอดคล้องของอนาคตภาพฯ มีวัตถุประสงค์
เพื่อยืนยันถึงความเป็นไปได้และความสอดคล้องกันของ
อนาคตภาพฯ โดยผู้วิจัยรวบรวมประเด็นจากการสังเคราะห์
คำตอบในแบบสอบถามรอบที่ 1 สร้างเป็นแบบสอบถาม
รอบที่ 2 ซึ่งเป็นแบบสอบถามปลายปิด (close - ended)
มาตราส่วนประเมินค่า (rating scale) 5 ระดับ (พวงรัตน์
ทวีรัตน์, 2543) และให้ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน
20 คน ซึ่งเป็นชุดเดียวกับขั้นตอนที่ 3 ตอบเพื่อยืนยัน
รวมถึงตัดสินความเป็นไปได้ความสอดคล้องกันตลอดจน
ค้นหามติที่มีต่ออนาคตภาพฯ ซึ่งเป็นการดำเนินการตามเทคนิค
การวิจัยอนาคตแบบเดลฟายในรอบที่ 2 การเก็บรวบรวม
ข้อมูลดำเนินการระหว่างเดือนเมษายน ถึง พฤษภาคม 2549
ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลหาค่ามัธยฐาน (Median) จาก
คำตอบของผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิเป็นรายชื่อและ
ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range : I.R.)
จากคำตอบของผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิเป็นรายชื่อ
เช่นเดียวกัน เพื่อพิจารณาความสอดคล้องกันของคำตอบ

โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS for windows version 11.0 (Statistical Package for the Social Science) ทั้งนี้การพิจารณาข้อความที่นำไปเขียนเป็นอนาคตภาพที่เป็นไปได้ของมหาวิทยาลัยมหาสารคามในทศวรรษหน้า (พ.ศ.2557) นั้น มีเกณฑ์ที่ผู้วิจัยจะนำมาใช้ในการพิจารณาฉันทามติของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิด้วยเทคนิค

เดลฟาย โดยผู้วิจัยจะนำข้อความที่มีค่ามัธยฐานตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไปและข้อความที่มีค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Q3-Q1) ไม่เกิน 1.50 ซึ่งแสดงว่าข้อความดังกล่าวได้รับฉันทามติความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อข้อความนั้นเป็นไปได้และสอดคล้องกันมาเขียนเป็นอนาคตภาพฯ ต่อไป (ประมุข กอปรสิริพัฒน์, 2548)

ทั้งนี้จากขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังกล่าว สามารถนำมาสรุปได้ดังภาพที่ 1 ดังนี้

สรุปและอภิปรายผล

ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผลอนาคตภาพที่เป็นไปได้ของมหาวิทยาลัยมหาสารคามในทศวรรษหน้าทั้ง 8 ด้านโดยสังเขปดังนี้

1. อนาคตภาพที่เป็นไปได้ด้านการจัดการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยมหาสารคามในทศวรรษหน้า ทศวรรษหน้าจะมีจำนวนหลักสูตรที่เป็นนานาชาติเพิ่มขึ้น มีหลักสูตรที่ข้ามสาขามีหลักสูตรที่มุ่งเน้นด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมถึงหลักสูตรต่างๆ จะได้รับการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ มีการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้อง

กับจุดแกร่งตามเอกลักษณ์ความเชี่ยวชาญของมหาวิทยาลัย มีหลักสูตรที่เป็นสาขายอดนิยมและหลักสูตรที่มีความแปลกใหม่ทันสมัย สามารถนำมาใช้ในตลาดงานได้ทันที ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับผลการวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ(2544) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการปฏิรูปการศึกษาระดับอุดมศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 พบว่าในด้านการปฏิรูปการบริหารวิชาการและการจัดการเรียนการสอนนั้นต้องมีการพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ก้าวทันความเปลี่ยนแปลง รูปแบบการ

จัดหลักสูตรและการเรียนการสอนต้องมีความหลากหลายตามความต้องการของผู้เรียนและการพัฒนาประเทศสำหรับการจัดการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยมหาสารคามในทศวรรษหน้านั้นจะเป็นการจัดการเรียนการสอน เพื่อรองรับการเป็นสังคมฐานความรู้และเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยความรู้

2. อนาคตภาพด้านการวิจัยของมหาวิทยาลัยมหาสารคามในทศวรรษหน้า ทศวรรษหน้าการวิจัยสถาบันของมหาวิทยาลัยมหาสารคามจะมีรูปแบบการดำเนินการวิจัยเชิงรุก มุ่งงานวิจัยเป็นรากฐานที่จะเกื้อหนุนภารกิจด้านอื่นๆ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคามให้เจริญรุดหน้า สอดคล้องกับแนวคิดของวิจิตร ศรีสอาน (2546) ที่กล่าวว่า การวิจัยสถาบันแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ การวิจัยสถาบันที่ทำประจำกับการวิจัยสถาบันที่ทำเฉพาะกิจโดยการวิจัยสถาบันที่ทำประจำคือ การวิจัยที่ต้องทำซ้ำและต้องทำต่อเนื่องส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องที่ทำเพื่อเอาผลมาสร้างฐานข้อมูลที่สำคัญต่อการบริหารในรูปกระจายอำนาจที่แต่ละสถานศึกษาต้องมีส่วนร่วมการวิจัยสถาบันที่ทำเฉพาะกิจนั้นจะเป็นครั้งคราวตามสภาพปัญหาและความต้องการ สำหรับการวิจัยในระดับคณาจารย์ นิสิตคณาจารย์ สำนัก ศูนย์และหน่วยงานจะดำเนินการภายใต้ระบบบริหารการวิจัยในลักษณะต่างๆ เช่น การวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ มีการเชื่อมโยงและสร้างเครือข่ายความร่วมมือการวิจัย และมีการกำหนดผลประโยชน์ร่วมกันในด้านการวิจัยและพัฒนาตลอดจนมีการสร้างรายได้จากงานวิจัยเชิงประยุกต์ สอดคล้องกับผลการวิจัยของพุ่มย เรื่องเลิศบุญ (2539) ที่ศึกษาถึงแนวโน้มการบริหารในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยในศตวรรษที่ 21 พบว่า การวิจัยในอนาคตยังคงเน้นการให้ความสำคัญแก่การวิจัยพื้นฐานเพื่อมุ่งสร้างความรู้ใหม่ๆ

3. อนาคตภาพด้านการบริการวิชาการของมหาวิทยาลัยมหาสารคามในทศวรรษหน้า จะมีการกำหนดทิศทางและการวางแผนการให้บริการวิชาการแก่สังคมอย่างเป็นระบบและมีการบูรณาการกันทั้งในระดับคณะวิชาและมหาวิทยาลัย รวมถึงได้ชื่อว่าเป็นสถาบันทรัพย์สินทางปัญญา ทั้งนี้ผลการวิจัยดังกล่าวมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับแนวคิดของคณะทำงานจัดระบบบริหารและการจัดการอุดมศึกษาทบวงมหาวิทยาลัย (2543) วิจารย์ พานิช (2546) ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า แนวทางการให้บริการวิชาการแก่ชุมชนเมื่อมหาวิทยาลัยเป็นองค์การในกำกับของรัฐบาลแล้วนั้น มหาวิทยาลัยควรให้บริการในด้านการจัดลิขสิทธิ์และสิทธิบัตร

ของผลงานวิจัยหรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ และในอนาคตสถาบันอุดมศึกษาควรมุ่งสร้างสถาบันของตนเองให้เป็นสถาบันทรัพย์สินทางปัญญาพร้อมกับมุ่งสร้างงานวิชาการที่สามารถเลี้ยงตนเองและเป็นแหล่งหารายได้เพิ่มของมหาวิทยาลัย

4. อนาคตภาพด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยมหาสารคามในทศวรรษหน้า จะมีนโยบายและแผนงานเชิงรุกในการดำเนินงานด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมมีการรวบรวมและรักษารูปแบบที่ถูกต้องของภูมิปัญญาไทยแขนงต่างๆ ให้คงอยู่ และประยุกต์ภูมิปัญญาไทยให้มีการบูรณาการตามความเหมาะสม ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการผลิตผลงานการวิจัยเพื่อการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมให้เป็นทรัพย์สินทางปัญญา ที่สามารถนำไปสู่การจดทะเบียนสิทธิบัตรและสามารถบริหารจัดการสิทธิบัตรให้เกิดมูลค่าเชิงพาณิชย์ได้ โดยผลการวิจัยข้างต้นสอดคล้องกับแนวคิดของจรัส สุวรรณเวลาและคณะ (2540) เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2541) ซึ่งมีแนวคิดที่ว่า สถาบันควรที่จะต้องเป็นแกนหลักในการ สร้างสรรค์และพัฒนาท้องถิ่นของตนให้เจริญก้าวหน้า จึงต้อง ทำหน้าที่ในการสำรวจวิจัยและวิเคราะห์ปัญหาของท้องถิ่นหรือสังคม และยังคงจัดบำเพ็ญประโยชน์สาธารณะโดยให้ นักศึกษาได้มีโอกาสเรียนรู้จักท้องถิ่นของตนให้มากที่สุดอันเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาคุณภาพนักศึกษาและการพัฒนา ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. อนาคตภาพด้านโครงสร้างองค์การของมหาวิทยาลัยมหาสารคามในทศวรรษหน้า จะมีโครงสร้างองค์การภายใต้รูปแบบการเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาสารคาม พ.ศ. (ฉบับใหม่) ซึ่งจะมีการดำเนินงานได้โดยอิสระ สามารถพัฒนาระบบบริหารของตนเองได้อย่างเต็มที่ โดยมีโครงสร้างหลัก 4 ส่วนคือ สภามหาวิทยาลัยมหาสารคาม สภาวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม คณะกรรมการส่งเสริมกิจการมหาวิทยาลัยมหาสารคาม สภาคณาจารย์และพนักงานมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องโครงสร้างของสถาบันอุดมศึกษา (โครงสร้างสามประสาน) ของไพฑูริย์ สินลารัตน์ (2546) ที่กล่าวว่าในโครงสร้างของสถาบันอุดมศึกษาใหม่นี้การบริหารจะจบสิ้นภายในสถาบันเองเป็นหลักสำคัญ โดยมีการบริหารและการตัดสินใจที่แบ่งลักษณะงานตามความสามารถของและกลุ่มโดยชัดเจน โดยมีโครงสร้างหลัก 3 ส่วนคือ สภาสถาบัน สภาวิชาการและคณะกรรมการบริหาร ทั้งนี้ทศวรรษหน้า

มหาวิทยาลัย จะมีระบบการบริหารภายในที่มีความเป็นเลิศ
เอื้อต่อการให้มหาวิทยาลัยมหาสารคามเป็นมหาวิทยาลัย
นวัตกรรมและการเรียนรู้สอดคล้องกับแนวคิดของอดุลย์
วิริยเวชกุล (2548) อีกเช่นกันโดยเสนอไว้ในวิสัยทัศน์ และ
แผนการทำงานที่ได้รับการเสนอชื่อให้เป็นผู้ได้รับการสรรหา
เป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาสารคามว่า ต้องพัฒนา
มหาวิทยาลัยไปสู่มหาวิทยาลัยเรียนรู้ (learning university)
โดยมุ่งเน้นให้บุคลากรในมหาวิทยาลัยมีส่วนร่วมในการดำเนิน
การ และในการพัฒนามหาวิทยาลัยในลักษณะก้าวกระโดด
เพื่อที่มหาวิทยาลัยมหาสารคามจะบรรลุเป้าหมาย

**6. อนาคตภาพด้านเทคโนโลยีของมหาวิทยาลัย
มหาสารคามในทศวรรษหน้า** จะมีความสอดคล้องและ
สนับสนุนซึ่งกันและกัน ระหว่างเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีกับ
วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์และเป้าหมายของมหาวิทยาลัยใน
ลักษณะบูรณาการกัน มีการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อ
การบริหารและระบบสารสนเทศ เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจ
ของผู้บริหารมีปัจจัยพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศอย่าง
พอเพียง มีการสร้างและพัฒนาทั้งฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์ที่
เหมาะสมกับมหาวิทยาลัยขึ้นมาใช้งานเอง ผลการวิจัย
ดังกล่าวสอดคล้องสัมพันธ์กับแนวคิดของปทีป เมธาคุณวุฒิ
(2544) สุกัญญา ไชวีโลกุล (2547) ที่เสนอไว้ว่าผู้ใช้เทคโนโลยี
สารสนเทศเป็นประโยชน์ได้มากก็สามารถก้าวไปได้ไกลกว่า
ทั้งนี้ต้องอาศัยการลงทุนทั้งในส่วนของ hardware และ
software แต่ที่สำคัญที่สุดคือการลงทุนในการพัฒนาคนหรือ
สมองของคน ให้สามารถไล่ให้ทันและก้าวกระโดดต่อไปได้

**7. อนาคตภาพด้านบุคลากรของมหาวิทยาลัย
มหาสารคามในทศวรรษหน้า** โดยทศวรรษหน้าผู้บริหาร
มหาวิทยาลัยจะมีภาพเป็นผู้บริหารแบบบูรณาการ มีความ
สามารถในการบริหารความเปลี่ยนแปลง ส่วนคณาจารย์นั้น
จะมีลักษณะเป็นผู้นำในการผลักดันงานวิชาการในแต่ละสาขา
วิชา เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการสร้างงานวิจัย
องค์ความรู้ใหม่ สำหรับนิสิตและบัณฑิตนั้นจะมีความสามารถ
ที่จะบรรลุถึงศักยภาพของตัวเองอย่างมีคุณภาพ ทั้งนี้
สำหรับพนักงานสายสนับสนุนจะเป็นบุคคลเรียนรู้เพื่อรองรับ
การเป็นมหาวิทยาลัยนวัตกรรมและการเรียนรู้ ผลการวิจัย
ข้างต้นนี้สอดคล้องกับแนวคิดของเสน่ห์ จุ้ยโต (2543; อดุลย์
วิริยเวชกุล (2548) ที่เสนอว่าองค์การการเรียนรู้คือ
องค์กรที่ปรับตัว ปรับปรุงตัวเองอยู่ตลอดเวลา หน่วยราชการจะเป็น
องค์การการเรียนรู้ได้ข้าราชการในหน่วยงานต้องเป็นบุคคล
เรียนรู้ ซึ่งหมายถึงเรียนรู้จากการทำงาน เรียนรู้ร่วมกัน

ผ่านการปฏิบัติ (งาน) โดยใช้การจัดการความรู้และหลัก
5 ประการขององค์การเรียนรู้ (The Fifth Disciplines)
เป็นเครื่องมือมหาวิทยาลัยในปัจจุบันสมควรเป็นเพียงแค่แหล่ง
ความรู้ของสังคมเท่านั้น แต่มหาวิทยาลัยเองจะต้องเป็น
องค์การที่มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

**8. อนาคตภาพด้านวัฒนธรรมองค์การของ
มหาวิทยาลัยมหาสารคามในทศวรรษหน้า** จะมีลักษณะที่
ผสมผสานไปในทิศทางเดียวกันเป็นวัฒนธรรมองค์การที่
พึงประสงค์ ผู้บริหารจะมีความสามารถในการบริหาร
วัฒนธรรมองค์การ จนกลายเป็นวัฒนธรรมองค์การที่ดีของ
มหาวิทยาลัยมหาสารคามเอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพ
แวดล้อม มีการส่งเสริมและผลักดันให้บุคลากรมีคุณธรรม
และจริยธรรมในการทำงาน มีวัฒนธรรมยกย่องและส่งเสริม
คนเก่งคนดี รวมถึงส่งเสริมให้บัณฑิตมีวัฒนธรรมรักการเรียนรู้
โดยมุ่งหวังเป็นปัญญาชนมากกว่าปริญญานิพนธ์ ผลการวิจัย
ดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของอดุลย์ วิริยเวชกุล (2549)
ที่กล่าวว่าวัฒนธรรมองค์การเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง
ในมหาวิทยาลัยนวัตกรรมหรือมหาวิทยาลัยวิสาหกิจ ซึ่งมี
ลักษณะคล้ายกิจการอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีสูงจึงมีความ
จำเป็นที่จะต้องสร้างวัฒนธรรมองค์การโดยเฉพาะวัฒนธรรม
ในการทำงานที่สามารถจะปรับเปลี่ยนได้อย่างรวดเร็ว
การดำเนินการที่เห็นการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนนั้น
เป็นการสร้างวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ทุกระดับ ควรจะนำข้อค้นพบสำคัญทั้ง 8 ด้านจากผลการวิจัย
ครั้งนี้ไปประกอบการตัดสินใจในการกำหนดทิศทางการพัฒนา
มหาวิทยาลัยมหาสารคามต่อไป

2. ผลการวิจัยอนาคตภาพที่เป็นไปได้ ทั้ง
8 ด้าน ควรได้รับการพิจารณาจากผู้บริหารกำหนดเป็นนโยบาย
และแผนงานตามจุดมุ่งเน้นในแต่ละด้าน ตลอดจนผลักดัน
ให้เกิดการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมดังนี้ **(1) ด้านการจัด
การเรียนการสอน** ควรเลือกพัฒนาหลักสูตรที่มีความได้เปรียบ
หรือมีช่องทางที่พัฒนาความได้เปรียบได้ มุ่งเน้นการสร้าง
รายได้จากหลักสูตรที่แข่งกับนานาชาติ ได้มากขึ้น พัฒนา
เครือข่ายความร่วมมือและความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับภาค
ธุรกิจเอกชน ภาครัฐและมหาวิทยาลัยต่างประเทศ ในการ
สร้างหลักสูตรร่วมกันให้มีความสอดคล้องกับความต้องการ

ของตลาดงานอย่างแท้จริง ส่วนการเรียนการสอนควรต้องพัฒนาให้มีความเป็นนานาชาติมากขึ้น **(2) ด้านการวิจัย** มหาวิทยาลัยมหาสารคามจึงควรให้ความสำคัญและมุ่งเน้นการวิจัยสถาบันที่จะนำมาสร้างฐานข้อมูลที่สำคัญและมีความครอบคลุมต่อการบริหารในรูปกระจายอำนาจ ส่วนการวิจัยในระดับคณาจารย์ นิสิต คณะ สำนัก ศูนย์และหน่วยงานนั้น มหาวิทยาลัยมหาสารคามควรดำเนินการภายใต้ระบบบริหารการวิจัยที่มีประสิทธิภาพ โดยการทำให้ระบบการวิจัยเป็นระบบที่มีการเรียนรู้และปรับตัวมีขนาดของการวิจัยที่เหมาะสม การลงทุนวิจัยมีความคุ้มค่า **(3) ด้านการบริการวิชาการ** มหาวิทยาลัยมหาสารคามควรส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนาการบริการวิชาการอย่างจริงจังต่อเนื่องทั้งในฐานะที่เป็นกลไกตอบสนองความต้องการของสังคมและในฐานะเครื่องมือในการเสริมสร้างขีดความสามารถในการหารายได้ของมหาวิทยาลัยด้วย โดยการบริการวิชาการที่มุ่งเน้นการตอบสนองความต้องการของสังคม รวมถึงการขยายบทบาทการบริการไปสู่ชาวต่างประเทศมากยิ่งขึ้น **(4) ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม** ควรบูรณาการการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมให้สอดประสานไปกับกิจกรรมการเรียนการสอนและการพัฒนานิสิตอย่างครอบคลุมจริงจังและต่อเนื่องในทุกคณะวิชาเร่งรัดการศึกษาวิจัยภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นอย่างจริงจังและพัฒนาต่อยอดให้ไปสู่การเป็นทรัพย์สินที่เกิดประโยชน์แก่ชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง **(5) ด้านโครงสร้างองค์การ** เนื่องจากมหาวิทยาลัยมหาสารคามจะต้องมีสถานะเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ เมื่อพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาสารคาม พ.ศ. (ฉบับใหม่) มีผลบังคับใช้อย่างสมบูรณ์ อีกทั้งในช่วง 10 ปีข้างหน้า ภาวการณ์แข่งขันระหว่างมหาวิทยาลัยจะรุนแรงมากขึ้น การที่มหาวิทยาลัยมหาสารคามมุ่งเน้นการเป็นมหาวิทยาลัยนวัตกรรมและการเรียนรู้ในทศวรรษหน้า จึงเป็นสิ่งดีเหมาะสม แต่ควรมุ่งเน้นการจัดโครงสร้างการบริหารมหาวิทยาลัยให้ตอบสนองการเรียนรู้องค์การของบุคลากรอย่างแท้จริง **(6) ด้านเทคโนโลยี** มหาวิทยาลัยมหาสารคามควรต้องเร่งรัด

การพัฒนาในด้านต่างๆ รองรับเทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สร้างความตื่นตัวและความพร้อมของบุคลากร **(7) ด้านบุคลากร** ผู้บริหารมหาวิทยาลัยควรต้องเป็นผู้บริหารเชิงวิชาการ (academic administrators) ยึดหลักความคล่องตัว ความฉับไว ความยืดหยุ่นในการบริหารจัดการเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และควรต้องมีความสามารถในการออกแบบโครงสร้างการบริหารและกระบวนการจัดการที่ง่ายต่อการปรับเปลี่ยนและยังประโยชน์ต่อนิสิตและผู้เกี่ยวข้อง ในส่วนของคณาจารย์ต้องส่งเสริมและผลักดันให้คณาจารย์เข้าใจในทักษะการให้คำแนะนำการให้เหตุผลหาความรู้เป็นใช้ความรู้เป็น เพราะในทศวรรษหน้าบทบาทของคณาจารย์คือ ผู้แนะนำ ผู้ชี้แนะ สำหรับนิสิตและบัณฑิต ควรต้องส่งเสริมสนับสนุนและผลักดันให้สามารถกำหนดจุดมุ่งหมายเองและแสวงหาความรู้เองได้ อีกทั้งควรต้องมุ่งผลิตและพัฒนากำลังคนให้ก้าวทันกับพลวัตตลาดงาน ส่วนพนักงานสายสนับสนุนนั้น ควรต้องพัฒนาให้เป็นบุคคลเรียนรู้อย่างแท้จริงมีพฤติกรรม การแบ่งปันและแสวงหาความรู้เรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง **(8) ด้านวัฒนธรรมองค์การ** ควรต้องมุ่งสร้างแรงจูงใจและผลักดันให้เกิดวัฒนธรรมองค์การที่ให้ความสำคัญต่อความใฝ่รู้ของบุคลากรทุกส่วนอย่างจริงจังต่อเนื่องมุ่งเน้นการแลกเปลี่ยนโอนถ่ายความรู้ประสบการณ์ระหว่างบุคคลให้เกิดการคิดริเริ่มและสร้างสรรค์อยู่ตลอดเวลา สร้างจิตวิญญาณแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นอย่างทั่วทั้งองค์การ ทั้งนี้ก็เพื่อให้มหาวิทยาลัยมหาสารคามก้าวไปสู่การเป็นมหาวิทยาลัยนวัตกรรมและการเรียนรู้อย่างรวดเร็วต่อไป

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรนำประเด็นที่เป็นข้อค้นพบสำคัญจากการวิจัยในแต่ละด้านไปศึกษาวิจัยต่อเพื่อพัฒนาข้อค้นพบนั้นๆ ในแนวลึกต่อไป เช่น การวิจัยเชิงประเมินหลักสูตรเพื่อหาจุดแกร่งตามเอกลักษณ์ความเชี่ยวชาญของมหาวิทยาลัย และควรมีการวิจัยกรณีศึกษา (case study) โดยมุ่งเน้นการวิจัยในแต่ละด้านของอนาคตภาพฯ เช่น ด้านโครงสร้างองค์การ ด้านวัฒนธรรมการทำงาน เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2541). **มหาวิทยาลัยที่ทางแยก: จุดประกายวิสัยทัศน์อุดมศึกษาไทยในอนาคต**. กรุงเทพฯ: ส. เอเชีย เพลส (1989).
- คณะกรรมการจัดทำแผนกลยุทธ์เพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยมหาสารคาม. (2543). **แผนกลยุทธ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (พ.ศ.2545-2554)**. มหาสารคาม: กองแผนงาน. (อัดสำเนา).
- คณะทำงานจัดระบบบริหารและการจัดการอุดมศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัย. (2543). **แนวคิดการปฏิรูปโครงสร้างและการบริหารจัดการอุดมศึกษา**. กรุงเทพฯ: [ม.ป.พ.]. (อัดสำเนา).
- จรัส สุวรรณเวลา และคณะ. (2540). **บนเส้นทางอุดมศึกษา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทักษ์ชัย ฤกษ์สุต. (2546). **แกตต์และองค์การการค้าโลก**. กรุงเทพฯ: วิทยุชน.
- ประมุข กอปรสิริพัฒน์. (2548) **การพัฒนาหลักสูตรการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูตามหลักสูตรการปฏิรูปการฝึกหัดครู**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา หลักสูตรและการสอนบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ปทีป เมธาคณวุฒิ. (2544). **เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารสถาบันอุดมศึกษา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พนม พงษ์ไพบูลย์. (2540). **ยุทธศาสตร์การนำแผนสู่การปฏิบัติ**. เอกสารการสัมมนา เรื่อง แผนพัฒนา การศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ทนทางสู่ความหวังและอนาคตของชาติ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2543). **วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพฑูริย์ สีนลารัตน์. (2546). **กระบวนทัศน์ใหม่ในการบริหารจัดการอุดมศึกษาไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พ้ามุ่ย เรื่องเลิศบุญ. (2539). **การศึกษาแนวโน้มการบริหารในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยในศตวรรษที่ 21**. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอุดมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิจารณ์ พานิช. (2546). **การบริหารงานวิจัย แนวคิดจากประสบการณ์**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วิจิตร ศรีสอ้าน. (2546). **การวิจัยสถาบันกับการบริหารหน่วยงานทางการศึกษา รวมคำบรรยายการวิจัยสถาบันเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา**. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.ที.ซี.คอมมิวนิเคชั่น.
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2546). **โรงเรียนองค์การแห่งการเรียนรู้ แนวคิดทางการบริหารการศึกษา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ.
- สุกัญญา ไชวโกล. (2547). **การวิเคราะห์ระบบเพื่อการบริหารสถาบันอุดมศึกษา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสน่ห์ จุ้ยโต. (2543). **การปรับปรุงระบบอุดมศึกษาไทย : พาราโดมและสติใหม่**. วารสารสุโขทัยธรรมาธิราช. 13(1): 55-66. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2532). **แนวคิดการจัดการศึกษาในอนาคต**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- _____. (2544). **แนวทางการปฏิรูปการศึกษาระดับอุดมศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542**. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.ที.ซี.คอมมิวนิเคชั่น.
- อดุลย์ วิริยเวชกุล. (2548). **การพัฒนามหาวิทยาลัยไทย กรณีมหาวิทยาลัยมหาสารคาม**. มหาสารคาม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- Fairbanks, M. & Stace, L. (1997, June). *“Things that leader have to know” in Challenge for the new millennium in Latin America: Sustainable development, competitiveness and second generations reforms*. This article is partially adapted from the authors’ book, *Plowing the sea*, Harvard Business School Press. And their articles entitled *Prosperity is a choice, from cipe*, in Washington D.C.
- Krippendorff, K. (1980). *Content analysis*. New York: Sage Publication Inc.

การพัฒนาแบบการกำกับติดตามสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

Development of Basic Education School Monitoring Model

นายสุเทพ บุญเต็ม*
ดร.กนกอร สมปราษฎณ์**
ดร.นิตยั บุษงามงคล***
ดร.กวีชัย บุญเต็ม****

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันเกี่ยวกับการกำกับติดตามสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา 2) พัฒนารูปแบบการกำกับติดตามสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และ 3) นำเสนอรูปแบบการกำกับติดตามสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ระยะคือระยะแรกเป็นการศึกษาสภาพปัจจุบันของรูปแบบการกำกับติดตามสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดย 1) การศึกษาเอกสาร 2) สํารวจ 175 เขตพื้นที่การศึกษา 3) สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 18 คน 4) ศึกษารายการณ โรงเรียนที่มีประสิทธิผล 1 โรง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระยะที่สองเป็นการพัฒนารูปแบบการกำกับติดตามสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโดยประชุมสัมมนาผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษากลนครเขต 2 จำนวน 284 คน สรุปลงจากการสัมมนานำมาพัฒนารูปแบบและนำไปทดสอบการใช้รูปแบบในโรงเรียนตัวอย่าง 3 ขนาด นำผลจากการทดสอบมาสรุปลงได้รูปแบบการกำกับติดตามสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและระยะที่สามจัดประชุมสัมมนาผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 21 คน เพื่อวิพากษ์และให้ข้อเสนอแนะรูปแบบ ในระยะที่สองและระยะที่สามวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) การรายงานข้อค้นพบ (descriptive methodology) การตีความหมาย (interpretive methodology) และการวิเคราะห์วิจารณ์ (critical methodology)

ผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันของการกำกับติดตามสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีการจัดระบบการกำกับติดตามและประเมินผลในทุกเขตพื้นที่การศึกษาค่อนข้างมากโดยพิจารณาจากข้อมูลการศึกษาเชิงสำรวจ มีการกำหนดแผนการกำกับติดตามงานไว้เป็นระยะ มีการกำหนดมาตรฐานและตัวบ่งชี้การกำกับติดตาม โดยมีหลักการที่สำคัญคือ การมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชนท้องถิ่นมีโอกาสเข้าร่วมกำหนดเป้าหมายมาตรฐานและตัวบ่งชี้ รวมทั้งการมีส่วนร่วมกำกับติดตามกับหน่วยงานคือ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา
2. รูปแบบการกำกับติดตามมี 2 รูปแบบคือ 1) จากบนลงสู่ล่าง (top-down) 2) จากภายนอกและภายใน (outside-in/Inside-out) โดยใช้หลักการกำกับติดตาม คือ หลักการมีส่วนร่วม (participation)

* ศึกษานิเทศน์ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

** รองศาสตราจารย์ประจำหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

*** รองศาสตราจารย์ประจำหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

**** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

3. กระบวนการกำกับติดตาม (monitoring process) มีขั้นตอนสำคัญ 7 ขั้นตอนคือ 1) กำหนดเป้าหมายและเกณฑ์ “กำหนดเป้าหมาย” 2) จัดทำแผนกำกับติดตาม “พอใจร่วมทำแผน” 3) จัดทีมงานกำกับติดตาม “มีแกนนำพร้อมทีมงาน” 4) ลงมือปฏิบัติกำกับติดตามตามแผน “มุ่งมั่นปฏิบัติ” 5) ตรวจสอบผลกำกับติดตาม “จัดตรวจสอบ งานต่อเนื่อง” 6) รายงานผลกำกับติดตาม “สรุปเรื่องรายงาน” 7) ทบทวนการกำกับติดตาม “ทบทวนสานต่อ”

ABSTRACT

The objectives of this study were: 1) to study the current status of basic education monitoring of the Office of Basic Educational Service Area, 2) to develop the basic education school monitoring model of the Office of Basic Educational Service Area, and 3) to propose a model of basic education school monitoring of the Office of Educational Service Area. There were three stages of implementation: the first stage included the study of the current status and a model of basic education school by documentary study, data collected from 175 Educational Service Areas, interviews of 18 experts, and a case study from one effective school by using a questionnaire and interview form as the instruments of data gathering. The questionnaire consisted of a five level rating scale with its reliability coefficient of the total issue as 0.97. Data were analyzed by calculating percentage, mean, and standard deviation.

For the second stage, the model of basic education school monitoring was outlined by offering a seminar for 284 basic education administrators in the Office of Sakon Nakhon Educational Service Area 2. The findings from the seminar were summarized to develop a model which was tested for use in three different sizes of sample schools. The tested findings were summarized into a model for a Basic Education School.

In the third stage, a seminar of 21 experts was held to critique the model and made recommendations for improvement. For the second and third stage, data were analyzed by using content analysis, descriptive methodology, interpretative methodology, and critical methodology.

The research findings:

1. The current status of basic education monitoring included the organization of monitoring and assessment in every educational service area. This included a periodical monitoring of work, with specification of a standard criterion and indicator of monitoring. The important principle was participation of basic education in the school and community. Locality had an opportunity to participate in specifying goal of standard criterion and indicator as well as participation in monitoring with the office as educational service area and school.

2. The model of monitoring included a Top-down model and an Outside-in/Inside-out model with the concept of monitoring as a participative principle.

3. The proposed monitoring model included seven major stages: 1) goals and criterion specification (formulation), 2) monitoring planning, 3) team building, 4) implementation, 5) monitoring audit, 6) monitoring report, and 7) monitoring replan.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การจัดโครงสร้างของกระทรวงศึกษาธิการตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2546 ได้แบ่งส่วนงานออกเป็นสองส่วน คือ ส่วนกลาง และเขตพื้นที่การศึกษา (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2545)

โดยส่วนกลางมี 6 ส่วนราชการ คือ สำนักงานรัฐมนตรี สำนักงานปลัดกระทรวง สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงาน

คณะกรรมการอุดมศึกษา และสำนักงานคณะกรรมการ
อาชีวศึกษา และส่วนเขตพื้นที่การศึกษา แยกเป็น 2 ส่วน คือ
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาที่จัดการศึกษา
ขั้นพื้นฐานโดยให้สถานศึกษาที่เป็นโรงเรียน มีฐานะเป็น
นิติบุคคล (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) และความเป็น
นิติบุคคลจะทำให้โรงเรียนมีความเป็นอิสระโดยได้รับการ
กระจายอำนาจจากส่วนกลางโดยตรง(รุ่ง แก้วแดง, 2546)

อย่างไรก็ตาม แม้โรงเรียนจะมีความเป็นอิสระใน
การบริหารจัดการ แต่การบริหารจัดการศึกษาก็ยังคงอยู่
ภายในขอบเขตและหลักการตามที่กฎหมายกำหนด โดยมี
คณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้มีอำนาจ
หน้าที่ในการกำกับดูแล จัดตั้ง ยุบ รวมหรือเลิกสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่การศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546)

งานในหน้าที่ของผู้บริหาร มืองค์ประกอบที่สำคัญ
(ถวิล เกื้อกูลวงศ์, 2530) คือ 1) การวางแผน (planning)
2) การจัดองค์การ (organizing) 3) การจูงใจ (motivating)
รวมถึงการอำนวยการ (directing) การติดต่อสื่อสาร
(communicating) และการเป็นผู้นำในการดำเนินการ
(leading) และ 4) การควบคุมงาน(controlling) เป็นการ
กำกับติดตามและประเมินผลเพื่อเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงาน
กับแผนที่ได้กำหนดไว้ซึ่งจะทำให้ทราบถึงสัมฤทธิ์ผลตามแผน
ที่วางไว้แล้วหากผลงานเบี่ยงเบนไปจากความคาดหวังที่ตั้งไว้
ก็จะต้องนำผลการประเมินไปปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม
ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นผู้บริหารสำนักงานเขตพื้นที่และ
มีหน้าที่รับผิดชอบกำกับดูแลซึ่งเป็นหน้าที่ทางการบริหาร
โดยเฉพาะการควบคุมงานในลักษณะการกำกับติดตาม
(monitoring) และการประเมินผล (evaluation) จึงมีความ
สนใจที่จะพัฒนารูปแบบการกำกับติดตามสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการบริหารจัดการศึกษาภายใน
เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพสูงสุด
ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันเกี่ยวกับการกำกับ
ติดตามสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการกำกับติดตามสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการกำกับติดตามสถาน
ศึกษาขั้นพื้นฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ มีขั้นตอนการดำเนิน
การวิจัย 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 มีวิธีการศึกษาคือ การศึกษาเอกสาร
(documentary study) การศึกษาเชิงสำรวจ (survey study)
และการศึกษารายกรณี (case study) ประชากรและ
กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วยผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาทั่วประเทศทุกเขตพื้นที่ จำนวน 175 คน สัมภาษณ์
ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 18 คนและโรงเรียนตัวอย่างในการศึกษา
รายกรณี 1 โรงเรียน เครื่องมือในการวิจัยคือ การศึกษา
เอกสาร การศึกษาเชิงสำรวจมีแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์
การศึกษารายกรณีมีการศึกษาเอกสาร การสังเกต สอบถาม
และสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูล โดยวิเคราะห์เนื้อหา จากการ
ศึกษาเอกสาร การศึกษารายกรณีตัวอย่าง (case study) และ
วิเคราะห์แบบสอบถามโดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (บุญชม ศรีสะอาด, 2538) และ
การวิเคราะห์เกี่ยวกับรูปแบบและตัวบ่งชี้โดยใช้หลักเกณฑ์
การวิเคราะห์ หาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC : Item-
objective congruence) (Hambleton,1978)

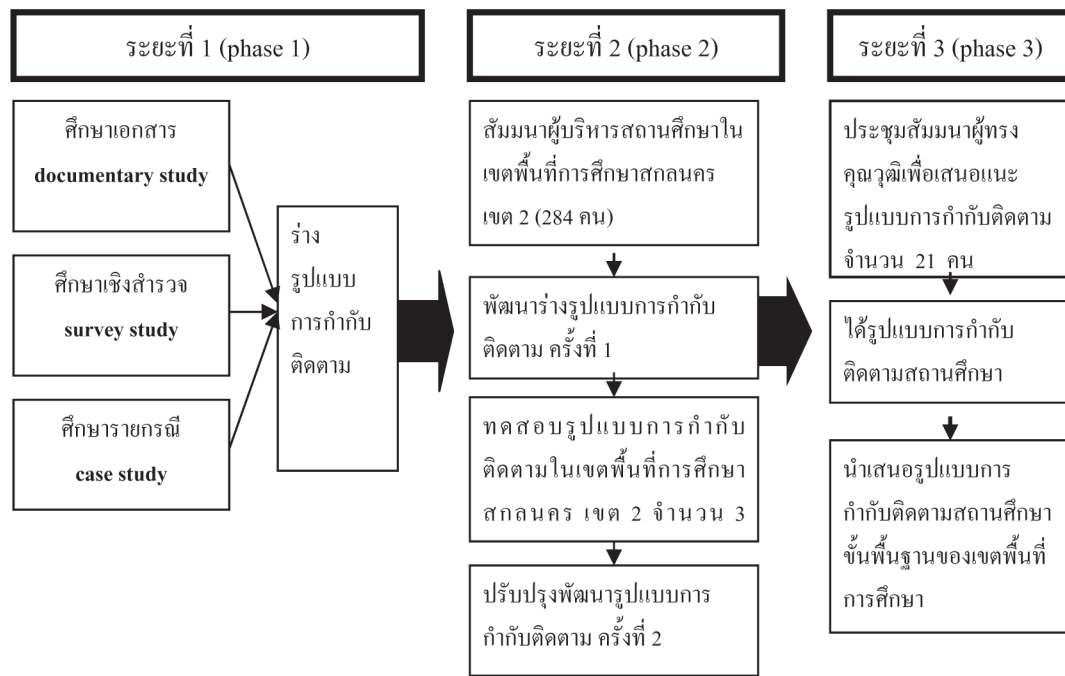
ระยะที่ 2 จัดสัมภาษณ์ผู้บริหารในเขตพื้นที่การศึกษา
กลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน 284 คน เครื่องมือที่
ใช้ในการศึกษา คือ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึก
ผลการอภิปราย และแบบทดสอบการใช้รูปแบบในโรงเรียน
ตัวอย่าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหาและวิธีการ
ทางสถิติได้แก่หาค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ระยะที่ 3 จัดสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อเสนอแนะ
และตรวจสอบรูปแบบการกำกับติดตาม จำนวน 21 คน
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์
และแบบบันทึกผลการอภิปราย ดังภาพที่ 1

สรุปผลการวิจัย

1. จากการศึกษาในระยะที่ 1 (phase 1) สรุปผล
ได้ดังนี้

1.1 จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการกำกับ
ติดตามเป็นกิจกรรมสำคัญของกระบวนการควบคุมการ
ปฏิบัติงาน ให้สำเร็จหรือความล้มเหลวของนโยบาย พบว่า
รูปแบบการกำกับติดตามยังเป็นการกำกับติดตามโดยหน่วยงาน
นโยบายในลักษณะบนลงสู่ล่าง (top-down) มีหลักการสำคัญ
ประกอบด้วย หลักองค์รวม (holistic) หลักการกระจาย

ภาพที่ 1 แสดงขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

อำนาจ (decentralization) หลักเครือข่าย (network) หลักบูรณาการ (integration) หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (good governance)

1.2 จากการศึกษาเชิงสำรวจ (survey study) พบว่า รูปแบบและวิธีการกำกับติดตามสถานศึกษามีหลายรูปแบบ โดยเป็นการกำกับติดตามในลักษณะจากบนลงสู่ล่าง (top-down) และองค์คณะบุคคลตามกฎหมาย และพบว่า กระบวนการกำกับติดตาม ประกอบด้วย มีการจัดระบบจัดทำแผน กำหนดมาตรฐาน ตัวบ่งชี้และเป้าหมายโดยเน้นการมีส่วนร่วม มีการพัฒนาเครื่องมือ คณะกรรมการและชุมชนร่วมกำกับติดตาม มีการวิเคราะห์ผลนำไปปรับปรุงพัฒนาและรายงานผล ส่วนตัวบ่งชี้ตามมาตรฐานวิเคราะห์ได้ 63 ตัวบ่งชี้

1.3 จากการศึกษากรณี (case study) ของโรงเรียนตัวอย่างใน 4 ภาระงาน พบว่า รูปแบบการกำกับติดตามภายในสถานศึกษาที่เน้นการมีส่วนร่วม โดยมีหลักการกำกับติดตาม คือ หลักการมีส่วนร่วม (participation) หลักองค์รวม (holistic) และหลักการการบริหารโดยยึดโรงเรียนเป็นฐาน (school-based management) และมีกระบวนการกำกับติดตาม คือ การกำหนดเป้าหมายและเกณฑ์ การจัดทำแผน การจัดทีมงาน ดำเนินตามแผนการวิเคราะห์ผลกำกับ ปรับปรุงพัฒนา และรายงานผลการ

กำกับ ผลผลิตและผลลัพธ์ที่ได้ คือผู้เรียน เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข ผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาและโรงเรียนเป็นที่ยอมรับศรัทธาของชุมชนและท้องถิ่น มีการบริหารจัดการงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ผลการศึกษาในระยะที่ 2 (phase 2) สรุปได้ดังนี้

2.1 ผลการสัมมนาผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษากลุ่มตัวอย่าง มีประเด็นที่สำคัญ คือ เกี่ยวข้องกับห้วงเวลาต้องย้อนกลับผลการกำกับติดตามเพื่อการปรับปรุงพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องทันที รูปแบบการกำกับติดตามควรมีการกำกับติดตามทั้งภายนอก (outside-in) และภายในสถานศึกษา (inside-out) โดยการกำกับติดตามภายในจะต้องควบคู่ไปกับการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และการกำกับติดตามจากภายนอกสถานศึกษา ต้องเน้นแนวทางการใช้มาตรฐานการศึกษาเป็นตัวบ่งชี้ในการกำกับติดตาม และถ้ามีจุดเน้นนโยบายเพิ่มเติม ควรกำหนดในกรอบมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในด้านหลักการกำกับติดตามควรมีหลักการมีส่วนร่วม (participation) หลักองค์รวม (holistic) หลักการกระจายอำนาจ (decentralization) หลักเครือข่าย (network) และหลักการการบริหารโดยยึดโรงเรียนเป็นฐาน (school-based management) และกระบวนการกำกับติดตามมี 7 ขั้นตอน คือ กำหนดเป้าหมายและเกณฑ์ จัดทำแผน

จัดทีมงาน ดำเนินตามแผน ตรวจสอบผลกำกับติดตามและปรับปรุงพัฒนา การรายงานผล และการทบทวนการกำกับติดตามเพื่อย้อนกลับ (feed back) แผนกำกับ

2.2 การทดสอบการใช้รูปแบบการกำกับติดตาม ในระยะที่ 1 พบว่า โรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดกลางอยู่ในระดับดี ส่วนโรงเรียนขนาดเล็กอยู่ในระดับพอใช้ และหลังจากได้ประเมินในระยะที่ 2 พบว่า อยู่ในระดับดีทุกขนาดโรงเรียน เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ย พบว่า การประเมินระยะที่ 2 ให้ผลสูงกว่าการประเมินระยะที่ 1

3. ผลการศึกษาในระยะที่ 3 (phase 3) พบว่า รูปแบบที่ได้จะต้องเฉพาะเจาะจง (specific) มีความเชื่อมโยงกันอย่างชัดเจน และเป็นองค์ความรู้ใหม่

จากผลการศึกษาตั้งแต่ระยะที่ 1-3 สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1. แนวคิดการกำกับติดตาม

- เป็นกระบวนการควบคุมการปฏิบัติงานให้ได้ตามเป้าหมาย

- ปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาการปฏิบัติงานได้ทันเวลาในระหว่างดำเนินการ

2. แนวทางการกำกับติดตาม

- รูปแบบจากบนลงสู่ล่าง(top-down)

- รูปแบบการกำกับติดตามจากภายนอกและ

ภายใน (outside-in/inside-out)

3. หลักการสำคัญที่ใช้ในการกำกับติดตาม คือ หลักการมีส่วนร่วม (participation)

4. กระบวนการในการกำกับติดตาม มี 7 ขั้นตอน คือ

4.1 กำหนดเป้าหมายและเกณฑ์ หรือข้อตกลง (กำหนดเป้าหมาย)

4.2 จัดทำแผนกำกับติดตาม(พอใจร่วมทำแผน)

4.3 จัดทีมงาน(มีแกนนำพร้อมทีมงาน)

4.4 ลงมือปฏิบัติ(มุ่งมั่นปฏิบัติ)

4.5 ตรวจสอบกับเป้าหมาย/ข้อตกลง (จัดตรวจสอบต่อเนื่อง)

4.6 รายงานผล(สรุปเรื่องรายงาน)

4.7 ทบทวนแผนกำกับ(ทบทวนสานต่อ)

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันของการกำกับติดตามสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า มีการจัดระบบการกำกับติดตามและ

ประเมินผลในทุกเขตพื้นที่การศึกษาค่อนข้างมากมีการกำหนดแผนการกำกับติดตามงานไว้เป็นระยะมีการกำหนดมาตรฐานและตัวบ่งชี้การกำกับติดตาม โดยมีหลักการที่สำคัญคือการมีส่วนร่วมของสถานศึกษาและชุมชน ท้องถิ่นมีโอกาสเข้าร่วมกำหนดเป้าหมายมาตรฐานและตัวบ่งชี้ รวมทั้งการมีส่วนร่วมกำกับติดตามกับหน่วยงานคือ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (school-base management) ที่เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและบริหารโรงเรียนในรูปคณะกรรมการ โดยมีความเชื่อว่า การตัดสินใจที่ดีที่สุดเกิดจากการตัดสินใจของคณะบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดและมีส่วนเกี่ยวข้องกับนักเรียนมากที่สุด (Wohlstetter, 1995 อ้างถึงใน อุทัย บุญประเสริฐ, 2546) สำหรับวิธีการกำกับติดตามมีหลายวิธีที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาดำเนินการ นอกจากการออกกำกับติดตามภาคสนามแล้ว ยังมีวิธีอื่น คือ การจัดหน่วยบริการเคลื่อนที่พร้อมกับการกำกับติดตามงาน สถานศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา การจัดระบบเครือข่ายหรือศูนย์เครือข่ายการศึกษาเพื่อการมีส่วนร่วมช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การใช้ระบบอินเทอร์เน็ตเพื่อกำกับติดตามงานผ่านระบบ On Web ในทั้ง 4 ภาระงาน โดยจัดให้มีระบบอิเล็กทรอนิกส์ในการรายงานผลและการติดต่อสื่อสาร คือ ระบบ e-academic monitoring (งานวิชาการ) ระบบ e-personnel monitoring (งานบริหารบุคคล) ระบบ e-budget monitoring (งานบริหารงบประมาณ) ระบบ e-admin monitoring (งานบริหารทั่วไป)

2. ปัญหาในการกำกับติดตามนั้น มีปัญหาทุกด้านในแต่ละเขตพื้นที่การศึกษา โดยเฉพาะปัญหาด้านบุคลากร พบว่า บุคลากรขาดความรู้ความสามารถด้านวิชาการ ขาดความรู้เฉพาะด้านในการปฏิบัติงาน ทำให้มีผลกระทบกับการปฏิบัติงาน คือ ปฏิบัติงานไม่ถูกต้อง งานล่าช้า ทำให้ขาดการกำกับติดตามงาน ซึ่งสอดคล้องกับรายงานการติดตามประเมินผลการปฏิรูปการศึกษาด้านการบริหารและการจัดการศึกษา เมื่อสิ้นสุดปีงบประมาณ 2548 ที่พบว่า ข้าราชการ ก.พ. ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ขาดโอกาสในทุกเรื่อง และไม่ได้รับการพัฒนาทำให้ขาดขวัญกำลังใจในการทำงาน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549) นอกจากนี้ในเขตพื้นที่การศึกษาบางเขตขาดความร่วมมือจากชุมชน และท้องถิ่นและบางเขตพื้นที่การศึกษา ชุมชนไม่มีส่วนร่วมเท่าที่ควร อาจจะเป็นเพราะว่า ชุมชนและท้องถิ่น ยังไม่เข้าใจในการปฏิรูปการศึกษาที่มีการปรับเปลี่ยนทั้งด้านกฎหมาย

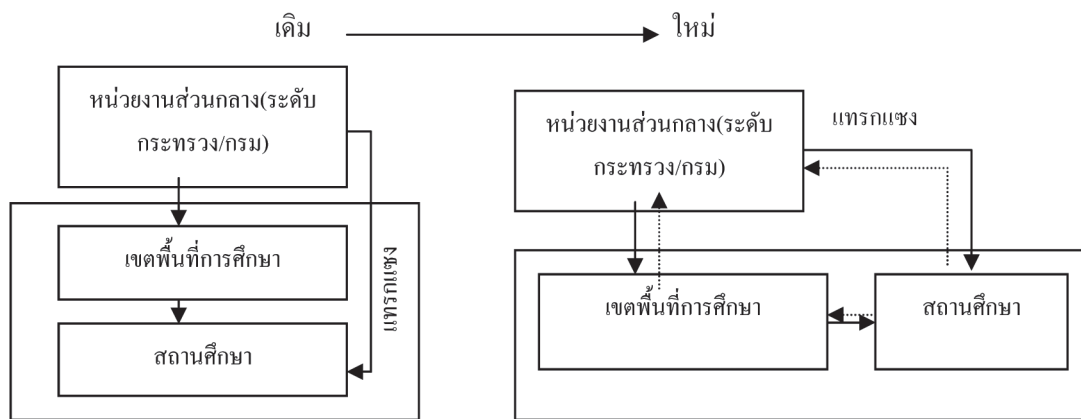
และโครงสร้างในการบริหารการศึกษาใหม่ในรูปแบบเขตพื้นที่การศึกษา ทำให้ไม่กล้าตัดสินใจเข้าร่วมในการบริหารจัดการศึกษาเท่าที่ควร และคณะกรรมการบางท่านยังไม่เข้าใจบทบาทของตนเอง ขาดความพร้อมและขาดศักยภาพ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549)

3. ในการพัฒนารูปแบบการกำกับติดตามสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน รูปแบบเดิมเคยมีวัฒนธรรมการทำงานในลักษณะจากข้างบนลงสู่ข้างล่าง (top-Down) มาโดยตลอด สถานศึกษาไม่กล้าที่จะตัดสินใจด้วยตนเองได้ จึงมีความพยายามที่จะให้โรงเรียนได้เปลี่ยนวัฒนธรรมในการทำงานใหม่ ซึ่งมีบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ในมาตรา 9 การจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษาให้ยึดหลักเอกภาพด้านนโยบายแต่มีความหลากหลายในการปฏิบัติและการกระจายอำนาจในการจัดการศึกษาไปที่เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา ทำให้สถานศึกษามีอำนาจในการตัดสินใจในระดับปฏิบัติได้เองโดยไม่ต้องรอคำสั่งจากหน่วยเหนือเหมือนในอดีต ซึ่งสอดคล้องกับหลักการกระจายอำนาจซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ 2 ประการ (David, 1989 อ้างถึงใน วิโรจน์ สารรัตน์, 2543) คือ ความเป็นอิสระ (autonomy) และการตัดสินใจแบบมีส่วนร่วม (participatory decision making) ดังนั้น ในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา เมื่อมีการกระจายอำนาจการบริหารในรูปแบบเขตพื้นที่ จึงให้มีประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมบริหารในรูปคณะกรรมการทั้งในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและระดับสถานศึกษา (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, 2545) โดยเฉพาะให้สถานศึกษาเป็นนิติบุคคล ทำให้สถานศึกษาบริหารตนเองได้อย่างอิสระ (รุ่ง แก้วแดง, 2546) อย่างไรก็ตาม การกระจายอำนาจยิ่งกระจายมากเท่าใด ยิ่งต้องเพิ่มการควบคุม กำกับและติดตามผลการดำเนินงาน

ตามมาตรฐานที่ส่วนกลางกำหนดให้มากขึ้น (Lowe Boyd, 1992 อ้างถึงใน วิโรจน์ สารรัตน์, 2543) หน้าที่ของคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จึงถูกกำหนดไว้ในกฎหมายให้มีหน้าที่ในการกำกับและติดตามดูแลการดำเนินงานของสถานศึกษาในสังกัดให้เหมาะสมตามนโยบายและตามกฎหมาย (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2545) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจึงมีบทบาทในฐานะผู้อำนวยความสะดวก (facilitator) เป็นพี่เลี้ยงในทางวิชาการ กำหนดนโยบายและแผนในภาพรวม แต่ต้องระมัดระวังไม่ให้เกิดการรวมอำนาจไว้ที่เขตพื้นที่การศึกษา โดยต้องมุ่งพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นเป้าหมายสำคัญ (รุ่ง แก้วแดง, 2546)

4. รูปแบบที่เป็นข้อค้นพบใหม่ในการวิจัยครั้งนี้ก็คือ รูปแบบการกำกับติดตามภายในสถานศึกษา เป็นบทบาทของสถานศึกษาที่จะเลือกตัดสินใจหาวิธีปฏิบัติที่ดีที่สุด (best practice) เพื่อนำมาใช้ในสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายของโรงเรียนมีประสิทธิภาพ (effective school) Caldwell & Spinks (อ้างถึงใน วิโรจน์ สารรัตน์, 2543) ได้สรุปว่า ลักษณะของโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพนั้นประกอบด้วย 4 เรื่องใหญ่ คือ 1) เน้นเรื่องการเรียนรู้การสอน โดยผู้บริหารจะต้องเป็นผู้นำทางการศึกษา (educational leadership) 2) ความสามารถได้รับการตรวจสอบได้ทั้งจากท้องถิ่นจากรัฐและจากส่วนกลาง 3) การมีส่วนร่วมอย่างเหมาะสมจากครู ผู้ปกครอง และนักเรียน และ 4) การมีแผนงานเพื่อพัฒนาในวิชาชีพ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะส่งผลต่อความมีประสิทธิภาพของโรงเรียน

รูปแบบในการกำกับติดตามสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่น่าเสนอในการวิจัยครั้งนี้จึงเปรียบเทียบได้กับรูปแบบที่เคยปฏิบัติมาในอดีต ในแง่บทบาทขององค์กรในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคหรือเขตพื้นที่การศึกษาในปัจจุบัน ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 เปรียบเทียบรูปแบบการกำกับติดตามในปัจจุบันกับรูปแบบที่เหมาะสม

จากภาพที่ 2 จะเห็นได้ว่า ในรูปแบบปัจจุบันจะเป็นลักษณะจากบนสู่ล่าง (top-down) เพียงรูปแบบเดียวตามสายการบังคับบัญชา แต่รูปแบบที่เป็นข้อค้นพบใหม่ จะผสมผสานทั้งที่เป็นรูปแบบจากบนสู่ล่าง และการกำกับติดตามในรูปแบบภายในและภายนอกสถานศึกษาภายในกรอบของเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งจะเห็นความแตกต่าง เนื่องจากมีการกระจายอำนาจตามกฎหมายให้แก่เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา กลไกการบริหารระดับเขตพื้นที่การศึกษากับสถานศึกษาจึงเป็นกลไกการประสานงานในแนวนอน (horizontal coordination) จะทำให้เกิดความรวดเร็วในการประสานงาน สามารถสร้างความสัมพันธ์ของบุคคลในระดับเดียวกัน (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2546) ระหว่างกลุ่มงานในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากับสถานศึกษา

รูปแบบการกำกับติดตามภายในสถานศึกษาที่เสนอไว้ ประกอบด้วย

1) รูปแบบการกำกับติดตามตนเอง (self-monitoring model) จะทำให้ครูและบุคลากรมีความรับผิดชอบมากขึ้น มีหน้าที่กำกับติดตามและประเมินตนเอง พร้อมกับรายงานผลตามข้อตกลงที่ตนเองได้จัดทำข้อตกลงกับผู้บริหารสถานศึกษา

2) รูปแบบการกำกับติดตามแบบมีส่วนร่วมของบุคลากรภายในสถานศึกษา (participatory monitoring model) มีทีมงาน คณะทำงาน หรือคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีตัวแทนของผู้ปฏิบัติงานและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ร่วมกำหนดเป้าหมายและเกณฑ์ในการกำกับติดตามการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงานทุกคนในองค์กรหรือสถานศึกษา

3) รูปแบบการกำกับติดตามแบบการมอบหมายบุคลากรภายใน (delegation-monitoring model) โดยผู้บริหารจะมอบหมายให้รองผู้บริหาร ครูหรือบุคลากรทางการศึกษาอื่น เป็นผู้กำกับติดตามตามที่ได้รับมอบหมาย โดยต้องให้ผู้ที่ได้รับมอบหมายมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย ดำเนินการตามแผนการกำกับติดตาม และมีการรายงานผลตามกำหนด

สรุปรูปแบบการกำกับติดตามสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย นโยบายและมาตรฐานที่จะต้องกำกับติดตาม และกระบวนการ 7 ขั้นตอน คือ 1) กำหนดเป้าหมาย (set goals) 2) การจัดแผนกำกับ (monitoring planning) **“พอใจร่วมทำแผน”** 3) การจัดทีมงานตามแผนกำกับ (team building) **“มีแกนนำพร้อมทีมงาน”** 4) ลงมือปฏิบัติตามแผนกำกับติดตาม (implementation) **“มุ่งมั่นปฏิบัติ”** 5) ตรวจสอบ

การกำกับติดตาม (monitoring audit) **“จัดตรวจสอบงานอย่างต่อเนื่อง”** เพื่อปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนา ส่งผลให้ **“เรื่องรุ่งเรืองครคร”** 6) การรายงานผล (monitoring report) **“สรุปเรื่องรายงาน”** และ 7) ทบทวนผลการกำกับติดตาม (monitoring replan) **“ทบทวนสานต่อ”** ดังภาพที่ 3

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 สำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ในการกำกับติดตามภายในสถานศึกษา เป็นหน้าที่ทางการบริหาร (management function) ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำไปใช้ในสถานศึกษา ดังนี้

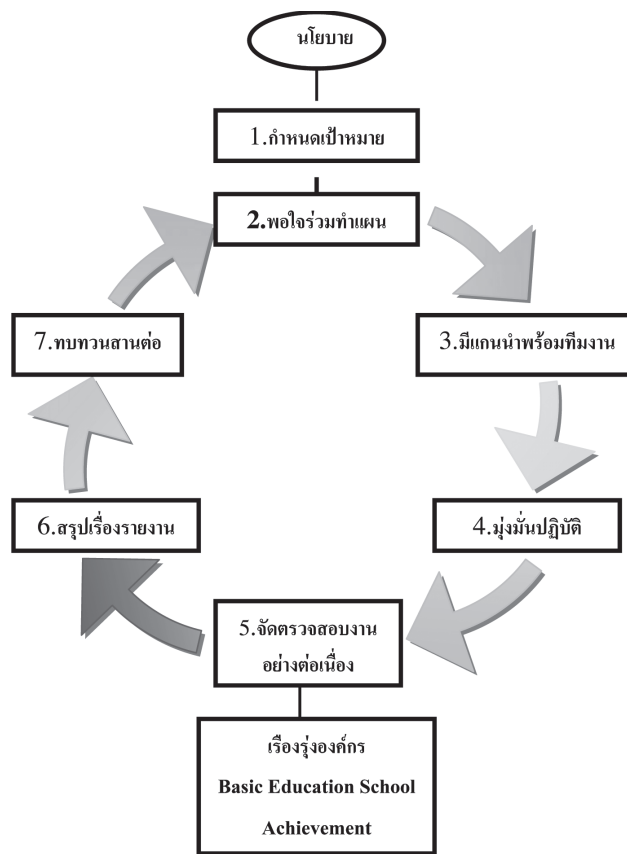
- รูปแบบการกำกับติดตามตนเอง ควรดำเนินการ 1) จัดประชุมครูและบุคลากรทุกคนเพื่อทำความตกลงร่วมกัน 2) ควรวิเคราะห์งานไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อน 3) จัดทำร่างข้อตกลงให้สอดคล้องกับเป้าหมายและเกณฑ์ของสถานศึกษา 4) เสนอแผนของตนเองต่อผู้บริหารสถานศึกษา 5) ผู้บริหารตรวจสอบแผนและอนุมัติแผน 6) ลงนามในข้อตกลงกับผู้บริหารสถานศึกษา 7) ปฏิบัติตามข้อตกลง 8) ตรวจสอบการปฏิบัติตามข้อตกลงและปรับปรุงแก้ไขพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง 9) รายงานผลการปฏิบัติงานตามกำหนด

- รูปแบบการกำกับติดตามแบบมีส่วนร่วม (participatory monitoring) ผู้บริหารสถานศึกษาควรจัดประชุมครูและบุคลากรตามความเหมาะสม เพื่อสร้างความตระหนักและความเข้าใจในเบื้องต้นก่อน

- รูปแบบการกำกับติดตามแบบการมอบหมายบุคลากรภายใน (delegation-monitoring) โดยมอบหมายให้รองผู้บริหาร ครูหรือบุคลากรทางการศึกษาอื่น เป็นผู้กำกับติดตาม ทั้งนี้ต้องให้ผู้ที่ได้รับมอบหมายมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายและเกณฑ์ตามมาตรฐานและตัวบ่งชี้ในการกำกับติดตาม และมีการรายงานผลตามกำหนด

1.2 สำหรับเขตพื้นที่การศึกษา

ควรทำความเข้าใจในบทบาทหน่วยงาน และองค์คณะบุคคลที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับ 1) บทบาทหน้าที่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา 2) การกำหนด เป้าหมายและเกณฑ์ในการกำกับติดตามงาน 3) การวางแผนกำกับติดตามงาน 4) รูปแบบในการกำกับติดตาม 5) การพัฒนาปรับปรุงงาน 6) การใช้เวลาในการกำกับติดตาม 7) การจัดตั้งทีมงาน 8) รูปแบบที่ควรพิจารณาประยุกต์ใช้

ภาพที่ 3 รูปแบบการกำกับติดตามสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจากผลวิจัยของสุเทพ บุญเต็ม (Sutepts' Basic Education School Monitoring Model)

1.3 สำหรับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นองค์กรหลักในการจัดการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของชาติ (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2548) ควรพิจารณาดำเนินการ 1) ควรมีการสังเคราะห์รูปแบบจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทั่วประเทศ แล้วนำไปเป็นรูปแบบของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และจะต้องเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายกับหน่วยงานอื่นในกระทรวงเดียวกันและต่างกระทรวงด้วย 2) ควรจะเน้นการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมในการทำงานของหน่วยงานและบุคลากรทุกระดับ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแนวคิดในการทำงานอย่างสร้างสรรค์ สามารถคิดพัฒนางานที่รับผิดชอบได้เองโดยไม่ต้องรอให้หน่วยเหนือหรือผู้บังคับบัญชา 3) ควรสนับสนุนให้หน่วยงานในสังกัดทุกระดับใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยในการกำกับติดตาม โดยมีการขอจัดตั้งงบประมาณสำหรับการพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของหน่วยงานทุกระดับ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการวิจัยเพื่อหาแนวทางในการกำกับติดตามและการพัฒนารูปแบบการกำกับติดตามสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในภาระงานด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะ และอาจจะวิจัยในเชิงลึก ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งที่มีข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารงานในภาระงานนั้นต่ำกว่ามาตรฐาน เพื่อจะได้พัฒนารูปแบบการกำกับติดตามได้เฉพาะเจาะจงกับสาเหตุที่เกิดขึ้นในพื้นที่นั้นๆ

2.2 ควรมีการวิจัยเพื่อหารูปแบบการกำกับติดตามที่เหมาะสม โดยศึกษาเปรียบเทียบในโรงเรียนที่มีประสิทธิผลกับโรงเรียนโดยทั่วไป เพื่อค้นหารูปแบบที่เหมาะสมในการกำกับติดตามงานในสถานศึกษาทั้งสองประเภท

2.3 ควรวิจัยเพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบ (factor analysis) ของการกำกับติดตาม โดยอาจจะวิจัยในเขตพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง เพื่อให้ได้องค์ประกอบที่เหมาะสมกับบริบทในเขตพื้นที่การศึกษานั้น

เอกสารอ้างอิง

- ถวิล เกื้อกุลวงศ์. (2530). *การบริหารการศึกษาสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2545) *รายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนาตัวบ่งชี้สำหรับการประเมินการบริหารและการจัดการเขตพื้นที่การศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธารอักษร.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2538). *วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ปฏิรูปการศึกษา, สำนักงาน. (2545). *แนวทางการบริหารและการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา*. กรุงเทพฯ: บริษัท พิมพ์ดี จำกัด.
- รุ่ง แก้วแดง. (2546). *โรงเรียนนิติบุคคล*. กรุงเทพฯ: บริษัท สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด.
- เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. (2549). *รายงานการติดตามประเมินผลการปฏิรูปการศึกษาด้านการบริหารและการจัดการศึกษา เมื่อสิ้นสุดปีงบประมาณ 2548*. กรุงเทพฯ: บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2543). *การบริหารโรงเรียนแบบกระจายอำนาจ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ์.
- _____. (2546). *การบริหารการศึกษา นโยบาย และยุทธศาสตร์เพื่อการบรรลุผล*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ์.
- _____. (2548). *โรงเรียน: การบริหารสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ์.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. (2546). *คู่มือการปฏิบัติงานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- _____. (2546). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- อุทัย บุญประเสริฐ. (2540). *หลักสูตรและการบริหารงานวิชาการโรงเรียน*. กรุงเทพฯ: เอส.ดี.เพรส.
- _____. (2546). *การบริหารจัดการสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-Base Management)*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Hambleton, R. K., and others. (1978) *Criterion-referenced testing and measurement; A review of technical issues and developments. Review of Education Research, 48: 18-28.*
- Hoy, W.K. & Miskel C.G., (2001). *Educational administration 6th ed.* New York: McGraw-Hills Companies, Inc.

ปัจจัยที่เอื้อต่อคุณภาพของสถานศึกษาระดับการศึกษา ขั้นพื้นฐาน ตามระบบการประเมินคุณภาพภายนอก* Factors Facilitating the Quality of Educational Institutions, Basic Education Level, According to External Quality Assessment System

รณรงค์ฤทธิ์ อินทนาม*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่เอื้อต่อคุณภาพของสถานศึกษา และสร้างสมการพยากรณ์คุณภาพของสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามระบบการประเมินคุณภาพภายนอก โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) การดำเนินการวิจัยประกอบด้วย 2 ขั้นตอนที่สำคัญ คือ ขั้นตอนแรก เป็นการทำความเข้าใจและรวบรวมตัวแปรที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับคุณภาพของสถานศึกษาโดยใช้เทคนิคการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ในการศึกษาตามสภาพการณ์ที่เป็นจริงจากสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มกรณีศึกษา จำนวน 2 โรงเรียน ซึ่งได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) และขั้นตอนที่ 2 เป็นการสร้างและพัฒนาสมการพยากรณ์คุณภาพของสถานศึกษา โดยใช้เทคนิคและกระบวนการวิจัยเชิงปริมาณในสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 37 โรงเรียน ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบแยกชั้น (stratified random sampling) ประกอบด้วย หัวหน้าสถานศึกษา 37 คน ผู้ช่วยหัวหน้าสถานศึกษาและครูผู้สอน 434 คน และนักเรียน 555 คน รวมทั้งสิ้น 1,026 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 5 ชุด ได้แก่ 1) แบบบันทึกคะแนนผลการประเมินคุณภาพภายนอก 2) แบบบันทึกผลการสังเกตการจัดการศึกษา 3) แบบตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของตัวแปร/ ปัจจัยที่ต้องการศึกษา 4) แบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษา และ 5) แบบบันทึกผลการสนทนา การวิเคราะห์ข้อมูล 1) ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหาโดยการพรรณนาความเชิงเปรียบเทียบ และ 2) ข้อมูลเชิงปริมาณใช้การหาค่าสถิติเชิงบรรยาย และวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (multiple regression analysis) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Windows ในการประมวลผลการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งมีผลการวิจัย ดังนี้

1. ปัจจัยที่เอื้อต่อคุณภาพของสถานศึกษา

1.1 ข้อค้นพบเชิงคุณภาพ พบว่า สถานศึกษาที่เป็นกลุ่มกรณีศึกษาทั้ง 2 โรงเรียน มีความแตกต่างกันค่อนข้างชัดเจนในแต่ละปัจจัย โดยโรงเรียนที่มีคุณภาพสูง (ก) ในส่วนสถานศึกษามีสภาพของห้องเรียนและห้องปฏิบัติการพิเศษที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ มีกลยุทธ์ในการแบ่งภาระงานของสถานศึกษาที่คำนึงถึงความเท่าเทียมกัน รวมทั้งมีการนิเทศภายในที่เป็นระบบชัดเจน และดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนมีการจัดการเรียนการสอนแนวใหม่อย่างเป็นรูปธรรม และมีสัมฤทธิ์ผลทางการปฏิบัติที่ค่อนข้างมาก นอกจากนี้ในส่วนผู้ปกครองนักเรียนมีการดูแล และส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นอย่างดีมากกว่าโรงเรียนที่มีคุณภาพต่ำ (ข) และยังมีความต้องการให้สถานศึกษาพัฒนาสภาพทางกายภาพของสถานศึกษามากขึ้นกว่าผู้ปกครอง นักเรียนของโรงเรียน ที่มีคุณภาพต่ำ (ข)

* ได้รับทุนสนับสนุนจาก สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา(สมศ.)

1.2 ข้อค้นพบเชิงปริมาณ พบว่า มีปัจจัย หรือตัวแปรอิสระ 6 ตัวแปร ที่เอื้อต่อคุณภาพของสถานศึกษา ได้แก่ 1) การดูแล และส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนโดยผู้ปกครอง (XPcare_S) 2) สภาพทางกายภาพของสถานศึกษาตามการรับรู้ของผู้ปกครองนักเรียน (XP_PhysSch) 3) สภาพของห้องเรียนและห้องปฏิบัติการพิเศษ (XSchRoom) 4) การจัดการเรียนการสอนแนวใหม่ (XT_Authen) 5) การนิเทศภายในของสถานศึกษา (XSpv_Sch) และ 6) กลยุทธ์ในการแบ่งภาระงานของสถานศึกษา (XSt_WDiv) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ เท่ากับ .970 อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .001 มีค่าอำนาจในการทำนาย ร้อยละ 94.10 มีค่าอำนาจในการทำนายที่ปรับแก้แล้ว คิดเป็นร้อยละ 93.00 และไม่เกิดปัญหาภาวะร่วมเส้นตรงพหุ (Multicollinearity)

2. สมการพยากรณ์คุณภาพของสถานศึกษา

$$2.1 \text{ สมการพยากรณ์คุณภาพของสถานศึกษาในรูปแบบคะแนนดิบ } \hat{Y}_{\text{Quality}} = 4.649 + 4.713 X_{\text{Pcare_S}} - 10.667 X_{\text{P_PhysSch}} + .203 X_{\text{SchRoom}} + 1.206 X_{\text{T_Authen}} + 1.190 X_{\text{Spv_Sch}} + 1.518 X_{\text{St_WDiv}}$$

$$2.2 \text{ สมการพยากรณ์คุณภาพของสถานศึกษาในรูปแบบคะแนนมาตรฐาน } \hat{Z}_{\text{Quality}} = .473 Z_{\text{Pcare_S}} - .366 Z_{\text{P_PhysSch}} + .253 Z_{\text{SchRoom}} + .334 Z_{\text{T_Authen}} + .351 Z_{\text{Spv_Sch}} + .199 Z_{\text{St_WDiv}}$$

ABSTRACT

The purpose of this research was to identify factors facilitating the quality of educational institutions and to construct a predictive equation for the quality of educational institutions at a basic education level, according to an external quality assessment system. The methodology used was a combination of both qualitative and quantitative research.

The process of this research comprised two important steps. The first step was identifying the variables related to the quality of educational institutions using participatory observation techniques and qualitative research procedures. These were used to study the situations at two educational institutions that were selected as case studies using purposive sampling. The second step was constructing and developing the predictive equations for the quality of educational institutions, using quantitative research techniques and procedures. These were developed from samples from 37 educational institutions that were randomized using stratified random sampling. The samples for this research comprised 37 headmasters, 434 deputy headmasters and teachers, and 555 students.

The data used in this study were collected using five instruments; 1) an external quality assessment score recording form, 2) a participatory observation recording form, 3) a content validity check list for variables or factors related to the quality of educational institutions, 4) questionnaires on educational management, and 5) a discussion recording form. For analysis, these data were subdivided into qualitative and quantitative data. The qualitative data were analyzed using content analysis and comparative description, and the quantitative data were analyzed through descriptive statistics and multiple regression analysis using SPSS for Windows. The results of this research were as follows :

1. The factors facilitating the quality of educational institutions.

1.1 The qualitative findings demonstrated there were rather distinctive differences between the factors in the two case studies of the educational institutions. School A (High quality) had efficient classrooms and a special action classroom for instructional activities. The workload was divided equally, and there were clear systems and continuous practices of internal supervision, as well as a new approach using activities that produced concrete and achievements. Moreover, the parents took a stronger interest in supporting the students'

learning than the parents in school B (Low quality). Also the parents in school A insisted the physical conditions of the school be improved more than did the parents in school B.

1.2 The quantitative findings found six independent variables or factors facilitating the quality of educational institutions, which were 1) parents caring about and supporting the students' learning (X_{Pcare_S}), 2) the physical conditions of the school as rated by both students and parents (X_{P_PhySch}), 3) the status of classrooms and a special action classroom ($X_{SchRoom}$), 4) a new approach to instruction (X_{T_Authen}), 5) internal supervision of the school (X_{Spv_Sch}), and 6) strategic division of the workload in the school (X_{St_WDiv}). The coefficient value of multiple regression analysis was .970, significant at the level .001. The power of prediction was 94.10% while the adjusted power of prediction was 93.00% and did not attribute multicollinearity.

2. The predictive equations of the quality of educational institutions.

2.1 The predictive equation with score weight. $\hat{Y}_{Quality} = 4.649 + 4.713 X_{Pcare_S} - 10.667 X_{P_PhySch} + .203 X_{SchRoom} + 1.206 X_{T_Authen} + 1.190 X_{Spv_Sch} + 1.518 X_{St_WDiv}$

2.2 The predictive equation with beta weight. $\hat{Z}_{Quality} = .473 Z_{Pcare_S} - .366 Z_{P_PhySch} + .253 Z_{SchRoom} + .334 Z_{T_Authen} + .351 Z_{Spv_Sch} + .199 Z_{St_WDiv}$

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของระบบการประกันคุณภาพการศึกษานั้นผลการประเมินที่ผ่านมายังไม่มีการศึกษาหรือวิจัยเป็นที่เผยแพร่มากนัก อีกทั้งเรื่องการประกันคุณภาพการศึกษาได้รับความสนใจและมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกหน่วยงาน หรือทุกองค์กรทางด้านการศึกษาต้องรับรู้และทำความเข้าใจให้มากยิ่งขึ้นเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาของประเทศให้สูงขึ้น โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาได้ตระหนักและเห็นความสำคัญดังกล่าวจึงต้องการให้มีการศึกษา หรือวิจัยในระดับความเป็นเหตุเป็นผลเพื่อส่งเสริมให้เกิดองค์ความรู้ด้านการประกันคุณภาพการศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2546) ทั้งนี้ส่วนหนึ่งต้องการทราบว่า มีปัจจัยอะไรบ้างของสถานศึกษาที่ส่งผลหรือเอื้อต่อคุณภาพของสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานตามระบบการประเมิน คุณภาพภายนอก ในสภาพการณ์ตามความเป็นจริงของการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาในสังคมไทย และจากรายงานผลการศึกษาค้นคว้าโครงการนำร่องระดับชาติ ภายใต้โครงการโรงเรียนปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน: การประเมินและการประกัน โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้มีข้อเสนอแนะว่า ควรมีการพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินให้มีคุณภาพมากขึ้น เพื่อประโยชน์ในการศึกษาพัฒนาการ และการ

เปรียบเทียบระหว่างโรงเรียน และควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นของวัฒนธรรมการทำงาน และวิถีชีวิตในโรงเรียนของครู เพื่อเป็นข้อสารสนเทศในการปรับปรุงและพัฒนาสถานศึกษาตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษาให้มีความเหมาะสมกับแนวคิด วิถีชีวิต และวัฒนธรรม การทำงานของครูมากยิ่งขึ้น (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2545: 184) รวมทั้งจากรายงานการวิจัย เรื่อง การวิจัยและพัฒนากระบวนการประเมินภายในของสถานศึกษา ซึ่งเป็นสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เช่นเดียวกันได้ระบุว่าปัจจัยด้านผู้บริหารสถานศึกษา/บุคลากร เป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้สถานศึกษามีการขับเคลื่อนหรือพัฒนาไปอย่างมีคุณภาพ (สุวิมล ว่องวานิช, 2543: 24 - 25, 228) นอกจากนี้จากการศึกษาผลการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดเชียงใหม่ บางเขตพื้นที่การศึกษาพบสภาพปัญหาว่า นักเรียนมีความรู้พื้นฐานแตกต่างกัน ครอบครัวมีปัญหา ครูใช้วิธีการสอนแบบเก่า/ ไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอน มีภาระงานมาก โรงเรียนขาดงบประมาณในการพัฒนา ขาดบุคลากรเฉพาะด้าน และขาดการนิเทศติดตามอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนขาดการส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพโรงเรียน (พงษ์สุวรรณ โพธิ์สินธุ์, 2546; สมาน โพธิ์ปิ่น, 2545; วรวิญญาชัยพิกุล, 2546)

จากแนวคิดการประกันคุณภาพการศึกษา และ ผลการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของหน่วยงาน และโครงการต่างๆ ระดับชาติ และท้องถิ่นข้างต้นนี้ ผู้วิจัย ในฐานะบุคลากรทางสาขาวิชาการวัดและประเมินผลการศึกษา ได้ตระหนักและเห็นความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพ การศึกษาของสถานศึกษา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจทำการวิจัย เกี่ยวกับปัจจัยที่เอื้อต่อคุณภาพของสถานศึกษาระดับการศึกษา ขั้นพื้นฐาน ตามระบบการประเมินคุณภาพภายนอก ภายใต้ สภาพการณ์ที่เป็นจริงในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้ได้ข้อ สาระสนเทศเกี่ยวกับปัจจัยดังกล่าวที่มีความเป็นเหตุเป็นผล ทั้งในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น โดยมี การวิจัยเป็นฐาน ซึ่งผู้วิจัยจะทำการรวบรวมตัวแปรที่ คาดว่าจะเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อคุณภาพของสถานศึกษาโดย การศึกษาจากกลุ่มกรณีศึกษาด้วยเทคนิคการสังเกตอย่างมี ส่วนร่วม จากนั้นนำตัวแปร/ปัจจัยที่ต้องการศึกษาดังกล่าวนี้ เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญทางด้าน การประกันคุณภาพการศึกษาได้ พิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาแล้วสร้างเป็น เครื่องมือเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานศึกษาที่เป็นกลุ่ม ตัวอย่าง และทำการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสร้างสมการพยากรณ์ คุณภาพของสถานศึกษา ตลอดจนจัดการอภิปราย/สนทนา

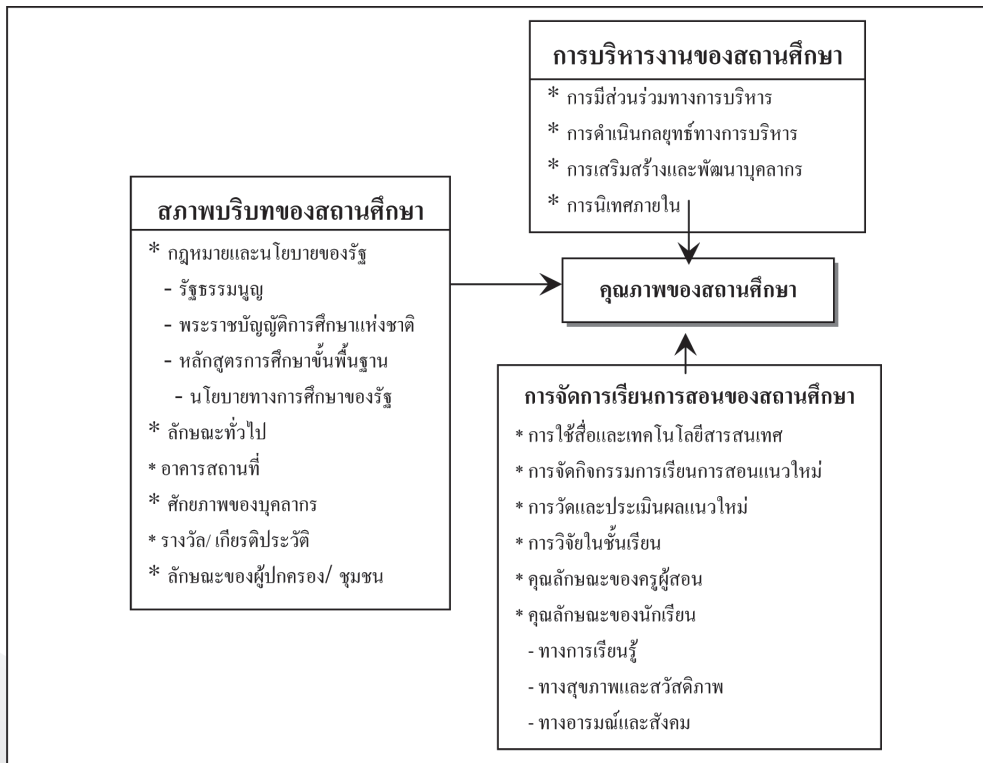
กลุ่มเพื่อนำเสนอผลการวิจัยต่อกลุ่มตัวอย่างในฐานะเป็นผู้ที่ ถูกทำการศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยคาดหวังว่า ปัจจัยที่เอื้อต่อ คุณภาพของสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามระบบ การประเมินคุณภาพภายนอกที่ได้มีการศึกษาโดยตั้งอยู่บน รากฐานของหลักวิชา ข้อเท็จจริง หลักฐานเชิงประจักษ์ และ ความเป็นเหตุเป็นผลเป็นสำคัญนี้ จะเป็นข้อสารสนเทศที่เป็น ประโยชน์ต่อนักการศึกษา และผู้เกี่ยวข้องกับการประกัน คุณภาพการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อใช้ในการ ตัดสินใจ หรือดำเนินการเกี่ยวกับการประกันคุณภาพเพื่อ พัฒนาการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาปัจจัยที่เอื้อต่อคุณภาพของสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามระบบการประเมินคุณภาพ ภายนอก
2. สร้างสมการพยากรณ์คุณภาพของสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามระบบการประเมินคุณภาพ ภายนอก

กรอบแนวคิดการวิจัย

ประเภทงานวิจัย งานวิจัยเชิงพรรณนาโดยใช้การศึกษาข้อมูลแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research)

ระเบียบวิธีวิจัย

1) ประชากร ได้แก่ สถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีการศึกษา 2546 จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งได้รับการรับรองรายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอกแล้วจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) จำนวน 39 โรงเรียน

2) กลุ่มตัวอย่าง แบ่งตามขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

กลุ่มที่ 1 เป็นกลุ่มกรณีศึกษาเพื่อใช้ในการทำความเข้าใจและรวบรวมตัวแปรที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับคุณภาพของสถานศึกษาโดยใช้เทคนิคการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพในการศึกษาตามสภาพการณ์ที่เป็นจริงจากสถานศึกษา จำนวน 2 โรงเรียน ซึ่งได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง โดยสถานศึกษาที่มีคะแนนผลการประเมินคุณภาพภายนอกสูงสุด จำนวน 1 โรงเรียน กำหนดให้เป็นโรงเรียน ก และคะแนนต่ำสุด จำนวน 1 โรงเรียน กำหนดให้เป็นโรงเรียน ข

กลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อใช้ในการสร้างและพัฒนาสมการพยากรณ์คุณภาพของสถานศึกษา โดยใช้เทคนิคและกระบวนการวิจัยเชิงปริมาณในสถานศึกษา จำนวน 37 โรงเรียน ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบแยกชั้น ประกอบด้วย หัวหน้าสถานศึกษา 37 คน ผู้ช่วยหัวหน้าสถานศึกษาและครูผู้สอน 434 คน และนักเรียน 555 คน รวมทั้งสิ้น 1,026 คน

3) ตัวแปร ในการวิจัยครั้งนี้ มีตัวแปรอิสระและตัวแปรตามพร้อมสัญลักษณ์ที่ใช้เป็นดังต่อไปนี้

3.1 ตัวแปรอิสระ มี 3 องค์ประกอบ จำนวน 24 ตัวแปร ได้แก่

ด้านสภาพบริบทของสถานศึกษา

- 1) สภาพของห้องเรียนและห้องปฏิบัติการพิเศษ ($X_{SchRoom}$)
- 2) สื่อ/แหล่งการเรียนรู้ของสถานศึกษา ($X_{SchSource}$)
- 3) ศักยภาพของบุคลากรในสถานศึกษา (X_{Per_Sch})

- 4) ทักษะคิดของบุคลากรต่อการประกันคุณภาพการศึกษา (X_{At_QAs})
- 5) สภาพทางกายภาพของสถานศึกษาตามการรับรู้ของผู้ปกครองนักเรียน ($X_{P_PhysSch}$)
- 6) การดูแล และส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนโดยผู้ปกครองนักเรียน (X_{Pcare_S})
- 7) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียน/ชุมชน (X_{Pp_inSch})

ด้านการบริหารงานของสถานศึกษา

- 1) การมีส่วนร่วมทางการบริหารของสถานศึกษา (X_{Par_Adm})
- 2) การมีส่วนร่วมในการทำประกันคุณภาพการศึกษา (X_{Par_QAs})
- 3) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของสถานศึกษา (X_{Par_Dec})
- 4) กลยุทธ์ในการสื่อสารเพื่อการบริหารงานของสถานศึกษา (X_{St_Wcom})
- 5) กลยุทธ์ในการแบ่งภาระงานของสถานศึกษา (X_{St_WDiv})
- 6) กลยุทธ์ในการประเมินผลและการใช้ผลการประเมิน (X_{St_WEva})
- 7) กลยุทธ์ในการกำหนดกิจกรรม/โครงการต่างๆ (X_{St_MPlan})
- 8) การนิเทศภายในของสถานศึกษา (X_{Spv_Sch})
- 9) การเสริมสร้างและพัฒนาบุคลากร (X_{Per_Dev})

ด้านการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษา

- 1) การใช้สื่อ และเทคโนโลยีสารสนเทศ (X_{T_IT})
- 2) การจัดการเรียนการสอนแนวใหม่ (X_{T_Authen})
- 3) การวัดและประเมินผลแนวใหม่ (X_{T_Meas})
- 4) การวิจัยในชั้นเรียน (X_{T_CAR})
- 5) คุณลักษณะของครูผู้สอน (X_{T_Char})
- 6) คุณลักษณะทางการเรียนรู้ของนักเรียน (X_{S_Learn})

7) คุณลักษณะทางสุขภาพ และสวัสดิภาพของนักเรียน (X_{S_Health})

8) คุณลักษณะทางอารมณ์ และสังคมของนักเรียน (X_{S_EmoSoc})

3.1 ตัวแปรตาม คือ คุณภาพของสถานศึกษา ($Y_{Quality}$)

4) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

4.1) เครื่องมือ การวิจัยครั้งนี้ได้ใช้เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล จำนวน 5 ชุด ประกอบด้วย **ชุดที่ 1** แบบบันทึกคะแนนผลการประเมินคุณภาพภายนอก ใช้รวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณของการประเมินคุณภาพภายนอกในสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจากรายงานที่ได้การรับรองผลการประเมินคุณภาพภายนอก โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา **ชุดที่ 2** แบบบันทึกผลการสังเกตการจัดการศึกษา ใช้รวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ (ด้วยเทคนิคการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม) ในสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มกรณีศึกษา **ชุดที่ 3** แบบตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของตัวแปร/ ปัจจัยที่ต้องการศึกษา ใช้สอบถามผู้เชี่ยวชาญทางด้านการประกันคุณภาพการศึกษา **ชุดที่ 4** แบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษา ใช้รวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณในกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย แบบสอบถามจำนวน 3 ฉบับ คือ แบบสอบถามสำหรับหัวหน้าสถานศึกษา แบบสอบถามสำหรับผู้ช่วยหัวหน้าสถานศึกษาและครูผู้สอน และแบบสอบถามสำหรับนักเรียน **ชุดที่ 5** แบบบันทึกผลการสนทนา ใช้รวบรวมข้อมูลจากการสนทนา โดยการสะท้อน (reflection) ผลการวิจัยจากกลุ่มผู้เข้าร่วมการสนทนา (focus group) ในฐานะเป็นผู้ที่ถูกทำการศึกษา

4.2) การสร้างเครื่องมือ ผู้วิจัยขอเสนอการสร้างเครื่องมือเฉพาะที่เป็นแบบบันทึกผลการสังเกตการจัดการศึกษา และแบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษา ดังนี้

แบบบันทึกผลการสังเกตการจัดการศึกษา มีขั้นตอนการสร้าง คือ 1) ศึกษาเทคนิคการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม 2) ศึกษาแนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวบ่งชี้ในการประกันคุณภาพการศึกษาทั้งจากต่างประเทศ กระทรวงศึกษาธิการ และสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา 3) คัดเลือกสถานศึกษาสำหรับใช้เป็นกลุ่มกรณีศึกษา 4) เข้าไปทำการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มกรณีศึกษาเป็นเวลาประมาณเดือนครึ่ง

เพื่อรวบรวมประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 5) จำแนกตัวบ่งชี้/ ประเด็นที่รวบรวมมาได้เป็นชั้นที่ 4 แบ่งออกเป็น 3 องค์ประกอบ ได้แก่ สภาพบริบทของสถานศึกษา การบริหารงานของสถานศึกษา และการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษา 6) นำแต่ละองค์ประกอบที่จำแนกได้ในชั้นที่ 5 มาสร้างเป็นหัวข้อของแบบบันทึกผลการสังเกตการจัดการศึกษา ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบสังเกตอย่างมีโครงสร้าง

แบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษา มีขั้นตอนการสร้าง คือ 1) นำผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของตัวแปร/ปัจจัยที่ต้องการศึกษามาวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้องของความเห็นผู้เชี่ยวชาญ (Index of Consistency : IOC) เป็นรายชื่อ ตามแนวของโรวินลลี และแฮมเบิลตัน (Rovinelli and Hambleton) โดยใช้เกณฑ์การมีค่า IOC มากกว่าหรือเท่ากับ .60 ขึ้นไป ปรากฏว่า ทุกตัวแปร/ ปัจจัยที่ต้องการศึกษามีค่า IOC ตั้งแต่ .88-1.00 จึงทำการใช้ตัวแปรทุกตัวในการวิจัยครั้งนี้ 2) นำผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของตัวแปร/ปัจจัยที่ต้องการศึกษาในชั้นที่ 1 มาวางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ หัวหน้าสถานศึกษา ผู้ช่วยหัวหน้าสถานศึกษา ครูผู้สอน และนักเรียน 3) ออกแบบและสร้างประเด็นข้อคำถามโดยนำตัวแปรในแต่ละองค์ประกอบ คือ สภาพบริบทของสถานศึกษา การบริหารงานของสถานศึกษา และการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษา มาสร้างเป็นแบบสอบถามรวมเข้าฉบับเป็นแบบสอบถามตามแหล่งผู้ให้ข้อมูล โดยฉบับที่ 1 สำหรับหัวหน้าสถานศึกษา ฉบับที่ 2 สำหรับผู้ช่วยหัวหน้าสถานศึกษาและครูผู้สอน และฉบับที่ 3 สำหรับนักเรียน 4) นำเครื่องมือไปทดลองใช้ (try out) ในกลุ่มกรณีศึกษา และหาคุณภาพของแบบสอบถามแต่ละฉบับในชั้นที่ 3 โดยพิจารณาถึงความชัดเจนของภาษา วิเคราะห์อำนาจจำแนกของแบบสอบถามโดยใช้การทดสอบที (t-test) ด้วยเทคนิคกลุ่มที่รู้แล้ว (known group technique) และหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยวิธีสัมประสิทธิ์แบบแอลฟาของครอนบาค (Cronbach) ปรากฏว่า แบบสอบถามทั้ง 3 ฉบับ ข้อคำถามทุกข้อมีอำนาจจำแนกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และมีค่าความเชื่อมั่น ตั้งแต่ .83 - .98 ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับสูง 5) สร้างแบบสอบถามทั้ง 3 ฉบับ เป็นฉบับจริงสำหรับสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

5) การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นคะแนนผลการประเมินคุณภาพภายนอกเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลสำหรับการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพและข้อมูลเชิงปริมาณโดยทำหนังสือขอทราบรายละเอียด การรายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นสถานศึกษาที่เป็นประชากรไปยังสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา และบันทึกคะแนนผลการประเมินคุณภาพภายนอก โดยใช้แบบบันทึกผลคะแนนการประเมินคุณภาพภายนอก จากนั้นผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูล ดังนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ 1) ทำหนังสือประสานงานเพื่อขออนุญาตทำการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการดำเนินการจัดการศึกษาในสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มกรณีศึกษา จำนวน 2 โรงเรียน สำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ 2) ดำเนินการตามข้อ 1) โดยใช้แบบบันทึกผลการสังเกตการจัดการศึกษา

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ 1) ทำหนังสือขออนุญาตทำการใช้แบบสอบถามไปยังสถานศึกษาที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 37 โรงเรียน เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล 2) นำแบบสอบถามไปให้กลุ่มตัวอย่างในสถานศึกษาตอบแบบสอบถาม โดยใช้แบบสอบถามข้อมูลการจัดการศึกษา จำแนกเป็น ฉบับที่ 1 สำหรับหัวหน้าสถานศึกษา จำนวน 37 ชุด ฉบับที่ 2 สำหรับผู้ช่วยหัวหน้าสถานศึกษาและครูผู้สอน จำนวน 469 ชุด และฉบับที่ 3 สำหรับนักเรียน จำนวน 555 ชุด รวมทั้งสิ้น จำนวน 1,061 ชุด 3) แจงนับจำนวนและตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ตอบแล้ว ปรากฏว่า ฉบับที่ 1 และฉบับที่ 3 ได้กลับคืนมาทุกชุดและมีความสมบูรณ์ ส่วนฉบับที่ 2 ได้กลับคืนมา 458 ชุด (ร้อยละ 97.65) และคัดเลือกชุดที่มีการตอบที่สมบูรณ์ได้ 434 ชุด (ร้อยละ 92.54) 4) สรุปยอดจำนวนแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 1,026 ชุด

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้จัดการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับผลการวิจัย โดยทำหนังสือขออนุญาตทำการจัดการสนทนาเกี่ยวกับผลการวิจัยไปยังสถานศึกษาที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่าง แล้วดำเนินการและบันทึกข้อมูลโดยใช้แบบบันทึกผลการสนทนา ซึ่งเน้นการนำเสนอผลการวิจัยจากกรณีศึกษาและการสำรวจด้วยแบบสอบถาม

6) การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

1. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการ

วิเคราะห์เนื้อหาด้วยการจำแนก จัดหมวดหมู่ และหาแบบแผนของข้อมูล และพรรณนาความเชิงเปรียบเทียบ

2. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยการหาค่าสถิติเชิงบรรยาย

2.1 ทดสอบข้อมูลตามข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (multiple regression analysis) ได้แก่ 1) ทดสอบการแจกแจงเป็นปกติ (normality) ของตัวแปรตามโดยใช้สถิติทดสอบ Kolmogorov-Smirnov ซึ่งพิจารณาจากการไม่มีนัยสำคัญทางสถิติของค่าสถิติ 2) ทดสอบการมีความสัมพันธ์เชิงเส้นตรง (linearity) ระหว่างตัวแปรตามและตัวแปรอิสระ โดยการวิเคราะห์ Curve Estimation ซึ่งพิจารณาจากการมีนัยสำคัญทางสถิติของค่าอัตราส่วนเอฟ (F) 3) ทดสอบการมีความเป็นเอกพันธ์ของความคลาดเคลื่อนของตัวแปรตามในทุกค่าของตัวแปรอิสระ (homoscedasticity) โดยใช้วิธีการของ Durbin-Watson พิจารณาจากค่าดัชนีเดอ์บิน-วัตสัน (Durbin-Watson Index) ที่มีค่าใกล้เคียงหรือเท่ากับ 2.00

2.2 คัดเลือกและหาสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระที่เป็นปัจจัยหรือตัวพยากรณ์ที่ฝังในสมการพยากรณ์คุณภาพของสถานศึกษา โดยใช้วิธีการวิเคราะห์แบบเพิ่มหรือลดเป็นขั้นเป็นตอน (stepwise method)

2.3 ตรวจสอบคุณภาพของสมการพยากรณ์คุณภาพของสถานศึกษา ได้แก่ 1) ค่าความเชื่อมั่น (reliability) ของสมการพยากรณ์คุณภาพของสถานศึกษา โดยพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R) 2) ภาวะร่วมเส้นตรงพหุ (multicollinearity) ของแต่ละปัจจัยในสมการพยากรณ์คุณภาพของสถานศึกษา โดยพิจารณาจากค่า VIF (variance inflation factors) ของแต่ละปัจจัยว่า ต้องมีค่า VIF น้อยกว่า 5.00

สรุปผลการวิจัย

ปัจจัยที่เอื้อต่อคุณภาพของสถานศึกษา

1) **ข้อค้นพบเชิงคุณภาพ** พบว่า สถานศึกษาที่เป็นกลุ่มกรณีศึกษาทั้ง 2 โรงเรียนมีความแตกต่างกันค่อนข้างชัดเจนในแต่ละปัจจัย โดยโรงเรียนที่มีคุณภาพสูง (ก) ในส่วนสถานศึกษามีสภาพของห้องเรียนและห้องปฏิบัติการพิเศษที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ มีกลยุทธ์ในการแบ่งภาระงานของสถานศึกษาที่คำนึงถึงความเท่าเทียมกัน รวมทั้งมีการนิเทศภายในที่เป็นระบบ ชัดเจน และดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนมีการจัดการเรียนการสอนแนวใหม่

อย่างเป็นรูปธรรม และมีสัมฤทธิ์ผลทางการปฏิบัติที่ค่อนข้างมาก นอกจากนี้ในส่วนผู้ปกครองนักเรียนมีการดูแล และส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นอย่างดีมากกว่าโรงเรียนที่มีคุณภาพต่ำ (ข) และยังมีความต้องการให้สถานศึกษาพัฒนาสภาพทางกายภาพของสถานศึกษามากขึ้นกว่าผู้ปกครองนักเรียนของโรงเรียนที่มีคุณภาพต่ำ (ข) โดยมีรายละเอียดของข้อค้นพบเชิงคุณภาพที่สำคัญดังต่อไปนี้ คือ

โรงเรียนที่มีคุณภาพสูง (ก) ด้านสถานศึกษา เคยได้รับรางวัลโรงเรียนรางวัลพระราชทาน โรงเรียนมาตรฐานคุณภาพ 5 ดาว โรงเรียนสีขาว โรงเรียนผู้บริหารสถานศึกษาดีเด่น ด้านครูผู้สอนได้รับรางวัลครูแห่งชาติ (teacher award) 2 คน ครูดีในดวงใจ 1 คน ครูต้นแบบปฏิรูปการศึกษา 46 คน ครูแกนนำปฏิรูปการศึกษา 1 คน ด้านนักเรียน ระดับนานาชาติได้รับรางวัลชนะเลิศโครงการภาษาอังกฤษ ระดับประเทศได้รับรางวัลในการแข่งขันทางวิชาการคณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ และได้รับรางวัลในการแข่งขันกีฬาเซปักตะกร้อ ส่วนโรงเรียนที่มีคุณภาพต่ำ (ข) ด้านสถานศึกษา ผู้บริหารเคยได้รับรางวัลผู้บริหารดีเด่น ด้านครูผู้สอน มีครูต้นแบบปฏิรูปการศึกษา 7 คน ด้านนักเรียนไม่มีผลงานระดับนานาชาติ และประเทศ ดังนั้นจะเห็นว่า โรงเรียน ก และโรงเรียน ข ผู้บริหารสถานศึกษาเคยได้รับรางวัลทางการบริหาร และครูผู้สอนมีครูต้นแบบปฏิรูปการศึกษาในโรงเรียนเช่นเดียวกัน แต่โรงเรียน ก เมื่อเทียบจำนวนรางวัลที่ได้รับจะมีจำนวนรางวัลที่ได้รับมากกว่า และมีผลงานระดับประเทศคือ โรงเรียนรางวัลพระราชทาน ครูแห่งชาติ และนักเรียนก็มีผลงานระดับนานาชาติและระดับประเทศเช่นเดียวกัน ส่วนโรงเรียน ข ไม่มีผลงานในระดับดังกล่าว

สำหรับด้านห้องเรียนและห้องปฏิบัติการพิเศษ โรงเรียน ก มีพื้นที่คับแคบมากเมื่อเทียบกับจำนวนคน (พื้นที่ 4 ไร่ 4 ตารางวา ต่อนักเรียน จำนวน 1,359 คน) จึงสร้างอาคารเรียนเป็นตึกสูง มีพื้นที่ว่างเล็กน้อยสำหรับทำกิจกรรมหน้าเสาธง และการเรียนการสอนพลศึกษา ห้องสมุดมีสภาพที่เอื้อต่อการศึกษาค้นคว้า อีกทั้งยังจัดห้องสมุดเคลื่อนที่และมุมวิชาการไปตามมุมต่างๆ ของตึก หรืออาคารเรียน มีห้องศูนย์สื่อ สไลด์ทัศน์ปรกรณ์ และเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยสามารถให้บริการได้อย่างมีประสิทธิภาพนอกจากนี้ยังมีห้องพิเศษอีก เช่น ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ และห้องปฏิบัติการทางคอมพิวเตอร์ เป็นต้น แต่สภาพห้องเรียนมีจำนวนนักเรียนต่อห้องเรียนที่หนาแน่นมาก (จำนวนประมาณ 46 คน ต่อ 1 ห้องเรียน) ส่วนโรงเรียน

ข มีพื้นที่เมื่อเทียบกับจำนวนคน (พื้นที่ 2 ไร่ 75 ตารางวา ต่อนักเรียนจำนวน 181 คน) มีความหนาแน่นต่อพื้นที่ต่ำ มีพื้นที่ว่างมากพอสำหรับทำกิจกรรมหน้าเสาธงและการเรียนการสอนพลศึกษา ห้องเรียนมีจำนวนนักเรียนประมาณ 23 คน ต่อ 1 ห้องเรียน ห้องสมุดมีสภาพที่ไม่เอื้อต่อการศึกษาค้นคว้า และมีหนังสือเก่า ส่วนใหญ่เป็นคู่มือครู มีสื่อทางการเรียนการสอนที่จัดไว้ในห้องนี้ด้วย แต่มีสภาพที่ชำรุดใช้การไม่ได้ ห้องเรียนอยู่ในสภาพใช้การได้ดี ส่วนห้องพิเศษอื่นๆ ยังมีน้อย ดังนั้น จะเห็นว่า โรงเรียน ก และโรงเรียน ข มีความแตกต่างกันในด้านสภาพของห้องสมุด สื่อ/ เทคโนโลยีที่ทันสมัย และห้องพิเศษอื่นๆ

สำหรับด้านการจัดการเรียนการสอนแนวใหม่ โรงเรียน ก มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ในวิชาต่างๆ ที่มุ่งเน้นให้นักเรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และสัมผัสกับธรรมชาติ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสังคม วัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่นอย่างเห็นได้ชัด เช่น ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีการใช้สื่อ เทคโนโลยี และสารสนเทศ ประกอบการเรียนการสอน มีความรู้ความสามารถในการใช้บริการบนอินเทอร์เน็ตในการสืบค้นข้อมูลทั้งเพื่อการบันเทิง การสื่อสาร การเพิ่มเติมความรู้ และประกอบการเรียนการสอน อีกทั้งยังส่งเสริมให้นักเรียนได้ฝึกสืบค้นข้อมูลบนฐานอินเทอร์เน็ตอีกด้วย นอกจากนี้นักเรียนยังได้ฝึกการทำกระดาษสา และเรียนดนตรีพื้นเมือง เป็นต้น ซึ่งการเรียนรู้อย่างดังกล่าวเป็นการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน อีกทั้งการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูบางคนในโรงเรียนทางกระทรวงศึกษาธิการยังได้มีการมานันทักเป็นวิดิทัศน์เพื่อการเผยแพร่ในระดับประเทศอีกด้วย ส่วนโรงเรียน ข ครูผู้สอนมีความพยายามในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแนวใหม่ เช่นเดียวกัน แต่ยังคงอยู่ในระดับน้อย และไม่หลากหลายเท่าที่ควรตามแนวทางการจัดการเรียนการสอนแนวใหม่ ดังนั้นจะเห็นว่า โรงเรียน ก และโรงเรียน ข มีความพยายามในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแนวใหม่เช่นกัน แต่โรงเรียน ก มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแนวใหม่อยู่ในระดับมาก และมีความหลากหลายกว่า แต่อย่างไรก็ตาม พบว่า โรงเรียน ข ครูมีความเห็นว่า นักเรียนมีพื้นฐานความรู้ค่อนข้างต่ำ และมีความแตกต่างกันมาก จึงยังคงจัดการเรียนการสอนแบบเดิมที่ยึดครูเป็นหลักในการจัดการเรียนรู้ กล่าวคือ ครูยังคงเป็นผู้บอกความรู้ให้กับนักเรียน นอกจากนี้ยังพบอีกว่า นวัตกรรม หรือสื่อเทคโนโลยีต่างๆ ก็มีอยู่อย่างจำกัด และด้วย

ด้วยประสิทธิภาพชำรุดเสียหาย มีสภาพใช้การไม่ได้เป็น ส่วนใหญ่

จากสภาพการจัดการเรียนการสอนแนวใหม่ที่ยังมีข้อค้นพบที่น่าสนใจอีก คือ โรงเรียน ก มีการกำหนดวิธีการและเกณฑ์การประเมินร่วมกับนักเรียน อีกทั้งผู้ปกครองนักเรียนยังเข้ามามีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการรับรู้วางแผน ประเมิน และติดตามการเรียนรู้ของนักเรียน ทำให้สภาพของห้องเรียนกับที่บ้านของนักเรียนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมากขึ้น ครูผู้สอนมีการฝึกให้นักเรียนสร้างสรรค์ชิ้นงานประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ของตนเอง มีการประเมินผลงานนั้นๆ และคัดเลือกเก็บสะสมงานใส่แฟ้มสะสมผลงานทางการเรียนรู้ของตนเอง และครูผู้สอนมีการบันทึกการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพอุปสรรค และปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจนและเป็นระบบ มีการทำวิจัยในระดับห้องเรียน ชั้นเรียน และโรงเรียน เช่น การค้นหาแวວความสามารถของนักเรียน และแบบทางการเรียนรู้ของนักเรียนทั้งโรงเรียนจากนั้นจึงมีการจัดกิจกรรมพัฒนานักเรียนขึ้นมา เพื่อปรับปรุง ส่งเสริม และพัฒนาศักยภาพของนักเรียนให้มีมากขึ้น และหลากหลาย นอกจากนี้ครูผู้สอนได้มีการรวมกลุ่มกัน เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำวิจัยกันมากขึ้น อีกทั้งยังสามารถเป็นที่ปรึกษาการทำวิจัยในชั้นเรียนให้กับนักศึกษาที่มาฝึกประสบการณ์วิชาชีพในโรงเรียนแห่งนี้ด้วย ส่วนโรงเรียน ข การมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนนั้นยังไม่ปรากฏ และการทำวิจัยในชั้นเรียนของครูผู้สอนนั้นเป็นเพียงผลงานเอกสาร ผลในทางปฏิบัติ คือ การปรับปรุง และพัฒนานักเรียน ยังไม่ปรากฏผลเด่นชัดเท่าที่ควร

สำหรับด้านการแบ่งภาระงานของสถานศึกษา โรงเรียน ก การดำเนินงานส่วนใหญ่อยู่ในรูปคณะกรรมการที่มีส่วนร่วมทั้งครูผู้สอน กรรมการสถานศึกษา นักเรียน และผู้ปกครองนักเรียน/ ชุมชน การตัดสินใจทางการบริหารโดยภาพรวมผู้ร่วมรับผิดชอบแต่ละส่วนสามารถตัดสินใจได้เองมีการใช้สื่อ/วิธีการสื่อสารในทางการบริหารผ่านหลายช่องทาง เช่น จดหมาย หนังสือเวียน แบบสำรวจ - แบบสอบถาม และเว็บไซต์ นอกจากนี้ยังมีการประชุมชี้แจง และสัมมนาอบรมเชิงปฏิบัติการ และที่สำคัญ คือ มีการแบ่งภาระงานของสถานศึกษาโดยใช้ประสบการณ์ และความถนัดเป็นหลัก รองลงมาคือ ความรู้ ความสามารถ และความเท่าเทียมกันในปริมาณของภาระงาน มีการประเมินผลการปฏิบัติงานที่ต่อเนื่อง และใช้ผลการประเมินต่างๆ ร่วมกับการสำรวจความต้องการ หรือ

ความคิดเห็นจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องมาเป็นฐานในการกำหนดและพัฒนากิจกรรม/โครงการต่างๆ ส่วนโรงเรียน ข การดำเนินงานส่วนใหญ่ รวมทั้งการตัดสินใจโดยภาพรวมขึ้นอยู่กับหัวหน้าสถานศึกษา ดังนั้นจะเห็นว่า โรงเรียน ก และโรงเรียน ข มีความแตกต่างกันในการดำเนินงาน และการตัดสินใจอย่างมีส่วนร่วมจากหลายฝ่าย นอกจากนี้ยังพบว่า โรงเรียน ก มีจำนวนบุคลากรมากกว่า และผู้ปกครองนักเรียน/ชุมชนมีความตื่นตัวทางการศึกษามากกว่า โรงเรียน ข

สำหรับด้านการนิเทศภายในสถานศึกษา โรงเรียน ก มีการจัดระบบการนิเทศภายในอย่างชัดเจน และมีการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ มีการสะท้อนผลการปฏิบัติงาน และการสอนและนำผลดังกล่าวมาใช้ในการปรับปรุงการทำงาน และการสอนอย่างชัดเจน มีการนิเทศอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ส่วนโรงเรียน ข การนิเทศภายในมีโครงสร้างที่ชัดเจน แต่การดำเนินการยังไม่เป็นระบบ และต่อเนื่อง มีการสะท้อนผลการปฏิบัติงานและการสอนอยู่ในระดับน้อยเป็นผลให้กระบวนการนิเทศไม่เกิดประสิทธิภาพเท่าที่ควร ดังนั้นจะเห็นว่า โรงเรียน ก และโรงเรียน ข มีการดำเนินการทางการนิเทศภายในที่ค่อนข้างต่างกันมากในแง่ของความต้องการ และการใช้ผลจากการดำเนินงาน

สำหรับด้านการดูแลและส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนโดยผู้ปกครองนั้น โรงเรียน ก ผู้ปกครองนักเรียนของโรงเรียนมีภูมิลำเนาอยู่ในหลายอำเภอทั้งในเขตอำเภอเมืองและรอบนอก ผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาสูงสุดระดับมัธยมศึกษา หรือเทียบเท่า มีอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว และมีระดับฐานะอยู่ในระดับดี ถึง ดีมาก เป็นส่วนใหญ่ โดยมีการให้การสนับสนุนและเข้ามามีส่วนร่วมทางการศึกษาของโรงเรียน เช่น การร่วมสมทบทุนมูลนิธิของทางโรงเรียน ร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น สนับสนุนยานพาหนะหรือสื่อวัสดุอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรม เป็นกรรมการสถานศึกษา เป็นเครือข่ายผู้ปกครองนักเรียน และเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้ วางแผน ประเมิน และติดตามการเรียนรู้ของนักเรียน นอกจากนี้ผู้ปกครองนักเรียนยังได้ดูแลด้านโภชนาการและเครื่องแต่งกายที่สะอาดเรียบร้อยติดตามการทำกิจกรรมหรือการบ้านของนักเรียน ตลอดจนเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนเพิ่มเติมทางวิชาการและจัดหาครูมาสอนพิเศษ เป็นต้น ส่วนโรงเรียน ข ผู้ปกครองนักเรียนของโรงเรียนมีภูมิลำเนาอยู่ในชุมชนที่นั่นและชุมชนบริเวณใกล้เคียง ผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาสูงสุดระดับประถมศึกษา มีอาชีพรับจ้าง/เกษตรกรกรรม และมีระดับ

ฐานะอยู่ในระดับพอใช้ถึงยากจนเป็นส่วนใหญ่ โดยมีการเข้ามามีส่วนร่วมกับทางโรงเรียนเป็นเพียงการมาร่วมกิจกรรมวันสำคัญต่างๆ ที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น ไม่มีการรวมกลุ่มกันเป็นเครือข่ายผู้ปกครองและยังไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน ประเมินและติดตามการเรียนรู้ของนักเรียน นอกจากนี้ยังดูแลโภชนาการและการแต่งกายของนักเรียนได้น้อยด้วยข้อจำกัดทางฐานะความเป็นอยู่และสภาพครอบครัวที่พ่อแม่ส่วนใหญ่มักจะแยกทางหรือหย่าร้างกัน เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นว่า โรงเรียน ก และโรงเรียน ข มีความแตกต่างกันในด้านภูมิสำเนา ระดับการศึกษาสูงสุด อาชีพ และระดับฐานะของผู้ปกครองนักเรียน นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่ของโรงเรียน ก มีความใส่ใจในการดูแล และส่งเสริมการศึกษาของบุตรหลาน ให้การสนับสนุน และเข้ามามีส่วนร่วมทางการศึกษาของโรงเรียนมากกว่า โรงเรียน ข

สุดท้ายเมื่อพิจารณาถึงด้านสภาพทางกายภาพของสถานศึกษาตามการรับรู้ของผู้ปกครอง นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียนในโรงเรียน ก ต้องการให้ทางโรงเรียนมีการพัฒนาอาคารและสถานที่ที่มีอยู่ก่อนข้างคับแคบมากขึ้นให้ใช้ประโยชน์ได้สูงสุดยิ่งขึ้นไป เพื่อรองรับการจัดการเรียนการสอนที่มีภาพลัทธิภาพอันเป็นความต้องการสูงสุดของผู้ปกครองนักเรียน ส่วนผู้ปกครองนักเรียนในโรงเรียน ข มีการรับรู้สภาพทางกายภาพของสถานศึกษานั้นมีความกว้างขวางและเพียงพอในการทำกิจกรรมการเรียนการสอนแล้วสำหรับการใช้ประโยชน์ต่างๆ นั้นเป็นเรื่องของทางโรงเรียนที่จะต้องบริหารจัดการต่อไป ดังนั้นจะเห็นว่า ผู้ปกครองนักเรียนในโรงเรียน ก มีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนอย่างแท้จริงมีความต้องการและกระตุ้นให้ทางโรงเรียนมีการพัฒนาสภาพทางกายภาพของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง มากกว่าผู้ปกครองนักเรียนในโรงเรียน ข

นอกจากนี้ยังมีข้อค้นพบเชิงคุณภาพที่น่าสนใจอีกกล่าวคือ โรงเรียน ก มีการส่งเสริมให้บุคลากรไปศึกษาดูงานและฝึกอบรมต่างๆ รวมทั้งพัฒนาศักยภาพของตนเองจนทำให้มีความรู้ความสามารถในการเป็นวิทยากรไปบรรยายให้ความรู้ต่างๆ แก่ครูโรงเรียนอื่นๆ เช่น ผู้บริหารสามารถพัฒนาศักยภาพทางการบริหารของตนเองจนเป็นที่ยอมรับของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในการเป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้แก่ผู้บริหารที่บรรจุ หรือโยกย้ายตำแหน่งมาใหม่ และครูผู้สอนยังสามารถพัฒนาองค์ความรู้ด้านการประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษาจากประสบการณ์ในโรงเรียน

ของตน นำไปเป็นความรู้ในการบรรยายเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษาให้กับโรงเรียนต่างๆ นอกจากนี้ยังพบอีกว่าโรงเรียนมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูผู้สอนได้รวมกลุ่มกันแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ในการทำ ผลงานทางวิชาการ และพัฒนาการดำเนินงานในส่วนที่ตนเองรับผิดชอบอย่างกว้างขวางทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ส่วนโรงเรียน ข มีการส่งเสริมให้บุคลากรไปศึกษาดูงาน และฝึกอบรมต่างๆ และการทำผลงานทางวิชาการเช่นเดียวกันแต่ยังไม่กว้างขวางมากนัก และมักผูกขาดหรือมอบหมายกับครูคนใดคนหนึ่งเป็นสำคัญ ดังนั้นจะเห็นว่า โรงเรียน ก และโรงเรียน ข มีความแตกต่างกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นวิทยากรให้กับหน่วยงาน หรือโรงเรียนต่างๆ แต่อย่างไรก็ตาม พบว่า ถึงแม้โรงเรียน ข จะมีการส่งเสริมการทำผลงานทางวิชาการแต่ผลในทางปฏิบัติจริงในการจัดการเรียนการสอนยังมีน้อย และไม่คอยต่อเนื่อง รวมทั้งถึงแม้จะมีการอบรมสัมมนาต่างๆ มาแล้วก็ตาม แต่ครูไม่มีเวลามาฝึกปฏิบัติหรือนำไปใช้จริงๆ

2) **ข้อค้นพบเชิงปริมาณ** พบว่า จากการวิเคราะห์ทางสถิติแล้วมีตัวแปรอิสระ 6 ตัวแปร ที่เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อคุณภาพของสถานศึกษา ได้แก่ 1) การดูแล และส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนโดยผู้ปกครอง 2) สภาพทางกายภาพของสถานศึกษาตามการรับรู้ของผู้ปกครองนักเรียน 3) สภาพของห้องเรียนและห้องปฏิบัติการพิเศษ 4) การจัดการเรียนการสอนแนวใหม่ 5) การนิเทศภายในของสถานศึกษา และ 6) กลยุทธ์ในการแบ่งภาระงานของสถานศึกษา โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ เท่ากับ .970 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 มีค่าอำนาจในการทำนาย ร้อยละ 94.10 และมีค่าอำนาจในการทำนายที่ปรับแก้แล้ว คิดเป็นร้อยละ 93.00

สมการพยากรณ์คุณภาพของสถานศึกษา

1) สมการพยากรณ์คุณภาพของสถานศึกษา
สมการพยากรณ์คุณภาพของสถานศึกษาในรูปคะแนนดิบ

$$\hat{Y}_{Quality} = 4.649 + 4.713 X_{Pcare_S} - 10.667 X_{P_PhySch} + .203 X_{SchRoom} + 1.206 X_{T_Authen} + 1.190 X_{Srv_Sch} + 1.518 X_{St_WDiv}$$

2) สมการพยากรณ์คุณภาพของสถานศึกษาในรูปคะแนนมาตรฐาน

สมการพยากรณ์คุณภาพของสถานศึกษาในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$\hat{Z}_{Quality} = .473 Z_{Pcare_S} - .366 Z_{P_PhysSch} + .253 Z_{SchRoom} + .334 Z_{T_Authen} + .351 Z_{Spv_Sch} + .199 Z_{St_WDiv}$$

2) คุณภาพของสมการพยากรณ์คุณภาพของสถานศึกษา ดังนี้ 1) ค่าความเชื่อมั่น (reliability) ของสมการพยากรณ์คุณภาพของสถานศึกษา มีค่าเท่ากับ .970 (R = .970) ซึ่งมีความเชื่อมั่นอยู่ในระดับสูง 2) ค่า VIF ของแต่ละปัจจัย มีค่าตั้งแต่ 1.311 ถึง 4.961 ซึ่งถือว่าไม่เกิดปัญหาภาวะร่วมเส้นตรงพหุ (multicollinearity) ของแต่ละปัจจัยในสมการพยากรณ์คุณภาพของสถานศึกษา

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา การประกันคุณภาพการศึกษา และผู้สนใจที่จะทำการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1) ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้

จากผลการวิจัยที่พบว่า ปัจจัยที่เอื้อต่อคุณภาพของสถานศึกษา ได้แก่ 1) การดูแล และส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนโดยผู้ปกครอง 2) สภาพทางกายภาพของสถานศึกษา ตามการรับรู้ของผู้ปกครองนักเรียน 3) สภาพของห้องเรียน และห้องปฏิบัติการพิเศษ 4) การจัดการเรียนการสอนแนวใหม่ 5) การนิเทศภายในของสถานศึกษา และ 6) กลยุทธ์ในการแบ่งภาระงานของสถานศึกษา ดังนั้น ผู้ปกครอง นักเรียน ควรมีความกระตือรือร้นให้ความสนใจ และใส่ใจในด้านการศึกษาของบุตรหลาน และสถานศึกษาควรเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองนักเรียนเข้ามามีบทบาทในการรับรู้ วางแผน ประเมินผล และกำกับติดตามการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างจริงจังมากขึ้น และสร้างแกนนำผู้ปกครองนักเรียนที่มีความเข้มแข็งในการมีส่วนร่วมกับสถานศึกษา ตลอดจนพัฒนาสภาพทางกายภาพของสถานศึกษาให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้สำหรับโรงเรียนที่มีคุณภาพสูง (ก) ควรมีการเสริมสร้างศักยภาพของเครือข่ายผู้ปกครองนักเรียนให้มีอย่างกว้างขวางและเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น โดยผ่านทางกิจกรรม การประชุมสัมมนา การศึกษาดูงาน และมอบประกาศเกียรติคุณแก่เครือข่ายผู้ปกครองและผู้ปกครองตัวอย่างเพื่อเป็นการเสริมสร้างขวัญกำลังใจและกระตุ้นการเข้ามามีส่วนร่วมในการระดมทรัพยากรและการพัฒนาโรงเรียนในด้านต่างๆ อีกทางหนึ่งด้วย และสำหรับโรงเรียนที่มีคุณภาพต่ำ (ข) ควรมีการให้ผู้ปกครองนักเรียนเข้ามามีบทบาทดังกล่าวข้างต้นในระดับชั้นใดชั้นหนึ่งก่อนเป็น

อย่างน้อยเพื่อเป็นการนำร่องและเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน จากนั้นจึงขยายผลให้ครอบคลุมทุกชั้นเรียน

ในส่วนของการบริหารงานของสถานศึกษา ผู้บริหารควรมีการแบ่งภาระงานของสถานศึกษาโดยมีการคำนึงถึงความเท่าเทียมกันในปริมาณภาระงาน นอกจากคำนึงถึงความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ หรือความถนัดเพียงเท่านั้น และเน้นการทำงานเป็นทีม นั่นคือ ผู้บริหารควรมีการส่งเสริมบรรยากาศการทำงานที่มีความเป็นประชาธิปไตย เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจแก่ครูผู้สอน หรือผู้ปฏิบัติงาน นอกจากนี้ การนิเทศภายในผู้บริหารควรเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติงาน และมีความเป็นกัลยาณมิตร ในการนิเทศงาน ซึ่งจะเป็นผลให้ผู้รับการนิเทศเกิดความศรัทธา เคารพและเชื่อมั่นในการนิเทศและเกิดการยอมรับในการที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรปฏิบัติงานไปในทางที่ดีขึ้นทั้งนี้สำหรับโรงเรียนที่มีคุณภาพสูง (ก) ควรมีการขยายลักษณะการทำงานเป็นทีมให้ครอบคลุมกระบวนการปฏิบัติงานทุกระดับและทุกขอบข่ายงาน ซึ่งจะช่วยให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในการเรียนรู้งานและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และกิจกรรมหรืองานทุกระดับจะมีเจ้าภาพรับไป ดำเนินการให้บังเกิดผลขึ้นได้ และสำหรับโรงเรียนที่มีคุณภาพต่ำ (ข) ควรมีการเปิดโอกาสให้บุคลากรอื่นๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการบริหารมากขึ้น กระจายภาระงานความรับผิดชอบอย่างเท่าเทียมกัน และใช้เทคนิคการนิเทศติดตามงานอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งจะช่วยลดระดับทัศนคติที่ไม่ดีต่อการต้องรับการถูกตรวจสอบเพื่อเป็นการปรับความพร้อมของบุคลากรให้เข้าสู่วัฒนธรรมการทำงานที่มีการประเมินผลตรวจสอบซึ่งกันและกันอย่างโปร่งใสตรงไปตรงมา และเข้าสู่ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาได้อย่างยั่งยืนในที่สุด

สำหรับการจัดการเรียนการสอนนั้นผู้บริหารควรจัดหา และซ่อมบำรุงสื่อการเรียนการสอนต่างๆ ในห้องเรียน และห้องปฏิบัติการพิเศษให้มีสภาพความพร้อมต่อการใช้งาน ส่วนครูผู้สอนควรมีการใช้สื่อประกอบการเรียนการสอนหรือให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริงตามแนวทางการจัดการเรียนการสอนแนวใหม่ เพื่อให้นักเรียนได้สัมผัสกับธรรมชาติ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสังคม วัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่น ให้มีความหมายแก่ชีวิตต่อผู้เรียนอย่างแท้จริง ทั้งนี้สำหรับโรงเรียนที่มีคุณภาพสูง (ก) ควรมีการขยายผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพแล้วให้ครอบคลุมทุกระดับชั้นและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และขยายเครือข่ายของครู

เครือข่ายให้มืออย่างกว้างขวางมากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้เกิดการ พัฒนาทางวิชาชีพครูได้อย่างยั่งยืน และสำหรับโรงเรียนที่มี คุณภาพต่ำ (ข) ควรมีการผลิตหลักสูตรสถานศึกษาร่วมกับ โรงเรียนใกล้เคียงเพื่อจะได้ช่วยเหลือกันในการผลิต ใช้ และ พัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มีมากขึ้น

นอกจากนี้ รัฐและหน่วยงานต้นสังกัดควรมีการ กำหนดนโยบายทางการศึกษาที่มีความชัดเจน และต่อเนื่อง อย่างมีเอกภาพทางนโยบาย แต่มีความหลากหลายทางการ ปฏิบัติทั้งระยะสั้น และระยะยาว รวมทั้งเสริมสร้างขวัญ และกำลังใจแก่บุคลากรทางการศึกษาเพื่อเป็นการผลักดัน กระบวนการจัดการศึกษาให้เกิดการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ และยั่งยืน

2) ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาถึงปัจจัยที่เอื้อต่อคุณภาพ ของสถานศึกษาในขอบเขตเนื้อหาที่แคบลง โดยมุ่งศึกษา จำเพาะลงไปในแต่ละองค์ประกอบของการวิจัยครั้งนี้ได้แก่

สภาพบริบทของสถานศึกษา การบริหารงานของสถานศึกษา หรือการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูล ที่แสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันในรายละเอียด ขององค์ประกอบนั้นๆ มากขึ้น และใช้เวลาในการทำวิจัย เฉพาะเรื่องนั้นๆ ภายในระยะเวลาที่สั้นลงตามสมควร

2.2 ควรมีการใช้วิธีการวิเคราะห์เส้นทาง ความสัมพันธ์ หรือการวิเคราะห์เชิงสาเหตุ (path analysis) เพื่อหาขนาดและทิศทางความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เอื้อต่อ คุณภาพของสถานศึกษา ซึ่งจะทำให้ได้แผนภาพที่แสดงให้เห็น ถึงความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงของปัจจัยดังกล่าวอย่างเป็น รูปธรรมที่ชัดเจนมากขึ้น นอกจากนี้หากมีขอบเขตการวิจัย ที่กว้างขึ้นก็อาจใช้การวิเคราะห์พหุระดับ (mult- level analysis) เพื่อให้สามารถทำนายตัวแปรตามหรือคุณภาพของสถานศึกษา ได้อย่างครอบคลุมตามระดับของตัวแปรทำนายที่มีอยู่อย่าง เป็นระดับลดหลั่นกันไป เช่น โรงเรียน จังหวัด และภูมิภาค เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2545). **กระบวนการปฏิรูปเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้อ :** การประเมินและการประกัน. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- พงษ์สุวรรณ ไพธาสินธุ์. (2546). **การดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่.** การค้นคว้าแบบอิสระ ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาบริหาร การศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- รุ่ง แก้วแดง. (2544). **ประกันคุณภาพการศึกษาทุกคนทำได้ไม่ยาก.** กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.
- วรัญญา ชัยพิกุล. (2546). **ความพร้อมในการพร้อมรับการประเมินภายนอกของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการ ประถมศึกษาอำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่.** การค้นคว้าแบบอิสระ ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชา บริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สมาน ไบธิปัน. (2545). **ความพร้อมในการประกันคุณภาพภายในของโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่.** การค้นคว้าแบบอิสระ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาบริหารการศึกษา บัณฑิต วิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. (2546ก). **ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาตามเจตนารมณ์ ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัท พิมพ์ดี.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. (2546ข). **ทุนอุดหนุนการวิจัยด้านการประกันคุณภาพการ ศึกษา [ระบบออนไลน์].** แหล่งที่มา <http://www.onesqa.or.th> (ค้นเมื่อ 9 กันยายน 2546).
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. (2547). **รายงานสถานภาพการประเมินคุณภาพภายนอก สถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน [ระบบออนไลน์].** แหล่งที่มา <http://www.onesqa.or.th> (ค้นเมื่อ 20 พฤษภาคม 2547).
- สุชาติ การสมบัติ. (2544). **การศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างองค์ประกอบในโมเดลกระบวนการปฏิรูปโรงเรียน โดยใช้การบริหารฐานโรงเรียน : การวิเคราะห์และสังเคราะห์รายงานของโรงเรียนในโครงการโรงเรียนปฏิรูป การเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน.** วิทยานิพนธ์ ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิมล ว่องวานิช. (2543). **การวิจัยและพัฒนาระบบการประเมินผลภายในของสถานศึกษา.** กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

การพัฒนาตัวบ่งชี้สำหรับประเมินผลการปฏิบัติงานด้าน การประกันคุณภาพการศึกษา ของเขตพื้นที่การศึกษา* Development of Indicators for an Educational Quality Assurance Performance Appraisal of Educational Service Areas

วันเพ็ญ พ่วงกาย **

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. พัฒนาตัวบ่งชี้สำหรับประเมินผลการปฏิบัติงานด้านการประกันคุณภาพการศึกษาของบุคลากรในเขตพื้นที่การศึกษา และ 2. ประเมินผลการปฏิบัติงานด้านการประกันคุณภาพการศึกษาของบุคลากรที่ปฏิบัติงานในเขตพื้นที่การศึกษา กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มตัวอย่างสำหรับพัฒนาและปรับปรุงตัวบ่งชี้ในการทดสอบภาคสนาม 2) กลุ่มตัวอย่างสำหรับการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ 3) กลุ่มตัวอย่างสำหรับทดลองวัดผลการปฏิบัติงานและ 4) กลุ่มตัวอย่างสำหรับการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรในเขตพื้นที่การศึกษา การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์หรือเดินทางไปเก็บข้อมูลด้วยตนเองตามความเหมาะสม เครื่องมือในการวิจัยที่ใช้เป็นแบบสอบถาม มีจำนวน 3 ชุด สำหรับผู้บริหารในเขตพื้นที่การศึกษาประเมินตนเอง สำหรับบุคลากรในเขตพื้นที่การศึกษาประเมินตนเองและประเมินเพื่อนร่วมงาน และผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาประเมินบุคลากรในเขตพื้นที่การศึกษา การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงบรรยาย โดยหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

1) ผลการพัฒนาตัวบ่งชี้ ได้ตัวบ่งชี้สำหรับประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรในเขตพื้นที่การศึกษาจำนวน 84 ตัวบ่งชี้ โดยแยกเป็นตัวบ่งชี้สมรรถนะการปฏิบัติงาน ตัวบ่งชี้กระบวนการปฏิบัติงาน และตัวบ่งชี้ผลสำเร็จการปฏิบัติงาน โดยตัวบ่งชี้ทั้งหมดมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 83.33-100 % และมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความเหมาะสมในเนื้อหา (จากการให้คะแนน 1-5 คะแนน ตาม Likert scale) ระหว่าง 4.08-5 คะแนน และมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ระหว่าง 3.84-4.91 คะแนน โดยตัวบ่งชี้สมรรถนะที่ได้คะแนนเฉลี่ยสูงสุด คือ มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานการศึกษาและวิธีการจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อให้ได้มาตรฐาน ตัวบ่งชี้กระบวนการที่ได้คะแนนเฉลี่ยสูงสุด คือ มีการจัดทำแผนงานและแนวทางการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาตัวบ่งชี้ผลสำเร็จการปฏิบัติงานที่ได้คะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ มีนโยบาย แผนงานและรูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาที่ชัดเจนให้สถานศึกษานำไปเป็นแนวทางในการดำเนินงาน

1. ผลการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรในเขตพื้นที่การศึกษาพบว่าทุกเขตพื้นที่การศึกษามีผลการปฏิบัติงานอยู่ในระดับสูง โดยมีคะแนนผลการปฏิบัติงานสูงสุดคือ ด้านสมรรถนะการปฏิบัติงาน รองลงมาคือ ด้านกระบวนการและผลสำเร็จในการปฏิบัติงานตามลำดับ

* ได้รับทุนสนับสนุนจาก สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา(สมศ.) และคุรุสภา

** คุรุภัณฑ์ดี สาขาการวัดและประเมินผลการศึกษา ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข้อเสนอแนะในการวิจัย คือ เขตพื้นที่การศึกษาต่างๆ ควรนำตัวบ่งชี้สำหรับประเมินผลการปฏิบัติงานและเครื่องมือวิจัย (แบบประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรในเขตพื้นที่การศึกษา) ไปใช้เป็นแนวทางในการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรในเขตพื้นที่การศึกษาของตนโดยปฏิบัติตามคำชี้แจงในคู่มือซึ่งแนะนำวิธีการเก็บข้อมูลการวิเคราะห์และแปลผลได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งจะช่วยให้เขตพื้นที่การศึกษาสามารถประเมินผลการปฏิบัติงานของตนเองและปรับปรุงข้อบกพร่องต่างๆ ได้อย่างต่อเนื่อง อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาผลการปฏิบัติงานของเขตพื้นที่การศึกษาให้ยั่งยืนต่อไป

ABSTRACT

The purposes of this research were 1) to develop indicators for performance appraisal on educational quality assurance of officials of the Educational Service Areas, 2) to evaluate the educational quality assurance performance of the officials of the Educational Service Areas. Samples were divided into four groups. The first group was for developing and improving indicators in two Educational Service Areas. The second group of 32 officials was for tool-testing in six Educational Service Areas. The third group was for an evaluation of effectiveness of performance on educational quality assurance in two Education Service Areas. And the fourth group of 90 officials was for performance appraisal on educational quality assurance in 10 Educational Service Areas. The instruments used in this study were focus groups, interviews, and questionnaires. Descriptive statistics, i.e. frequencies, means and standard deviations were used to analyze data. Content analysis also used to analyze qualitative data.

The findings:

1. The indicators for performance appraisal on educational quality assurance of officials of the Educational Service Areas were characterized into 53 competency indicators, 14 process indicators and 17 output indicators.
2. The Results of Evaluating Performance of officials of the Educational Service Areas revealed that the overall performance of officials of the Educational Service Areas was at high level. Among the three aspects of evaluation, operating competency ranked first, while those of process and output ranked second and third, respectively.

The suggestions were that all Educational Service Areas can apply these developed indicators and instruments of this research to evaluate the effectiveness of educational quality assurance performance of the officials of the Educational Service Areas. These will improve and develop their organization's capability for sustainability in the long run.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากการที่เขตพื้นที่การศึกษาเป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่เกิดขึ้นตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการจัดระบบการประกันคุณภาพการศึกษาและประเมินผลสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่การศึกษาด้วย จึงมีความจำเป็นในการจัดทำตัวบ่งชี้สำหรับประเมินผลของการปฏิบัติงานด้านการประกันคุณภาพการศึกษาของบุคลากรในเขตพื้นที่ขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการ

ติดตาม ควบคุม ตรวจสอบ ประเมินและส่งเสริมปรับปรุงคุณภาพการดำเนินงานในการประกันคุณภาพการศึกษาในเขตพื้นที่ให้เป็นไปอย่างมีคุณภาพและสร้างความมั่นใจแก่ผู้เกี่ยวข้องว่ากระบวนการดำเนินงานตามบทบาทภาระหน้าที่ของบุคลากรภายในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุ่งบรรลุเป้าหมาย สามารถสร้างผลผลิตได้อย่างมีคุณภาพเป็นไปตามมาตรฐานที่คาดหวัง ซึ่งกระบวนการปฏิบัติงานของบุคลากร

จะประสบความสำเร็จได้เกิดจากปัจจัยที่ส่งเสริมเกื้อกูลในสามลักษณะคือ ความรู้ของบุคลากรอย่างต่อเนื่องในงานที่ปฏิบัติ ทักษะในการดำเนินงานตามกระบวนการที่ถูกต้องและเป็นระบบอย่างเชี่ยวชาญ รวมถึงการมีคุณลักษณะที่ก่อให้เกิดการบรรลุความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรด้วย ถ้าบุคลากรมีปัจจัยทั้งสามประการเกื้อหนุนให้เกิดสมรรถนะในการปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ย่อมก่อให้เกิดความสำเร็จอันเป็นประสิทธิผลของการปฏิบัติงานที่สามารถบรรลุตามเป้าหมายขององค์กรได้ ผู้วิจัยจึงสนใจในการศึกษาเพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้สำหรับประเมินผลการปฏิบัติงานด้านการประกันคุณภาพการศึกษาของบุคลากรในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาข้างต้น

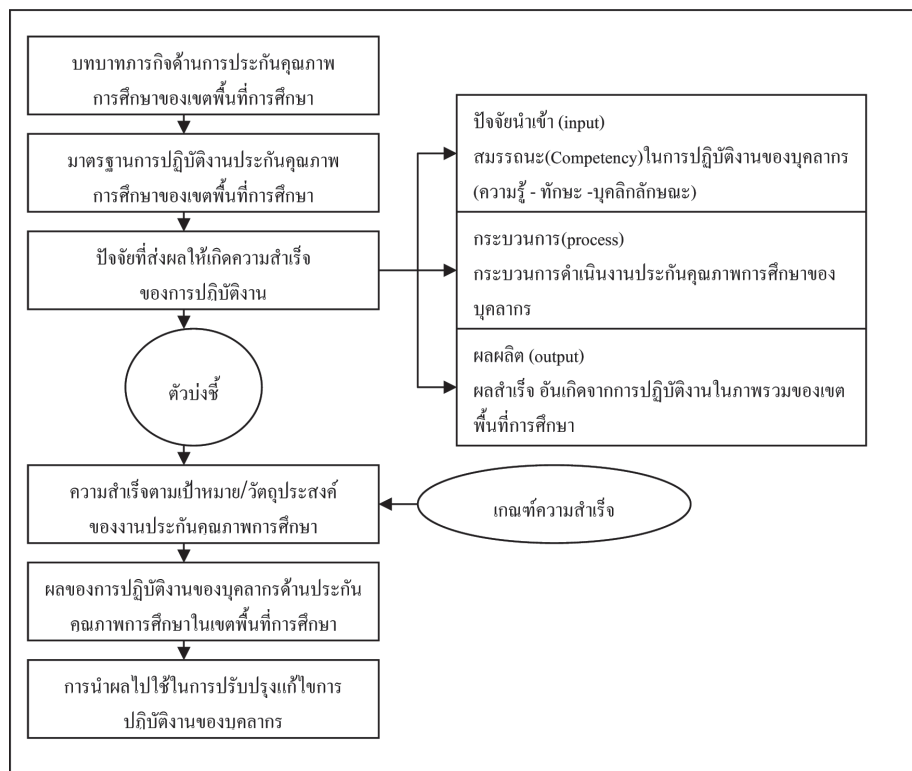
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้สำหรับประเมินผลการปฏิบัติงานด้านการประกันคุณภาพการศึกษาของบุคลากรในเขตพื้นที่การศึกษา
2. เพื่อประเมินผลการปฏิบัติงานด้านการประกันคุณภาพการศึกษาของบุคลากรที่ปฏิบัติงานในเขตพื้นที่การศึกษา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากกรอบแนวคิดตามแผนภูมิต่อไปนี้แสดงให้เห็นความต้องการพัฒนาตัวบ่งชี้ที่บ่งบอกถึงความสำเร็จของการปฏิบัติงานของเขตพื้นที่การศึกษา โดยตัวบ่งชี้ดังกล่าวจะแบ่งออกเป็น 3 ด้านได้แก่ ตัวบ่งชี้นำเข้า คือ ตัวบ่งชี้ที่บ่งบอกสิ่งที่นำเข้าสู่ระบบการทำงานเพื่อให้ได้ผลงานตามต้องการ โดยมุ่งวัดสมรรถนะของบุคลากรอันเป็นปัจจัยนำเข้าสำคัญที่เขตพื้นที่การศึกษาจำเป็นต้องมีบุคลากรที่มีความรู้ทักษะและบุคลิกลักษณะที่เหมาะสมในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ด้านการประกันคุณภาพการศึกษาได้เป็นอย่างดี ตัวบ่งชี้กระบวนการ คือ ตัวบ่งชี้ที่แสดงถึงการปฏิบัติหรือวิธีการดำเนินงานของบุคลากรเพื่อให้ได้ผลงานสำเร็จตามเป้าหมายและเป็นไปตามมาตรฐานการปฏิบัติงานด้านการประกันคุณภาพการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษาและ ตัวบ่งชี้ผลการปฏิบัติ คือ ตัวบ่งชี้ที่ได้จากการวางมาตรฐานอันเป็นคุณภาพของงานตามเป้าหมายที่กำหนด ซึ่งวัดจากผลสำเร็จของการปฏิบัติงานในภาพรวมของบุคลากรในเขตพื้นที่การศึกษาซึ่งทำให้ผลผลิตของงานประกันคุณภาพการศึกษามีประสิทธิผลบรรลุตามวัตถุประสงค์ของเขตพื้นที่การศึกษา

แผนภูมิแสดงกรอบแนวคิดในการสร้างตัวบ่งชี้สำหรับประเมินผลการปฏิบัติงานด้านการประกันคุณภาพการศึกษาของบุคลากรในเขตพื้นที่การศึกษา

เมื่อนำตัวบ่งชี้ที่พัฒนาขึ้นมาสร้างเครื่องมือเพื่อวัดความสำเร็จตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของงานประกันคุณภาพการศึกษา โดยเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดก็จะสามารถประเมินเป็นผลการปฏิบัติงานของบุคลากรในเขตพื้นที่และสามารถนำผลไปใช้ในการปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงานของบุคลากรในเขตพื้นที่การศึกษาต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยและพัฒนา (research & development) เพื่อสร้างและพัฒนาตัวบ่งชี้ที่ใช้สำหรับประเมินผลการปฏิบัติงานด้านการประกันคุณภาพการศึกษาของบุคลากรในเขตพื้นที่การศึกษา สำหรับนำไปใช้ในการวัดและประเมินผลการปฏิบัติงานด้านการประกันคุณภาพการศึกษา และนำไปใช้ในการพัฒนาบุคลากรของเขตพื้นที่การศึกษาตลอดจนพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเขตพื้นที่การศึกษาต่อไป โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็นสามระยะคือ ระยะที่ 1 ศึกษาเอกสารและสภาพการปฏิบัติงานเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดการพัฒนาตัวบ่งชี้ ระยะที่ 2 การสร้างตัวบ่งชี้ และสร้างเครื่องมือสำหรับประเมินผล โดยร่างตัวบ่งชี้ของแต่ละสมรรถนะตามนิยามการปฏิบัติการ ตรวจสอบความตรงของตัวบ่งชี้โดยผู้เชี่ยวชาญแล้วทำการแก้ไขปรับปรุงตัวบ่งชี้ให้มีความสมบูรณ์นำตัวบ่งชี้ไปทดสอบภาคสนามในสำนักงานเขตพื้นที่ เพื่อรับข้อมูลย้อนกลับจากผู้ปฏิบัติงานจริงและนำมาปรับปรุงแก้ไขตัวบ่งชี้เพื่อทำการประเมินและคัดเลือกตัวบ่งชี้โดยใช้ข้อมูลจากแบบสอบถามและการจัดสนทนากลุ่ม (focus group) จากนั้นจึงนำตัวบ่งชี้ไปสร้างเครื่องมือ และตรวจสอบคุณภาพด้านความตรงก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูล พร้อมทั้งนำเสนอเกณฑ์ในการประเมินตัวบ่งชี้ แล้วจึงนำเครื่องมือไปทดลองใช้เพื่อตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือก่อนนำไปใช้จริง ระยะที่ 3 การประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรในเขตพื้นที่การศึกษา ด้วยการนำเครื่องมือไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการส่งทางไปรษณีย์หรือเดินทางไปเก็บข้อมูลด้วยตนเองตามความเหมาะสม

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรการวิจัย คือ ผู้บริหารในเขตพื้นที่ 175 เขตพื้นที่การศึกษาและบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านการประกันคุณภาพการศึกษาในทุกเขตพื้นที่ **กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย** คือ ผู้บริหารในเขตพื้นที่การศึกษา และบุคลากรในกลุ่มงานพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาในสำนักงานเขต

พื้นที่การศึกษาทั่วประเทศ โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยดังต่อไปนี้คือ 1) กลุ่มตัวอย่างสำหรับพัฒนาและปรับปรุงตัวบ่งชี้ในการทดสอบภาคสนาม ได้แก่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในกรุงเทพมหานครจำนวน 1 เขตพื้นที่และนอกกรุงเทพมหานคร จำนวน 1 เขตพื้นที่ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงโดยให้เขตพื้นที่ทั้งสองแห่งมีบริบทที่แตกต่างกัน 2) กลุ่มตัวอย่างสำหรับการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือในขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ โดยการเลือกแบบเจาะจงจำนวน 6 เขตพื้นที่การศึกษา (บุคลากร 32 คน) เพื่อตรวจสอบความตรงของเครื่องมือ 3) กลุ่มตัวอย่างสำหรับทดลองวัดผลการปฏิบัติงานโดยการศึกษาข้อมูลในเชิงลึกเพื่อปรับปรุงเครื่องมือฉบับสมบูรณ์และจัดทำคู่มือการประเมินผลในเขตพื้นที่การศึกษาในกรุงเทพมหานคร 1 เขตพื้นที่ และนอกกรุงเทพมหานคร 1 เขตพื้นที่ โดยการเลือกแบบเจาะจง 4) กลุ่มตัวอย่างสำหรับการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรในเขตพื้นที่การศึกษาในภาพรวมของประเทศ ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น 2 ขั้นตอน (stratified two-stage sampling) จากโครงสร้างการบริหารของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งแบ่ง 175 เขตพื้นที่ออกเป็น 5 ภูมิภาค (ภาคเหนือ ตะวันออกเฉียงเหนือ กลาง ใต้ และกรุงเทพมหานคร) และทำการสุ่มเขตพื้นที่ศึกษามาภูมิภาคละ 2 เขตพื้นที่การศึกษา โดยมีเขตพื้นที่การศึกษาที่สุ่มมาได้ทั้งหมด 10 เขตพื้นที่การศึกษา โดยแต่ละเขตพื้นที่จะมีผู้บริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา 1 คน และสุ่มบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านการประกันคุณภาพการศึกษาในเขตพื้นที่เขตละ 4 คน และผู้บริหารสถานศึกษาที่บุคลากรนั้นรับผิดชอบในการติดตามกำกับประกันคุณภาพเขตพื้นที่ละ 4 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์หรือเดินทางไปเก็บข้อมูลด้วยตนเองตามความเหมาะสม โดยใช้**เครื่องมือในการวิจัย** ได้แก่ 1) แบบสอบถาม (ร่างตัวบ่งชี้) สำหรับให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำตัวบ่งชี้ไปใช้ 1 ชุด (160 ข้อ) 2) แบบสอบถามสำหรับให้บุคลากรในเขตพื้นที่การศึกษาตรวจสอบตัวบ่งชี้ภาคสนาม 1 ชุด (110 ข้อ) 3) แบบสอบถามสำหรับใช้หาค่าความเที่ยง ความตรงเพื่อนำไปใช้ประเมินผลการปฏิบัติงาน 1 ชุด (84 ข้อ) 4) แบบสอบถามสำหรับทดลองใช้ประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรในเขตพื้นที่การศึกษา 3 ชุด 5) แบบสอบถามสำหรับประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรในเขตพื้นที่การศึกษา 3 ชุด โดย ชุดที่ 1 สำหรับผู้บริหารในเขตพื้นที่การศึกษาประเมินตนเองจำนวน

61 ข้อ ชุดที่ 2 สำหรับบุคลากรในเขตพื้นที่การศึกษาประเมินตนเองจำนวน 67 ข้อ และประเมินเพื่อนร่วมงาน 3 คน คนละ 36 ข้อ รวมทั้งสิ้นจำนวน 175 ข้อ ชุดที่ 3 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาประเมินบุคลากรในเขตพื้นที่การศึกษาจำนวน 31 ข้อ

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อคัดเลือกตัวบ่งชี้ตามการตัดสินใจของผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้ 1) วิเคราะห์ข้อมูลความเหมาะสมของตัวบ่งชี้ และความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติงานตามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ด้วยการคำนวณค่าเฉลี่ยของแต่ละข้อความ ถ้าได้ค่าเฉลี่ยมากกว่าหรือเท่ากับ 3 ทั้งด้านความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการใช้ถือว่าตัวบ่งชี้เหมาะสมที่จะนำไปใช้ในการประเมินผลการปฏิบัติงาน 2) การหาค่าความตรงเชิงเนื้อหา โดยหาค่า IOC ข้อความใดได้ค่า IOC จากการตัดสินใจของผู้เชี่ยวชาญ มากกว่า หรือ เท่ากับ ร้อยละ 80 ถือว่าข้อคำถามนั้นมีความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) อยู่ในเกณฑ์ที่ใช้ได้ ซึ่งแสดงว่ามีความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย และเนื้อหาที่มุ่งวัด (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2542)

2. การวิเคราะห์ค่าความเที่ยงของเครื่องมือ ดังนี้ 1) ตรวจสอบค่าความเที่ยงของแบบสอบถามโดยคำนวณค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟา แบบสอบถามที่มีค่าความเที่ยงมากกว่า 0.50 ถือว่าเป็นแบบสอบถามที่ใช้ได้เพราะมีค่าความเที่ยงอยู่ในเกณฑ์ที่กำหนด (Nunally, 1987) 2) นำเครื่องมือไปทดลองใช้วัดประสิทธิผลใน 2 เขตพื้นที่การศึกษาที่อยู่ในและนอกกรุงเทพมหานคร โดยสอบถามผู้ตอบเกี่ยวกับความตรงในเนื้อหา ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ในการใช้ ตลอดจนความคิดเห็น/ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปรับปรุงแบบสอบถาม และนำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขให้เครื่องมือฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้ประเมินผลการปฏิบัติงานจริงในเขตพื้นที่การศึกษาต่อไป

3. การวิเคราะห์ผลการประเมินผลการปฏิบัติงานในเขตพื้นที่การศึกษา โดยการคำนวณหาค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลความหมายของค่าสถิติทั้งรายข้อ รายด้าน และภาพรวมของเขตพื้นที่ พร้อมทั้งสรุปประเด็นปัญหาและข้อเสนอแนะเพื่อใช้ปรับปรุงการปฏิบัติงานในภาพรวมต่อไป

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. ผลการพัฒนาตัวบ่งชี้ จากการนำตัวบ่งชี้ที่พัฒนาขึ้นไปตรวจสอบความตรงโดยผู้เชี่ยวชาญ 12 คน และไปทดสอบภาคสนามด้วยแบบสอบถามและการประชุมกลุ่มเฉพาะ (focus group) ทำให้ได้ตัวบ่งชี้สำหรับประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรในเขตพื้นที่การศึกษาจำนวน 84 ตัวบ่งชี้ โดยแยกเป็นตัวบ่งชี้สมรรถนะการปฏิบัติงาน 53 ตัวบ่งชี้ (ความรู้ 20 ทักษะ 19 และบุคลิกลักษณะ 14 ตัวบ่งชี้) ตัวบ่งชี้กระบวนการปฏิบัติงาน 14 ตัวบ่งชี้ และตัวบ่งชี้ผลสำเร็จการปฏิบัติงาน 17 ตัวบ่งชี้ โดยตัวบ่งชี้ทั้งหมดมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 83.33-100 % และมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความเหมาะสมในเนื้อหา(จากการให้คะแนน 1-5 คะแนน ตาม Likert scale) ระหว่าง 4.08-5 คะแนน และมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ระหว่าง 3.84-4.91 คะแนน โดยตัวบ่งชี้สมรรถนะที่ได้คะแนนเฉลี่ยสูงสุดทั้งในด้านความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปใช้คือ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานการศึกษาและวิธีการจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อให้ได้มาตรฐาน มีความรู้ความเข้าใจกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษาอันได้แก่ การควบคุมคุณภาพ การตรวจสอบคุณภาพ และการประเมินคุณภาพและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับสถานศึกษาและองค์กรที่ประเมินคุณภาพการศึกษา สามารถสร้างเครือข่ายประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ ตัวบ่งชี้กระบวนการที่ได้คะแนนเฉลี่ยสูงสุด คือ มีการจัดทำแผนงานและแนวทางการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา มีการจัดทำและประกาศเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา และมีการส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาทำการประเมินตนเองได้อย่างถูกต้องและเป็นระบบ ตัวบ่งชี้ผลสำเร็จการปฏิบัติงานที่ได้คะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ มีนโยบาย แผนงาน และรูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาที่ชัดเจนให้สถานศึกษานำไปเป็นแนวทางในการดำเนินงาน มีมาตรฐานการศึกษาสำหรับสถานศึกษาใช้เป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและมีคณะทำงานที่รับผิดชอบและให้ความช่วยเหลือสถานศึกษาที่ยังไม่ได้มาตรฐานตามเกณฑ์อย่างเป็นระบบ

2. ผลการสร้างเครื่องมือประเมินผลการปฏิบัติงาน การนำเครื่องมือไปทดลองใช้กับบุคลากร 32 คน ใน 6 เขตพื้นที่การศึกษา พบว่า แบบสอบถามมีความเที่ยงคือ มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาทั้งฉบับคือ 0.979 โดยมีค่าความ

เที่ยงแยกเป็นรายด้านได้แก่ ด้านสมรรถนะ กระบวนการและ ผลสำเร็จในการปฏิบัติงาน คือ 0.98, 0.855 และ 0.936 ตามลำดับ เมื่อนำเครื่องมือไปทดลองใช้วัดผลการปฏิบัติงาน และพัฒนาปรับปรุงแล้วจึงได้แบบสอบถามสำหรับประเมิน ผลการปฏิบัติงานที่สมบูรณ์จำนวน 3 ชุด และได้คู่มือสำหรับ เขตพื้นที่การศึกษาใช้เป็นแนวทางในการประเมินผลการ ปฏิบัติงานของบุคลากรในเขตพื้นที่ฉบับสมบูรณ์ 1 ชุด

3. ผลการประเมินผลการปฏิบัติงานของ บุคลากรในเขตพื้นที่การศึกษา พบว่า ทุกเขตพื้นที่การศึกษา มีผลการปฏิบัติงานอยู่ในระดับสูง โดยมีคะแนนผลการปฏิบัติงานสูงสุด คือ ด้านสมรรถนะการปฏิบัติงาน รองลงมา คือ ด้านกระบวนการและผลสำเร็จในการปฏิบัติงานตามลำดับ และผลการประเมินการปฏิบัติงานในประเด็นที่สำคัญ มีดังต่อไปนี้

3.1 ผลการปฏิบัติงานจำแนกตามภาค ภูมิภาค พบว่า สำนักงานเขตพื้นที่ในทุกภาคมีผลการ ปฏิบัติงานอยู่ในระดับสูง โดยภาคภูมิภาคที่มีผลการ ปฏิบัติงานสูงสุด คือ ใน กรุงเทพมหานคร รองลงไปได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตามลำดับ

3.2 ผลการปฏิบัติงานของสำนักเขตพื้นที่ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 10 เขตพื้นที่ พบว่าทุก สพท.มีผลการ ปฏิบัติงานอยู่ในระดับสูง โดยเขตพื้นที่ที่ผลการปฏิบัติงาน สูงสุด คือ สพท.สมุทรปราการเขต 1 รองลงไปได้แก่ พะเยา เขต 2 กทม.เขต 2 นครราชสีมาเขต 5 กทม.เขต 1 ปัตตานี เขต 2 เชียงใหม่ เขต 3 สงขลาเขต 1 ปทุมธานี เขต 1 และ อุบลราชธานีเขต 4 ตามลำดับ

3.3 ผลการประเมินผลการปฏิบัติงานของ บุคลากร จำแนกตามความคิดเห็นของผู้ประเมิน พบว่า กลุ่มบุคลากรทุกกลุ่มประเมินว่ามีผลการปฏิบัติงานอยู่ใน ระดับสูง โดยกลุ่มบุคลากรใน สพท. ประเมินเพื่อนร่วมงาน ได้ระดับคะแนนเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ผู้บริหาร สพท. เป็น ผู้ประเมินบุคลากรใน สพท. ประเมินตนเองและผอ.สถานศึกษา เป็นผู้ประเมิน ตามลำดับ

3.4 ผลการประเมินผลการปฏิบัติงานของ บุคลากรจำแนกตามรายการประเมินแต่ละข้อในภาพรวมของ การประเมินพบว่า สพท.ได้คะแนนเฉลี่ยผลการปฏิบัติงาน สูงสุด คือมีความรอบรู้และเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานการศึกษา ทั้งด้านผลผลิต กระบวนการและปัจจัย ส่วนผลการปฏิบัติงาน ต่ำสุดคือ สถานศึกษาได้รับการส่งเสริมสนับสนุนร่วมกับ สพท.

ดำเนินการวิจัยมาตรฐานการประกันคุณภาพการศึกษา

3.5 ผลการประเมิน แยกตามมิติของการ ประเมินพบว่า 1) ด้านสมรรถนะการปฏิบัติงาน สพท.ได้ คะแนนเฉลี่ยผลการปฏิบัติงานสูงสุด คือ มีความรอบรู้ และ เข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานการศึกษาทั้งด้านผลผลิตกระบวนการ และปัจจัยส่วนผลการปฏิบัติงานต่ำสุดคือ มีความรอบรู้ ความเข้าใจเรื่องการจัดสรรงบประมาณ และทรัพยากร ตลอดจนการตรวจสอบ ติดตามและประเมินผลการบริหาร ทรัพยากรทางการศึกษา 2) ด้านกระบวนการปฏิบัติงาน พบว่า สพท.ได้คะแนนเฉลี่ยผลการปฏิบัติงานสูง คือ สนับสนุน ให้สถานศึกษาจัดทำรายงานการประเมินตนเอง เพื่อรับการ ประเมินภายนอก ส่วนผลการปฏิบัติงานต่ำสุดคือ มีการจัดทำ และประกาศเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของเขต พื้นที่การศึกษา และ 3) ด้านผลสำเร็จในการปฏิบัติงาน พบว่า สพท.ได้คะแนนเฉลี่ยผลการปฏิบัติงานสูงสุด คือ มีมาตรฐานการศึกษาสำหรับสถานศึกษาใช้เป็นแนวปฏิบัติใน การพัฒนาคุณภาพการศึกษา ส่วนผลการปฏิบัติงานต่ำสุด คือ สถานศึกษาได้รับการส่งเสริม สนับสนุน และหรือร่วมกับเขต พื้นที่ฯ ดำเนินการวิจัยมาตรฐานและการประกันคุณภาพ การศึกษา

สำหรับผลการสรุปความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับปัญหาและสภาพการปฏิบัติงานด้านการประกัน คุณภาพการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา พบว่า มีปัญหาที่ ต้องปรับปรุง 5 ด้าน ได้แก่

1. ด้านระบบการดำเนินงาน มีประเด็นสำคัญ เกี่ยวกับการขาดความตระหนักในเรื่องการพัฒนาคุณภาพ ภายในสถานศึกษา ขาดการวางระบบประกันคุณภาพที่ชัดเจน ขาดการประสานงานและการกำหนดหน้าที่ร่วมกัน ทำให้ ระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาไม่เข้มแข็ง รวมทั้ง สถานศึกษายังมีข้อบกพร่องในด้านการกำหนดมาตรฐาน การศึกษาและการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษา รวมถึงการ ปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผน โดยต้องมุ่งพัฒนาบุคลากรให้ มีประสิทธิภาพ ด้วยการจัดบุคลากรให้เพียงพอ และจัดระบบ การปฏิบัติงานให้มีการบูรณาการร่วมกัน

2. ด้านการนิเทศสถานศึกษา มีประเด็นสำคัญ เกี่ยวกับความไม่เพียงพอของเวลาและบุคลากรในการออก นิเทศ รวมทั้งระบบการนิเทศของ สพท. ขาดการบูรณาการ ร่วมกันกับสถานศึกษา ในด้านการวางแผนจัดระบบการนิเทศ และระบบการดูแลช่วยเหลือสถานศึกษา โดยมีข้อเสนอแนะ ให้ปรับแผนการนิเทศให้ดีขึ้น โดยเสนอให้กำหนดเป็นนโยบาย

สำหรับปฏิบัติและกำหนดผู้รับผิดชอบให้ชัดเจนยิ่งขึ้น รวมถึง การประชาสัมพันธ์สร้าง ความเข้าใจให้แก่สถานศึกษา เพื่อบูรณาการการนิเทศงานประกันคุณภาพทั้งระบบร่วมกัน

3. ด้านทัศนคติของผู้ปฏิบัติงาน ผู้บริหารและบุคลากรไม่เห็นความสำคัญและมีทัศนคติที่ไม่ดีต่องานประกันคุณภาพฯ จึงควรจัดอบรมให้ความรู้ และสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้น ตลอดจนสร้างเสริมความเข้าใจอันดี และสร้างทัศนคติที่ดีต่องานประกันคุณภาพร่วมกัน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพที่ยั่งยืนให้แก่สถานศึกษามากกว่าการมุ่งพัฒนาเพื่อเตรียมรองรับการประเมินภายนอกเพียงอย่างเดียว

4. ด้านงบประมาณสนับสนุนการปฏิบัติงานด้านการประกันคุณภาพฯ เนื่องจากการขาดแคลนงบประมาณ และสิ่งอำนวยความสะดวกที่สนับสนุนการดำเนินงานจึงเสนอให้มีการจัดสรรงบประมาณเพิ่มเติม เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินงาน ทั้งในด้านค่าใช้จ่ายในการอบรมบุคลากร ยานพาหนะ ค่าเดินทาง ค่าสื่ออุปกรณ์และเทคโนโลยีต่างๆ รวมถึงการจัดการอบรมประชุมปฏิบัติการ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคลากรทั้งในและนอกองค์กร

5. ด้านนโยบายของผู้บริหาร ผู้บริหารระดับสูง ไม่เห็นความสำคัญและไม่ให้การสนับสนุน ทำให้ผู้ปฏิบัติงานขาดขวัญและกำลังใจ จึงได้เสนอให้มีการสร้างความตระหนักแก่ผู้บริหาร เพื่อจะได้ลงมือดูแลการปฏิบัติงานของบุคลากรในด้านนี้อย่างจริงจังและทั่วถึง เช่น มีการกำหนดนโยบาย แผนงาน และแนวปฏิบัติที่ชัดเจน มีการติดตามประเมินผล ช่วยเหลือดูแลการแก้ปัญหาอย่างจริงจัง เพื่อให้หน่วยปฏิบัติ และบุคลากรมีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานทุกๆ ด้าน อันเกี่ยวกับงานประกันคุณภาพการศึกษาได้อย่างเต็มที่

ข้อเสนอแนะในการวิจัย คือ เขตพื้นที่การศึกษาต่างๆ ควรนำตัวบ่งชี้สำหรับประเมินผลการปฏิบัติงานและเครื่องมือวิจัย (แบบประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรในเขตพื้นที่การศึกษา) ไปใช้เป็นแนวทางในการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรในเขตพื้นที่การศึกษาของตน โดยปฏิบัติตามคำชี้แจงในคู่มือ ซึ่งแนะนำวิธีการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์และแปลผลไว้อย่างสมบูรณ์ อันนับว่าเป็นการช่วยให้เขตพื้นที่การศึกษาสามารถประเมินผลการปฏิบัติงานของตนเองและปรับปรุงข้อบกพร่องต่างๆ ได้อย่างต่อเนื่อง อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาประสิทธิผลการปฏิบัติงานของเขตพื้นที่การศึกษาให้ยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- นงราม เศรษฐพานิช และสุวิมล ว่องวาณิช. (2547). **เอกสารประกอบการสอนวิชาวิธีวิทยาการประกันคุณภาพการศึกษา เรื่องการประกันคุณภาพการศึกษา. (อัตสำเนา).**
- ปฏิรูปการศึกษา,สำนักงาน. (2545). **วิจัยเพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้สำหรับการประเมินคุณภาพการบริหารและการจัดการเขตพื้นที่การศึกษา. (อัตสำเนา).**
- วัฒนา สุขศิริ. (2549). **การวิเคราะห์องค์ประกอบที่เหมาะสมในการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**
- วิชาการ, กรม (2546). **พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 และกระทรวงแบ่งส่วนราชการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.**
- ศิริชัย กาญจนวาสี. (2546). **การพัฒนาดัชนีวัดคุณภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรทางการศึกษา กรุงเทพฯ: วารสารครุศาสตร์, 31, 3(มี.ค. - มิ.ย.).**
- ศิริชัย กาญจนวาสี. (2545). **ทฤษฎีการประเมิน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.**
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. (2546). **คู่มือการปฏิบัติงาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา. (อัตสำเนา)**
- _____. (2546). **แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษาระยะ 3 ปี ของกระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ. 2547-2549) กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.**
- ศึกษาธิการ, สำนักงานปลัดกระทรวง. (2542). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.**
- สุวิมล ว่องวาณิช. (2547). **เอกสารประกอบการบรรยายวิชา 2702663 QA MET ED วิธีวิทยาการประกันคุณภาพการศึกษา. กรุงเทพฯ: ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (อัตสำเนา).**

Development of English Curriculum Using Learner-Centered Innovation with the Cooperation of Rajamangala University of Technology Lanna Network

*Pornhathai Tanjitanont**

ABSTRACT

The purposes of this research were to develop the English 1 curriculum using Learner-Centered Innovation (LCI) with the cooperation of Rajamangala University of Technology Lanna (RMUTL) network, to study the results of using the LCI curriculum and to study the opinions of RMUTL network regarding the curriculum implementation. The target group was comprised of 30 undergraduate students majoring in Management who enrolled in the English 1 course in the first semester of the 2006 academic year at Rajamangala University of Technology Lanna. The research instruments were classified into 3 groups: 1) the instruments used before implementing the LCI consisted of teachers' needs survey, learners' needs survey and English language-skill tests; 2) the instruments used while implementing the LCI consisted of learner-centered lesson plans, a curriculum evaluation form, English skill evaluation forms, a learning behavior evaluation form, a self-evaluation form and learning logs; 3) the instruments used after implementing the LCI consisted of English skill tests, a curriculum evaluation form for the learner and a curriculum evaluation form for the RMUTL network. The data obtained were analyzed by doing content analysis, finding frequency, percentage, mean and standard deviation. The results of this research were the following:

1. Results of the English 1 curriculum evaluation by the experts is very effective ($\mu = 4.58$). For learners, the curriculum is very appropriate ($\mu = 3.82$).

2. The results of the LCI implementation are the following:

2.1 The learners' behavior overall is at the level of ($\mu = 1.52$) except the self-assessment average which is ($\mu = 1.16$). All of them meet the set criterion ($\mu = 1.00$).

2.2 After learning through the LCI, the mean scores of the learners' English language skill ability is 61.10 (76.38 percent) and higher than before using the LCI. The percentage of mean scores of the learners' English language skill ability while learning through the LCI is 70.75. The percentage of mean scores of writing, listening-speaking and reading skills are 74.45, 71.53 and 67.50 respectively and considered as good level. All of them meet the set criterion (60 percent).

2.3 The learners' attitude towards learning the English language as a whole is at the very good level including the terms of good perception towards learning the English 1 course (88.57 percent), self learning ability (82.66 percent), and knowledge and experience obtained from learning through the LCI (82.33 percent), respectively.

* *Ph.D. in Curriculum and Instruction, Chiang Mai University*

3. The opinions of the RMUTL network are summarized as follows:

3.1 Learning strategies should be taught while implementing the curriculum in order to help learners select the learning techniques appropriately.

3.2 The curriculum should be emphasized on learners' learning process and communication. It should be flexible so that the instructor can adjust the activities appropriate to the learners' needs and interests. And the learners are given opportunities to learn by themselves.

3.3 The learners should be involved in using the English skills through different kinds of activities such as big group, small group, peer group and individual activity inside and outside the classroom.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรวิชาภาษาอังกฤษ 1 โดยใช้วัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญภายใต้ความร่วมมือของเครือข่ายมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เพื่อศึกษาผลการใช้วัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและเพื่อศึกษาความคิดเห็นของเครือข่ายมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนามีต่อการใช้วัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรีจำนวน 30 คนที่เรียนวิชาภาษาอังกฤษ 1 ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2549 สาขาวิชาการจัดการคณะวิชาบริหารธุรกิจของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาวิทยาเขตภาคพายัพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ 1) เครื่องมือที่ใช้ก่อนการใช้วัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ประกอบด้วย แบบสำรวจการจัดการเรียนรู้ของผู้สอนวิชาภาษาอังกฤษ 1 แบบสำรวจความต้องการของผู้เรียนต่อการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ 1 และแบบทดสอบวัดทักษะการฟัง พูด อ่าน และเขียนภาษาอังกฤษก่อนการเรียน 2) เครื่องมือที่ใช้ระหว่างการใช้วัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ประกอบด้วย แผนจัดการเรียนรู้ แบบประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตร แบบทดสอบวัดทักษะการฟัง พูด อ่าน และเขียนภาษาอังกฤษ แบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ แบบประเมินตนเอง และแบบบันทึกการเรียนรู้ของตนเอง 3) เครื่องมือที่ใช้หลังการใช้วัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ประกอบด้วย แบบทดสอบวัดทักษะการฟัง พูด อ่าน และเขียนภาษาอังกฤษหลังการเรียน แบบประเมินผลการใช้หลักสูตรวิชาภาษาอังกฤษ 1 สำหรับผู้เรียน และแบบสอบถามความคิดเห็นของเครือข่ายมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนามีต่อการใช้วัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา และหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ผลการประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรวิชาภาษาอังกฤษ 1 โดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่าหลักสูตรที่ใช้มีประสิทธิภาพสูงสุด ($\mu = 4.58$) และผลจากการประเมินหลักสูตรที่ได้จากความคิดเห็นของผู้เรียนพบว่า หลักสูตรมีความเหมาะสมในระดับมาก ($\mu = 3.82$)

2. ผลการใช้วัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญพบว่า

2.1 พฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยรวมในทุกด้านอยู่ในระดับดี ($\mu = 1.52$) ยกเว้นด้านการประเมินตนเองอยู่ในระดับพอใช้ ($\mu = 1.16$) แต่ก็ยังผ่านเกณฑ์การประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้ที่กำหนดคือ $\mu = 1.00$

2.2 ความสามารถในการใช้ทักษะภาษาอังกฤษของผู้เรียนหลังจากใช้วัตกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 61.10 (คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 76.38) ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษสูงกว่าก่อนการเรียน ความสามารถในการใช้ทักษะภาษาอังกฤษของผู้เรียนระหว่างเรียนโดยใช้วัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยรวมอยู่ในระดับดี (คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 70.75) โดยมีทักษะการฟัง-พูด อยู่ในระดับดี มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 71.53 มีทักษะการอ่านและเขียนอยู่ในระดับดี มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 67.50 และ 74.45 ตามลำดับ ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์การประเมินผลที่กำหนดไว้คือ ร้อยละ 60

2.3 เจตคติของผู้เรียนต่อการเรียนภาษาอังกฤษโดยรวมอยู่ในระดับดีมากทั้ง 3 ด้าน คือความรู้สึที่ดีต่อการเรียน วิชาภาษาอังกฤษ 1 (ร้อยละ 85.57) ความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง (ร้อยละ 82.66) และความรู้และประสบการณ์ ที่ได้จากการเรียน (ร้อยละ 82.33)

3. ความคิดเห็นของเครือข่ายมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาต่อหลักสูตรที่ใช้ในวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สรุปได้ดังนี้

3.1 ควรจัดให้มีการฝึกเทคนิควิธีการเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของการสอนภาษา และให้ผู้เรียนสามารถเลือกใช้เทคนิค วิธีการเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

3.2 หลักสูตรควรมุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้และการสื่อสารของผู้เรียน บทเรียนควรมีความยืดหยุ่นให้ผู้สอน สามารถปรับเปลี่ยนกิจกรรมให้เหมาะสมกับความสนใจ ความสามารถ และความต้องการของกลุ่มผู้เรียนที่สอน ให้ผู้เรียนมี โอกาสทดลองเรียนรู้และค้นพบความรู้ด้วยตนเอง

3.3 กิจกรรมการเรียนการสอนควรเอื้อให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการใช้ทักษะทางภาษาจากการทำกิจกรรมอย่าง หลากหลายทั้งกลุ่มใหญ่ กลุ่มเล็ก กิจกรรมคู่ และกิจกรรมเดี่ยว ทั้งภายในและนอกชั้นเรียน

Rationale and Significance of the Problem

In accordance with the rapid economic and social changes, there is an urgent need to reform education in Thailand focusing on learner-centered learning, self-directed learning and life-long learning. It is especially critical to design learner-centered innovations for developing students' English language learning and enhancing the learners' performance figures as highlighted in the Thai National Curriculum Reform of 1999. The emphasis is on shifting the teaching methods to a learner-centered approach. For higher education reform, curricular programs should be flexible for quality development of all graduates. Furthermore, the cooperative network development among universities and local institutions should be actively promoted. Seemahasarn (2003, pp. 7-9) stated that the curricula in all levels of education must be always improved or developed in order to be up-to-date and appropriate to the global social conditions, particularly in higher education. Universities or educational institutions need to develop academic quality to reach the international standard. Wiriyawechakul (1997) stated that one thing that was important to developing the internationalization of higher education was the students' English proficiency. Jareonwongsak (2000) agreed that English was very

important to students since most learning materials, journals, and other textbooks were in English. Thus, the excellence in students' English proficiency (listening, speaking, reading, and writing) is an important aim of higher education. (Srirat, 2004, p.1)

All universities should produce graduates with competency in English. This will serve as a tool for their academic and professional purposes. In addition, English can be a tool for effective communication. Thus, English courses are offered to students both as compulsory and elective subjects for tertiary education. English 1 is a course in General Education group for the first year of undergraduate students of Rajamangala University of Technology. The Educational Reform Act for higher education in 1999 upgraded Rajamangala Institute of Technology to comprise 9 universities since January 8, 2005. Rajamangala University of Technology Lanna (RMUTL) is one of the nine main universities consisting of 6 networking campuses located in the Northern region of Thailand: Chiang Rai, Nan, Chiang Mai, Lampang, Tak, and Phitsanulok. All of these campuses help one another on educational management and development in accordance with the National Education Act. Hence, it is a good opportunity for RMUTL to develop the curricula together with the

cooperation of RMUTL network. This truly reflects the campuses' and the learners' needs for effective learning in the same region. In addition, the teachers of each course have a chance to work together closely and continually in order to make the curricula more beneficial to the learners.

Based on the researchers' teaching experience and the results of the interviews conducted with teachers of English 1 in the previous academic year, the researcher found some limitations of the curricular programs concerning their application. Specifically, those limitations included the fact that some teachers could not develop students' critical thinking and learning strategies in accordance with constructivism. Moreover, the teaching and learning process of English 1 could not facilitate the learner English communication at a satisfactory level. The results of English 1 mid-term and final examinations of the first year undergraduate students of RMUTL in 2004 showed that the students had a low level of English ability, as evidenced by an average score that was lower than the standard criterion (60 percent).

Another necessary reason for the development of the English 1 curriculum is directly concerned with the learners' learning experience determined in the National Education Act of 1999, which is the first Education Act on education of the country for educational reform. Therefore, the educational institutions at all levels must implement the policy in order to truly achieve the educational development purposes. This begins with a reform focusing on the development of the learners as the center of learning, the development of the curricular program and the development of the teaching-learning process. These are essential tasks for teachers and concerned personnel who must work with quality under the philosophy of learner-centered instruction

A study of Winitchaikul, Wiriyachitra and Chaikitmongkol (2002, p.25) proposed that an effective

teaching-learning method should focus on learner-centered instruction and it should give the learners' experiences in using the English language for communication. The researcher realized that the learning process focusing on learner-centeredness is the most appropriate for teaching and learning English as a second language. This conforms to the social age of learning, particularly on learning process for the students at the higher education level when they have the readiness and maturity for concept development or higher level thinking skills. These students have basic knowledge or previous experiences on language which can be drawn for language use. They can also choose the strategies suited to them for learning or constructing knowledge. Another aspect is that students at the higher education level have the characteristics of high responsibility and leadership and they also have goals in learning, such as to pursue their study or to work. This contributes to their desire to know how to learn or find knowledge independently, whereas teachers act as facilitators suggesting to student how to think, do, solve problems and improve themselves. Students' ability to learn independently truly makes them fully develop themselves and succeed in learning through various activities in which they participate. In addition, students at the higher education level have a high level of intellectual development in which they can participate in learning activities that promote their thinking, analyzing, and evaluating skills. They also realize the value of group roles toward their learning experience and that of others. Thus, they are likely to have readiness that contributes to successful learner-centered instruction. They can also apply their knowledge to actual situations and to adjust themselves to their environment. This is a true principle of the learner-centered instruction.

According to the theoretical concepts concerning the learner-centered learning process, it was found that the learning process must conform to learning

principles in which each one has theoretical concept as a basis. The following are the principal theories supporting the learner-centered learning process: 1) Cooperative Learning Theory is the basis for learning process in which the learners must be responsible for their learning. They have participation and interaction among their groups. Johnson (1994) stated that this theory focused on interaction among learners. 2) Metacognition Theory is relevant to the thinking approach supporting learner-centered learning that provides learners with learning strategies as tools for finding knowledge. Knuth & Jones (1991) defined the metacognitive strategy as a self-thinking process and learning arrangement. 3) Constructivism Theory is the basis for the learning process that helps the learners construct, understand and discover knowledge by themselves. Bruner (1997) stated that Constructivism Theory was the theory of acquisition based on learners' participation in the process of solving problems, analytical thinking and learning activities. Learners construct their own knowledge by examining their own ideas, beliefs and knowledge. They adapt and combine their newly obtained knowledge with the existing knowledge they have had. 4) Constructionism Theory is developed from constructivism theory. Wortham (2001) cited that practices of education were typically linked to an assumptive network, that is, a shared discourse about the nature of human beings, their capacities and their relationship with the world and each other. The Constructionism Theory focuses on the promotion of the learners' relationship and social skills. Learners have opportunities to acquire thinking skills and use them for creating tasks using the appropriate media and technology. This promotes the learners' creativity to do something new and meaningful to them.

The researcher was interested in preparing the learning process based on the concept of those theories focusing on learner-centeredness for English 1. The researcher developed the Learner-Centered

Innovation (LCI) in the form of the lesson plans with the cooperation of RMUTL network. It aimed to develop classroom action research for quality English curriculum development using LCI. This research is also a pilot study leading to the curriculum development of other subjects and also the academic coordination among the RMUTL campuses in the form of networking for developing the potential of the learners and teachers of all those campuses.

Purpose of the Study

The purposes of this research were as follows:

1. To develop the English 1 curriculum using Learner-Centered Innovation with the cooperation of Rajamangala University of Technology Lanna network;
2. To study the results of using Learner-Centered Innovation;
3. To study the opinions of Rajamangala University of Technology Lanna network toward the Learner-Centered Innovation curriculum implementation.

Scope of the Study

Population

The population of this research was the first year undergraduate students of RMUTL enrolled in English 1 course in the first semester of the 2006 academic year.

Content

The content included in this research was the investigation of basic data needed for the syllabus development of English 1 course, the surveys of problem conditions and learners' needs, the learning process condition of the teachers who were teaching English 1, the learning content obtained from course descriptions, the course objectives of English 1, the learners' needs in learning English 1, the selected learning methods focusing on learning strategies and learner-centered process based on Cooperative Learning Theory, Metacognition Theory, Constructivism

Theory and Constructionism Theory, the preparation of LCI lesson plans regarding Learner-Centered Innovation, the implementation of the English 1 curriculum and the evaluation of the English 1 curriculum implementation.

Methodology

The methodology was conducted according to the purposes of the study. Learner-Centered Innovation (LCI) was implemented through English language teaching and learning in the classroom with 30 undergraduate students majoring in Management enrolled in the English I course in the first semester of the 2006 academic year at Rajamangala University of Technology, Lanna. The research instruments were classified into 3 groups: 1) the instruments used before implementing the LCI consist of teachers' needs survey, learners' needs survey and English language-skill tests; 2) the instruments used while implementing the LCI consist of learner-centered lesson plans, a curriculum evaluation form, English skill evaluation forms, a learning behavior evaluation form, a self-evaluation form and learning logs and; 3) the instruments used after implementing the LCI consisted of English skill tests, a curriculum evaluation form for the learner and a curriculum evaluation form for the RMUTL network.

Data Collection

This study was conducted to develop the English 1 curriculum using the LCI. The researcher collected data as planned in the procedures of research which were divided into 3 phases as follows:

Phase I: preparation for planning and developing the LCI curriculum of English 1

1. The establishment of a core network for developing the English 1 curriculum
2. The study of basic information essential to develop the curriculum

3. The study of documents, textbooks, and research concerned with curriculum development and the learning process focusing on learner-centered instruction

4. The seminar meeting of the RMUTL network at Rajamangala University of Technology Lanna

5. Key persons of the RMUTL network's participation in developing the proto-syllabus of English 1 focusing on learner-centered instruction leading to the procedures of making the lesson plans

6. The construction of the research instruments used for collecting data by the researcher

Experiments were conducted on the samples for trying the research instrument out in the second semester of the 2005 academic year so as to investigate the quality of the instrument and adjusted them before being used with the target group in the first semester of the 2006 academic year.

Phase II: Implementation of the English 1 curriculum and the monitoring of implementation result

The researcher was involved in the core network of RMUTL Chiang Mai campus and implemented the LCI which was developed and applied to the target group in the first semester of 2006. The researcher developed the LCI based on the 4 theories; Metacognition Theory (T1), Cooperative Learning Theory (T2), Constructivism Theory (T3) and Constructionism Theory (T4) The LCI also focused on the 3L's principles; Learning how to learn for constructing their own knowledge, Learning by thinking and doing (The learners were encouraged to practice with interaction and knowledge exchange from activities and strategies promoting their thinking skills) and Learning by applying (The learners learned from doing activities conducted and applied what they had learned). The researcher then applied the LCI in the learning process for implementing into 3 steps of learning activities; presentation, practice and production as shown in the following illustration of LCI implementation.

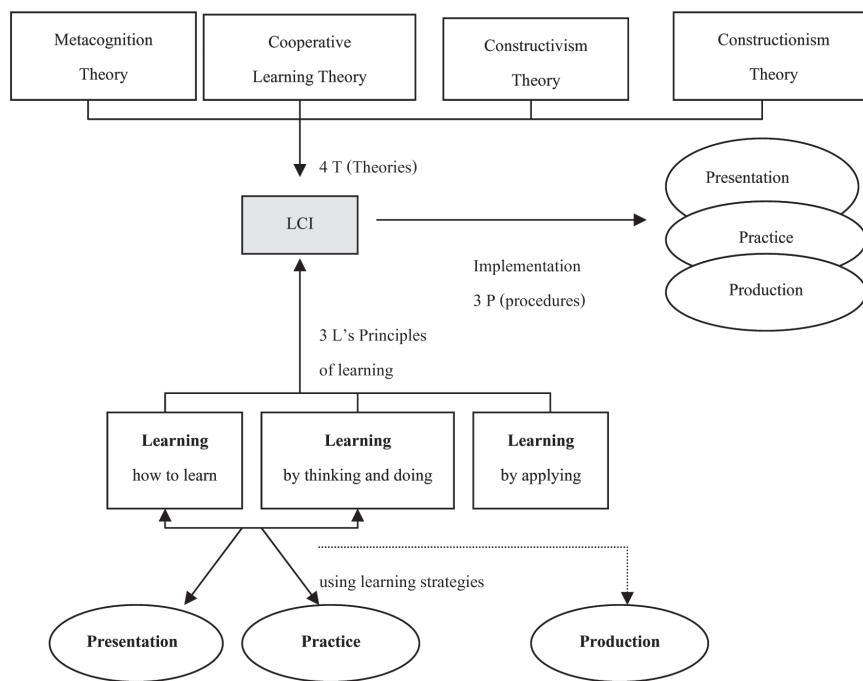

Illustration: The LCI Implementation by Pornhathai Tanjitanont (2006)

The researcher also monitored the LCI implementation results of the campus network throughout the first semester of 2006 and provided assistance, techniques, media and learning sources under the support of the administrators' campus networks.

Phase III: Evaluation of the LCI implementation and application for developing the English 1 curriculum

1) The data were collected by the researcher to analyze and conclude in accordance with the criterion of evaluating learning outcome in agreement with the RMUTL network.

2) The RMUTL network using the LCI curriculum was asked to present and discuss the results of the LCI implementation for concluding the guidelines for developing the English 1 curriculum.

Data analysis

The data analysis was divided into two categories: the quality of the research instruments and the data to response to the purposes of the research. The data obtained were analyzed by doing content

analysis, finding frequency, percentage, mean and standard deviation.

Conclusion and Discussion

The results of the study can be concluded and discussed following the purposes of this study:

1. Development of the English 1 Curriculum Using Learner-Centered Innovation (LCI)

The results obtained from the curriculum evaluation by the experts indicated that the English 1 curriculum was very effective. From the learners' opinions, the curriculum was very appropriate since it has been developed systematically and continuously. The basic data for developing the curriculum were gathered from the needs analysis of teachers' opinions on teaching-learning conditions and problems, and from the learners' opinions on English 1 learning before determining the course objectives, content, activities and evaluation. Therefore, the preparation of the teaching-learning process was relevant to learners' needs and the current teaching-learning situations. In

addition, the curriculum was developed by coordinating with the networking for English 1 curriculum development. The interested teachers teaching English 1 at RMUTL were invited to be the key persons of RMUTL network for developing the LCI of English 1. The curriculum was developed effectively with the cooperation of the RMUTL network which is the educational policy of RMUTL.

The development of English 1 curriculum, RMUTL network took part in the process of curriculum development as follows: 1) giving basic information about problems of the English 1 learning process and attending the seminar on designing the LCI and the proto-syllabus in the preparation phase for planning and developing the LCI curriculum of English 1; 2) implementing and monitoring the LCI among the RMUTL network by sharing teaching aids and exchanging teaching-learning techniques including the problems, and how to solve the problems of using each technique in the LCI implementation phase and the monitoring of LCI result; 3) presenting and discussing the results of the LCI implementation to be the guidelines for developing the English 1 curriculum in the phase of the evaluation of the LCI implementation, and the application for developing the English 1 curriculum. The RMUTL network's participation was an important factor that will affect the curriculum development.

Regarding the learners' participation, they were in the procedure of the English 1 curriculum development as follows:

1) In the preparation phase, learners gave information to the teacher for preparing the teaching-learning process through needs analysis, the researcher added enabling objectives about expressions on making requests and asking permissions as well as refusing and accepting requests which was applied to the presentation stage of lesson plan 2. The researcher also chose the learning contents related to the learners' interests applying to the activities in the presentation

or practice stage of lesson plans 7-14. Moreover, the learners had chances to do self-study from CAI, internet and learning resources outside the classroom in lesson plans 4 and 9. From the observation, it was found that most learners were much more interested in the content and activities in class and enthusiastic to study more.

2) In the LCI curriculum implementation, learners were the most important persons to provide information for developing the lesson plans while using LCI-From the observation of learners' behavior and learning problems in class, the researcher adapted and improved some parts of learning units when the problems occurred during the classroom activities and adapted the lesson plans after using them. The learners' responses, English skills, attitudes and the result of assessment obtained from each learning unit were considered in the adaptation of the lesson plans for further improvement. For example, most learners were shy to speak with unfamiliar friends, and to present their opinions. The researcher added the pair conversation after listening to the tape record and suggested the learning methods to them. The suggested techniques in lesson plan 1 are technique on sending and receiving information while listening and speaking and technique on solving the problems in listening and speaking. From the observation, the learners were more confident to speak and able to provide opinions. They could perform an adequate role-play in the lesson plans 2 and 3.

In lesson plan 5, the researcher found that learners had a lot of problems with vocabulary and reading comprehension, so they were given techniques for finding the meaning of vocabulary and reading technique. From observation in the later lesson plans, the learners could improve their reading comprehension and most of them could choose the technique for promoting their learning by themselves.

In lesson plan 7, learners had problems in

writing and presenting their tasks. They took a long time to write their work so the researcher trained them to use metacognitive strategy which consisted of planning, monitoring and self-evaluating in group work. Most of them had never done monitoring and self-evaluating. It took a lot of time for them to understand the concept. Thus, the researcher extended the time for practicing this strategy. Subjects were also assigned to do an oral presentation and report on how they planned, monitored and evaluated their writing. The purpose of doing this was to check the learners' application of metacognitive strategy in their English language learning. The researcher added more techniques on discussing and self-reporting to help them develop their listening-speaking, reading and writing skills. As a result, they could create their writing tasks and took less time in planning, monitoring and evaluating their work in lesson plans 6,7,10 and 12-14 respectively. They could also search information and use the technique on self-report for creating better paragraphs.

3) In the evaluation phase after the LCI implementation, learners also took part by providing their reflection and opinions on the English 1 curriculum implementation on 1) learning content; 2) teaching-learning process; 3) implementing of media and learning sources; 4) measurement and evaluation of language learning; 5) opinions toward English 1 curriculum; and 6) teaching learning process after learning through the LCI. From the observation, they were proud to participate and to have important roles in giving information for developing the curriculum they studied. As a result, most of them agreed that the English 1 curriculum was very appropriate and relevant to their needs.

2. Results of the LCI Implementation

2.1) Learners' behavior

The learners' behaviors on participation, "coordination, conclusion the body of knowledge, selection of learning methods, decision-making, problem solving and self-evaluation met the criterion.

The learners' learning behavior through the LCI was evaluated as learner-centeredness because the innovation used in this teaching-learning process truly promoted the learners' behavior on physical, emotional, social and intellectual participation. The LCI also promoted learners to choose how to learn and to do self-evaluation. They could select their learning methods. Besides, the LCI promotes the learners to construct their own knowledge. They could conclude the body of knowledge by examining their own ideas, beliefs and experiences. They could also combine their knowledge with the existing knowledge or background knowledge they have. Furthermore, the LCI promoted the learners to construct the body of knowledge by continuously practicing their critical thinking and self-evaluation skills. The learners could decide, solve the problem and self-evaluate by linking their existing knowledge to the new one. They could express their opinions and learn how to solve the problems by using their higher level thinking. All of the learners' behaviors through the LCI were the learning outcomes related to the learning principles based on the Cooperative Learning, Metacognition, Constructivism and Constructionism Theory.

The teacher's role in the LCI class was as a facilitator. The learners felt more comfortable learning and enjoyed doing the tasks. In addition, the learners were fully given opportunities to learn independently in the well-facilitated learning environments. Moreover, the teaching-learning activities were well prepared in accordance with the learning objectives emphasizing the daily life communication. Since the learning strategies were included in their teaching-learning method, the learners truly had opportunities to become more self-directed learners. The learners knew how to learn and finish the given tasks by using learning strategies. This conforms with a study of Hismanoglu (2000) which concluded that successful language learners usually use various learning strategies, and they are able to select the appropriate strategies for their self-

learning. From the observation in the aspect of self-evaluation, the learners' problems at the first practice were not able to explain and report on how they use learning strategies. Being not able to use learning strategies well in the first stage of using LCI, it can affect their self-evaluation. It is in accordance with the evaluation of learners' behaviors by the experts finding that the learners' self-evaluation was at moderate level. Thus, the researcher provided more opportunities for the learners to discuss and review about learning and learning strategies. They also had more chances to practice techniques for discussing, solving problems and self-reporting. Consequently, they learned how to evaluate themselves on using learning strategies more and the level of their self-evaluation was increased.

In conclusion, the impact of the LCI on students' learning behavior was found to be effective. This implied that quality level of learning behavior truly focused on learners. The major influences were that the classroom activities provided students with opportunities for participation, cooperative learning, selection of learning methods, self-conclusion of acquired knowledge, self-decision making and self-evaluation, which were important aspects of learning process focusing on learner-centeredness.

2.2) Learners' English language ability

The learners' English language ability while using LCI as a whole met the established criterion. Learning through use of the LCI English language was determined to be higher than before using the LCI. This was because the researcher designed and developed the English 1 curriculum to be focused on learners. The researcher always believed that all learners could learn and develop themselves so they should be promoted and naturally developed. Although they have individual differences, the learning process must support learners to have more development on physical, intellectual, emotional, and social skills. The application of innovation and the selection of learning styles, including various teaching methods

in this study was based on the appropriateness and relevance to learning content and learners' conditions. Furthermore, the teacher must provide learning sources in the university, families, communities and various places. Environmental conditions on objects and personnel around learners can be applied as learning sources that learners can practice through observation, questioning, investigating, discussing, concluding, presenting and self-reporting, etc. These are meaningful learning elements from direct experiences and which supports learners to develop their physical, intellectual, emotional and social skills at the same time. For this learning process, the researchers' role was motivating, providing suggestions, moral support, and learning together on new situations. This learning atmosphere promoted the learners' eagerness to learn and to investigate new knowledge. They were also helped to seek for new knowledge appropriate to their needs. The important thing is that the researcher encourages the learners to use thinking and analyzing process to do tasks while working with their friends, planning on working, selecting methods of co-working, discussing for constructive tasks, carrying on the tasks in accordance with their plan, and effective co-evaluating both in an analysis and formulation of facts and other important information to get the new body of knowledge which can be applied to their individual real life

The learners' language skills while using the LCI as a whole was determined to be adequate. Most of the learners were at good level of the 4 language skills whereas a few of them are at moderate level. This could be as a result of the teaching-learning process focusing on experiential learning or learning by doing. They learn from the given tasks in the forms of group work, peer group, and individual under the learning theories for language teaching that focuses on learner-centered such as cooperative learning theory, metacognition theory, constructivism theory and constructionism theory. The researcher used the

various activities and learning strategies for promoting the learners' English language skills for communication in order to achieve the learning objectives as follows:

To promote listening-speaking skills, the researchers use the whole language approach as a specific strategy for language teaching that focuses on learner-centered. The lesson begins with what the learners know and the activities are prepared based on the interest of the learners. Thus, the researcher can develop or construct the learning materials that help the learners gain their knowledge. The researcher facilitates learning experience that makes them see the concept of the content before learning. Besides, the researcher encourages learners to participate in group discussion to develop speaking skill and self-confidence through the activities emphasizing group dynamics. These help the learners have creative thinking skills on listening and speaking. Moreover, the researcher uses the communicative strategies as techniques to convey meanings in a situation that the learners are encountering problems and feel difficult due to inadequate knowledge of English language.

From the observation while using LCI, it was found that the learners used the following techniques to develop their listening-speaking skills: 1) techniques on the sending-receiving information while listening, i.e. guessing the meaning of vocabulary or content and questioning in mind while listening; 2) techniques on analyses and provision of reasons, i.e. the connection of what it is being heard to what it has been known before for better understanding or the conclusion of what the speaker is trying to convey even though the speaker does not speak directly; 3) techniques on solving the problems in listening, i.e. questioning, or requesting the speaker to repeat when not understood; 4) techniques concerning with practice, i.e. tape recording and listening to what the learners have recorded for improvement or listening to foreigners speaking in the tape recorder or movies; 5) techniques on sending-receiving information while speaking, i.e.

the memory of vocabulary or correct English expression to be in accordance with the situations for language use and those who talk to; 6) techniques on solving the problem in speaking, such as being unable to memorize the vocabulary or appropriate expression while speaking can be avoided by using the description of characteristics or situations. Gesture can be also used as well as word spelling; 7) techniques used in speaking practice, i.e. pronunciation or sound production after the teacher and finding opportunities to talk to foreigners in the real situations. This can support that the learners can construct their own knowledge and self learning. They are considered as self-directed learners which is the highlight of learner-centeredness.

To promote reading and writing skills, the researcher used metacognitive strategy as a learning strategy promoting on problem-solving and focusing on learners' behaviors in which the learners use this strategy for controlling, planning, monitoring and self-evaluating on learning performance for developing the learners' reading and writing skills. For developing the learners' reading skill, the researcher advised the learners to set the objectives of reading and plan what they want to read about. After reading, the learners check the answers to monitor it. And then revise and correct the mistakes before self-report to the class. As for developing the learners' writing skill, the learners are asked to set the objectives of writing and plan what they want to write about. After writing the tasks, the learners use the checklists to monitor and then revise and correct the mistakes before writing self-report to the teacher or present to class about their learning including planning, monitoring and evaluating. After using the metacognitive strategies, the learners' English reading and writing are increased. This conforms with La-ongthong's (2002) and Tanjitanont (2004) finding that the English reading comprehension of the students' was higher after using metacognitive strategies and higher than the set criterion. Likewise,

Utthangkorn's (2003) found that the English writing ability of the students was higher after using metacognitive strategies. Besides, the researcher arranged language learning using GSK strategies on the instruction of reading and writing a summary together with the combination of 3 types of reading and writing strategies: Gist, KWL, and SSW. Gist is a reading strategy focusing on getting main idea when first reading. KWL (Know Want to Know and Learn) is a strategy providing the learners to apply existing knowledge to their ability to get main ideas in order to write a summary. SSW (Sustained Summary Writing) focusing on writing a summary from the information which has been memorized within 10 minutes without reading the information again. This is the stage of checking students' comprehension towards what they have read. It was found that the learners who had been taught using GSK performed better in the English reading comprehension and abridgement writing than those before using the GSK. Moreover, the researcher used the knowledge-based tasks as the learning method and the learning basis that the learners must use learning strategies in controlling writing process. That is, the learners are able to identify the objectives of writing kinds or types of writing and steps of writing. The learners knew how to write according a fixed situation. The researcher also trained them about detail planning of a task rather than telling them only a topic. Thus, the learners had task knowledge; that is, they know objectives of writing task, method of writing task planning, collection of concepts, and writing task evaluation. These help the learners have higher writing scores.

However, it was observed that the practice stage in lesson plan 8 obtained a mean value of effectiveness lower than other steps and other lesson plans. This is because learners were not accustomed to the K-W-L-H technique and it was the first practice of this technique. Moreover, they did not have enough skill on discussion and some groups were not

confident to present their ideas. Thus, the researcher used questioning method to stimulate them to answer and suggested them more technique on discussing. They were assigned to practice self-summary writing by writing a comparative diagram or mind mapping. They were also asked to help one another to do summary writing on the whiteboard together with practicing group discussion. This helps learners have better understand on the learning techniques. They could write better summary in the later tasks. From this case, teachers can use any technique to solve the problems that may take place.

Another observation found that lesson plan 6 was the most effective since the researcher added thinking skill practice from learners through class discussion. The discussion was about describing objects and the determination of learning objectives. The learners make decisions on choosing the object to describe leading to the presentation stage. Moreover, the researcher adapted learning activities on describing objects through different techniques in the classroom. The techniques focused on pair activities which learners also compared their tasks with their partners. Additionally, learners must discuss finding the correct answers. In the production stage, the researcher adapted activities in the last part of the classroom activities. That is, learners are given more reading technique and guideline for their task production. Later, learners can make decision on writing description related to the determined tasks. Moreover, learners are provided an opportunity to do free writing which they did after class schedule. On the last part of the classroom activities they also practiced technique on solving problems and to write a descriptive paragraph of the lost objects. After that, learners exchanged their tasks with their classmates for the evaluation by using rubrics. Learners used rubrics to enhance their writing skill level. Rubrics are also used as media for promoting learners' relationship and social skills based on the relation characteristic of constructionism. Beside, learners

gave feedback and opinions through the checklist form. This activity is also aimed to promote learners to help one another on the improvement of their tasks to meet the grade or marks they set. This is relevant to learners' needs which is to get more marks, to have opportunity to improve and to create their tasks through activities. They had the chance to participate in the learning and evaluation process. The evaluation process included authentic assessment and self-evaluation. These activities support the learners to get higher marks in writing tests. They have better writing skill than reading skill ability as shown in the result of this study.

From the observation while using LCI, it was found that the learners used learning technique advised by the researcher which could be the important factors to promote their reading and writing skills as follows: 1) techniques on receiving information while reading, i.e. looking at pictures or reading the headline and then connect it to what they have already known for creative arrangement of the meaning in the content; 2) techniques on the arrangement for information, i.e. underlining the sentence or marking a symbol at main ideas presenting in the text, making diagrams or tables to conclude what have been read either in Thai or English, techniques on solving problem on vocabulary in reading, i.e. guessing the meaning through contextual and structural analyses and using a dictionary; 4) techniques that should be used directly in writing skill, i.e. analyses for giving reasons as language learners can observe and make conclusion on grammar rules on the sentence structure level from what it is being read to enrich knowledge on grammar rules; 5) techniques on reviewing and practicing, i.e. learners prepare to have grammar notebook for grammar rules note taking; 6) techniques on solving problems of writing, i.e. learners are suggested to have grammar textbook with them so that they can use it when having problems in writing. These techniques and strategies help them to improve their English language skill and

become self-directed learner as highlighted in this LCI.

2.3) Learners' attitude towards English learning

Learners' attitude towards English learning is at very good level in terms of self-learning ability, knowledge and experiences achieved from learning and perception towards learning English 1. Since the learners learn through experiential learning, their learning outcomes show the improvement of their English learning. They can also use their previous knowledge to understand to get more meaning by relating the previous one to the new knowledge. The learners are encouraged to participate in finding solution and to conclude it by themselves. This helped the learners correct their own mistakes and a self-evaluation of their own tasks which are the characters of self-directed learners. The learners are provided learning activities that increase their enthusiastic and cooperation in learning English that help them see the importance of language for communication in daily life. This conforms with a study of Roger and Frank (1988 cited in Kamtathep, 1999) that the language used conformed with the actual situations could help the learners be aware of the importance of language learning that it can be used for communication in the actual situations. When the learners know how to learn by themselves that will make their attitudes toward language learning better and more positively. Moreover, the positive reinforcement from the learners can help them be more confident in using the English language which is another factor to help them increase their attitude towards English learning

3. Opinions of RMUTL Network towards the Curriculum Implementation

Opinions of RMUTL network using the LCI, indicated that the network should understand more about how to develop a learner-centered curriculum and how to apply the LCI from this study for their learners. The network also should be aware of the problems they may face while using the LCI. They

need to be prepared on how to solve the problems in advance before implementing the LCI curriculum. Moreover, the RMUTL network using the LCI had the opportunity to exchange their teacher-learning problems and technique with their network. They helped one another to solve the problems and to find methods for preventing the problems that may take place. Thus, most of them had positive opinions towards the LCI curriculum and had less problems with learning management after using the curriculum. This is supported by the analytical result of their opinions that they had fewer suggestions for improving the English 1 curriculum than other networks who didn't implement the LCI. The most important thing for working as a network is that there is a sharing of knowledge, information, experience and resources, and support for each other in academic affairs as well.

The English 1 curriculum development is also considered by the network as a very important aspect on the learning management which must be systematically and continuously developed and expanded to other subjects. The concerning agencies and personnel must work hand in hand; particularly, the teachers teaching the same subjects should be network for developing the LCI curriculum to be more appropriate and relevant to the learners in each region. This makes the learner-centered learning process achieve the goal and respond to the National Education Reform of Thailand.

Suggestions

1. Suggestions for Learning Management

1.1 Teachers should understand the principles of learning management and develop the lesson plans focusing on the Learner-Centered Innovation by selecting learning content and forms of teaching-learning which are in accordance with the needs and interests of the learners. Aside from the consideration on the results of the students' needs assessment, the teacher should observe and monitor the response

behaviors towards each lesson plan if the learners are interested in what they have informed in the needs assessment form. This is because needs of the learners reflected in the needs assessment form may not be in accordance with the actual needs in the classroom. Thus, the teacher should closely observe carefully use teaching-learning activities in order to be responsive to the learners' needs and make the lesson be more effective to the learners.

1.2 Teachers should create friendly atmosphere and familiarize learner with each other to improve their oral self-expression since the learners are not familiar with the form of teaching-learning activities. Thus, the teacher should not be so strict on the learners' oral presentation. The combination of the Thai and English languages should be acceptable. In addition, the teacher can observe their presentation and help the learners feel free to exchange their opinions or ideas in the classroom. The teacher may ask learners to sit in the U-shape and let them sit at their seats presenting their tasks.

1.3 The teacher should create learners' positive attitude towards the English teaching and learning by using interesting activities focusing on learner-centered such as question-based learning, cooperative learning, interactive group process, group discussion, think-pair shared, tree diagram writing of concepts or relations, role play, Know Want to know and Learn (KWL), GSK and metacognitive strategies. However, there were some constraints and problems at the initial stage of the application of KWL, GSK and metacognitive strategies. This is because the teacher lacked motivation to urge the learners to learn in each step of the teaching-learning activities and the learners were not used to learning through these strategies. Thus, it was time consuming in explaining and practicing so much. Besides, the teacher must play an important role as facilitator and counselor during the practice of the stated strategies. Besides, the teacher should know and understand the strength of each

technique and method and the teacher must always observe individual differences of each learner and be flexible. Moreover, the teacher should be aware of the intellectual differences among learners by determining the period of time suitable to the characteristics of most learners and time should be flexible for slow learners.

1.4 Since important factors affecting learning achievement are learning processes and Learner-Centered Innovation, the processes of measurement and evaluation should be changed. That is, the teacher should not only measure learning achievement through mid-term and final examination but also during classroom activities for the measurement of learning process development. In addition, the teacher should use techniques on learning evaluation, which the learners are able to find by themselves about their weakness and strength on the four language skills. The obtained score identifies their understanding of the test. Written report or oral report about their learning achievement reflect their capabilities. Furthermore, short quizzes should always be conducted periodically and class attendance should be scored as well as attending study room or self access center in addition to assigned tasks.

2. Suggestions for Development of Curriculum and teaching-Learning Innovation

2.1 Seminars and training on curriculum development should be provided. Also, curriculum documents should be prepared and distributed to lecturers of each subject in higher education level so that they will have better understanding on the principles, goals and objectives of the curricular programs. Besides, it will be a guideline for preparing course description suitable to the context of each educational institute.

2.2 Teaching aids and learning sources should be promoted particularly on technology that can meet the needs of future learning. Learners can learn by themselves with the assistance of modern teaching

aids and various learning sources. This helps learners develop disciplines and be industrious or become aware of educational innovation.

2.3 There should be learning aid development and more English learning sources. This may be in the forms of general learning aids, learning sources like tourist spots and technology for communicative innovation. Scholars, experts, parents and local resource persons should be encouraged to participate in the development of learning aids and learning sources for more effective learning.

2.4 There should be the development or improvement on the effective methods of measurement and evaluation on English learning achievement. This should focus on the evaluation from actual situations or various data obtained from learners and it can be done with the participation of concerned personnel and learners. Results of the evaluation can be used for the development of teaching- learning activities.

2.5 Learning network on English language usage and the development of teaching-learning innovation should be promoted. The group of teachers in the institute should be working together to share or exchange information about curriculum and instruction as a network. It can start with inviting the group of teachers teaching in the same educational region and then expanding to other regions and up to national level.

3. Suggestions for Further Research

3.1 Research on the development of curriculum and instruction particularly research on the English language should be conducted more widely in order to develop the English language learning in accordance with the modern learning age;

3.2 Investigate results of the activities focusing on learner-centered with different methods of learning in order to select the best teaching-learning activities suitable to the learners;

3.3 Develop learning management innovation

focusing on learner-centered, learning courses, and learners in all levels of education;

3.4 Conduct research regarding curriculum development focusing on learner-centered in other subjects in order to update the curriculum in all levels of education;

3.5 Conduct research on the investigation of

networking style affecting the highest efficiency of the educational management in different levels of education.

References

- Bruner, J.T. (1997). *Education and the brain: A bridge too far*. *Educational Researcher*, 26(8): 4-16.
- Hismanoglu, M. (2000). *Language learning strategies in foreign language learning and teaching*. *The Internet TESL Journal*, 6 (8). [Online]. Available: <http://iteslj.org/Articles/Hismanoglu-Strategies.html>. (6 August 2000). <http://www.cdli.ca/~elmurphy/emurphy/cle2.html>. <http://www.cdli.ca/~elmurphy/emurphy/papert.html>. [Retrieved: March 20, 2003]. <http://www.hawaii.edu/math-science/standards.97/f6c2a.htm>. [Retrieved: March10, 2003].
- Jareonwongsak, K. (2000). *Network management: Strategies for the success of educational reform*. Bangkok: Sulcess Media.
- Kamtatthep, P. (1999). *The development of English lessons through local materials for the students of Mathayom Suksa 3*. Graduate School, Chiang Mai University.
- Knuth, R.A. & Jones, B.F. (1991). "What does research say about reading?" [Online]. Available: http://www.ncrel.org/sdrs/areas/stw_esys/str_read.html
- Seemahasarn, A. (2003). *School curriculum process: Approach to practice*. Bangkok : Book P.
- Tanjitanont, P. (2004). *The effect of an English reading comprehension instruction using Metacognitive strategies for undergraduate student of Rajamangala Institute of Technology, Nerthern Campus*. Chiang Mai: Rajamangala University of Technology Lanna.
- Winitchaikul, K., Wiriyachitra, A. & Chaikitmongkol, W. (2002). *Appropriate approaches to English language teaching and learning in the general educational curriculum of Chiang Mai University*. Chiang Mai: Chiang Mai University..
- Wortham, S. (2001). *Social construction and pedagogical practice*. In K.J. Gergen (Eds.), *Social construction in context*. London: SAGE.

Biographical Statement

Pornhathai Tanjitanont received a bachelor's degree with first class honors and also obtained M.Ed. degree from Chiang Mai University. She is currently working as an Associate Professor at the Department of Foreign Language, Faculty of General Education, Rajamangala University of Technology Lanna. She is pursuing in Ph.D. in Curriculum and Instruction at Chiang Mai University.

การพัฒนาเมืองและชุมชนอย่างยั่งยืนภายใต้แผนปฏิบัติการ 21 เขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: เทศบาลเมืองชัยภูมิ และเทศบาล ตำบลหนองสำโรง จังหวัดอุดรธานี*

The Development of Permanent Peaceful City and Community under Local Agenda 21 in the North-Eastern Region: Muang Chiayaphum Municipal and Nong-samrong Sub-district Municipal, Udon Thani Province

ดร. ประยุทธ ฐาสอน**

พศ. พสพมก ฐาสอน***

บทคัดย่อ

การศึกษาลักษณะการพัฒนาเมืองและชุมชนอย่างยั่งยืนภายใต้แผนปฏิบัติการ 21 เขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กรณีเทศบาลเมืองชัยภูมิและเทศบาลตำบลหนองสำโรง จ.อุดรธานีโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาการดำเนินงาน และระบบการพัฒนาเมืองและชุมชนอย่างยั่งยืนภายใต้แผนปฏิบัติการ 21 ระดับท้องถิ่น (Local Agenda 21) และ เสนอรูปแบบการพัฒนาเมืองและชุมชนอย่างยั่งยืน ภายใต้แผนปฏิบัติการ 21 ระดับท้องถิ่น สำหรับขอบเขตการวิจัย ศึกษาความจำเป็นและความสำคัญ องค์ประกอบของแผน 3 ประเด็น (ระยะแรกการทำแผน ระยะการนำแผนสู่การปฏิบัติ และการทำแผนในอนาคต) กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วยผู้นำชุมชน กรรมการชุมชนและผู้บริหารสังกัดเทศบาลเมืองชัยภูมิ และเทศบาลตำบลหนองสำโรง จังหวัดอุดรธานี เครื่องมือการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกตและแบบ สอบถาม ระยะเวลาการวิจัย ระหว่างเดือน พฤษภาคม-กันยายน 2549 การวิเคราะห์ข้อมูล หาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (SD.) และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's product moment correlation coefficient) ระหว่าง ตัวแปรต่างๆ สำหรับข้อมูลจากการสัมภาษณ์นำเสนอแบบบรรยายสรุปประเด็นตามกรอบของการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่าการดำเนินงานและระบบการพัฒนาเมืองและชุมชนอย่างยั่งยืนภายใต้แผนปฏิบัติการ 21 ระดับท้องถิ่น (Local Agenda 21) เกิดองค์ความรู้ทั้งภาครัฐและเอกชน มีการต่อยอดไปยังคนอื่นๆ จนได้ประโยชน์เกิดองค์กร แห่งการเรียนรู้ มีผู้นำเข้มแข็ง มีความรู้ความสามารถในการจัดทำแผน มีการพัฒนาชุมชน เกิดโครงการใหม่ๆ มีความ กระตือรือร้นในการทำงานทั้งเทศบาลและชุมชนมีการร่วมมือและพัฒนากระบวนการทำงานเป็นทีมมากขึ้นรูปแบบกระบวนการ ของวิทยากรมีความแปลกใหม่ หลากหลาย และเปิดโอกาสให้ชุมชนได้รับความรู้ กล้าพูด กล้าคิด กล้าแสดงออก ชุมชนได้ พัฒนาความคิด ทักษะคิด และรู้จักการมีส่วนร่วมในการทำงาน และ ชุมชนมีมุมมองต่อเทศบาลดีขึ้น

กรณีเทศบาลเมืองชัยภูมิ การดำเนินงานตามแผนพัฒนาเมืองและชุมชนอย่างยั่งยืน มีความสัมพันธ์ระหว่าง ขั้นตอนย่อยกับภาพรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเรียงตามลำดับคือ ระยะการนำแผนปฏิบัติการ 21 ระดับท้องถิ่นสู่การ ปฏิบัติแนวทางในอนาคตในการจัดทำแผนปฏิบัติการ 21 ระดับท้องถิ่น และ ระยะการจัดทำแผนปฏิบัติการระดับท้องถิ่น (LA21)

* ได้รับการสนับสนุนจากกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ปี พ.ศ. 2549

** อาจารย์ประจำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น (มอดินแดง) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

กรณีเทศบาลตำบลหนองสำโรง จังหวัดอุดรธานี การดำเนินงานตามแผนพัฒนาเมืองและชุมชนน่าอยู่อย่างยั่งยืน มีความสัมพันธ์ระหว่างขั้นตอนย่อยกับภาพรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเรียงตามลำดับคือ ระยะเวลา นำแผนปฏิบัติการ 21 ระดับท้องถิ่นสู่การปฏิบัติ ระยะเวลาจัดทำแผนปฏิบัติการระดับท้องถิ่น (LA21) และแนวทางในอนาคตในการทำแผนปฏิบัติการ 21 ระดับท้องถิ่น

สำหรับรูปแบบการพัฒนาเมืองและชุมชนน่าอยู่อย่างยั่งยืนภายใต้แผนปฏิบัติการ 21 ระดับท้องถิ่นมีองค์ประกอบหลัก 3 องค์ประกอบคือ องค์ประกอบแรก การเตรียมและจัดทำแผน (plan Formulation) ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อยต่างๆ ตามลำดับดังนี้ 1) ผู้รับผิดชอบหรือเจ้าภาพหลักในการทำแผนรวม/โครงการ 2) การสนับสนุนต่างๆที่ผลักดันให้เกิดแผนแบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน 3) หลักสูตร รูปแบบของแผนและวิทยากรกระบวนการ 4) ผู้มีส่วนร่วม สมาชิกหรือตัวแทนในการจัดทำแผน 5) ความสมบูรณ์และการใช้ประโยชน์ของโครงการตามแผน องค์ประกอบที่สอง การนำแผนไปใช้ ขยายแผนสู่การปฏิบัติ (plan Implementation) ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อยต่างๆตามลำดับดังนี้ 1) แผน โครงการที่พัฒนาชุมชนน่าอยู่ ด้าน สังคม ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง 2) ความเหมาะสมของแผนและสามารถนำเสนออนุมัติความเห็นชอบ ตามระบบงบประมาณเน้นผลงาน (Performance- Based Budgeting : PBB) ของหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3) แผน โครงการที่พัฒนาชุมชนน่าอยู่ด้าน เศรษฐกิจ อาชีพเสริม วิถีพอเพียง เพิ่มรายได้ 4) แผน โครงการที่พัฒนาชุมชนน่าอยู่ด้าน สิ่งแวดล้อม ดมลพิษต่างๆ เกษตรอินทรีย์ พื้นฟูแหล่งน้ำธรรมชาติทั้งในเขตเทศบาลหรือแหล่งต้นน้ำ เพื่ออุปโภค บริโภค หน้าบ้านน่ามอง ชุมชนสีเขียว เป็นต้น 5) การสนับสนุนด้านงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ต่อโครงการตามแผน ทั้งจากเทศบาล ทสจ. สสภ. และหน่วยราชการในท้องถิ่นอื่นๆ ในลักษณะพหุภาคี โดยยึดพื้นที่ชุมชนเป็นฐาน องค์ประกอบที่สาม การประเมินและปรับปรุงในอนาคต (plan appraisal) ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อยต่างๆตามลำดับดังนี้ 1) เนื้อหา สารและลำดับขั้นตอนการจัดทำแผน มีรูปแบบที่ชัดเจน ในเชิงระบบ (system approach) 2) แบบอย่างแผนงาน โครงการ ที่ประสบผลสำเร็จ (best practices) เป็นที่ยอมรับ 3) คุณภาพและการตอบสนองความต้องการชุมชนอย่างแท้จริง 4) แผนพัฒนาเมืองและชุมชนน่าอยู่ ด้านสังคม ปลอดภัย ครอบครัวและชุมชนเข้มแข็ง 5) ความต่อเนื่องและสอดคล้องกับสภาพปัจจุบันมีความทันสมัย 6) แผนพัฒนาเมือง และชุมชนน่าอยู่ ด้านสิ่งแวดล้อม อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เกษตรอินทรีย์ ปลอดภัย ภูมิทัศน์สะอาด สวยงาม

ABSTRACT

The objective of the study of condition development of permanent peaceful city and community under Local Agenda 21 in the North-eastern Region: Muang Chayaphum Municipal and Nong-samrong Sub-district Municipal, Udon Thani Province was to study of implementation and development system of permanent and peaceful city and community under the Local Agenda 21 and presentation of model development of permanent and peaceful city and community under Local Agenda 21. For the research boundary, there was a study three issues of necessary and importance of the component of plan (the first stage included Planning Formulation, the second stage included Planning Implementation, and the third stage included Planning appraisal in the future). The sample were the community leader, community committee, and administrator under jurisdiction of Muang Chaiyaphum Municipal North-Eastern Region: Muang Chaiyaphum Municipal and Nong-samrong Sub-district Municipal. The instrument consisted of : 1) the Interview Form, 2) the Observation Form, and 3) the Questionnaire. The duration of research was during May-September 2006. Data were analyzed by calculating the mean, standard deviation, Pearson's Product Moment Correlation Coefficient among different variables. The information from interviewing were presented in descriptive form concluding the issue based on conceptual framework.

For research findings, found that the implementation and system of development of permanent and peaceful city and community under Local Agenda 21 caused body of knowledge both in the government and private sector, transferring to other persons until providing usefulness of learning organization, strong leader,

capacity in plan implementation, community development, new projects, working enthusiasm both in Municipal and Community, more collaboration and development of team work process, the lecturer's model was modern, various, and opened for community in obtaining knowledge, being expressive in verbal, thinking, and assertive, the community created their ideas, attitude, and work participation, and the community showed better viewpoint toward municipal.

In case of Muang Chiyaphum Municipal, the implementation following development of permanent and peaceful city and community, there was significant relationship between sub-stages and overall ranking in order: the stage of applying Local Agenda 21 into practice, future guideline in Local Agenda 21, and future guideline of plan implementation in Local agenda 21.

In case of Nong-samrong Sub-district Municipal in Udon Thani Province, the implementation following development of permanent and peaceful city and community, there was significant relationship between sub-stages and overall ranking in order: the stage of Planning Implementation of Local agenda 21, the stage of implementation of the Local Agenda 21, and future guideline in implementation of Local Agenda 21.

For the model development of permanent and peaceful city and community under Local Agenda 21 included 3 major components as follows:

The first component, Planning Formulation included the following sub-components: 1) the persons with responsibility or major president in total plan/project, 2) different supports pushing the Participative Plans from every Region, 3) the curriculum, model of plan and lecturer process, 4) the participants, member, or representative in planning formulation, and 5) the completeness and usefulness of project based on the plan.

The second component, Planning Implementation, it included following sub-stages; 1) the plan or project development of peaceful city and community in warm society and family, strong community, 2) the appropriateness of plan and capability in asking for permission based on Performance-Based Budgeting, 3) the plan or project of development of peaceful city and community in economic, side line occupation, sufficient way, increasing income, 4) the plan or project of peaceful community in environment, reducing different kinds of pollution, organic agriculture, rehabilitating natural water source both in Municipal or water source for consumption, good view in front of the house, green community etc, and 5) budget support and material and supply for the planned project from Municipal, and bureaucratic system in other local areas in multi participant with community based.

The third component, Planning Appraisal, it included following sub-components: 1) the content, material, and steps of planning Formulation with clear model in System Approach, 2) the model of accepted Best Practices, 3) the quality and response to real community needs, 4) the plan of peaceful city and community in society, security, family, and strong community, 5) continuity and relevancy with current situation was modern, and 6) the plan of peaceful city and community in environment, natural resource conservation, organic agriculture, free pollution, clean and beauty physical feature of land.

ความสำคัญของปัญหา

แผนปฏิบัติการ 21 ระดับท้องถิ่น (Local Agenda 21: LA 21) เป็นเอกสารที่สำคัญฉบับหนึ่งของสหประชาชาติ ซึ่งได้รับการรับรองจากการประชุม Earth Summit ที่นคร

ริโอ เดอ จาเนโร สหพันธ์สาธารณรัฐบราซิล ในปี พ.ศ.2535 ซึ่งเปรียบเสมือนแผนแม่บทของให้ประเทศต่างๆ ในโลก นำไปปรับใช้ตามลำดับความสำคัญก่อนหลัง เพื่อที่จะบรรลุ

ถึงการพัฒนายั่งยืน โดยกำหนดแนวทางการดำเนินการในสาขาต่างๆ ทางด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมให้ดำเนินไปด้วยกันอย่างสมดุล ประเทศที่ให้การรับรองจะร่วมกันใช้แผนปฏิบัติการ 21 นี้ เป็นแนวทางปฏิบัติการทั่วโลกเพื่อพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในศตวรรษที่ 21 ทั้งนี้ ประเทศไทยในฐานะสมาชิกของสหประชาชาติได้ให้การรับรองแผนปฏิบัติการ 21 ด้วย เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2535 ทำให้ประเทศไทยมีพันธกรณี แม้จะไม่ใช่อัตโนมัติตามกฎหมายที่จะต้องดำเนินการพัฒนาประเทศ จึงต้องพัฒนาแผนปฏิบัติการ 21 ระดับท้องถิ่น (Local Agenda 21) คือแผนปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนจาก ปัจจุบันไปสู่ศตวรรษที่ 21 ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพร้อมกัน โดยไม่ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและมลพิษสิ่งแวดล้อม โดยอาศัยหลัก 3 ประการได้แก่ 1) กลยุทธ์ในการพัฒนายั่งยืน ประกอบด้วย สังคม เศรษฐกิจ การอนุรักษ์และการจัดการสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมบทบาทของกลุ่มสำคัญ และวิถีในการดำเนินงาน 2) หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ให้ยึดทางสายกลาง 3) ภาคีหลัก-ผู้ได้รับประโยชน์ คือ ท้องถิ่น และประชาชน

สาระสำคัญของแผนปฏิบัติการ 21 แบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ **ส่วนที่ 1** มิติทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ (social and economic dimension) กล่าวถึงการให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งต้องต่อสู้กับความยากจน การเปลี่ยนแปลงการบริโภค การจัดการให้มีขนาดที่เหมาะสม การคุ้มครองและส่งเสริมสุขภาพมนุษย์ มีการตั้งถิ่นฐานที่ถูกต้องและสามารถอยู่อาศัยในพื้นที่นั้นได้อย่างยั่งยืน และการตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูลที่ได้พิจารณาอย่างรอบคอบถึงผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม อันเป็นผลมาจากนโยบายด้านต่างๆ **ส่วนที่ 2** การอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (conservation & management resources) ได้กล่าวถึงการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งประกอบด้วย 15 เรื่อง ได้แก่ การคุ้มครองชั้นบรรยากาศของโลก การจัดการที่ดินอย่างยั่งยืน การแก้ไขปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า การแก้ไขปัญหาการแปรสภาพเป็นทะเลทรายและความแห้งแล้ง การพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่ภูเขา การเกษตรอย่างยั่งยืนและการพัฒนาชนบท การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ การจัดการเทคโนโลยีชีวภาพ การคุ้มครองและการจัดการมหาสมุทร

การคุ้มครองและการจัดการแหล่งน้ำจืด การใช้สารเคมีเป็นพิษอย่างปลอดภัยมากยิ่งขึ้น การจัดการของเสียที่เป็นอันตราย การจัดการของเสียที่เป็นของแข็งและน้ำโสโครก และการจัดการกากกัมมันตรังสี **ส่วนที่ 3** การส่งเสริมบทบาทของกลุ่มที่สำคัญ เป็นมุมมองด้านการส่งเสริมบทบาทของกลุ่มที่สำคัญ โดยได้เน้นให้เห็นความสำคัญของกลุ่มต่างๆ ที่เป็นส่วนสำคัญของการพัฒนายั่งยืน ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาได้ถูกละเลยจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม กลุ่มสำคัญเหล่านี้ได้แก่ สตรี เด็ก คนหนุ่มสาว คนพื้นเมืององค์กรพัฒนาเอกชน แรงงาน ธุรกิจและอุตสาหกรรม นักวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตลอดจนเกษตรกร **ส่วนที่ 4** วิธีการในการดำเนินงาน กล่าวถึงกลวิธีต่างๆ ที่จะปฏิบัติให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืน ได้แก่ การเงินสนับสนุนการพัฒนายั่งยืน การถ่ายทอดเทคโนโลยี วิทยาศาสตร์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน การศึกษา ฝึกอบรม และการตระหนักของสาธารณชน การสร้างสมรรถนะเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน การจัดการเพื่อการพัฒนายั่งยืน กฎหมายระหว่างประเทศ และข้อมูลข่าวสารเพื่อการตัดสินใจ

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ร่วมกับสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดำเนินโครงการส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาเมืองและชุมชนน่าอยู่อย่างยั่งยืน ภายใต้แผนปฏิบัติการ 21 ระดับท้องถิ่น (Local Agenda 21) ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2543 ดำเนินการเป็นลักษณะพื้นที่นำร่อง ในพื้นที่เทศบาลนครตรัง เทศบาลนครนครราชสีมา และในปี 2546-2548 ได้ดำเนินการในพื้นที่เทศบาลเมืองลำพูน เทศบาลเมืองชัยภูมิ เทศบาลเมืองกันตัง เทศบาลตำบลเกาะสมุย เทศบาลตำบลหนองสำโรง อบต. ตาว และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดนนทบุรี ได้แก่ อบต. บางสีทอง อบต. บางรักน้อย อบต. บางแม่นาง อบต. บางคลองขวาง โดยมุ่งส่งเสริมศักยภาพพหุภาคีให้มีศักยภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในท้องถิ่นของตนเองได้ยั่งยืน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกลไกสำคัญในการดำเนินงาน

จากการดำเนินงานที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน มีปัญหาอุปสรรค และผลสำเร็จของการดำเนินงานแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องของแต่ละพื้นที่ จึงสนใจและกำหนดพื้นที่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2 แห่งที่มีระบบการพัฒนากลไกเดียวกันคือ เทศบาลเมืองชัยภูมิร่วมโครงการ ปี พ.ศ.2547 และเทศบาลตำบลหนองสำโรง

จังหวัดอุดรธานี ร่วมโครงการปี พ.ศ.2548 สำหรับการดำเนินงานของกรมส่งเสริมองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาเมืองและชุมชนอย่างยั่งยืน ให้สามารถขับเคลื่อนและบรรลุเป้าหมายได้ จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้และค้นหารูปแบบที่เหมาะสมเพื่อนำไปสู่การพัฒนางานให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น ได้ต้นแบบของการทำงานที่ดี (best practice) เกิดกระบวนการทำงานเพื่อให้ได้ผลตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ (efficiency) และประสิทธิผล (effectiveness)

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาการดำเนินงานและระบบการพัฒนาเมืองและชุมชนน่าอยู่อย่างยั่งยืนภายใต้แผนปฏิบัติการ 21 ระดับท้องถิ่น (Local Agenda 21)
2. เสนอรูปแบบการพัฒนาเมืองและชุมชนน่าอยู่อย่างยั่งยืน ภายใต้แผนปฏิบัติการ 21 ระดับท้องถิ่น

ขอบเขตการวิจัย

การดำเนินงานตามแผนพัฒนาเมืองและชุมชนน่าอยู่อย่างยั่งยืนศึกษาความจำเป็นและความสำคัญองค์ประกอบของแผนทั้ง 3 ประเด็น (ระยะแรกการทำแผนระยะการนำแผนสู่การปฏิบัติ และการทำแผนในอนาคต)

วิธีการดำเนินการวิจัย

กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วยผู้นำชุมชน กรรมการชุมชนและผู้บริหารสังกัดเทศบาลเมืองชัยภูมิและเทศบาลตำบลหนองสำโรง จังหวัดอุดรธานี

เครื่องมือการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์แบบสังเกต และแบบสอบถาม

ระยะเวลาการวิจัย ระหว่างเดือน พฤษภาคม-กันยายน 2549

การวิเคราะห์ข้อมูล หาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.) และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's product moment correlation coefficient) ระหว่างตัวแปรต่างๆ สำหรับข้อมูลจากการสัมภาษณ์นำเสนอบรรยายสรุปประเด็นตามกรอบของการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

1. การดำเนินงานและระบบการพัฒนาเมืองและชุมชนน่าอยู่อย่างยั่งยืนภายใต้แผนปฏิบัติการ 21 ระดับท้องถิ่น (Local Agenda 21)

1.1 การดำเนินงานพัฒนาเมืองและชุมชนน่าอยู่อย่างยั่งยืนภายใต้แผนปฏิบัติการ 21 ระดับท้องถิ่น (Local Agenda 21)

เทศบาลเมืองชัยภูมิ และเทศบาลตำบลหนองสำโรง จังหวัดอุดรธานี เป็นเทศบาลนำร่องในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งใช้กระบวนการที่คล้ายคลึงกันคือรูปแบบการทำแผนพัฒนาเมืองและชุมชนน่าอยู่อย่างยั่งยืนแบบมีส่วนร่วม (participatory planning model) ได้ผลสรุปดังนี้

1. เกิดองค์ความรู้ทั้งภาครัฐและเอกชน
2. มีการต่อยอดไปยังคนอื่นๆ จนได้ประโยชน์เกิดองค์การแห่งการเรียนรู้
3. มีผู้นำเข้มแข็งมีความรู้ความสามารถในการจัดทำแผน
4. มีการพัฒนาชุมชน เกิดโครงการใหม่ๆมีความกระตือรือร้นในการทำงานทั้งเทศบาลและชุมชน
5. มีการร่วมมือและพัฒนาระบบการทำงานเป็นทีมมากขึ้น
6. รูปแบบกระบวนการของวิทยากรมีความแปลกใหม่ หลากหลาย และเปิดโอกาสให้ชุมชนได้รับความรู้ ก้าวพูด ก้าวคิด ก้าวแสดงออก
7. ชุมชนได้พัฒนาความคิด ทักษะคิด และรู้จักการมีส่วนร่วมในการทำงาน
8. ชุมชนมีมุมมองต่อเทศบาลดีขึ้น

สำหรับการจัดอบรมเสริมสร้างศักยภาพองค์ความรู้และวางแผนการดำเนินงานการทำงานร่วมกันระหว่างส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (สส.) สำนักงานสิ่งแวดล้อม (สสภ.) สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด (ทสจ.) และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ได้มีการพัฒนาศักยภาพ และองค์ความรู้ของภาคีในลักษณะของหลักสูตรการฝึกอบรมระยะสั้น เพื่อเตรียมความพร้อมในการดำเนินโครงการ ตลอดจนให้ความเข้าใจและทิศทางที่สอดคล้องกัน มีการสนับสนุนด้านวิชาการที่ต่อเนื่อง ทั้งจากทีมวิทยากรกระบวนการ ทสจ. สสภ. และสำนักส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน (สสร./สส.) เริ่มผลักดันให้ท้องถิ่นทำกิจกรรม

ด้วยตัวเอง แสวงหา แนวทางจัดสรรงบประมาณดำเนินโครงการ เพื่อสร้างเครือข่ายการสนับสนุนและผลักดันงบประมาณต่อเนื่องจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในลักษณะพหุภาคี

1.2 การดำเนินงานและความสำคัญของแผนปฏิบัติการ 21 ระดับท้องถิ่น (Local Agenda 21)

กรณีเทศบาลเมืองชัยภูมิ

การดำเนินงานตามแผนพัฒนาเมืองและชุมชนน่าอยู่อย่างยั่งยืนเทศบาลเมืองชัยภูมิในภาพรวมประชาชนและผู้เกี่ยวข้องเห็นว่า องค์ประกอบของแผนทั้ง 3 ประเด็น (ระยะแรกการทำแผน ระยะการนำแผนสู่การปฏิบัติและการทำแผนในอนาคต) มีการดำเนินงานอยู่ในระดับมากทุกขั้นตอน สำหรับในระยะการจัดทำแผนปฏิบัติการระดับท้องถิ่น พบว่าองค์ประกอบของแผนโดยรวมมีความจำเป็นและสำคัญอยู่ในระดับมากและเรียงระดับความคิดเห็นในสามลำดับแรกคือ 1) หลักสูตรและกิจกรรมการจัดทำแผน 2) ความสมบูรณ์และการใช้ประโยชน์ของโครงการตามแผน และ 3) ผู้รับผิดชอบและวิทยากรกระบวนการสำหรับรายการสุดท้ายได้แก่ ผู้มีส่วนร่วม สมาชิกหรือตัวแทนในการจัดทำแผน (ข้าราชการ/ผู้นำชุมชน) สำหรับในระยะการนำแผนสู่การปฏิบัติ พบว่า องค์ประกอบของแผนโดยรวมมีความจำเป็นและสำคัญอยู่ในระดับมากและเรียงระดับความคิดเห็นในสามลำดับแรกคือ 1) แผน โครงการที่พัฒนาชุมชนน่าอยู่ด้าน สิ่งแวดล้อม ลดมลพิษต่างๆ 2) การสนับสนุนช่วยเหลือจากกระทรวง/วิทยากรภายนอก และ 3) ความรู้ความสามารถและประสบการณ์ของคณะกรรมการ/ผู้รับผิดชอบแผน โครงการ สำหรับรายการสุดท้ายได้แก่ แผนโครงการที่พัฒนาชุมชนน่าอยู่ด้าน เศรษฐกิจ เพิ่มรายได้ และองค์ประกอบสุดท้ายแนวทางอนาคตในการจัดทำแผนปฏิบัติการ 21 ระดับท้องถิ่น พบว่า องค์ประกอบของแผนโดยรวมมีความจำเป็นและสำคัญอยู่ในระดับมากและระดับความคิดเห็นในสามลำดับแรกคือ 1) การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน 2) พัฒนาเมืองและชุมชนน่าอยู่ ด้านสิ่งแวดล้อมปลอดภัย สะอาด สวยงาม และ 3) นโยบายและวิสัยทัศน์ของผู้นำชุมชน เทศบาล สำหรับรายการในลำดับสุดท้ายได้แก่ การพึ่งตนเองและพัฒนาที่ผู้นำการเปลี่ยนแปลงระดับท้องถิ่น

ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบย่อยกับปัจจัยการทำแผนเทศบาลเมืองชัยภูมิ ในระยะแรกที่ส่งผลต่อแผนพัฒนาเมืองและชุมชนน่าอยู่อย่างยั่งยืนพบว่าทุกองค์ประกอบมีความสัมพันธ์เป็นบวกในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีค่าความสัมพันธ์อยู่ในช่วง 0.559 ถึง 0.860 สำหรับ

ระยะการจัดทำแผนปฏิบัติการระดับท้องถิ่นพบว่ารายการที่มีความสัมพันธ์สูงสามลำดับแรกคือ ผู้รับผิดชอบหรือเจ้าภาพหลักแต่ละโครงการ ($r = 0.860$) ผู้มีส่วนร่วม สมาชิกหรือตัวแทนในการจัดทำแผน (ข้าราชการ/ผู้นำชุมชน) ($r = 0.760$) และความสมบูรณ์และการใช้ประโยชน์ของโครงการตามแผน ($r = 0.700$) ในระยะการนำแผนสู่การปฏิบัติ พบว่า ทุกองค์ประกอบมีความสัมพันธ์เป็นบวกในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติโดยมีค่าความสัมพันธ์ในช่วง 0.653 ถึง 0.912 รายการที่มีความสัมพันธ์สูงสามลำดับแรกคือ แผนโครงการที่พัฒนาชุมชนน่าอยู่ด้าน สังคม ครอบครัวอบอุ่น ($r = 0.912$) ความเหมาะสมของแผนและสามารถนำเสนออนุมัติความเห็นชอบ ($r = 0.893$) และแผนโครงการที่พัฒนาชุมชนน่าอยู่ด้าน เศรษฐกิจ เพิ่มรายได้ ($r = 0.892$) และการทำแผนในอนาคต พบว่า ทุกองค์ประกอบมีความสัมพันธ์เป็นบวกในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติโดยมีค่าความสัมพันธ์อยู่ในช่วง 0.597 ถึง 0.957 รายการที่มีความสัมพันธ์สูงสามลำดับแรกคือ เนื้อหา สาระและลำดับขั้นตอนการจัดทำแผน มีรูปแบบที่ชัดเจน ($r = 0.957$) แบบอย่างแผนงานโครงการที่ประสบผลสำเร็จ เป็นที่ยอมรับ ($r = 0.919$) และคุณภาพและการตอบสนองความต้องการชุมชนอย่างแท้จริง ($r = 0.906$)

กรณีเทศบาลตำบลหนองสำโรง จังหวัดอุดรธานี

การดำเนินงานตามแผนพัฒนาเมืองและชุมชนน่าอยู่อย่างยั่งยืนของเทศบาลตำบลหนองสำโรงจังหวัดอุดรธานีในภาพรวม ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องเห็นว่า องค์ประกอบของแผนทั้ง 3 ประเด็นมีความจำเป็นและสำคัญอยู่ในระดับมากทุกระยะของแผนพัฒนา สำหรับระยะการจัดทำแผนปฏิบัติการระดับท้องถิ่นพบว่า องค์ประกอบของแผนโดยรวมมีความจำเป็นและสำคัญอยู่ในระดับมากและระดับความคิดเห็นในสามลำดับแรกคือ 1) นโยบาย และวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร 2) หลักสูตรและกิจกรรมการจัดทำแผนและ 3) การสนับสนุนต่างๆที่ผลักดันให้เกิดแผนแบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนสำหรับรายการสุดท้ายได้แก่ ความสมบูรณ์และการใช้ประโยชน์ของโครงการตามแผน สำหรับในระยะการนำแผนสู่การปฏิบัติ พบว่า องค์ประกอบของแผนโดยรวมมีความจำเป็นและสำคัญอยู่ในระดับมากและระดับความคิดเห็นในสามลำดับแรกคือ 1) การสนับสนุนช่วยเหลือจากเทศบาล 2) แผนโครงการที่พัฒนาชุมชนน่าอยู่ด้าน สังคม ครอบครัวอบอุ่น และ 3) ความรู้ความสามารถและประสบการณ์ของคณะกรรมการ/ผู้รับผิดชอบแผน โครงการ

รายการสุดท้ายได้แก่ การสนับสนุนช่วยเหลือจากจังหวัด/ภาค และองค์ประกอบที่ 3 แนวทางอนาคตในการทำแผนปฏิบัติการ 21 ระดับท้องถิ่น พบว่าโดยรวมมีความจำเป็นและสำคัญอยู่ในระดับมากและระดับความคิดเห็นในสามลำดับแรกคือ 1) นโยบายและวิสัยทัศน์ ของผู้นำชุมชนเทศบาล 2) พัฒนาเมืองและชุมชนน่าอยู่ ด้าน สิ่งแวดล้อม ปลอดภัย สะอาด สวยงาม และ 3) พัฒนาเมืองและชุมชนน่าอยู่ ด้าน สังคม ชุมชนปลอดภัย ครอบคลุมรอบด้าน สำหรับรายการในลำดับสุดท้ายได้แก่ การพึ่งตนเองและพัฒนาที่ผู้นำการเปลี่ยนแปลงระดับท้องถิ่น

ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบย่อยกับปัจจัยการทำแผนเทศบาลตำบลหนองสำโรง จังหวัดอุดรธานี ในระยะแรกการจัดทำแผน พบว่าทุกองค์ประกอบมีความสัมพันธ์เป็นบวกในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีความสัมพันธ์อยู่ในช่วง 0.675 ถึง 0.811 รายการที่มีความสัมพันธ์สูงสามลำดับแรกคือ การสนับสนุนต่างๆ ที่ผลักดันให้เกิดแผนแบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ($r = 0.811$) ผู้รับผิดชอบและวิทยากรกระบวนการ ($r = 0.793$) และผู้มีส่วนร่วม สมาชิกหรือตัวแทนในการจัดทำแผน (ข้าราชการ/

ผู้นำชุมชน) ($r = 0.774$) ในระยะการนำแผนสู่การปฏิบัติพบว่าทุกองค์ประกอบมีความสัมพันธ์เป็นบวกในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีความสัมพันธ์อยู่ในช่วง 0.683 ถึง 0.822 รายการที่มีความสัมพันธ์สูงสามลำดับแรกคือ แผนโครงการที่พัฒนาชุมชนน่าอยู่ด้าน สิ่งแวดล้อม ปลอดภัยต่างๆ ($r = 0.822$) แผนโครงการที่พัฒนาชุมชนน่าอยู่ด้าน สังคม ครอบคลุมรอบด้าน($r = 0.813$) และการสนับสนุนด้านงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ต่อโครงการตามแผน) ($r = 0.800$) สำหรับปัจจัยการทำแผนในอนาคต พบว่าทุกองค์ประกอบมีความสัมพันธ์เป็นบวกในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติโดยมีความสัมพันธ์อยู่ในช่วง 0.642 ถึง 0.832 สำหรับรายการที่มีความสัมพันธ์สูงสามลำดับแรกคือ แผนพัฒนาเมืองและชุมชนน่าอยู่ ด้าน สังคม ชุมชนปลอดภัย ครอบคลุมรอบด้าน ($r = 0.832$) ความต่อเนื่องและสอดคล้องกับสภาพปัจจุบันมีความทันสมัย ($r = 0.812$) และแผนพัฒนาเมืองและชุมชนน่าอยู่ ด้านสิ่งแวดล้อม ปลอดภัย สวยงาม ($r = 0.808$)

ผลการศึกษาจากองค์ประกอบหลักของแผนและความสัมพันธ์สู่ปัจจัยสำคัญสรุปได้ดังนี้

กรณีเทศบาลเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ

ที่	องค์ประกอบการจัดทำแผนปฏิบัติการ 21 เทศบาลเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ	ระดับความคิดเห็น และความสัมพันธ์		
		\bar{X}	S.D	r
3.	ก. ระยะการจัดทำแผนปฏิบัติการระดับท้องถิ่น (LA21)	3.71	0.46	0.914**
1.	ข. ระยะการนำแผน LA21 ระดับท้องถิ่นสู่การปฏิบัติ	3.84	0.48	0.967**
2.	ค. แนวทางในอนาคตในการจัดทำแผนปฏิบัติการ 21 ระดับท้องถิ่น	3.84	0.48	0.950**

กรณีเทศบาลตำบลหนองสำโรง จังหวัดอุดรธานี

ที่	องค์ประกอบการจัดทำแผนปฏิบัติการ 21 เทศบาลตำบลหนองสำโรง จังหวัดอุดรธานี	ระดับความคิดเห็น และความสัมพันธ์		
		\bar{X}	S.D	r
2.	ก. ระยะการจัดทำแผนปฏิบัติการระดับท้องถิ่น (LA21)	3.63	0.74	0.913**
1.	ข. ระยะการนำแผน LA21 ระดับท้องถิ่นสู่การปฏิบัติ	3.63	0.74	0.951**
3.	ค. แนวทางในอนาคตในการจัดทำแผนปฏิบัติการ 21 ระดับท้องถิ่น	3.81	0.67	0.887**

2. ข้อเสนอรูปแบบการพัฒนาเมืองและชุมชนน่าอยู่อย่างยั่งยืน ภายใต้แผนปฏิบัติการ 21 ระดับท้องถิ่น

องค์ประกอบหลักของแผนพัฒนาเมืองและชุมชนน่าอยู่อย่างยั่งยืน ภายใต้แผนปฏิบัติการ 21 ระดับท้องถิ่น มีรายละเอียดดังนี้

องค์ประกอบแรก การเตรียมและจัดทำแผน (plan formulation)

สำหรับองค์ประกอบนี้ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อยหลายองค์ประกอบ เพื่อการจัดเตรียมและจัดทำแผนให้ได้ประสิทธิภาพและประสิทธิผล ควรพิจารณาถึงองค์ประกอบต่อไปนี้ตามลำดับ

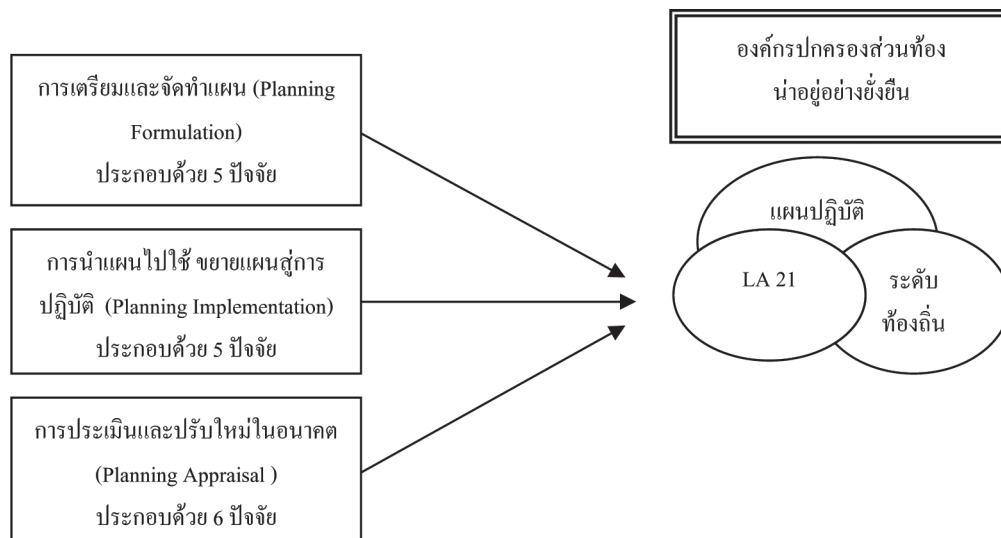
1. ผู้รับผิดชอบหรือเจ้าภาพหลักในการทำแผนรวม/โครงการ
2. การสนับสนุนต่างๆ ที่ผลักดันให้เกิดแผนแบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน
3. หลักสูตร รูปแบบของแผนและวิทยาการกระบวนการ
4. ผู้มีส่วนร่วม สมาชิกหรือตัวแทนในการจัดทำแผน (ข้าราชการ/เอกชน/สมาชิกในชุมชน/ตัวแทนองค์กรอิสระ)
5. ความสมบูรณ์และการใช้ประโยชน์ของโครงการตามแผน

องค์ประกอบที่สอง การนำแผนไปใช้ ขยายแผนสู่การปฏิบัติ (plan implementation)

สำหรับองค์ประกอบนี้ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อยหลายองค์ประกอบ เพื่อการนำแผนไปใช้ขยายผลสู่การปฏิบัติให้เกิดทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผล ควรพิจารณาถึงองค์ประกอบต่อไปนี้ตามลำดับ

- 1) แผน โครงการที่พัฒนาชุมชนน่าอยู่ด้าน สังคม ครอบคลุมรอบอุ้ม ชุมชนเข้มแข็ง
- 2) ความเหมาะสมของแผนและสามารถนำเสนอ อนุมัติความเห็นชอบตามระบบงบประมาณเน้นผลงาน (Performance-Based Budgeting : PBB) ของหน่วยงาน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น
- 3) แผน โครงการที่พัฒนาชุมชนน่าอยู่ด้าน เศรษฐกิจ อาชีพเสริม วิถีพอเพียง เพิ่มรายได้
- 4) แผน โครงการที่พัฒนาชุมชนน่าอยู่ด้าน สิ่งแวดล้อม ลดมลพิษต่างๆ เกษตรอินทรีย์ ฟื้นฟูแหล่งน้ำ ธรรมชาติทั้งในเขตเทศบาลหรือแหล่งต้นน้ำ เพื่ออุปโภค บริโภค หน้าบ้าน นามองชุมชนสีเขียว
- 5) การสนับสนุนด้านงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ ต่อโครงการตามแผน ทั้งจากเทศบาล ทสจ. สสจ. และหน่วยราชการในท้องถิ่นอื่นๆ ในลักษณะพหุภาคี โดยยึดพื้นที่ชุมชนเป็นฐาน

สรุปแผนภาพรูปแบบที่เหมาะสม

องค์ประกอบที่สาม การประเมินและปรับใหม่ ในอนาคต (plan appraisal)

สำหรับองค์ประกอบนี้ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อยหลายองค์ประกอบ เพื่อการประเมินผลและปรับใหม่ในอนาคตให้เกิดทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผลควรพิจารณาถึงองค์ประกอบต่อไปนี้ตามลำดับ

- 1) เนื้อหา สารและลำดับขั้นตอนการจัดทำแผน มีรูปแบบที่ชัดเจน ในเชิงระบบ (system approach) ตัวป้อน กระบวนการ ผลลัพธ์ ผลสะท้อนและประเมินแผน เข้าสู่ระบบเดิมต่อไปในลักษณะวงจรต่อเนื่อง
- 2) แบบอย่างแผนงาน โครงการ ที่ประสบผลสำเร็จ (best practices) เป็นที่ยอมรับ
- 3) คุณภาพและการตอบสนองความต้องการชุมชนอย่างแท้จริง
- 4) แผนพัฒนาเมืองและชุมชนน่าอยู่ ด้านสังคม ปลอดภัย ครอบครัวและชุมชนเข้มแข็ง
- 5) ความต่อเนื่องและสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน มีความทันสมัย
- 6) แผนพัฒนาเมืองและชุมชนน่าอยู่ ด้านสิ่งแวดล้อม อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เกษตรอินทรีย์ ปลอดภัย สุขภาพดี สบายงาม

ข้อเสนอแนะสู่ความสำเร็จของแผนพัฒนาเมืองและชุมชน น่าอยู่อย่างยั่งยืน ภายใต้แผนปฏิบัติการ 21 ระดับท้องถิ่น

1. กำหนดให้เป็นวาระแห่งชาติสำหรับการทำแผนพัฒนาเมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืน และระบุสัดส่วนการจัดสรรให้กระจายทั้ง 3 ส่วนอย่างสมดุล (balance)
2. สร้างระบบเครือข่าย (network) แบบพหุภาคี มีการประสานงาน สนับสนุนและกลไกการขับเคลื่อนแผน
3. รูปแบบของกระบวนการ หลักสูตร และวิทยาการ กระบวนการ ที่มีศักยภาพ นำเชื่อถือ เกิดการยอมรับในทุกระดับ
4. มีระบบ ติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ ตามเกณฑ์มาตรฐานและตัวชี้วัด (Key Performance Indicators : KPI) ที่เหมาะสม ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น
5. การบริหารจัดการโครงการแบบบูรณาการ (integrated projects) ทั้งในด้านเนื้อหาสมดุลทั้งสามห่วง (สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม) และหน่วยงานรับผิดชอบแบบพหุภาคีในสวนเจ้าภาพรับผิดชอบและงบประมาณ สนับสนุน
6. เป็นแผนยุทธศาสตร์ที่มีส่วนร่วมทุกภาคส่วน และทุกขั้นตอน (Strategic Participation Planning : SPP) สร้างจิตสำนึกความเป็นเจ้าของแผนชุมชนน่าอยู่อย่างยั่งยืน

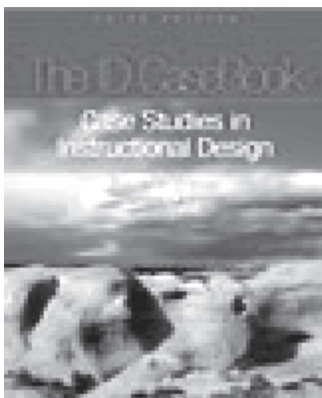
เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. (2545). *เส้นทางสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม.
- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. (2548). *การป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการเกษตร*. กรุงเทพฯ: กองส่งเสริมและเผยแพร่ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. (2548). *คู่มือถุงใหญ่ใบเดียว*. กรุงเทพฯ: กองส่งเสริมและเผยแพร่ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- สำนักส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน, กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2549). *เครือข่าย LA 21*. กรุงเทพฯ: บริษัท ซีทู มีเดีย จำกัด.
- Department of the Environment and Water Resources, Australian Government. (2002). *National Local Leaders in Sustainability Forum*. ค้นเมื่อ 3 มิถุนายน 2550. จาก <http://www.environment.gov.au/esd/la21/llisf/index.html>
- Hubbard G. (2000). *Strategic management: Thinking, analysis and action*. Australia: Pearson Educational.

Book Reviews*

**KKU Cohort 4 doctoral students in Educational Administration and Washington State University students in Ed Res. Fundamentals of Doctoral Research, April 5, 2007. Dr. Wirot Sanrattana and Dr. Forrest W. Parkay are seated front row, center. Also included are Sanford Richmond, JaneEllen Brady, Xyanthe Neider, Gail Gleason, and Joan Oviauwe, authors of the book reviews in this edition of the Journal.*

The ID CaseBook: Case Studies in Instructional Design, Third Edition, Peggy A. Ertmer and James Quinn. Upper Saddle River, New Jersey: Merrill Prentice Hall, 2006.

The ID Case Book, Case Studies in Instructional Design, Third Edition (2006) by Peggy A. Ertmer and James Quinn is an excellent handbook for those interested in instructional design for adult education. The book provides current case studies that bridge the gap between the reader's abstract knowledge of design principles and practical application in real world situations. The book has three parts: Introduction, Case Studies, and Case Learning: Reflections and Future Possibilities.

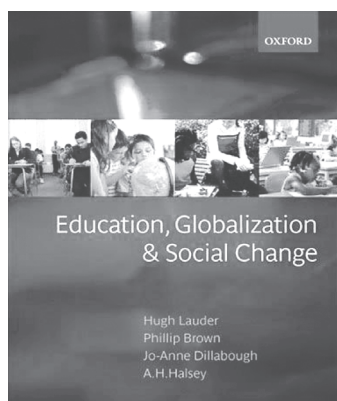
The introduction reviews strategies for analyzing a case, which include understanding the context in which the case is being analyzed and discussed, reading and rereading, analyzing the case, actively participating in discussion, and reflecting on the experience. The introduction also stresses having a facilitative mindset which means realizing there is no one right answer; acknowledging there is more than one way to look at things; keeping an open mind until all ideas are considered; and avoiding assumptions, generalizations, and extremes.

The 36 case studies in Part 2 comprise the largest part of the book. Each study includes a description of the case, preliminary analysis questions, and implications for instructional design practice. The cases are chosen to introduce the reader to key concepts of instructional design such as creating an evaluation plan, conducting a meta-evaluation, and prototype review meetings. The reader progresses through the studies to learn about how to do an initial plan of action and needs assessment, to gathering data, creating teams, and developing training. Various design plans are introduced, as well as rapid instructional design strategies.

Part III provides the learners an opportunity to reflect on their case-based learning experiences and on the usefulness of case studies as a teaching method. Of special interest is a discussion of the Internet as a method of delivery of case-based instruction. Web-based case studies add the elements of multimedia and sensory engagement and allow web-based research as well as distance collaboration.

As David Jonassen says in the Forward of *The ID CaseBook*: "...cases provide an effective middle ground between isolated skill teaching and real-world apprenticeships." (2006, p. vi) I highly recommend *The ID CaseBook* because of the quality selection of cases and their connection to instructional design theory.

Gail Gleason is a Ph.D. student at Washington State University

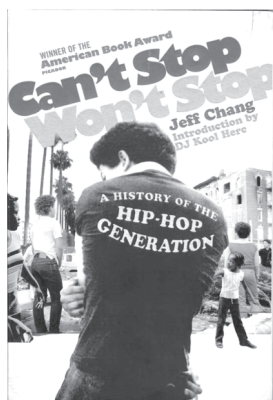

Education, Globalization and Social Change, Hugh Lauder, Philip Brown, Jo-Anne Dillabough & A.H. Halsey (Eds.). Cambridge: Oxford University Press, 2006.

This edited book has an excellent compilation of key writings from erudite scholars in Education and related Social sciences and Humanities disciplines. This is sociology of education book, and the chapters examine Education's role in the society: globalization, economics, environment, poverty reduction and inequality. The book is divided into ten parts: part one: covers "classic texts" of Marx, Engels, Durkheim, Weber and Dewey; part two: Contemporary theories of social change; part three: Education, Globalization, and the Nation-State; part four: Education, Knowledge, and the Global Labour Market; part five: The Family, Opportunity, and Social Mobility; part six: Power, Culture, and the Politics of Identity; part seven: Changing Education and Teachers' Work; part eight: Curriculum, Learning and Assessment; part nine: Universities, Higher Education, and Lifelong Learning and part ten: Education and Development.

The book presents key concepts in the sociology of education and outlines the extant theories and concepts in relation to globalization.

Joan Oviawe is a PhD student in the department of Teaching and Learning at Washington State University. Her research interests are: Education reform, Comparative and International education, Indigenous Knowledge and Sustainable development. Correspondence to Ms. Oviawe: Joviae@wsu.edu.

Can't Stop, Won't Stop: The History of the Hip-Hop Generation, Jeff Chang. New York: Picador/St. Martin's Press, 2006.

Jeff Chang's book, *Can't Stop, Won't Stop: A History of the Hip-Hop Generation* (2005) is an important historical account of not only how hip hop came up through historical moments but also of how youth movements have both defined and shaped socio-political discourse. Chang illuminates in this work, how some policies and social movements have both shaped and been shaped by a generation. Further, he shows and defines the minority, poverty, and racial cultural history. Chang summarizes the issues of youth as one of always becoming.

It is clear from Chang's analysis that adults have a vested interest in maintaining the status quo-the power dynamics-and it is youth who have forced the shifts in culture by pushing against this power structure. The boomers, the gen-Xers, and the hip hop generation have forced change-and music has often been at the heart of the movements to change the social discourse and culture.

In conclusion, this is an important book; not only because it sets forth a genealogy of hip hop-but because it fills in some of the gaps that mainstream history leaves off. Hip hop has permeated all aspects of U.S. life and is quickly becoming globalized. This book is about understanding youth and youth culture; which presently includes the hip hop generation. Educators, administrators, and scholars will find that this book is replete with U.S. historical context and will gain a rich understanding of what it means to be an adolescent today within certain contexts. Lastly, this book provides a rich illustration of the immense potential of contemporary youth culture providing educators with evidences of social justice initiated by and for youth. This evidence suggests that adolescents can be challenged in ways which the current educational system may not be challenging them.

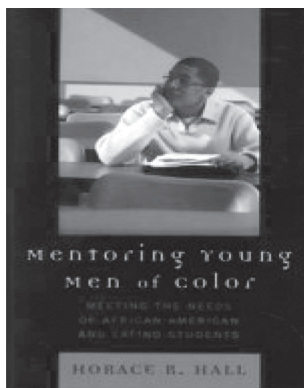
Xyanthe Neider, M.A., is a Ph.D. student at Washington State University and President of the Education Graduate Organization, Teaching Assistant in Educational Psychology, and Advisor for Phi Eta Sigma.

Beach, R., Green, J., Kamil, M., & Shanahan, T. (Eds.), *Multidisciplinary perspectives on literacy research, 2nd ed.* Creekskill, NJ: Hampton Press, 2005.

Divided into four parts, this book showcases a group of scholars who are taking a critical look at literacy and literacy learning; a look that includes a menagerie of different scientific perspectives. The views included are psychology, sociology, anthropology, linguistics, history, cultural studies, political science and many more. Each article showcased in this text focuses on literacy research. Within the body of each chapter on literacy research, the author critically examines how assumptions and prior knowledge shaped the research as well as the research design. The wide array of perspectives featured in this book makes it a valuable resource for any one wanting to improve their ability to navigate the complex and difficult nexus between discipline knowledge, personal perspective and research.

JaneEllen Brady is a 2nd year doctoral student and graduate instructor in the Department of Teaching and Learning at Washington State University. Her research focus is early literacy and children's literature.

Horace R. Hall, *Mentoring young men of color: meeting the needs of African American and Latino students*, Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Education, 2006.

In Horace R. Hall's, *Mentoring Young Men of Color: Meeting the Needs of African American and Latino Students*, the focus centers on Black and Latino young men. Hall discusses institutional and systematic obstacles Black and Latino young men endure in a society that looks negatively upon them. Hall believes the perceptions by the media and society as a whole to look at Black and Latino young men as "endangered species" places an unfair stigma on them that becomes detrimental to their existence. He believes the images splattered on the evening news about Black and Latino young men leads to the way they are treated by the justice system.

In Hall's opinion, this is where the American school system comes in. Hall believes that the American school system adds to the negative conditions that Black and Latino young men experience. Hall believes that the school system can be the main factor in helping young men of color become better students, which would eventually lead to them becoming better citizens. The Act of Removal and school-based mentoring (SMB) are

prime examples of programs that Hall feels has worked in the past, and can continue to work in the future to benefit young Black and Latino male students.

The title *Mentoring Young Men of Color: Meeting the Needs of African American and Latino Students* is self explanatory, “Mentoring Young Men of Color.” Hall focuses on the development of young Black and Latino men in a “classroom environment” where “empowering both students and teachers” is of the utmost importance (Hall, 2006, ix). Hall believes that mentoring young men of color in a “classroom environment” is very important because of the hostile societal image placed upon them in this country. Hall (2006) believes that even the description given to Black and Latino males impacts how society treats them:

Sanford Richmond is a Ph.D. student at Washington State University

* Edited by Forrest W. Parkay, Professor of Educational Leadership and Higher Education, Washington State University, U.S.A.

ข่าวสารโครงการ

ประมวลภาพ การจัด Intensive Workshop สำหรับนักเรียนรุ่นที่ 5 ระหว่างวันที่ 14 - 17 และ 21 - 24 กุมภาพันธ์ 2550 ณ ห้อง 1402 โครงการปริญญาเอกสาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น โดย Professor Emeritus Dr. Merrill M. Oaks, Washington State University, U.S.A. และ Jason A Sievers นักศึกษาปริญญาเอก เป็นผู้ช่วยสอน (Teaching Assistant) สัปดาห์แรกเรื่อง Contemporary Issues in Educational Leadership สัปดาห์ที่สองเรื่อง Leadership and Futuring: Making Visions Happen

ประมวลภาพ การนำเสนอผลงานวิจัยและศึกษาดูงาน ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา สำหรับนักศึกษารุ่น 4 ระหว่างวันที่ 30 มีนาคม ถึง 22 เมษายน 2550 โดยมีกิจกรรมทางวิชาการที่สำคัญคือ การนำเสนอ concept paper เพื่อการทำวิทยานิพนธ์ใน International Symposium on Educational Research 2007 at College of Education, Washington State University การนำเสนอผลงานวิจัยในการสัมมนานานาชาติของ American Educational Research Association: AERA at Chicago, Illinois การเยี่ยมชมมหาวิทยาลัย เช่น Seattle University, University of Idaho, University of Chicago, Chicago State University, Buffalo University, Columbia University วัดไทยในวอชิงตันดีซี และการเยี่ยมชมโรงเรียน เช่น Franklin Elementary School in Pullman, Washington State เป็นต้น

